

ΝΕΑ ΖΩΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Η «ΝΕΑ ΖΩΗ»**
ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ «Τετράστιχα»
 (ποιήματα)
Π. Κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ «'Απ' τις σελίδες ενός βιβλίου»
ΗΒΟΥ ΔΕΛΦΟΥ «Φτάνει γὰ βλέπω»
 (ποίημα)
GOETHE «Wanderers Nachtlied» (ποίημα μετ. 'Ηβού Δελφού)
Δ. Κ. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗ «Μιά θύελλα» (δράμα)
Γ. ΑΝΝΙΝΟΥ «'Εγκαρτέρηση»-«Φτωχά μου αδέρφια» (ποιήματα)
Θ. Δ. ΤΣΑΤΣΟΥ «Πατρίδα και τέχνη»
Θ. Μ. ΣΟΥΛΤΑΝΗ «'Ηρθες» (ποίημα)
ΜΙΜ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ «Ρομάντζο»-«'Ο δρόμος τῆς ζωῆς» (ποιήματα)
Γ. Δ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ «'Η κριτική στη τέχνη και στη ζωή»
Γ. Κ. ΒΛΑΧΟΥ «Στὸν πατέρα μου»-«'Απάντηση» (ποιήματα)
ΑΛ. Σ. ΔΕΓΓΙΝΟΓΛΟΥ «'Ο Σταυρός» (διήγημα)
Θ. Μ. ΣΟΥΛΤΑΝΗ «'Θύμησης» (ποίημα).
Θ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗ «τὸ Βακχικὸ τραγούδι» (ποίημα)
Β. Ε. ΜΟΣΚΟΒΗ «Τὸ ἐρεπίο» (διήγημα)
ΚΑΙΤΗΣ Δ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ «Παλιὰ-τάφοι» (διήγημα)
WASHINGTON IRVING «Τξὼν Μπούλ» (ἠθογραφία μετ. Α. Σ. Β.)
CARDUCCI «Βιργίλιος» (ποίημα μετ. Γ. Κ. Βλάχου)
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ «'Επιγράμματα»
ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ
ΚΡΙΤΙΚΑ (Γέδα-τὰ 'Ελληνικά βιβλία τοῦ 1932, Δ. Α. Κ.-Τὸ θέατρο στὸ 1932, Β.-'Η ποίηση στὰ 1932, Μιμ. Κυρ.-'Η ἐπίδρασι τῆς Ρωσικῆς ἐπαναστάσεως στὴ νεοελληνικὴ ποίησι.)
ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΗ «ΝΕΑ ΖΩΗ»
Ν. Π. Χριστοῦλα-'Η ἐλευθερία τῆς σκέψεως).

ΧΡΟΝΙΑ Α΄

ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 7

ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 1

15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1933

ΝΕΑ ΖΩΗ

ΔΙΜΗΝΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ & ΤΕΧΝΗΣ

Γραμματεὺς

Συντάξως

Γ. Δ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

Γραφεῖα :

Μ. Βόδα 190Α

ΙΔΡΥΤΕΣ

Γ. Κ. ΒΛΑΧΟΣ—Γ. Δ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ
Θ. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ—Α. ΚΑΝΕΛΟΠΟΥΛΟΣ
Δ. ΚΑΡΕΤΑΝΑΚΗΣ—Μ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ
Θ. Μ. ΣΟΥΤΑΝΗΣ

Διαχειριστὴς
ΜΙΜΗΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Συνδρομὴ
δραχμὲς 40.
Ἐμβάσματα
Μ. Κυριακίδου
Λυκούργου 8.

Η ΝΕΑ ΖΩΗ

Ἡ «Νέα Ζωή» δὲ θάρχότανε νὰ προστεθῇ στὰ πολλὰ λογοτεχνικὰ περιοδικὰ ποὺ ὑπάρχουν ἂν δὲν εἶχε ὀρισμένο καὶ ὡς τὰ τώρα ἀνεκπλήρωτο σκοπὸ νὰ ἐκπληρώσῃ. Στὴν Ἑλλάδα, τώρα τελευταία περισσότερο παρὰ ποτέ, ἡ τέχνη γενικά, μὰ εἰδικώτερα ἢ λογοτεχνία, τραβοῦνε δρόμους ἀλλόκοτους. Σλαῦοι, σκανδιναυοί, ἀμερικάνοι, γερμανοί, φουτουριστές, ρεαλιστές, ιστορικοῦλιστές, ἠύρανε χῶμα στὴν Ἑλλάδα νὰ ριζώσουνε ἄλλοι λιγώτερο κι' ἄλλοι περισσότερο. Ἡ δυστυχία ποὺ μαραίνει τὴν Ἑλλάδα καὶ κάθε δύναμή της, ἀφ' ὅτου χάθηκε μὲ τὸ χαμὸ τῆς Ἰωνίας ἢ Μεγάλης Ἰδέας, μὰ καὶ μιὰ κοσμοπολιτικὴ περιέργεια ποὺ χαρακτηρίζει τὸν Ἕλληνα, δὲν ἀφήσανε νὰ γεννηθῇ ὡς τώρα ἡ ἀντίδραση στὰ ξενικὰ αὐτὰ πνευματικὰ ρεύματα ὅπως ἔπρεπε καὶ σήμερα ἀκούει κανεὶς, ἑλληνικὰ εἰπωμένα, νοήματα κι' αἰσθήματα ποὺ δὲ ταιριάζουνε στὸ φῶς, στὰ βουνὰ καὶ στ' ἀκρογιάλια μας. Μὰ ἡ ἀντίδραση καὶ ἡ ἄμυνα εἴμαστε μεις, ἢ καὶ καλλίτερα εἴμαστε **καὶ** μεις γιατί τὸ ξέρουμε πὼς κοντὰ μας θαρβοῦνε κι' ἄλλοι ν' ἀραδιαστοῦνε. Ἡ «Νέα Ζωή» θέλει νὰ συγκεντρώσῃ τίς προσπάθειες ὅλων ὅσοι διατηρῶντας μιὰ καθαρὴν ἑλληνικὴ συνείδηση θέλουν νὰ ἐργαστοῦν πνευματικὰ γι' αὐτὴ τὴν ἀντίδραση. Διαφεντεύομε τὴν πατρίδα μας, ποὺ μᾶς ἐπλάσε τέτοιους

πού είμαστε. Όχι όμως άσκοπα, μά γιατί νοιώθουμε τή δύναμη μέσα μας νά δουλέψουμε για τὸ καθάριο τραγούδι, ἕνα τραγούδι ἑλληνικό. Κι' αὐτὸ τὸ τραγούδι, πού ταιριάζει στὸ φῶς τὸ ἑλληνικό, στὰ βουνά καὶ στ' ἀκρογιάλια μας, τὸ τραγούδι μας, θὰ φανερωθῆ μιὰ μέρα. Θὰ φανερωθῆ μονάχο του, πλάσμα ἑλληνικό, ὅπως μονάχο του βλασταίνει καὶ γιγαντώνει ἀπὸ τῆ γῆ τὸ δάσος. Ποιὸς μὲ ἀκρίβεια θὰ εἶναι ὁ ἦχος αὐτοῦ τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τί θὰ σημαίνει αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἐλεύθερο ἔργο τοῦ δημιουργοῦ. Μὰ τί πρέπει νὰ μὴν εἶναι αὐτὸ τὸ τραγούδι,—τί πρέπει νὰ μείνῃ ξένο ἀπὸ τῆ ζωῆ τοῦ γένους αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἰπωθῆ ἀπὸ τώρα κι' ἀφοῦ μπορεῖ νὰ εἰπωθῆ πρέπει νὰ εἰπωθῆ. Κάθε τι πού συνεχίζει τὴν ἑλληνικὴ παράδοση θὰ βρῆ τὴ θέσι του στὴ «Νέα Ζωή». Κάθε τι πού τὴν ἀρνιέται θὰ χτυπηθῆ καὶ θὰ χτυπηθῆ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἢ ἄγονη ἀντιγραφή κάθε ξένης τεχντροπίας. Θὰ χτυπηθῆ ὁ «μανιερισμός». Καὶ θὰ ζητήσουμε νὰ βροῦμε, νὰ μορφώσουμε μέσα μας τὰ ἰδανικά τῆς τέχνης χωρὶς πνευματικούς πιθηκισμούς. Τὴν ἐπίδραση ὅμως τῆ γόνιμη, πού ξυπνάει, ἀφομοιωμένη μέσα μας, τὴ δική μας δύναμη, αὐτὴ τὴν ἐπίδραση εἰς τὴν δεχόμεστε πάντα μ' εὐγνωμοσύνη, σὰν εὐλογία.

Θὰ χτυπηθῆ καὶ ἡ αἰσθητικὴ ἐκείνη θεωρία πού βρίσκει πὼς ὅλα ἔχουν μιὰν οἰκονομικὴν ἀρχὴ καὶ δὲ βρίσκει ἄλλη πηγὴ τῆς τέχνης παρὰ τὴν οἰκονομικὴν δυστυχία τοῦ κόσμου. Για μᾶς ὑπάρχει καὶ ἠθικὴ δυστυχία μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν δυστυχία μὰ καὶ δύναμη δημιουργικὴ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ὕλικήν δυστυχία καὶ τὴν ὕλικήν ἀνάγκη, δύναμη μάλιστα μεγαλύτερη ἀπὸ κάθε δυστυχία καὶ κάθε ἀνάγκη. Καὶ δίχως ν' ἀποκλείσουμε καμμιά μορφὴ τῆς δυστυχίας ἀπὸ τὴν τέχνη δὲν μπορούμε παρὰ νὰ παραμερίσουμε τὴν ἀποψη τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμου πού καταργεῖ τὴν ἀρχὴ πού χωρὶς αὐτὴν δὲν ὑπάρχει τέχνη, τὴν ἀρχὴ τῆς ἐνδελεχίας τῆς τέχνης καὶ πού σύγχρονα προσβάλλει τὸ πρῶτο γνῶρισμα κάθε τί ἑλληνικοῦ **τὸ μέτρον**. Μὲ τέτοιο σκοπὸ ξεκινᾶμε. Ἄμποτε νάρθῃ κι' ἡ μέρα πού γυρίζοντας πίσω μας νὰ μπορέσωμε νὰ ξαναδιαβάσουμε μὲ περιφάνεια τίς γραμμὲς αὐτές. Καὶ πρέπει νάρθῃ. Καὶ θάρθῃ.

«NEA ΖΩΗ»

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ

Κυριακή. Παιδάκι, Τοῦ δασκάλου πάψη
Γλύκα τοῦ σπιτιοῦ. Ζωούλα στ' ἀκρογιάλι.
Τώρα τὴν προσμένω τὴ μεγάλη
Κυριακή, γιὰ πάντα, λέω νὰ μ' ἀναπάψη.

* *

Καὶ δὲν τολμῶ μὲ τ' ὄνομα σου νὰ σὲ ξανακράξω
Κι' ἀπ' ὅλα ἐσὺ παρήμερη καὶ ἀπλή κι' ἀπ' ὅλα ἐπάνω,
Μὲ κάλεσες κι' ἁμαρτωλὸς ἦρθα σ' ἐσὲ ν' ἀράξω.
Ἡ εἰκόνα σου ἢ τὸ χέρι σου χαρὰ ὅταν πεθάνω.

* *

ἴσως τὴν ἴδια αὐτὴ στιγμὴ πού ἀνόρεχτος βογγᾶω
Γεννιοῦνται καὶ τὰ καρτερά τὸ μητρικὸ τὸ γάλα
Πλάστρες ψυχές, πού ἢ μοῖρα τους τὰ ὠραῖα καὶ τὰ μεγάλα.
Κόσμε, γι' αὐτὸ σὲ χαίρομαι καὶ σὲ δοξολογᾶω.

* *

Φιλοσοφία Σοφία μὴ σὲ ταράζει
στοῦ ἔρωτα τὸ πλάι, τραγουδιστῆ.
Κάποιος ἀνθὸς τὴν ὥρα αὐτὴ μεσ' στοῦ ποτηριοῦ σου εὐωδιάζει
Κι' οἱ Διόνυσοι χωροῦν ἐντός σου καὶ οἱ Χριστοί.

* *

Καὶ πολυθόρυβοι θνητοὶ στὴ ζωὴ καὶ μεσ' στοῦ μνήμα
Πάντα βοεροί, σὰν τρικυμιάς πού σπάει στοῦ βράχο κῦμα
Κι' ἄνθρωποι ὑπάρχουν καὶ περνοῦν κ' εἶναι σιωπές. Καμία
μέσα τους κι' ἔξω τους φωνή, νόημα χειρονομία.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

(Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ «Οἱ νύχτες τοῦ Φήμιου»)

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΠ' ΤΙΣ
ΣΕΛΙΔΕΣ ΕΝΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

Απ' τις σελίδες ενός βιβλίου, που εδώ και δέκα χρόνια είχα τυπώσει και που δεν τὸ ἄφισα στὸ τέλος νὰ κυκλοφορήσῃ, ξεχωρίζω μερικές γραμμές, ὄχι γιατί και σήμερα θὰ τις ἔγραφα ἔτσι, μὰ γιατί σταματῶ—σήμερα ἀκόμη—ἐμπρός τους, σὰν τυχαῖος ὅμως μόνον ἀναγνώστης. Ὅπως τις ξαναδιαβάζω, ἔτσι ἀκριβῶς τις δίνω, χωρίς καμμιά προσθήκη ἢ διόρθωση.

Ὅποιος δὲ γνώρισε ἄλλο τίποτε ἀπ' τὸ πόνο, κι' ὅποιοι ἢ καρδιά πετάει νοσταλγικά σὲ μιὰ πατρίδα που ποτέ του δὲν ἀντίκρουσε—πολλές φορές εἶνε που φταίει (γιατί στοὺς ἄλλους φταίξιμο εἶνε ὁ πόνος του), μὰ εἶνε κι' ὁ μόνος που ἔχει δίκιο ὅσο κι' ἂν φταίῃ. Ποιὸς θ' ἀρνηθῇ στὸ πονεμένο τὸ δικαίωμα νᾶχῃ κι' ἄδικο; Τὸ φταίξιμο εἶναι μιὰ ἔννοια σχετική ὅπως χωρὶς ἐξαίρεση ὅλες οἱ ἔννοιες ὅσες τοῦ κάκου ἢ ἠθική προσπάθησε νὰ ξεχωρίσῃ μ' ἕναν αὐθαίρετο γιὰ καθεμιὰ χαρακτηρισμό. Ἡ ἠθική ἔκαμε τὸ πιὸ μεγάλο φταίξιμο: νὰ κλέψῃ ὅσα εἶνε τόσο πολὺ δικά μας, ὥστε κι' ἔμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ περνᾶμε ἐμπρός τους ξένοι, ἀνίσχυροι νὰ τὰ υποβάλουμε στὴ κρίση μας. Εἶναι προσπάθειες ἄσκοπες μὰ πιὸ πολὺ: παράνομες τὸ νὰ ζητᾶμε νὰ γίνουμε κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ὅχι! Ἔτι εἶνε μέσα μας εἶνε πολὺ λίγο ἀνθρώπινο ὥστε νὰ ἰσχυρισθοῦμε ἀπάνου του δικαιώματα και νὰ ἐγείρουμε τὴν ἀπαίτηση νὰ μᾶς ὑπερετήσῃ. Οἱ παιγαδωγοὶ μας δὲν ξέρουνε τί λένε ὅταν φωνάζουν: «γίνετε κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ σας!» Εἶνε τὸ ἴδιο σὰ νὰ λέγανε: «δημιουργήστε μὲ τ' ἀνθρώπινό σας χέρι και μὲ τὴ τεχνητὴ σας δραση καὶ ἀλλιώτικο, ἀνάλογα μὲ τὰ μέτρα που σας δίνουμε και βάλτε το πιὸ πάνου ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σας», — ἢ πιὸ λακωνικά εἰπωμένο: «Σηκώστε τὸν ἀνθρώπο σας πάνου ἀπ' τὸ Θεὸ σας!»—Κι' ὁ κόσμος ἔγραψε τὰ λόγια αὐτὰ μὲ γράμματα χρυσὰ σὲ κάθε διάδρομο και κάθε σταυροδρόμι. Κι' ὅσοι περνᾶνε στέκονται προτοῦ νὰ προχωρήσουν. Καὶ πάντοτε σχεδὸν δὲ πάνε ὅπως θὰ πῆγαιναν. Κι' ὅμως ὁ κόσμος λέει πῶς ἔτσι πᾶν «μπροστά». Καὶ δὲν

ἐρώτησε κανένας τους ποτέ: μὴν ἦταν τάχα πιὸ καλά νὰ πῆγαιναν καμμιά φορά και «πίσω»;

Δὲ ξέρει ὁ κόσμος τί θὰ εἶπῃ: **γυναίκα!** Γι' αὐτὸ κι' ἂν τύχῃ καμμιά φορά ν' ἀπαντήσῃ τὸ πρωτότυπό της, θὰ τὸ περάσῃ τὸ πολὺ-πολὺ ὡς ἕνα ἐκφυλισμένο ἀντίτυπο! Κι' ἂν τύχῃ μάλιστα νὰ τ' ἀπαντήσῃ ἕνας ψυχίατρος, θὰ προσπαθήσῃ νὰ τὸ διορθώσῃ!

Ἄλλὰ δὲν εἶνε κι' ἀναγκαῖο νὰ τὴ ξέρουν ὅλοι τὴ γυναίκα. Ἄς περιορίζονται στὰ καπρίτσια και τὶς ἐλαφρότητες που τῆς ἀποδίδουνε. Γιὰ τὰ μάτια τους δὲ χρειάζονται περισσότερα. Γιατί τοὺς λείπει ἢ πίστη—μιὰ πίστη ἀπέραντη—πρὸς τὴ γυναίκα. Κι' ἄλλος κανένας δὲ θὰ ναιώσῃ τὴ πίστη τοῦ Dante πρὸς τὴ Beatrice παρὰ μονάχα ὅποιος τραγουδῆσε μαζί του τὸν ὕμνο πρὸς τὴ **Μαγία**.

Ἡ γυναίκα πρώτα-πρώτα δὲν ὑπάρχει στὸ πληθυντικό. Γιὰ τὸν καθένα—μὰ ὅμως γιὰ ποιὸν «καθένα»;—εἶνε γυναίκα μόνον ἢ μιὰ. Ἄν δὲ τὴ γνώρισε ποτέ του, ἂν δὲ τὴν ἀπάντησε στὴ ζωὴ του, δὲν εἶνε μόνον σύμπτωση που ὁ δρόμος τους δὲν ταίριασε—μὰ εἶνε και κάτι πιὸ πολὺ: εἶνε συμπτωματικὸ γιὰ τὴν ἀτομικότητά του. Δὲν τοῦ ἀξίζει και δὲν τὴ βρῆκε.

Στὸ κόσμο εἶνε ἢ γυναίκα ἐκείνη που τῆς δόθηκε νὰ φέρῃ ἀπάνου της μὲ μιὰ ὑπέργεια καρτερικότητα τὸ πόνο τῆς ζωῆς. Δὲ μιλάω γιὰ πόνους ὀλικούς, δὲ μιλάω γιὰ τὸ πόνο τοῦ τοκετοῦ και τοὺς τόσους ἄλλους πόνους που ἢ ἀρχικὴ κατάρα τοῦ Θεοῦ ἐκληροδότησε στὴ σάρκα της. Ὅχι! Αὐτοὺς τοὺς ὑπερνίκησε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ που ἔγαινε ὁ γυῖός της γιὰ νὰ τὴ λευτερώσῃ ἀπ' τὴ παληὰ του ὀργῆ! Ὁ πόνος τῆς Εὐας, ἢ **Τιμωρία**, ἐξαφανίσθηκε στὸ πόνο τῆς Μαρίας, τὸν **Ἐξιλασμό!**

Και τί σημαίνει ὁ τέτοιος πόνος;—Ἡ γυναίκα ζῆ στὸ κόσμο μὲ μιὰ νοσταλγία πρὸς τὴ πατρίδα της, μὲ μιὰ νοσταλγία που σὲ λίγες, που εἶνε μεγάλες, εἶνε μάλιστα συνειδητὴ. Δὲν εἶνε ὅτι ζητάει τὴ παλινόστηση, ὄχι! γιατί δὲν ἦρθε ἀπὸ μιὰ σύμπτωση στὸν κόσμο, ἀλλὰ μονάχῃ ξηνητεύθηκε γιὰ νὰ μᾶς φέρῃ ὅτι δὲν εἶχαμε—δὲ μετανοιῶνε γιὰ τὴν αὐτοθυσίαν της, ἀλλὰ κρυμμένη πίσω ἀπὸ τὴν ἐλαφριά ἐμφάνισή της—(που τόσο παρεξηγήθηκε ἀπ' ὅσους δὲν ἀποτελοῦνται παρὰ μόνον ἀπὸ ἰντελλέκτο ἢ ἀπ' ὅσους διευθύνονται μόνον ἀπ' τὶς γεννητικὲς τους ὁρμές)—κλαίει και πονάει γιὰ τὴ πατρίδα της, δίχως στὸ πόνο οὔτε στὸ κλάμμα της νὰ κρύβεται ἀπαίτηση καμμιά. Γιὰ τὸν ἄντρα: πατρίδα εἶνε κάθε τόπος που κάπως προσαρμόζεται στὶς ἐξωτερικὲς του ἀπαιτήσεις. Ὅπου βγάλεῖ λεφτὰ ἢ ὅπου βρῆ γυναῖκες τοῦ γούστου του γιὰ νὰ τις ἀγοράσῃ—σὰν δυνατότερο χέρι που ἔχει—και τὶς ἐξευτελίσῃ: ἐκεῖ εἶνε και ἢ πατρίδα του. Τῆς γυναίκας ὅμως ἢ πατρίδα εἶνε μακρυνὴ κι' ἀπέραντη—ὅσο εἶνε ἀπέραντη κ' ἢ νοσταλγία της,—εἶνε τὸ βασίλειο τὸ ξεχασμένο ἀπὸ τὸν κόσμο, εἶνε μιὰ χώρα που λεηλατήθηκε ἀπὸ ἕνα βάρβαρο λαὸ!

Αιώνες τώρα οί άνθρωποι τρέχουν πίσω απ' τήν υγεία κ' εδάφτισαν μέ τ' ὄνομά της τὸ πιδ μεγάλο τους ἰδανικό. Καί ζοῦνε χρόνια πιδ πολλά απ' τοὺς ἄλλους πού εἶνε ἄρρωστοί κ' ὠχροί — μὰ εἶναι μονάχα μιὰ αὐταπάτη : γιατί μετρᾶνε ἀλλιότιχα ἀπὸ μᾶς τὸ πέρασμά τους ! — Ἐκεῖνοι ἀρχίζου νὰ μετρᾶνε ἀπ' τήν ἡμέρα πού γεννήθηκαν. Ἐμεῖς ἀρχίζουμε λιγάκι πιδ νωρίς. Κ' ἔτσι ἂν ἐκεῖνοι φθάνουν πιδ μπροστά . . . πολὺ περισσότερο ἀπὸ μᾶς — ἐμεῖς ἀρχίζουμε κάπως πιδ πίσω . . . μόλις λιγάκι ! — Καί δὲν τὸ μετανοιῶνουμε . . . **γιατί ἔτσι κάτι ξέρουμε κ' ἀπ' τήν ἀνυπαρξία !**

Λένε : σὲ σῶμα ἄρρωστημένο, ἄρρωστο θᾶνε καί τὸ πνεῦμα ! Δὲ φαῖνε — γιατί εἶνε ἀνεύθυνοι γιὰ τίς ἀλήθειες τους ! Τίς ἀγοράζουν μ' ἓνα νόμισμα πού σκούριασε ἀπὸ μιὰ χρήση παράνομη : μέ τὴν πείρα. Γι' αὐτὸ δὲ ξέρουμε τί λένε ! Ἄνθρωποι πού ἄλλο τίποτα δὲ ξέρουν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους παρά μόνον ὅτι τίποτα δὲν τοῦ χρωστᾶνε ἀφοῦ τὴν ἄνεση καί καλοπέραση τοῦ ἐξασφαλίσανε, — ἄνθρωποι πού, ἀφοῦ ἀπὸ μέσα τους δὲ βγήκε τίποτα, πήραν ἀπ' ἕξω τὴ σοφία τους κ' ἐγύρισαν τὸ κόσμον ὀλόκληρον καί γνώρισαν πολλὰ . . . καί γιὰ καμᾶρι τους κρατᾶν ψηλά τὴν πείρα, — ἄνθρωποι πού εὐεργετήσανε τὸ γείτονά τους (τὸ ξέρει ἢ πόλη ὀλόκληρη) γιὰ νὰ θυμοῦνται πάντοτε ὅτι τοὺς χρωστᾶει τὸ ψωμί του — καί πού γιὰ ἐνέχυρον ἀρκεστήσανε νὰ πάρουν τὴν ὑπόληψή του . . . — τέτοιοι εἶνε οἱ ἄνθρωποι πού ἐξήσανε σὲ μιὰ ἀνεξάντλητη ἄνεση καί υγεία !

Τὸ κακὸ εἶνε πάντα πρόθυμο νὰ κατεβάξῃ τὴ τιμὴν του ἀνάλογα μὲ ὅποιο ἀντίτιμο κ' ἂν τοῦ προσφέρουμε.

Δὲν εἶνε σύμπτωση πού ἀπαντηθήσανε στὸ κόσμον δυὸ ἄνθρωποι.

Λίγοι στὸ κόσμον — ἴσως μοναδικοί — εἶνε πού ἀπαντιῶνται. Γιατί ἀπαντιῶνται μόνο ὅσοι τραβᾶν δυὸ δρόμους χωρισμένους μὰ . . . παράλληλους. Κ' ἔτσι ἔχει δίκην ὁ κόσμος πού παραξενεύεται. Γιατί ὅσοι δρόμοι — καί γιὰ τὸ «κόσμον» εἶνε ὅλοι — **διασταυρῶνται**, δὲ φέρνουν σὲ καμμιά συνάντηση — κ' ἄς εἶνε στὸν καθένα πού περνᾶει ἀπάνου τους ἢ μιὰ στιγμὴ δοσμένη πού θὰ χτυπήσῃ τὸν ἀγκῶνα του στὸ διπλᾶν του — ἐνῶ γιὰ ὅσους οἱ δρόμοι εἶναι παράλληλοι, ἔρχεται πάντοτε μιὰ μέρα πού **ἀνταμώνουνε** — κ' ἄς μὴν εὐρήκε ἢ Ἐπιστήμη, ὅσο κ' ἂν ἔφαξε. οὔτε πιδ πέρα ἀπ' τὸν ὀρίζοντα : **ἔνα** — ἔστω τὸ πιδ μικρὸ κ' ἀσήμαντο — σημάδι πού θὰ μπορούσαν νὰ ἐνωθοῦν ἢ ἔστω καί μόνο ν' ἀκουμπήσουν δυὸ γραμμῆς πού εἶνε παράλληλες. — Κι' ἄλλοτε ὁ κόσμος ἔλεγε πὼς εἶνε ἀναμφισβήτητα διαβολικὴ παρέμβαση, ἐνῶ σήμερον πού πολιτίστηκε προσφεύγει σὲ μιὰ λύση πιδ εὐσυνείδητη καί λέει ὅτι εἶνε ἢ σύμπτωση. Ὅσο γιὰ τὴν Ἐπιστήμη : αὐτὴ κατάφερε νὰ παραβλέψῃ καθετὶ πού εἶνε πιδ σπάνιο ἀπ' τὸ καθημερινὸ καί πού θὰ πρόσφερε μιὰ ἐξαίρεση — πού εὐπρόσδεκτη δὲ θᾶταν διόλου — στοὺς κανόνες της ! Γιατί ὅσο γιὰ τὴν Ἐπι-

στήμη : αὐτὴ ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν (κ' ἔτσι ὅμως τέλειωσε μαζί της) : ὅτι ἀνάμεσα ἀπὸ μᾶς κ' ἀπὸ τὰ γύρω μας στέκεται πάντοτε καί μόνο τὸ ἰντελλέκτο — καί δὲν ἐρώτησε ποτὲ τί τάχα νᾶεἶνε **ἀνάμεσα ἀπὸ μᾶς καί τὸν ἑαυτὸ μας !** Κ' ἔτσι ὅσοι ἐργάστηκαν μέ τὸ ἰντελλέκτο μόνο δὲν ἀργήσανε (καί ποῖος θὰ τὸ κατάφερε πιδ γρήγορα !) νὰ συνηθίσουνε νὰ ξεχωρίζουνε τὸν ἄνθρωπον ἀπ' τὸ κτήνος — μὰ ὅμως ποτὲ δὲν ὠνεϊρεύτηκαν — γιατί εἶχαν πάντοτε ὕπνον ἀτάραχον — πῶς, ἂν ἐσκάθανε (γιατί δὲν κάνουν τίποτε ἄλλο ἀπ' τοῦ νὰ σκάθουνε) πιδ λίγο, ἴσως νὰ βρίσκαν μέσα μας καί κάτι ἀλλιότιχο πού θᾶπρεπε νὰ τὸ χωρίσουν κ' ἀπ' τὸν ἄνθρωπον ! »

Ὅσα γίνονται εἶνε ὅλα μέσα μας — κ' ἐμεῖς εἴμαστε ἢ Μοῖρα μας — καί μέσα μας (κάπως βαθύτερα ἀπ' τὴν ἐπιφάνεια πού βλέπουν μέσα τους οἱ πιδ πολλοὶ ἄνθρωποι) βρίσκεται ὁ **Δημιουργὸς μας !**

Μέσα μας εἶνε ὁ κόσμος πού εἶνε ἀπέραντος, πού εἶνε πιδ ἀπέραντος ἀπὸ τὸν κόσμον ὀλόκληρον τὸν αἰσθητό ! Κ' ἔτσι εἶνε μέσα μας τοῦ καθενὸς ἢ ἀποστολὴ κ' εἶνε ἓνας κόσμος μέσα μας πού ἀποζητάει τὴν Ἀπολύτρωση. **Γιατί ὁ καθένας μας γεννιέται κ' ἔρχεται στὴ ζωὴ μόνο καί μόνο (μὰ ὅμως ποῖος τὸ νοιώθει !)** γιὰ νὰ γίνῃ ὁ **λυτρωτὴς τοῦ κόσμου πού εἶνε μέσα του, πού μέ τὴν γέννησή του ὑπόταξε κάτου ἀπ' τὸν ἄδικο ζυγὸ τοῦ ἀνθρώπινου !** Κ' ἔτσι εἶνε μέσα μας φτωχοὶ πού ἔχουν ἀπαίτηση γιὰ τὸ ψωμί τους — κ' ἔτσι εἶνε μέσα μας ἀδικημένοι πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπ' τὴ δικαίωσή τους — κ' ἔτσι εἶνε μέσα μας παιδιὰ πού ἔχουν δικαίωμα γνήσιο στὴ πατρότητά μας — κ' ἔτσι εἶνε μέσα μας ὁ Θεὸς πού θὰ πεινάσῃ καί στὸ τέλος θὰ . . . πεθάνῃ ἂν λείψῃ ἢ πίστη μας ! Κ' ἔτσι εἶνε μέσα μας ἓνας «Ρυθμὸς» πού ἀνάγκη ἔχει πολλές φορές νᾶειμαστέ πιδ βουβοὶ καί πιδ κλεισμένοι ἀπ' τὰ ὄντα ἀκόμα πού εἶνε σοφώτερα ἀπὸ μᾶς ! γιατί ἔτσι μόνο θὰ μπορούσαμε νὰ νοιώσουμε τοὺς ἤχους του καί νὰ πιστέψουμε στὴ δυνάμη του καί στὸν ἑαυτὸ μας !

Δὲν εἶνε ἢ νύχτα γιὰ νὰ ξεμερώνῃ — Οἱ πιδ πολλοὶ δὲ βλέπουνε στὴ νύχτα παρά μόνο κάποιον διάβαση . . . μιὰ διάβαση — : πρὸς τὴν ἡμέραν ; . . . πρὸς τὸ φῶς ; . . . δὲ ξέρω πὼς τὸ λένε — κάπως ἔτσι ἐκφράζονται — γιατί ἔχουν τόση ἀνάγκη ἀπὸ τὸ φῶς πού ἔρχεται ἀπόξω, ἀπ' τὴν ἡμέραν πού εἶνε πάντα ἀλλιότιχη — πού ξέρει πάντοτε καί τοὺς ἀνοίγει νέες ἀπόψεις καί πλουτίζει ὅλο περισσότερο τὴν συλλογὴν τους — ἐνῶ ἢ νύχτα εἶνε μονάχα ἢ μί . . . , δὲν ἔχει ἀρχὴν — δὲν ἔχει τέλος ἢ ἀποψὴ της — δὲν εἶναι διόλου ἀποψή . . . , δὲν ἔχει οὔτε ὄρια γιὰ νὰ κλείσουν τὴν εἰκόνα της σὲ μιὰ συγκεκριμένη ἱκανοποίηση — γιὰ νὰ τὴν κλείσουνε σ' ἓνα ὠρισμένο πλαίσιο, χρυσομένο ἀπ' τίς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου κ' ἔτσι περήφανα νὰ τὴν κρεμάσουνε στὸ σπίτι τους καί νὰ τὸ μάθῃ ἢ

γειτωνιά—νά πάη...νά τρέξη για νά ἰδῆ τὴν ἐκθεσὴ τους,—νά πάρη κάτι ἀπ' ὅσα ξέρουνε. Γιατὶ κι' αὐτὸ εἶνε μέσ' στ' ἀνηθικό τους πρόγραμμα : νά δόσουν κάτι καὶ στοὺς ἄλλους πού δὲν εἶχανε τὴν ἴδια τύχη σὰν κι' αὐτούς... Καὶ οἱ ἄλλοι παίρνουνε τὸ «κάτι» αὐτὸ—τὸ ψύχαλό τους παίρνουνε—καὶ τοὺς φιλοῦν τὰ πόδια ὅταν τὸ παίρνουνε—γιατὶ δὲ ξέρουνε πὼς ὅσοι ἀπλώνουνε τὸ χέρι τους—κοκκαλιασμένο χέρι!—για νά δόσουνε, παίρνουν περσότερα παρ' ὅσα δίνουνε ! Γιατὶ ἂν τὸ ξέρανε—θὰ νοιώθαν τι θὰ εἶπῃ νᾶειναι φτωχοὶ καὶ περιφρονημένοι, νᾶεινε στραβοὶ καὶ ξεχασμένοι...κι' ὅταν τὸ νοιώθανε θὰ προτιμούσανε νά μείνουν ἔτσι πάντοτε...

Οἱ πιδ πολλοὶ ζητᾶνε μόνο νά διαβάσουν ὅ,τι ξέρουν ἤδη, ὅ,τι ἀπαντᾶνε καθημερινὰ στὰ *πεζοδρομία τῆς ζωῆς*. Μ' ἄλλα λόγια δὲ ζητᾶνε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν ἴδια τους τὴ πιστοποίηση.

Οἱ πιδ πολλοὶ ἄνθρωποι μόνο τότε ἀρχίζουν νά προσέχουνε ἂν κοιμᾶται κάποιος πλαῖ τους πού ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἡρεμία—ὅταν τὸν ξύπνησαν πολλές φορὲς τὴ νύχτα πού ἦταν ἄρρωστος καὶ τοῦ προξένησαν πολλές ἀγρύπνιες ὡς ἔχτες, ὥστε νά νοιώθουν σήμερα ὅτι κάτι τοῦ χρωστᾶνε.

Ἐποῖος περιμένε μονάχα ὡς τὴ στιγμή πού νοιώθει ὅτι ἀρκετὰ περιμένε—δὲν ἐπερίμενε ποτέ ! Γιατὶ ὅποιος ἀπ' τὴ τέτοια τὴ στιγμή νά περιμένῃ ἀρχίζει—μονάχα αὐτὸς μπορεῖ νά εἶπῃ πὼς ἐπερίμενε !

Π. Κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΦΤΑΝΕΙ ΝΑ ΒΛΕΠΩ....

Νυχτόμερα, ἀγριοθάλασσα στοὺς βράχους τοῦ σπητιοῦ μου,
Σὰν τὸν πικρὸν ἀτέλειωτα τὸ θροῦλο σου ἱστορεῖς,
Μὲ τὶ καρᾶβι ἀπόκοσμο τὸν πλάνητα τὸ νοῦ μου
Σὲ πλανεμοὺς τρισκότιδους, μακριοὺς τὸν προσκαλεῖς.

Μαῦρα πανιὰ καὶ δλόγιομα σὰ θυμωμένα στήθια,
Φαντάζουν μπρὸς στῆς νιότης μου τὸ ἀνίσκιωτο τὸ φῶς.
Πλέει στὴ γαλάζια ἀφρογορτὴ τοῦ πέλαγου ἡ ἀλήθεια.
Μέσα στοὺς κόλπους τοῦ ἔρωτα πλέει μαῦρος στοχασμός.

Ἐκλεισ' ὁ κόσμος μέσα μου. Πάρε με, αἰώνιο ἀγέρι.
Δὲν τὸ πονῶ τ' ἀρμένισμα στὸν ἄναρχο ὠκεανό.
Φτάνει νά βλέπω, ὅπου κι' ἂν πάω, στὴν πλώρη μου ἓνα ἀστέρι
Καὶ τὸ ἱερὸ βασίλειμα στὸ κῦμα, ὅπως ἐδῶ.

ΗΒΟΣ ΔΕΛΦΟΣ

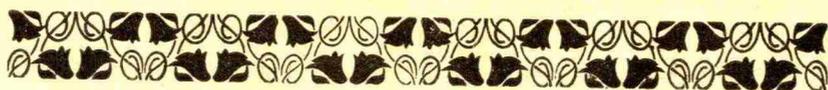
GOETHE

WANDERERS NACHTLIED

Ἀπάνω ἀπ' ὅλα τὰ βουνὰ
ἡ σιωπή.
Δὲ νοιώθεις νά περνᾷ
στὰ δέντρα οὔτε πνοή.
Σωπαίνουν τὰ πουλιὰ
στὰ δάση.

Θὰ φτάσῃ κι' ὁ καιρὸς θὰ φτάσῃ
πού θ' ἀναπαύεσαι κ' ἐσύ !

ΗΒΟΣ ΔΕΛΦΟΣ

ΔΗΜ. ΑΠ. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗ

ΜΙΑ ΘΥΕΛΛΑ

ΜΟΝΟΠΡΑΚΤΟ ΔΡΑΜΑ

Στὸ φίλο μου Κ. Α. ΖΑΪΜΗ

ΠΡΟΣΩΠΑ

Κα Αὐγέρον ξηνητάρια
Παῦλος, γυιὸς τῆς, τριαντάρης
Ἐλένη, κόρη τῆς, 25 χρονῶν
Ἀντώνης, ἄντρας τῆς Ἐλένης
Ἡ Ὑπνρέτρια

Ἡ σκηνὴ στὴ σημερινὴ Ἀθήνα.

Τὸ γραφεῖο τοῦ **Παύλου**. Ἐπιπλωμένο σοβαρὰ καὶ χωρὶς πολυτέλεια. Πλούσια ὅμως βιβλιοθήκη καὶ μερικὰ ἔργα τέχνης ἐδῶ κι' ἐκεῖ. Δυὸ ἢ τρία ἄδεια ἀνθοδοχεῖα. Ἀριστερὰ πόρτα, στὸ βάθος παράθυρο. Γραφεῖο καὶ σόμπα. Κοντὰ τῆς πολυθρόνα.

Σ Κ Η Ν Η Α΄.

Παῦλος, Κυρία Αὐγέρον.

(Ἡ σκηνὴ σκοτεινὴ. Ἀκούεται ἀπ' ἔξω ἡ φωνὴ τοῦ **Παύλου**.)

Παῦλος. Πάλι εἰν' ὅλα βυθισμένα σκοτάδι; Ποῦ εἶναι ἡ μητέρα; Μητέρα!

Κα Αὐγέρον (στὴ σκοτεινὴ σκηνή.) Ἐδῶ εἶμαι, παιδί μου, στὴ συνηθισμένη μου θέσι καὶ σὲ περιμένω.

Παῦλος (μπαίνει στὴ σκηνὴ καὶ ἀνάβει τὸ φῶς. Ἡ **Κα Αὐγέρον** εἶναι κοθισμένη στὴν πολυθρόνα κοντὰ στὴ σόμπα.) ὦ, μητέρα πάλι τὰ ἴδια; Πάλι οἰκονομία στὸ ἠλεκτρικὸ ὅπως ἄλλοτε; Μὰ σήμερα δὲν εἶναι πιά ὅπως ἄλλοτε. (Μὲ χαρακτηριστικὴ τρυφερότητα, σὰν νὰ μιλήσῃ σὲ μικρὸ παιδί :) Τὰ πράγματα ἔχουν ἀλλάξει ἐντελῶς, τὰ ὄνειρά σου πραγματοποιήθηκαν, δὲν ἔχεις νὰ φροντίσης, νὰ σκεφθῆς γιὰ τίποτε. Ἡ κόρη σου παντρεύτηκε, (μὲ δυσδιάκριτη, ἀσυνείδητη στὸ λέγοντα πικρία :) καὶ τί! καλοπαντρεύτηκε, ὁ γυιὸς σου ἔγινε καθηγητὴς Πανεπιστημίου, τὸ χρῆμα τρέχει ἄφθονο μέσα στὸ σπίτι.

Κα Αὐγέρον. Συνήθισα, παιδί μου, νὰ περιμένω στὰ σκοτεινὰ ὕστερ' ἀπὸ ἄσκησι τώσων, τώσων χρόνων... Στὴν ἀρχὴ μ' εὐχαριστοῦσε νὰ τὸ κάμνω ἢ σκέψις πὼς μ' αὐτὸν τὸν τρόπο μίκραινα τὸ λογαριασμὸ τοῦ φωτός. Ὑστερα πιά μὲ τὴ συνήθεια κατάντησε νὰ μ' εὐχαριστῆ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ πρᾶγμα.

Παῦλος. Μὰ αὐτὴ ἡ ἡδονὴ τῆς ἀναμονῆς; στὰ σκοτεινὰ δὲν ἔχει πιά κανένα νόημα! Μόνο μιὰ τελεῖως ἀμέριμνη καὶ πλούσια ζωὴ θ' ἄρμοζε στὴ σημερινὴ σου τύχη. (Κυτάζει ὀλόγυρα τὰ ἄδεια βάζα) Κύτταξε! Κατωρθώσαμε νὰ ἐπιτύχωμε καὶ

τὰ πιδ τρελλά μας ὄνειρα, κι' ὁμως τίποτε δὲν τὸ δείχνει. Οὐτ' ἓνα λουλούδι μέσα στὸ σπίτι! Μὰ τώρα, μητέρα, τὸ λογικὸ θάταν νὰ ξεχειλίζαν τὰ βάζ' ἀπὸ λουλούδια, νάταν ὅλα τὰ φῶτα τοῦ σπιτιοῦ ἀναμμένα. Γιουρτή, διαρκῶς γιορτὴ! Πότε θὰ ξεχάσῃς τέλος πάντων τὶς μικρομικροῖες τῶν στενωπῶν κι' ἀνηφορικῶν μονοπατιῶν ποὺ μᾶς ἔφεραν ἐδῶ;

Κα Αὐγέρον. Μὴ κακομιλεῖς, παιδί μου, γιὰ τὴν οἰκονομία μου. Τῆς ὀφείλεις πολλά' τὰ πάντα. Ἄν δὲν ἦμουν τόσο οἰκονόμα, ὅσον ἦμουν, κι' ὅσο θὰ μείνω ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς μου, —γιατί δὲν μπορῶ πιά ν' ἀλλάξω, —δὲν θ' ἀποκτούσαμε αὐτὰ ποὺ ἀποκτήσαμε, κι' αὐτὴ τὴ στιγμὴ ἀντὶ νὰ λέμε, πὼς πρέπει νὰ γιορτάζουμε διαρκῶς ποιοὺς ξέρει ποῦ καὶ τί θάμαστε κι' ἐγὼ κι' ἐσεῖς.

Παῦλος. Καλὰ κι' ἄγια ὅλα αὐτὰ, μὰ δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶς πὼς θάταν ἀχρηστία πρὸς τὴν τύχη νὰ ζῆς σήμερα, ὅπως ζοῦσες ὅταν ἦσουν μιὰ χήρα ποὺ προσπαθοῦσε μὲ πολὺ περιορισμένα μέσα νὰ αναθρέψῃ καὶ νὰ σπουδάσῃ δυὸ μικρὰ παιδάκια.

Κα Αὐγέρον. Δόξα τῷ Θεῷ! Παῦλο μου. Χωρὶς νὰ παρουσιαστῇ ἀνάγκη νὰ μεταβάλλω τὴν ἐξωτερικὴ τῆς ὄψης, ἡ ζωὴ μου ἔγινε στὸ βάθος τῆς παράδεισος ἀληθινό. Ποῦναι πιά οἱ παληές φροντίδες, οἱ τρομερές σκέψεις, οἱ ἀτέλειωτοι λογαριασμοί, ποὺ δὲν κατέλγαν σὲ τίποτε, οἱ ἀγωνίες, οἱ ἀπνίες, γιὰ νὰ μπορέσω νὰ τὰ βγάλω πέρα... Μὰ τὸ κατωρθῶσα ἐπὶ τέλους! Τὸ κατωρθώσαμε!

Παῦλος (Μὲ περισσότερο συνειδητὴ πικρία). Ναι! τὸ κατωρθώσαμε! Βαδίζομε ἐπὶ τέλους ἄνετα στὸ φαρδὺ καὶ ἀσφαλτοστρωμένο δρόμο χωρὶς κόπο, χωρὶς προσπάθεια, χωρὶς βία...

Κα Αὐγέρον. Ἐχω τέλος πάντων τὴν ἀπόλυτη ἡσυχία ποὺ ὄνειρευόμουν.

Παῦλος. (Ἐκνευρισμένο) Ναι! ἀγαποῦσες πάντα τὴν ἀδράνεια: τὴν πνευματικὴ, τὴν ψυχικὴ καὶ τὴ σωματικὴ ἀδράνεια.

Κα Αὐγέρον. Πές τὴν ὅπως θέλεις τὴν ἀγαπημένη μου ἡσυχία. Αὐτὴ μόνο μπορεῖ νὰ μοῦ δώσῃ τὴν εὐτυχία.

Παῦλος. Ἄ! ἄλλαξε τώρα τὸ τροπάριο; Ἄλλοτε ἡ μόνη εὐτυχία ἦταν γιὰ σένα τὸ χρῆμα. Σήμερα εἶναι ἡ ἡσυχία;

Κα Αὐγέρον. Ὅχι! Μένω πάντα σταθερὴ στὴ γνώμη μου: τὸ χρῆμα εἶναι τὸ πᾶν! Κι' αὐτὴ τὴν ἡσυχία μόνο τὸ χρῆμα μπορεῖ νὰ τὴ δώσῃ. Ἐν' ὅσο εἶχα τὸν πατέρα σου καὶ κουβαλοῦσε χρῆμα μέσα στὸ σπίτι εἶχα καὶ τὴν ἡσυχία μου, τὴν εὐτυχία μου. Ἐπειτα...

Παῦλος. Δυστυχισμένε πατέρα, πόσο σὲ λυποῦμαι! γιὰτί δὲν ἦσουν παρὰ τὸ ζῆλο ποὺ κουβαλοῦσε τὸ χρυσάφι.

Κα Αὐγέρον. Μὴ τὸ λές αὐτό! Πὼς τολμᾶς νὰ μιλήσῃς ἔτσι γιὰ τὴν ἀγάπη μου πρὸς τὸν πατέρα σου;

Παῦλος. ὦ, μητέρα! Προτιμῶ νὰ μὴ θίγω τέτοια ζητήματα σὰ μιλοῦμε μαζί, μὰ ξέρω καλά τί μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ἀγάπη μίᾳς ψυχῆς ποὺ δὲν ἐκλείσει ποτέ τῆς κατὶ τὸ ὑψηλότερο, τὸ εὐγενέστερο, ποὺ δὲν διαισθάνθηκε ποτέ τῆς τί εἶναι Τέχνη, τί εἶναι Ἡθική...μίᾳς ψυχῆς σὰν τὴ δική σου μητέρα.

Κα Αὐγέρον. Ἄ! καὶ ξεχνᾶς τὴν ἀγάπη μου γιὰ σᾶς, τὰ παιδιὰ μου;

(Ὁ **Παῦλος** στέκεται γιὰ λίγο ἀπέναντί τῆς μὲ τὰ μάτια ἄγρια, σκληρὰ, σὰν νὰ θέλῃ νὰ τῆς πετάξῃ μιὰ φαρμακερὴ ἀπάντησι. Μὰ διστάζει, μετανοιοῦναι καὶ τὴν ἀγκαλιάζει.)

Παῦλος. Συγχώρησέ με, γλυκαῖά μου μαννούλα. Δὲν ξέρω οὔτε τί λέγω οὔτε τί ἔχω ἀπόψε. Εἶμαι τόσο ἐκνευρισμένος! Ἄς ἀφήσωμε αὐτὲς τὶς ἀνοησίες. Ἐλπίζω πὼς ἔφαγες.

Κα Αὐγέρον. Σὲ περιμένα νὰ φᾶμε μαζί.

Παῦλος. (τρυφερὰ) Μὰ γιὰτί; Δὲ συμφωνήσαμε πὼς ὅσες φορὲς κτυπήσουν οἱ ἐννηάμισυ χωρὶς νᾶχῶ ἔρθαι θὰ τρῶς μόνη σου; Θὰ μὲ κάμης νὰ μὴ ξαναφάγω ἔξω! Γιὰτί νὰ βγαίνης ἀπ' τὴ σειρά σου ἐσὺ ποὺ τὴν ἀγαπᾶς τόσο;

Κα Αὐγέρον. Αυτό δὲν ἔχει σημασία. Ἐφαγες κι' ἀπόψε ἔξω;

Παῦλος. Ναί. Μὲ δυὸ συναδέλφους μου.

Κα Αὐγέρον. Πέρασες καλά;

Παῦλος. Ἄν ἓνα φαγητὸ μὲ φίλους, μητέρα, δὲν εἶναι κάτι ποὺ στέκει' ἐπάνω ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ, εἶν' ἐν τούτοις γιὰ μένα κάτι ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴ μονοτονία της... Καὶ ξέρεις, μητέρα, πὼς ἀγαπῶ κάθε τι ποὺ δὲν εἶναι καθημερινὸ καὶ συνηθισμένο.

Κα Αὐγέρον. Δὲν ἐκατάλαβα ποτὲ μου αὐτά σου τὰ γούστα.

Παῦλος. Δὲ μοῦ λέτε κάτι ἄγνωστο. Λατρεύετε τὸ καθημερινό... καὶ κατορθώνετε νὰ κάμνετε τὴ ζωὴ μέσα στὸ σπίτι ἀηδιαστικά καθημερινή... Πολλὲς φορὲς αἰσθάνομαι πὼς πνίγομαι μέσα δῶ... πὼς μὲ πνίγετε, μητέρα! Γιατί; Γιατί;

Κα Αὐγέρον. Γιατί, παιδί μου, αὐτὴ ἡ κακὴ διάθεσις; Γιατί δὲν ἐφαρμόζεις πρῶτος ἐσὺ τίς συμβουλὲς ποὺ μοῦ δίνεις; Πρὸ ὀλίγων μόλις λεπτῶν δὲν ἐφώναζες πὼς θάπρεπε νὰ ζοῦμε σὲ διαρκῆ γιορτῆ, μέσα σὲ ἄνθη, σὲ φῶτα, σὲ χαρά; δὲν ὁμολογοῦσες πὼς ἐπιτύχαμε τὴν πραγματοποίηση καὶ τῶν πιὸ τρελλῶν ὄνειρων μας;

Παῦλος. Νὰ ἓνας πίνακας ἐρωτηματικῶν ποὺ θὰ κάμναμε καλύτερα νὰ μὴν πολυεξετάζαμε... Ἄς ἀφίσωμε τοὺς ἑαυτούς μας νὰ βαδίζουν τὸ δρόμο τους χωρὶς νὰ πολυκυττάζωμε γύρω μας... οὐτε μέσα μας. Θὰ βλέπαμε ἴσως πράγματα ποὺ θὰ μᾶς ἔκαμαν νὰ ὑποφέρωμε. Πρὸς τί; Εἶναι πολὺ ἀργά γιὰ νὰ διορθώσωμ' ὅτι δὴποτε. Πήγαινε, μαμμά, νὰ φᾶς. Θὰ πεινᾶς πολὺ. Ἐγὼ θὰ ἐργασθῶ λίγο.

Κα Αὐγέρον. Δὲν πρέπει νὰ κουράζεσαι, παιδί μου. (Βγαίνει).

Σ Κ Η Ν Η Β'.

Παῦλος, μόνος.

Παῦλος. (ἐνῶ κάθεται στὸ γραφεῖο του) (εἰρωνικά): Πόσο κουράζομαι ἀλήθεια! (Μὲ θέληση) Μὰ σήμερον θὰ ἐργασθῶ! Πρέπει νὰ τελειώσῃ ἐπὶ τέλους μιὰ μέρα τὸ σύγγραμμά μου: (μὲ σαρκασμὸ) τὸ ἐγχειρίδιό μου τοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου. Θὰ γράφω δέκα τοὐλάχιστον σελίδες γιὰ ν' ἀναπληρώσω τὴν τρομερὴ χθεσινὴ καὶ προχθεσινὴ τεμπελιά μου.—Μὰ θὰ μπορέσω ἀραγε; (Γράφει) «Ὅσᾳκις δὲν συμφωνηθῆ ῥητῶς ἢ σιωπηρῶς ἢ προμήθεια μεταξύ παραγγελέως καὶ παραγγελιοδόχου, ἐπειδὴ οὐδὲν παρέχεται χαριστικῶς ἐν τῷ ἐμπορίῳ...» (Μὲ ἀηδία) Ἄ! δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἐξακολουθήσω! (Πετᾶ τὴν πέννα, σηκώνεται καὶ ἀφοῦ βηματίζει γιὰ λίγο νευρικά, στέκεται.) Μέσα στὸ κεφάλι μου στριφογυρίζει μιὰ παράξενη, μιὰ σιγαλή, θλιμμένη, ἀπελπισμένη μουσικὴ... Θὰ μποροῦσα νὰ τὴν ἐκφράσω μὲ στίχους. Αὐτὸ θὰ μ' ἐλευθέρωνε ἴσως. Μὰ θάπρεπε νὰ καταβάλω κάποια προσπάθεια... καὶ δὲν ἔχω τὴ δύναμη γιὰ καμμιά προσπάθεια... καμμιά προσπάθεια...

(Ἀκούεται τὸ κουδοῦνι τῆς ξώπορτας. Σὲ λίγο θόρυβος: εἶναι οἱ φωνῆς τοῦ Ἀντώνη ποὺ πλησιάζουν.)

Σ Κ Η Ν Η Γ'.

Παῦλος, Ἀντώνης, Κα Αὐγέρον, Ἐλένη.

Ἀντώνης. Σφιζτε τὸ χέρι μου, μητέρα! Ἐμπρός! Μ' ὅλη σας τὴ δύναμη! Συγχαρεῖτε με μ' ὅλη τὴν καρδιά σας! Ἀπορεῖτε; Μὰ δὲ διαβάξετε στὸ πρόσωπό μου, π' ἀκτινοβολεῖ, τὸ νέο μου θρίαμβο; Σήμερα ἔδεκαπλασίασα τὴν περιουσία μας, τὴν ἔκαμα γίγαντα, τέρας μεγέθους ποὺ φοβίζει καὶ μένα τὸν ἴδιο ἀκόμη: τὸν ἀτρόμητο δημιουργό της! Ἐμπρός λοιπόν! Πῆτέ μου τί τραβᾶ ἡ καρδιά σας καὶ θὰ τῷ χετ' ἀμέσως, ἂν εἶναι δυνατόν!

Κα Αὐγέρον. (σφιγγοντας τὸ χέρι τοῦ Παύλου μητρικά.) ὦ, παιδί μου... ὦ, παιδί μου...

Παῦλος. Τὰ συγχαρητήριά μου, Ἀντώνη.

Ἀντώνης. Εὐχαριστῶ θερμά! Μὰ πῆτε λοιπόν! Τὶ ἐπιθυμεῖτε αὐτὴ τὴ στιγμή; Προσοχὴ ὅμως! Νὰ ζητήσετε κάτι ἄξιο τῆς περιουσίας μου: ψυροπράγματα δὲ δέχομαι νὰ προσφέρω.

Παῦλος. Τὶ θὰ ζητήσετε, μητέρα;

Κα Αὐγέρον. Ἐξέρω κι' ἐγὼ; Ἐσὺ;

Παῦλος. Κι' ἐγὼ τὰ ἴδια. Τὶ νὰ θέλω;

Ἀντώνης. ὦ Θεέ μου! Δὲν εἴσθε λοιπὸν ἄνθρωποι μὲ σάρκα καὶ μὲ ψυχὴ; Δὲν ἔχετ' ἐπιθυμίες; Φοσηῆτε λίγο τὴ στάκτη ποὺ τίς σκεπάζει νὰ δοῦμε κι' ἐμεῖς τὶ πυρωμένα κάρβουνα κρύβοντ' ἀπὸ κάτω, ποιὲς φλόγες θὰ ξεπεταχθοῦν; περιμένω!

Κα Αὐγέρον. Μά, παιδί μου, χρειάζεται κάποια σκέψις...

Ἀντώνης. Καμμιά σκέψις! Ἡ σκέψις δὲ συμβιβάζεται μὲ τὴν ἐπιθυμία. Ἡ ἐπιθυμία γιὰ νὰ εἶν' ἀληθινὴ πρέπει νὰ πηγάζῃ ἀθόρμητ' ἀπ' τὸ στήθος σας κι' ὅχι ἔπειτα ἀπὸ ἐργασία τοῦ κεφαλιοῦ. Ἐμπρός! περιμένω.

Κα Αὐγέρον. Ἐξέρω κι' ἐγὼ! τί νὰ πῶ;

Ἀντώνης. ὦ μητέρα, μητέρα! Ποιά κακομοιριά σᾶς δέρνει; Τὶ ἀβουλία εἶν' αὐτὴ;

Ἐλένη. Μὴ λησμονεῖς, Ἀντώνη, πὼς μιλεῖς μ' αὐτὸν τὸν τρόπο στὴ μητέρα μου.

Ἀντώνης. (ψευδοθυμωμένος) Ἄ! ὥστε τὰ σὰ δὲν εἶναι πιά ἐμὰ; ἢ μητέρα σου δὲν εἶναι πιά μητέρα μου! Ἐ; καλὰ! θὰ τὸ θυμηθῆς.

Κα Αὐγέρον. (πρὸς τὴν Ἐλένη): Τὶ τρόπος εἶν' αὐτός, παιδί μου; Ὁ Ἀντώνης φέρεται σὰν ἰδανικὸς γιός, ἀδελφός καὶ σύζυγος.

Ἐλένη. (πρὸς τὴν κυρία Αὐγέρον) Μὲ ἀηδιάζετε! Ἀρχίσατε κι' ὅλα τίς ὑποκλίσεις σας πρὸς τὴν δεκαπλασιασμένη περιουσία του. Τὸ περιμένα.

Ἀντώνης. (χοροῖδευτικά) Μπᾶ; ὦστε καὶ τὰ ἐμὰ δὲν εἶναι πιά σὰ; Αὐτὰ ὅμως θὰ τὰ κανονίσομε ἀργότερα—Μὴν ἀπαντήσετε, μητέρα, μὴν τὴν συνερίζεσθε, σὰς παρακαλῶ. Παρ' ὅλη τὴν ἀδύνατη φωνοῦλα της (μιμεῖται τὴ φωνὴ τῆς Ἐλένης) ἰ... ἰ... ἰ... φιλοδοξεῖ τελευταίως νὰ γίνῃ πνεῦμα τῆς ἀντιλογίας. Ἐγίνε τρομερὰ πολεμοχαρῆς. Μ' αὐτὰ δὲν περνοῦν σὲ μένα! Μόλις δεῖξει τὴν παραμικρότερη ὄρεξι γιὰ συζητήσεις μ' ἓνα καὶ μόνο βλέμμα μου τῆς σβύνω τὴν προσωπικότητά της, ὅπως σβύνει κανεὶς μ' ἓνα φύσημα τὴν καχεκτικὴ φλογοῦλα ἐνὸς μικροῦ κεραιοῦ.

Ἐλένη. Ἐχω κι' ἄλλη δικαιολογία, Ἀντώνη, γιὰ τὸν ἐκνευρισμὸ μου. Γνωρίζεις τὴν ἐπίδρασι ποὺ ἔχουν στὰ νεῦρα μου οἱ διαθέσεις τοῦ καιροῦ.

Ἀντώνης. Ἄ, βέβαια! Λησμόνησα πὼς εἶσαι ζωντανὸ βαρόμετρο. Τὶ προβλέπεις γι' αὐτὴ τὴ νύχτα;

Ἐλένη. (ἐπίσημα) Τίποτε τὸ γαλήνιο! Αὐτὴ τὴ νύχτα θάχομε μιὰ θύελλα, μιὰ θύελλα τρομερὴ, ποὺ θὰ σπεῖρη παντοῦ τὴν καταστροφὴ. Παντοῦ; (Μὲ παράξενο γέλιο) Ὅχι!—Εἶν' ἡ ἀλήθεια πὼς θὰ ξεθεμελιώσῃ σπύτια, θὰ γκρεμίσῃ πύργους, ποὺ χτίζονταν χρόνια—τόσα χρόνια! Μὰ σὲ μιὰ πόλι ὑπάρχουν καὶ φυλακῆς, ὅπου πνίγονται, λυώνουν ἄθλια πλάσματα, ποὺ ποθοῦν τὴ λευτεριά. Τὶς σιδερένιες πόρτες αὐτῶν τῶν φυλακῶν θὰ σπάσῃ ὁ κεραυνός...καὶ ζήτω ἡ λευτεριά!

Ἀντώνης. (Κοροῖδευτικά) ὦ Κασσάνδρα! ὦ θεοί! ὦ Ἀπόλλων! Φαίνεται, γυναῖκα μου, πὼς παραπέδρασε στὰ νεῦρα σου ὁ καιρός.

Κα Αὐγέρον. Εἶσαι, κόρη μου, στὰ σωστά σου;

Ἀντώνης. Ἀφήστε τὴν, μητέρα, ἀφήστε τὴν. Ἐχομε ἄλλα σπουδαιότερα νὰ ποῦμε. Τὸ μόνο φάρμακο κατὰ τῶν Κασσανδρῶν εἶναι τὸ νὰ μὴ τοὺς δίνη κανεὶς μεγάλη προσοχὴ. Λοιπὸν δὲν μοῦ εἶπατε τί ἐπιθυμεῖτε:

(Ο Παῦλος πλησιάζει τὴν Ἑλένη).

Παῦλος. Τί ἔχεις Ἑλένη, ἀπόψε;

Ἑλένη. Ἔχω νὰ σοῦ μιλήσω, Παῦλο, γιὰ κάτι πολὺ σπουδαῖο, πάρα πολὺ σπουδαῖο.

Παῦλος. Μὲ φοβίζεις, Ἑλένη — Τί συμβαίνει;

Ἑλένη. Αὐτὸ πού συμβαίνει δὲν εἶναι κάτι νέο: συμβαίνει ἀπὸ χρόνια τώρα. Μ' αὐτὸ πού θὰ συμβῆ ἂν καὶ εἶναι φυσικὴ συνέπεια αὐτοῦ πού συμβαίνει εἶναι τόσο ἀπρόοπτο, τόσο τρομακτικό!

Παῦλος. Τρομακτικό γιὰ σένα; γιὰ μᾶς; Γιατί μιλεῖς μὲ αἰνίγματα;

Ἑλένη. Ὅταν φύγει (δείχνει τὸν ἄντρα της) θὰ σοῦ ἐξηγήσω.

Κα Αὐγέρη. (ἀπαντᾷ στὴν τελευταία ἐρώτησι τοῦ Ἀντώνη): Αὔριο τὸ πρωὶ θὰ ἔχω ἀποφασίσει.

Ἀντώνης. Οὐ! ὡς αὔριο τὸ πρωὶ ποῖς ξέρει τί μπορεῖ νὰ γίνη!

Ἑλένη. Ἀλήθεια, Ἀντώνη.

Ἀντώνης. (Πρὸς τὴν Ἑλένη) Μπᾶ; Κάποιος φοῦνος θὰ γκρεμίστηκε χωρὶς ἄλλο! Συμφωνεῖς μαζί μου; Ποῦ ἄφισες τίς ἀντιλογίες σου γιὰ μιὰ φορὰ; (Κτυπώντας τὸ μέτωπο) Μὰ τί κουτὸς πού εἶμαι! Λησιμόνησα τὴ θύελλά σου. (Μὲ κωμικὸ ὕφος) Ἀλήθεια, μητέρα! Πρέπει νὰ διαλέξῃ: ἀπόψε, γιατί αὐτὴ τὴ νύχτα θὰ σηκωθῆ μιὰ θύελλα πού θὰ ξεθεμελιώσῃ σπίτια, θὰ γκρεμίσῃ πύργους, θὰ λευτερώσῃ φυλακισμένους. Καὶ σύ, Παῦλο, πρέπει νὰ διαλέξῃς ἀπόψε.

Παῦλος. Μά, Ἀντώνη, αὐτὸ πού ἐπιθυμῶ δὲν ἀγοράζεται μὲ χρῆμα.

Ἀντώνης. Ἄσε τίς ἀηδείες! Κοντὰ σ' αὐτὸ πού ἐπιθυμεῖς καὶ δὲν ἀγοράζεται μὲ χρῆμα πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα πού ἐπιθυμεῖς καὶ πού ἀγοράζονται μὲ χρῆμα. — Μὰ σᾶς ξέρω πολὺ καλὰ ὅλους σας μέσα δῶ! Δὲν κρύβετε ζωὴ μέσα σας. Μπορεῖ καὶ νὰ μὴν ἔχετ' ἐπιθυμίες. Δὲν κινεῖσθαι ἀπὸ τὴ δικὴ σας βούλησι, μὰ σὰν κουρέλια πᾶτε, ὅπου σᾶς πᾶει ὁ ἄνεμος!

Ἑλένη. Σὲ βεβαιῶ πὼς αὐτὴ τὴ φορὰ ἡ διάγνωσίς σου εἶναι ἐσφαλμένη.

Ἀντώνης. Ἄ! Ἄρχισαν πάλι οἱ ἀντιλογίες; Δὲν ἔχω καμμιά ὄρεξι ν' ἀπαντήσω.

Ἑλένη. Θ' ἀπαντήσης μιὰ μέρα!

Ἀντώνης. (μὲ κωμικὴ ὑπόκλησι) Ὅταν θάρῃ αὐτὴ ἡ «μιὰ μέρα» θὰ εἶμαι στὰς διαταγὰς σας, κυρία μου! (Πρὸς τὴν Κα Αὐγέρη) Μὴ κουράζεσθε, μητέρα, ψάχνοντας μέσα στὰ νεφελώματα τῆς ψυχῆς σας. Οὐτ' ἐσύ, Παῦλο. Θὰ κάμω στὸν καθένα σας ἀπὸ μικρὴ ἐκπληξὶ καὶ εἶμαι βέβαιος πὼς θ' ἀνταποκρίνεται ἀπολύτως σὲ μιὰ ἀπὸ τίς μεγαλύτερες σας ἐπιθυμίες. Αὐτὸ θ' ἀποδείξῃ στὴν Ἑλένη πὼς ποτὲ δὲν κάμνω λάθος στὶς διαγνώσεις μου.

Κα Αὐγέρη. Σ' εὐχαριστῶ πολὺ, παιδί μου. Περιμένω μ' ἀνυπομονησία τὴν ἐκπληξί.

Ἀντώνης. Αὔριο τὸ βράδυ θὰ τὴν ἔχετε. Ἐγὼ δὲν ἀργῶ οὔτε ν' ἀποφασίσω οὔτε νὰ ἐκτελέσω τὴν ἀπόφασί μου. Κι' εἶμαι εὐτυχῆς κι' ὑπερήφανος γι' αὐτό. Κατὰ μέγα μέρος σ' αὐτὸ ὀφείλω τὸν πολλαπλασιασμό τῆς περιουσίας μου, πού γιορτάζω τώρα.

Παῦλος. Σὲ βεβαιῶ πὼς σὲ ζηλεύω.

Ἀντώνης. Εἶμαι γεμάτος δύναμι. Οἱ μῦς στὰ μπράτσα μου εἶναι σιδερένιοι. Πᾶσε νὰ δῆς.

(Ὁ Παῦλος ὑπακούει).

Παῦλος. Πράγματι.

Ἀντώνης. Ἔτσι εἶναι κι' ἡ ψυχὴ μου καὶ τὸ πνεῦμα μου. Γεμάτα δύναμι, ζωὴ, θέλησι. Διψῶ γιὰ κατακτήσεις, γιὰ τὸν πολλαπλασιασμό τῆς δυνάμεώς μου. Γι' αὐτὸ τρέχω πίσω ἀπὸ τὸ χρῆμα, γι' αὐτὸ μὲ μεθᾶ ἡ ἀπόκτησίς σου. Αἰσθάνομαι τὴν ἐξου-

σία μου νὰ πολλαπλασιάζεται καὶ τὸν ἑαυτό μου νὰ ὑψώνεται σὲ κοινωνικὰ ὕψη πού ζαλίζουν.

Ἑλένη. Βλέπω, Ἀντώνη, πὼς μιλεῖς μ' ἐξαιρετικὴ μετριοφροσύνη.

Ἀντώνης. Ὄφειλω νὰ μιλῶ ὅπως μιλῶ. Κάθε πραγματικὸς κατακτητὴς μὲ τὴν δλόδική του δύναμι — εἴτε σωματικὴ εἴτε ψυχικὴ εἴτε πνευματικὴ εἶν' αὐτὴ — ἔχει ὄχι μόνο τὸ δικαίωμα, μὰ καὶ τὴν ὑποχρέωσι νάναι περήφανος γιὰ τὸν ἑαυτό του. Μόνο ἓνα ἄπειρο κι' ἀδύνατο κοριτσάκι ἢ ἓνας ἀνθρωπάκος ὀφείλουν νὰ εἶναι μετριοφρονες, γιατί ἀκριβῶς εἶναι μέτριοι.

Ἑλένη. Μιὰ μέρα ὅμως τὸ ἄπειρο κι' ἀδύνατο κοριτσάκι μπορεῖ νὰ γίνη μιὰ γυναίκα γεμάτη δύναμι.

Ἀντώνης. Ὅσο πιστεύω στὴν ὑπαρξὶ σφιγγῶν ἢ ἀμαζόνων, ἄλλο τόσο πιστεύω καὶ στὴν ὑπαρξὶ γυναικῶν γεμάτων δύναμι. Μ' ἂν ὑπάρχουν πράγματι τέτοιες ὀφείλουν κι' αὐτὲς νὰ πετάξουν μακριὰ τους κάθε μετριοφροσύνη.

Ἑλένη. Συμφωνῶ! — Ἀλήθεια, Παῦλο, λησιμόνησα νὰ σὲ συγχαρῶ γιὰ τὴν προχθεσινὴ διάλεξί σου. Θὰ μὲ εἶδες μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν σου. Μετὰ τὸ τέλος της ὅμως δὲν ἐτόλμησα νὰ σὲ πλησιάσω. Πὼς νὰ περάσω τὸν ἀνθρώπινο πύργο πού σὲ εἶχε περιζώσει; Θᾶσφιξε ἀλήθεια χέρια!

Παῦλος. Ἐκατοντάδες. Πὼς σοῦ φάνηκα;

Ἑλένη. Ὅπως πάντοτε: ἡ ἀπαγγελία κι' ἡ ἐμφάνισίς σου λαμπρές, τὸ περιεχόμενο τῆς ὁμιλίας σου ἐντελῶς ἀκατάληπτο γιὰ μένα!

Ἀντώνης. (Πρὸς τὸν Παῦλο): Ἐλπίζω πὼς δὲ θὰ θύμωσες πολὺ ἐναντίον μου πού δὲν ἤρθα νὰ σ' ἀκούσω. Μὲ ξέρεις ὅμως ἐμένα: δὲν ἐνδιαφέρομαι καθόλου, μὰ καθόλου γιὰ τὴν νομικὴ σου ἐπιστήμη. Μισῶ κάθε ξηρότητα καὶ σοῦ εὐχόμαι νὰ μὴ σὲ ἀποξηράνῃ ποτὲ τὸ ἐπάγγελμά σου.

Παῦλος. Μὲ φαντάζεσαι ἀποξηραμένο, Ἀντώνη;

Ἀντώνης. Τὸ ἐπάγγελμα ἔχει ἐπάνω μας μιὰ δύναμι ἀνυπολόγιστη.

Παῦλος. (Γεμάτος φωτιά) Τὸ ἐπάγγελμα εἶν' ἓνα μέρος ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας. Ὅταν εἴμωστ' ἐμεῖς ξεροί, εἶναι κι' αὐτὸ ξερό, ὅταν εἴμαστε γεμάτοι ζωὴ, σφρίττει κι' αὐτὸ ἀπὸ ζωὴ.

Ἀντώνης. Νὰ μιὰ ὠραία φράσις πού δὲν εἶναι πάντ' ἀληθινὴ. Πὼς μπορεῖ κανεὶς νὰ γεμίσῃ μὲ ποιήσι ἓνα ἐπάγγελμα σὰν τὸ δικό σου, μιὰ διαρκὴ ἀσχολία μὲ τὴ μελέτη τῶν συναλλαγματικῶν, τῶν γραμματίων εἰς διαταγὴν καὶ τῶν ναυλώσεων;

Παῦλος. Λησιμονεῖς τὸ ἔργο καὶ τὴν ἀποστολὴ τοῦ διδασκάλου πού μὲ βαραίνει κυρίως, ἀφοῦ εἶμαι καθηγητὴς, ἔστω καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου. Αὐτὸ μόνον μ' ἐλκύει ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμά μου καὶ δὲν μπορεῖς ν' ἀρνηθῆς πὼς αὐτὸ μπορεῖ ν' ἀποτελέσῃ ἓνα ποίημα, νὰ γίνη τέχνη.

Ἀντώνης. Ἔργο διδασκάλου ἔχει ἐκεῖνος, πού μορφώνει ψυχὰς ἀμόρφωτες. Κι' ὅταν λέγω μόρφωσι ἐννοῶ ἐν' ἀπὸ τὰ θαύματα ἐκεῖνα πού πλησιάζουν τὴν ψυχὴ πρὸς τὸ θεῖο. Μὰ πές μου, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου ποιὰ σχέσι ἔχει μ' αὐτὴ τὴ μόρφωσι; Ποιὰ σχέσι μπορεῖ νάχη ὁ καθηγητὴς τοῦ δικαίου σου μὲ τὸ Διδάσκαλο;

Παῦλος. Κι' ὅμως ἐγὼ αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτό μου ἱκανὸ νὰ πλάσω μὲ τὴν ἀχάριστη ὕλη τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου καὶ τὸ ἀληθινὸ ὠραῖο καὶ μορφωτικό. Προχθὲς τὸ βράδυ παραδείγματος χάριν, ξέρεις τί μοῦ εἶπε ἓνας λαμπρὸς νέος ὑφηγητὴς γιὰ τὴ διάλεξί μου; πὼς ἦταν ποίημα λογικῆς.

Ἀντώνης. Ποιὸ ἦταν τὸ θέμα σου;

Παῦλος. Τὸ ζήτημα τῆς ἐπιχειρήσεως προμηθείας.

Ἀντώνης. Τί ποιήσις!

Παῦλος. Δὲν πρέπει ποτὲ σ' ἓνα καλλιτέχνημα νὰ κυττάξῃς τὴν ὕλη, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν εἶναι κατασκευασμένο.

Ἀντώνης. Ἀλλά;

Παῦλος. Μόνο τὴ μορφὴ!

Ἀντώνης. (κτυπώντας τον στὸν ὄμο) Κακὰ εἶν' τὰ ψέμματα, Παῦλο μου!

(Ἀκούεται ἕνας κτύπος τοῦ ρολοιοῦ.)

Ἐλένη. (ποὺ παρακολούθησε μὲ τενωμένη προσοχή, σχεδὸν μ' ἀγωνία τὴν ἀμέσως παραπάνω συζήτησι μεταξὺ Ἀντώνη καὶ Παύλου) Ἡ ὥρα εἶναι δεκάμιση, Ἀντώνη. Θὰ πᾶς ἀργὰ στὸ ραντεβου σου.

Ἀντώνης. Σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας, κυρία μου, ἀλλὰ πῶς ν' ἀφίσω τὴν εὐχάριστη συντροφιὰ σας γιὰ μιὰ πληκτικὴ συνομιλία ὑποθέσεων;

Ἐλένη. Δὲν ἔχω καμμιά ὄρεξι γι' ἀστεῖα! Νομίζω ὅμως πῶς εἶχες ραντεβου στίς δεκάμιση, πῶς ὁ ἄνθρωπός σου σὲ περιμένει αὐτὴ τὴ στιγμή καὶ πῶς δὲν εἶναι καθόλου εὐγενὲς ν' ἀργοπορῆς ἐδῶ ἔστω κι' ἕνα δευτερόλεπτο ἀκόμη. Ἡ νομίζεις μήπως πῶς σ' ἕνα πολυκατομυριοῦχο ἐπιτρέπονται τὰ πάντα;

Ἀντώνης. Εἶναι κι' αὐτό. Μὰ τί περίεργο! θάλαγε κανεὶς πῶς θέλεις νὰ μὲ διώξεις! Μόλις τελειώσω θὰ περάσω νὰ σὲ πάρω. Πάντως ἀργά' μετὰ τὴ μία. Καλὴ διασκέδασι ὡς τότε. (Ἐνῶ διευθύνεται πρὸς τὴν πόρτα στὴν *Κα Αὐγέρη* ποὺ τὸν παρακολουθεῖ). Μὴν ἀνησυχεῖτε, μητέρα, ξέρω τὸ δρόμο.

Κα Αὐγέρη. Ἐννοια σου, παιδί μου. Οὕτως ἢ ἄλλως θὰ βγῶ τώρα, γιατί πρέπει νὰ πάγω νὰ φάγω.

Ἀντώνης. Μπᾶ; Δὲν ἐφάγατε ἀκόμη; (Βγαίνουν).

Σ Κ Η Ν Η Δ'.

Ἐλένη, Παῦλος.

(Ἀκούεται βροντή. Ὁλόκληρη τὴ σκηνὴ καθὼς καὶ τίς ἐπόμενες μέχρι τοῦ τέλους τῆς ΣΤ' συνοδεύουν βροντές).

Ἐλένη. Τὸν μισῶ! τὸν μισῶ! Ἄχ! πῶς τὸν μισῶ!

Παῦλος. Ἐλένη, τὸν ἄντρα σου;

Ἐλένη. Δὲν μπορῶ πιά, Παῦλο! Ὅλα μὲ πνίγουν! Ὁ ἄντρας μου, μὲ πνίγει, τὰ πλούτη μου, τὸ περιβάλλον μου μὲ πνίγουν, ὀλόκληρη ἡ σημερινὴ ζωὴ μου μὲ πνίγει... ποθῶ πιά τὴ λευτεριά! θέλω ν' ἀνατνεύσω λίγο!

Παῦλος. Μικρὴ ἀνόητη, ἔλα σὰ συλλογικά σου.

Ἐλένη. Ἐσὺ μὲ καταλαβαίνεις, γιατί καὶ σὺ ὑποφέρεις σὰν καὶ μένα! Ἡ τύχη μας εἶναι ἡ ἴδια.

Παῦλος. Μὰ ὄχι... μὰ ὄχι...

Ἐλένη. Δὲν μπορεῖς νὰ μοῦ τ' ἀρνηθῆς, γιατί τὸ διαισθάνομαι, τὸ βλέπω σὲ κάθε σου κίνημα, σὲ κάθε σου λόγο. Προσπαθεῖς νὰ γελάσης τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό σου, ὅπως τῶκαμα κι' ἐγὼ πρὶν ἀπὸ λίγες ἀκόμη ὥρες, ὅπως ἀγωνιζόσουν νὰ τὸ κατορθώσης πρὶν ἀπὸ λίγ' ἀκόμη λεπτά ὀλοκάθαρα μπροστά μου.

Παῦλος. (μὲ τρόμο) Ἐλένη!

Ἐλένη. Ἄς κυττάξωμε πὺδ κατὰμουτρα αὐτὸ ποὺ εἶμαστε!

Παῦλος. Ὁχι, Ἐλένη. Ἄς τ' ἀφήσωμ' αὐτά, σὲ παρακαλῶ.

Ἐλένη. Γιὰ νὰ ἐξακολουθήσωμε νὰ ζοῦμε μέσ' τὴν ψευτιά καὶ στὸν πόνο; Μὰ ὄχι! Δὲν ἔχω πιά τὴ δύναμι! Κι' ἔπειτα μὲ ποῖο δικαίωμα; Ἐχομε ὑποχρεώσεις καὶ πρὸς τὸν ἑαυτό μας—πρὸ παντός πρὸς τὸν ἑαυτό μας!

Παῦλος. Ἄν δὲ σωπάσης τώρα, Ἐλένη, μετὰ πέντε λεπτά θάναί ἴσως πολὺ ἀργά. **Ἐλένη.** Σὲ φοβίξει ὁ δρόμος τοῦ καθήκοντος ποὺ ἀνοίγω μπροστά σου, γιατί εἶναι δρόμος δράσεως καὶ συχαίνεσαι τὴ δράσι... ὅπως τὴ συχαίνομαι κι' ἐγὼ ἄλλοτε. Μὰ δὲ σὲ σκοτώνει ἡ σημερινὴ ζωὴ σου; Ἐγὼ δὲν μπορῶ πιά νὰ ὑποφέρω καὶ τὸ ἐνστικτο τῆς αὐτοσυντηρήσεως μὲ σπρώχνει πρὸς τὸ μόνον μέσο τῆς σωτηρίας, πρὸς τὴ δράσι!

Παῦλος. Τί ἐννοεῖς;

Ἐλένη. Παῦλο μὴ μοῦ ἀντιστέκεσαι πιά; κατάλαβε τὸν ἑαυτό σου καὶ κατάλαβε με! Πρέπει!

Παῦλος. Μὰ τί ζητεῖς ἀπὸ μένα;

Ἐλένη. Νὰ μ' ἀνοίξης πρῶτα τὴν καρδιά σου, ἀδελφέ μου.

Παῦλος. Δὲν κρύβει τίποτα. Νά την! Εἶν' ὀρθάνοικτη μπροστά σου!

Ἐλένη. Δὲν κρύβει τίποτα λοιπόν; Εἶσ' εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴ ζωὴ σου; Σὲ ἱκανοποιεῖ πλήρως τὸ ἐπάγγελμά σου, ὅπως προσπαθοῦσες νὰ πείσης πρὸ ὀλίγου τὸν ἑαυτό σου καὶ τὸν ἄντρα μου μὲ διάφορες ἐξωφρενικὲς θεωρίες; Λίγο ἔλειψε νὰ ὑποστηρίξης πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ δημιουργήσῃ καλλιτέχνημα μ' ἕνα βαρέλι ἔλγες ἢ μὲ κᾶτι χειρότερο. Μὰ ὁ Ἀντώνης δὲ γελιέται τόσο εὐκολα. Εἶδε καθαρά τί κρυβόταν πίσω ἀπὸ τοὺς παραλογισμούς σου καὶ σοῦ φώναξε δυστυχιμένε: Κακὰ εἶν' τὰ ψέμματα!—Παῦλο! Μισεῖς τὸ ἐπάγγελμά σου, ὅπως ἐγὼ τὸν ἄντρα μου!

Παῦλος. (συντετριμμένος). Ξέρεις τί κάμνεις τώρα;

Ἐλένη. Γεννήθηκες μὲ μιὰ ψυχὴ ἀνώτερη, καμωμένος γιὰ νὰ ζῆς ἐπ' ἀντὶ τὸ καθημερινό, μέσα στίς ἡδονὲς ποὺ μᾶς χαρίζει ἡ Τέχνη, ἡ Ἡθικὴ, ἡ Ἀλήθεια. Μὰ δὲν εἶχες τὴ δύναμη ν' ἀκολουθήσης τὸ δρόμο ποὺ σοῦ ἄρμοζε. Γι' αὐτὸ εἶν' ἡ ψυχὴ σου γεμάτη ἀπὸ νοσταλγία, ἀπὸ πόθους γι' αὐτὸ κι' ἀσφυκτιάς μέσα στὴν ἀηδία τοῦ καθημερινοῦ. Ἄ! ὁμολογεῖς τέλος πάντων πῶς ξέρω τί λέγω!

Παῦλος. Πρὸς τί; Τώρα πιά εἶν' ἀργά γιὰ ὀτιδήποτε...

Ἐλένη. Ποτὲ δὲν εἶν' ἀργά γιὰ τίποτε! Μ' ἄς γνωρίσωμε πρῶτα καλὰ τοὺς ἑαυτούς μας. Γιατί πονοῦμε, γιατί πνιγόμαστε, γιατί ποθοῦμε τὴ λευτεριά;

Παῦλος. Γιατί ἀπατηθήκαμε στὸ δρόμο μας...

Ἐλένη. Ὁχι, μὰ γιατί ἀκολουθήσαμ' ἕνα δρόμο ποὺ δὲ διαλέξαμ' ἑμεῖς οἱ ἴδιοι, μὰ ποὺ ἄλλοι μᾶς ἐχάραξαν,—γιατί δὲν εἶχαμε τὴ δύναμη νὰ πηδήσωμ' ἔξω ἀπὸ τὸ περιορισμένο μονοπάτι ὅπου ἄλλοι μᾶς εἶχαν βάλει, νὰ τρέξωμε στὴν ἐλεύθερη ἔκτασι, νὰ ψάξωμε, νὰ γνωρίσωμε τοὺς ἑαυτούς μας, νὰ βροῦμε μόνοι μας τὸ δρόμο μας, τὸν ὀλοδικό μας δρόμο, τὴ ζωὴ μας... Κι' ἔτσι εἶμαστε ξένοι μέσα στὴ σημερινὴ ζωὴ μας. Τίποτα δὲν εἶναι δικό μας ἀπ' αὐτὴν, γιατί τίποτα δὲν ἀποκτήσαμ' ἑμεῖς ἐπειδὴ τὸ ἐπιθυμήσαμε μὲ τὰ τριόβαθα τῆς ψυχῆς μας.

Παῦλος. Σὲ καταλαβαίνω καλά, Ἐλένη. Τώρα βλέπω ὀλοκάθαρη μπροστά μου ὀλόκληρη τὴ ζωὴ μας, ποὺ μᾶς ἔκτισαν ἄλλοι σύμφωνα μὲ τὰ δικά τους γούστα, γιὰ τίς δικές τους ἀνάγκες, γιὰ τὴ δική τους εὐχαρίστησι...

Ἐλένη. Γιατί δὲν τολμᾶς νὰ ὀνομάσης δυνατὰ αὐτούς τοὺς ἄλλους ἢ μᾶλλον αὐτὴ τὴν ἄλλη, στὴν ὁποῖαν ὀφείλομ' αὐτὴ τὴ ζωὴ μας;

Παῦλος. Γιατί δὲν τῆς ὀφείλομε μόνο «αὐτὴ» τὴ ζωὴ μας, μὰ κάθε μας ζωὴ.

Ἐλένη. Αὐτὸς ὁ λόγος εἶναι γιὰ μένα ἐπιβαρυντικός τῆς. Θὰ μπορούσε νὰ τὴν συγχωρέσῃ κανεὶς ἂν τυχὸν ἐγκληματοῦσε ἔτσι ἀπέναντι ξένων, μὰ δὲν ἔκαμε τίποτ' ἄλλο ἐν ὄσφ ἦταν μητέρα παρὰ νὰ δολοφονῇ τὰ παιδιά τῆς.

Παῦλος. Γιὰ τὴ μητέρα μας μιλεῖς ἔτσι; Ὅτι κι' ἂν ἔκαμε τῶκαμα γιὰ τὸ καλὸ μας.

Ἐλένη. Δὲ μοῦ ἀρκεῖ ἡ πρόθεσις!

Παῦλος. Σκέψου τὴν ἀδυναμία τοῦ χαρακτῆρος τῆς, τὴν ἀδυναμία τοῦ πνεῦματός τῆς.

Ἐλένη. Ὅλα ἔχουν τὴν αἰτία τους, μὰ ὄχι καὶ τὴ δικαιολογία τους. Γι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀδυναμία τῆς πρέπει νὰ δικασθῇ καὶ νὰ καταδικασθῇ!

Παῦλος. Καὶ δὲν σκέπτεσαι τὴ δική μας ἀδυναμία; Γιατί δὲν εἶμαστε κι' ἑμεῖς ὑπεύθυνοι γι' αὐτὴν;

Ἐλένη. Ἄν ἡ μάννα μας δὲν μᾶς περιώριζε, ἂν μᾶς ἄφιν' ἐλεύθερους νὰ δημιουργήσωμ' ἑμεῖς οἱ ἴδιοι τὴ ζωὴ μας, ἡ δική μας ἀδυναμία δὲ θᾶχε καμμιά σημασία. Μ' ἄντι νὰ πολεμήσῃ αὐτὸ μας τὸ ἐλάττωμα τὸ ὑπέθαλψε, κατεγράθη ἀπὸ τὴν ἀγάπη

πούχαμε γι' αυτήν και μᾶς ἔκαμε ἄψυχα ὄργανά της, μηχανές πού θά τῆς κουβαλοῦσαν χρήματα μιά μέρα στό σπίτι.

Παῦλος. Ἐνόμιζε πὼς αὐτὸ θάταν κι' ἡ δική μας εὐτυχία.

Ἐλένη. Μιά μητέρα πού εἶν' ἀνίκανη νὰ δῆ τί ἀκριβῶς μπορεῖ ν' ἀποτελέσει τὴν εὐτυχία τῶν παιδιῶν της δὲν εἶναι ἀξία αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος.

Παῦλος. Πὼς τολμᾶς... πὼς τολμᾶς...

Ἐλένη. Τελείωσαν πιά γιὰ μένα τὰ χρόνια τῆς ἀδυναμίας! Ὁ ἄντρας μου, πού δὲ θεωρῶ πιά γιὰ ἄντρα μου, θά μάθη σὲ λίγο πὼς δὲν εἶναι τόσο ἀπίθανες, ὅσο νομίζει, οἱ δυνατὲς γυναῖκες!

Παῦλος. (μὲ τρόμο). Μὰ τί σκοπεύεις νὰ κάμης;

Ἐλένη. Τὸ μόνο πού μπορεῖ νὰ μὲ σώσει.

Παῦλος. Ἐξηγήσου!

Ἐλένη. Ἄκου! Ἐξὼ γίνεται χαλασμός Κυρίου. Μὰ δὲν εἶν' αὐτὸ ἡ θύελλα πού προεῖδα. Οἱ κεραυνοὶ πού θά ξεθεμελιώσουν σπίτια καὶ θά λυτρώσουν φυλακισμένους εἶναι μέσα μου! (Κτυπᾷ τὸ στήθος της). Φεύγω, Παῦλο! Ἀφήνω τὸ σπίτι μου, τὸν ἄντρα μου, τὰ πλούτη μου καὶ σὰς καὶ πάω νὰ δημιουργήσω μακρὰ, πολὺ μακρὰ ἀπ' ἐδῶ μιά δική μου ζωή!

Παῦλος. Σὲ ζηλεύω, Ἐλένη.

Ἐλένη. Δὲν εἶναι πολὺ ἀργὰ καὶ γιὰ σένα.

Παῦλος. Βλέπω μπροστά μου ἕνα ὄρατο ὄνειρο... βλέπω τὸν ἑαυτό μου πάνω σὲ μιά σκηνὴ ἐκθαμβωτικὰ φωτισμένη... πνιγμένο μέσα σ' ἕνα κόσμο παραμυθιοῦ... μεθυμένο ἀπὸ τὴ φωνή μου... ἀπὸ τίς ἐκφράσεις μου... ἀπὸ τὴ σιωπὴ τῆς σκοτεινῆς θάλασσας τοῦ πλήθους πού ἀκίνηται μπροστά μου... Εἶμαι βέβαιος πὼς ἔχω τάλαντο ἠθοποιῶ. Ἐθαύμαζα κι' ἐξήλενα πάντα μου βαθεῖα καὶ μὲ πόνο τοὺς ἠθοποιούς... Γι' αὐτὸ ἔγινα καὶ καθηγητής...—Ἡ μητέρα μου μ' ἔχωσε στό δρόμο τοῦ νομικοῦ: εἶχε τὴν ἰδέα πὼς ἦταν πολὺ προσοδοφόρος. Μόλις μπῆκα νόμιζα πὼς θαῦρισα μέσα κεῖ αὐτὸ πού θά χόρταινε, θά ξεδίφασε τὴν ἀόριστη ἐσωτερικὴ μου ἀνάγκη. Μὰ πέρασ' ὁ πρῶτος χρόνος τῶν σπουδῶν μου, πέρασ' ὁ δεύτερος κι' ὁ μισὸς τρίτος χωρὶς νὰ κατορθώσω νὰ βρῶ πουθενὰ τὴν ικανοποίησί μου. Εἶχα ὅμως ἀκόμη τὴν ἐλπίδα πὼς παρακάτω κάτι θά μοῦ ἀποκαλύπτονταν. Στὸ τέλος μ' ἀποκαλύφθη' ἡ κενότης πού κρύβεται πίσω ἀπὸ τὴ νομικὴ ἐπιστήμη...

Ἐλένη. Ἄχ, Παῦλο, Παῦλο, καὶ δὲν ἐκατάλαβες τότε ποιὸ ἦταν τὸ καθήκον σου πρὸς τὸν ἑαυτό σου;

Παῦλος. Δὲν ἤμουν μόνος. Ἐλένη. Ὑπῆρχε κι' ἡ μητέρα... Δὲ θυμᾶσαι τὰ βράδια πού περνοῦσαμ' οἱ τρεῖς μας μέσα σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ δωμάτιο; Ἐγὼ καθόμουν ἐδῶ, ἐσὺ ἐκεῖ καὶ σὲ κείνη τὴν πολυθρόνα ἡ μητέρα... Φέρε μπροστά στά μάτια σου τὸ πρόσωπο τῆς μητέρας τόσο χλωμό, πρόωρα γερασμένο, ὀργωμένο ἀπὸ τὸν πόνο καὶ τὴν κούραση... Φέρε στ' ἀντιά σου τὴ φωνή της...

Ἐλένη (προσπαθώντας νὰ καταπνίξει τὴ συγκίνησί της): Σώπα, Παῦλο! Τὸ συχαίνομε αὐτὸ τὸ παρελθόν!

Παῦλος. . . . τὴ σπαρακτικὴ ἀγαπητὴ φωνή της, πού ἔλεγε πάντα τὰ ἴδια: «Τέλειωσαν πάλι τὰ χρήματα πού σήκωσα προχθές. Αὐριο πρέπει νὰ πάγω πάλι στὴν τράπεζα, νὰ σηκώσω ἄλλες τρεῖς χιλιάδες δραχμὲς ἀπὸ τὰ κεφάλαιά μας. Καί, νομίζετε πὼς θά μᾶς κρατήσουν πολὺ; Οὔτε μιά βδομάδα! Ἐχω τόσα χρέη! Κι' ἀρχίζει νὰ μᾶς ἀπειρηθῆ τὰ μικροχρέη της πάντα τὰ ἴδια: «Χίλιες τοῦ χασάπυ, πεντακόσιες τοῦ μπακάλη, διακόσιες τοῦ γαλατᾶ κι' ἕκατὸ τοῦ μανάβη». Καί στό τέλος ἔχει τὸ ἴδιο πάντα φινάλε: «Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ κεφάλαιά μας τρώγονται. Σὲ λίγο θάχουν ἐξαμυσθῆ τελείως. Ἐπειτα κι' ἐγὼ κουράσθηκα πιά. Ὡς πότε; ὡς πότε; Πότε θά γίνετ' ἐσεῖς νὰ μ' ἀνακουφίσετε λίγο, νὰ δώσετε τὴν ἄνεσι στό σπίτι, τὴν ἡσυχία σὲ μένα; Γιατί δὲν μπορῶ πιά!» Πὼς ἦταν δυνατὸν ἀπαντώντας σ' αὐτοὺς τοὺς ἀπελπισμένους

στεναγμούς ν' ἀνήγγελα στὴ μητέρα πὼς θά γινόμουν καλλιτέχνης, ἠθοποιός; Δὲν θάταν σὰν νὰ τῆς ἔλεγα «Ποτέ ἴσως δὲν θά δῆς πραγματοποιημένο τὸ ὄνειρό σου, γιατί τὸ ἐπάγγελμα πού διάλεξα σπάνια προσφέρει τὰ μέσα γιὰ τὴν ἄνεσι πού ἐπιθυμοῦμε!» Αὐτὸ θάταν θανάσιμο κτύπημα γιὰ τὴ μαννούλα μας.

Ἐλένη. (Μὲ βαθεῖα συγκίνησι, πού προσπαθεῖ νὰ ὑπερνικήσει): Μὴν προσπαθεῖς νὰ μὲ συγκινήσεις μ' αὐτά. Ἡ ἀπόφασίς μου εἶναι ἀμετάκλητη!

Παῦλος. Κάμε ὅ,τι θέλεις, Ἐλένη. Ἐπιδοκιμάζω τὴν ἀπόφασί σου καὶ δὲν προσπαθῶ νὰ σὲ ἀποτρέψω. Μὰ δὲν καταδικάζω καὶ τὴν ἀδυναμία μου, τοῦ παρελθόντος, πού μ' ἔκαμε νὰ ζητήσω τὴν ικανοποίησί μου στό δρόμο, πού θά ἱκανοποιούσε καὶ τὴ μητερούλα μου. Ὅταν εἶδα τὸ κενὸ τῆς ἐπιστήμης μου ἐτρόμαξα, μὰ ἔπλασσα τότε τίς διάφορες θεωρίες μου, πού ὀνομάζεις ἐξωφρενικὲς καὶ πού μ' ἐβροήθησαν νὰ ἐξακολουθήσω τὸ βάδισμά μου.

Ἐλένη. Μέσα στό ψέμμα, στὴν πλάνη, στὴν αὐταπάτη!

Παῦλος. Ἀδιάφορο! Σκέφθηκα: Λατρεύω τὴν τέχνη καὶ μισῶ τὰ νομικά. Ἡ ἀγάπη μου ὅμως γιὰ τὴ μητέρα δὲ μοῦ δίνει τὸ δικαίωμα νὰ ζήσω μόνο γιὰ τὴν τέχνη. Ἡ φύσις μου ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν μ' ἀφίνει ν' ἀφιερωθῶ ἀποκλειστικῶς στὰ νομικά. Δὲ θά μπορούσα νὰ συνεδύαζα καὶ τὰ δύο; Δὲ θά μπορούσα νὰ χρησιμοποιοῦσα τὴν ἐπιστήμη πού μ' ἀηδιάζει ὡς μέσον γιὰ καλλιτεχνικὸ σκοπὸ; Ἡ τέχνη δὲν εἶνε παρὰ μιά μορφή. Τὰ νομικά κάλλιστα θά μπορούσαν νὰ χρησιμεύσουν ὡς ὕλη. Γιατί λοιπὸν νὰ ζητήσω ἄλλου τὴν ικανοποίησί μου, ἀφ' οὗ θά μπορούσα νὰ τὴν εὔρω στὸν προχαραγμένο ἀπὸ ἄλλους δρόμο μου χωρὶς ἀγῶνες καὶ προσπάθεια; Ἐνόμιζα πὼς ἡ καθηγητικὴ ἔδρα θά πρόσφερε σ' ἐνὲ καλλιτέχνῃ τὰ ἴδια προσόντα μὲ τὴ σκηνὴ ἐνὸς θεάτρου.

Ἐλένη. Καὶ τώρα πού ἡ πλάνη διαλύθηκε; Τώρα πού εἶδες ποιὰ πραγματικότης ἀντιστοιχοῦσε σ' αὐτοὺς τοὺς συλλογισμούς καὶ τοὺς συνδυασμούς σου;

Παῦλος. Τώρα;

Ἐλένη. Τώρα ἔχεις τὴν ὑποχρέωσι νὰ λευθερωθῆς καὶ σύ!

Παῦλος. Αὐτὸ πού μοῦ προτείνεις, Ἐλένη, εἶναι πολὺ, παρὰ πολὺ γοητευτικὸ! Μὰ ἡ μητέρα; Φύγε σύ! λευθερώσου! Ἐγὼ θά μείνω ἐδῶ κοντὰ της νὰ τὴν παρηγορῶ...

Ἐλένη. Σοῦ ξαναλέγω: μὴν προσπαθεῖς νὰ μὲ συγκινήσεις! Αὐτὸ πού ἀπεφάσισα πρέπει νὰ γίνῃ!

Παῦλος. Ἀφοῦ αἰσθάνεσαι τόσο τὴν ἀνάγκη του, κάμε το! Ὁ Θεὸς ἄς εἶναι μαζί σου.

Ἐλένη. Ἐσὺ θά προσπαθήσεις νὰ πείσης τὸν ἄντρα μου νὰ μὴ μὲ καταδιώξῃ.

Παῦλος. Αὐτὸ εἶναι λίγο δύσκολο.

Ἐλένη. Ἐγὼ ἔχω τὴ δύναμη νὰ κάμνω αὐτὸ πού κάμνω καὶ σὺ τολμᾶς νὰ δειλιάσεις μπρὸς σὲ μιά ἀπλὴ συζήτησι;

Παῦλος. Σοῦ ὑπόσχομαι πὼς θά τὸ κατορθώσω, Ἐλένη.

Ἐλένη. Πὲς του πὼς εἶχε ἀπατηθῆ γιὰ μένα. Ἡ βαρεῖα καὶ χυδαία προσωπικότης του σὰ μιά μυλόπετρα, προσπαθοῦσε νὰ μὲ συντρίψῃ, νὰ μὲ λυώσῃ, νὰ μ' ἐξαφανίσι. Πὼς τὸν μισῶ! Ἐνόμιζε πὼς τὸ ἐπέτυχε. Μὰ ὄχι! Δὲν κατώρθωσε παρὰ νὰ μοῦ δείξῃ πὼς ὁ ἄνθρωπος δύναται τὰ πάντα, πὼς ἡ ἀδύνατη ἐγὼ εἶχα τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ὑποχρέωσι νὰ ἐπιδιώξω τὴν πραγματοποίησι καὶ τῶν πῶς τρελλῶν ὀνείρων μου!

Παῦλος. Ποιὰ εἶν' ἀλήθεια αὐτὰ τὰ ὄνειρά σου συγκεκριμένως;

Ἐλένη. Δὲν ἔχουν τίποτε τὸ συγκεκριμένο. Εἶν' ἕνας ἀόριστος πόθος — μὰ τόσο δυνατός γιὰ μιά δική μου ζωή. Ἐχω ἀρκετὰ δικά μου χρήματα γιὰ νὰ φύγω στὰ ξένα καὶ γιὰ νὰ ζήσω ἐκεῖ χωρὶς ἐργασία μερικὸς μῆνες, γυρεύοντας νὰ δώσω μιά συγκεκριμένη μορφή στοὺς πόθους μου, στὰ ὄνειρά μου. Ὅταν τὸ κατορθώσω θ' ἀφιερῶσω ὅλες τίς δυνάμεις μου γιὰ νὰ τὰ πραγματοποιήσω.

Παῦλος. Σὲ καταλαβαίνω, Ἐλένη. (Δειλά). "Ἄν κάποτε μὲ χρειασθῆς. . .
Ἐλένη. Ποτὲ δὲν θὰ συμβῆ αὐτό! θέλω νὰ δημιουργήσω τὰ πάντα μόνη μου.
 Ἐσὺ θὰ φροντίσης γιὰ τὰ ἐδῶ; γιὰ τὸ διαζύγιο.

Σ Κ Η Ν Η Ε'.

Κα Αὐγέρη, Ἐλένη, Παῦλος.

Κα Αὐγέρη. Τόσα πλούτη, κόρη μου! Τί εὐτυχία!
Ἐλένη. Αὐτὴ τὴ στιγμή ξέρεις τί κάμνω; Ποδοπατῶ τὰ πλούτη σου γιὰ ναῦρω ἀκριβῶς τὴν εὐτυχία μου!
Κα Αὐγέρη (κατάπληκτη). Τί ἐννοεῖς;
Ἐλένη. Σῆς ἀφήνω γειά, μητέρα, καὶ σὲ σένα καὶ στὰ πλούτη μου καὶ στὸν ἄντρα μου!
Κα Αὐγέρη. Δὲ σὲ καταλαβαίνω.
Ἐλένη. Δὲ θὰ μὲ καταλάβετε ποτέ. Γιὰ σένα θὰ μείνῃ αἰωνίως ἀνεξήγητο αὐτὸ ποῦ θὰ συμβῆ ἀπόψε. Γι' αὐτὸ εἶν' ἄσκοπο νὰ προσπαθῆσω νὰ σὲ κάμω νὰ συλλάβῃς τὸ νόημά του. Ποτὲ δὲ θὰ τὸ κατῶρθωνα κι' ἂν ἀκόμη ἔδειχνες ὅλη τὴν καλή σου θέλησι. Προτιμώτερο εἶναι νὰ σοῦ πῶ ξερὰ τὴ μεγάλη κι' ἀμετάρπτη ἀπόφασί μου. Αὐτὴ τὴ στιγμή θεωρῶ τὸ γάμο μου διαλυμένο. Ὁ Ἄντωνης δὲν εἶναι πιά ἄντρας μου!

Κα Αὐγέρη. Ἀστειεύεσαι, παιδί μου;
Ἐλένη. Σπάζω ἐν' ἀπὸ τὰ δεσμά, μὲ τὰ ὁποῖα μ' ἔδεσες σύ! ἢ μητέρα μου! Μὰ δὲ σπάζω μόνο αὐτό! Ἐλευθερώνομαι τελείως ἀπὸ τὸ στενὸ καὶ κουτὸ κύκλο, ποῦ μὲ περιβάλλει, ὅπου μ' ἔκλεισες σὺ πάλι! Ἄντιο προλήψεις, δεισιδαιμονίες καὶ ταπεινότητες! Φεύγω μακριὰ ἀπ' ἐδῶ γιὰ καινούργιο κόσμο, ὅπου θὰ μπορέσω νὰ πραγματοποιήσω αὐτὸ ποῦ ἐγὼ θεωρῶ ἄξιο, ὠραῖο, εὐγενές.

Κα Αὐγέρη (μὲ θυμὸ): Τρελλάθηκες, Ἐλένη; Μίλησε λοιπὸν σοβαρὰ! Δὲ μπορῶ ν' ἀκούω ἀνοησίες!

Παῦλος. Δὲν εἶν' ἀνοησίες, μητέρα. Μὰ μὴ στενοχωριέσαι: πρέπει νὰ χαίρεσαι. Ἡ Ἐλένη μας τολμᾷ νὰ γίνῃ ἡρωΐς. Δὲν ἐκατάλαβες λοιπὸν; Φεύγει γιὰ νὰ δημιουργήσῃ μιὰ δική της ζωή.

Ἐλένη. Μακριὰ, πάρα πολὺ μακριὰ ἀπ' ἐδῶ! Ὁλος ὁ κόσμος μ' ὅλα τὰ πλάτεια του προσφέρεται στοὺς πόθους μου ὀλοδικός μου! Πόσο ἀσήμαντο καὶ ταπεινὸ μοῦ φαίνεται τὸ σπίτι μας; σὰν ἓνα λεμόνι στιμμένο ἀπὸ χρόνια! Μὰ πῶς μπορεῖτε νὰ ἐλπίζετε πῶς θαῦρετε πιά ἔστω καὶ μιὰ σταλαμματαὶ χυμοῦ σ' αὐτό; Πόσο μ' ἀηδειάζετε ὅλοι σας, κι' ὁ ἑαυτός μου ἀκόμη ὅπως ἦταν μιὰ φορὰ!

Κα Αὐγέρη. Ἀλήθεια λοιπὸν; Μιλεῖς στὰ σοβαρὰ; Μὰ ὄχι, ὄχι, δὲν μπορῶ νὰ σὲ πιστέψω. Εἶναι μιὰ τρέλλα περαστική. Ὅπως σὲ πιάνει κάποτε.

Ἐλένη. Μὴν πιστεύεις καλύτερα μητέρα. Αὐτὸ θὰ σὲ κάμῃ νὰ ὑποφέρῃς λιγώτερο... ἂν καὶ δὲν εἶναι δίκιο. Πρέπει νὰ ὑποφέρῃς καὶ σύ, ὅπως μᾶς ἔκαμες νὰ ὑποφέρωμε!

Κα Αὐγέρη. Σὲ μένα μιλεῖς ἔτσι ποῦ ἐθυσίασα τὰ πάντα γιὰ σᾶς;

Ἐλένη. Σὲ σένα ποῦ μᾶς ἐθυσίασες στὸν ἐγωϊσμό σου!

Κα Αὐγέρη. Καὶ πότε ἔζησα γιὰ τὸν ἑαυτό μου; Πότε ἔκαμα κάτι, πότε ἐπεθύμησα κάτι, ποῦ θὰ ὠφελοῦσε μόνο ἐμένα; Γιὰ ποιὸν ἐθυσίασα τὰ νεῖατά μου, τίς δυνάμεις μου, γιὰ ποιὸν ἐργάστηκα σὰ σκύλα δούλα... μὰ πῶς, πῶς νὰ ἐκφράσω αὐτὸ ποῦ θέλω μὲ λέξεις;

Ἐλένη. Ὅλα αὐτὰ τάχαμες μόνο καὶ μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό σου, γιὰ τὴν ἱκανοποι-

ηση τῶν δικῶν σου ἐπιθυμιῶν, γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν δικῶν σου ὀνείρων, ποτὲ τῶν δικῶν μας! "Ἄν συνέβαιν' ἄλλοιῶς, αὐτὴ τὴ στιγμή δὲν θάχαμνα ἐγὼ αὐτὸ ποῦ κάμνω, κι' αὐτὸς ἐδῶ (δείχνει τὸν Παῦλο) δὲ θὰ πέθαινε μέσα σ' ἓνα κόσμο ξένο κι' ἐχθρικό γι' αὐτόν! Ἐσὺ εἶσαι ἡ φταιχτρα! Ὁ ἐγωϊσμός σου!

Παῦλος. Φύγε, Ἐλένη! Ἄντιο! Καλὴ τύχη!—Ἡσύχασε, μητέρα.

Ἐλένη. Ἐχετε γειά! Θὰ μὲ ξαναδητὲ μιὰ μέρα εὐτυχιμένη!

(Ἐνῶ ἢ Ἐλένη βγαίνει ἢ)

Κυρία Αὐγέρη. Τὴν κατάρα μου τέρας, ποῦ σὲ γέννησα! τὴν κατάρα μου...!

Σ Κ Η Ν Η ΣΤ'.

Κα Αὐγέρη, Παῦλος.

(Ἡ *Κα Αὐγέρη* μένει ἄγρια κι' ἀκίνητη ὥσπου ἀκούεται ὁ κρότος τῆς ξώπορτας ποῦ κλίνει καὶ ποῦ ἀκολουθεῖ ἀμέσως δυνατὴ βροντὴ κεραυνοῦ. Τότε ἔξαλλη.)

Κα Αὐγέρη. Ἡ κόρη μου! Ποῦ πήγε ἢ κόρη μου; (τρέχει πρὸς τὸ παράθυρο καὶ τὸ ἀνοίγει. Ἔξω σκοτάδι διακοπτόμενο ἀπὸ ἀστραπές· βροχή, ἄνεμος. Φωνάζει) Παιδί μου! Ἐλένη μου! Ἄκουσέ με, παιδάκι μου, γύρισε πίσω στὴ μαννούλα σου! Κοροῦλα μου, λυπήσου με!—Ἐλένη! Ἐλένη! Δὲ μ' ἀκούει... θάνατι μακριὰ πιά...

(Ὁ *Παῦλος*, τὴν κυττάζει μὲ βαθὺ πόνο. Θέλει νὰ πῆ κάτι, ἀλλὰ συγκρατεῖται. Στὸ τέλος πλησιάζει καὶ κλείνει τὸ παράθυρο).

Παῦλος. Ἡσύχασε, μητεροῦλα, σὲ παρακαλῶ.

Κυρία Αὐγέρη (ἔξω φρενῶν): Γιατί τὴν ἀφῆσες νὰ φύγῃ; Γιατί τὴν ἐδιώξες; Γιατί δὲν τὴν κράτησες μὲ τὴ βία; Πήγαινε τώρα νὰ μοῦ τὴ φέρῃς πίσω!

Παῦλος. Ὅχι, μητέρα. Δὲ μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ κάνωμ' αὐτὸ ποῦ θέλεις, γιὰ αὐτὴ πηγαίνει νὰ βρῆ τὴν εὐτυχία της, ποῦ δὲν τὴν ἔχει κοντὰ μας.

Κα Αὐγέρη. Βλακείες! Ἐγὼ τὴ θέλω κοντὰ μου, στὴν ἀγκαλιά μου! Ποῦ γυρίζει μέσα σ' αὐτὴν τὸν κόλασι, μέσα στὴν κατάρα τοῦ Θεοῦ; Θεέ μου, φύλαξέ την! Ἐγὼ δὲν τὴν καταράστηκα. Κι' ἂν τῆς ἐφώναξα τίποτα τόπα μόνο μὲ τὰ χεῖλιά μου, τώρα τάρνουμαι μὲ τὴν καρδιά μου, μὲ τὰ τρίσβαθα τῆς καρδιάς μου!—Σὲ παρακαλῶ, παιδάκι μου, πήγαινε νὰ μοῦ τὴ φέρῃς πίσω.

Παῦλος. Μὴ φοβάσαι, μητέρα. Αὐτὴ πηγαίνει νὰ δημιουργήσῃ τὴ ζωὴ της καὶ φαντάζεσαι πῶς δὲ θάχῃ τὴ δύναμι ν' ἀντιμετωπίσῃ μιὰ κοινὴ βροχή;

Κα Αὐγέρη. Φονῆ! θέλεις λοιπὸν τὸ θάνατό της; Αὐτὸ εἶναι καὶ δὲν τῶβλεπα τόσην ὥρα;—Μὰ ὄχι! τυφλώθηκες καὶ σύ, ὅπως κι' αὐτὴ, ἀπ' τὴς ἀνοησίες σας.—Κύτταξε τὸν πόνο τῆς μάννας σου. Δὲ σὲ ξεσκίζει. Δὲ σ' ἀνοίγει τὰ μάτια; Πήγαινε νὰ μοῦ τὴ φέρῃς! Σὲ διατάζω!

Παῦλος. Μητέρα, πονῶ πολὺ, ἀφάνταστα πολὺ ποῦ σὲ βλέπω σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση. Ἄν ἤξερες πόσο ἐπιθυμῶ νὰ σὲ βοηθήσω! Μὰ δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα!

Κα Αὐγέρη. Ἔτσι λοιπὸν; Μ' ἐγκαταλείπεις καὶ σ' αὐτὴ τὴ μαύρη ὥρα; Ὡ συμφορὰ μου! Γιατί νὰ σὲ γεννήσω; Ἐσὺ τὰ φταῖς ὅλα! Ἐσὺ ξεγέλασες μὲ τίς τρέλλες σου τὸ κοριτσάκι μου, ἐσὺ τοῦ φούσκωσες τὰ μυαλά του! Αὐτὸ ἦταν τόσο λογικό, τόσο φρόνιμο πάντα του! Ποτὲ μόνο του χωρὶς νὰ τὸ σπρώξῃς ἐσὺ δὲν θάχαμνε αὐτὸ ποῦ ἔκαμε. Μοῦ σκοτώνεις τὴν κόρη μου, τὴν ἀδελφή σου! Τ' ἀκούς; Ἄν τ' ἀκούς γιατί μὲ κυττάζεις σὰν ἡλίθιος; γιατί δὲν τρέχεις, νὰ τὴν προφθάσῃς, νὰ μοῦ τὴ φέρῃς;—Μὰ ἄδικα... ἄδικα... Κανείς δὲ μὲ βοηθεῖ. Τοῦλάχιστον ἂν ἦταν ἐδῶ ὁ Ἄντωνης! Αὐτὸς εἶναι λογικὸς ἄνθρωπος. Θεέ μου, κάμε ἄρθῃ αὐτὴ τὴ στιγμή! Μὰ ἐν τῷ μεταξύ ἢ κόρη μου βρέχεται, πουντιάζει... τὴ σφίγγουν τὰ βρεμμένα ρούχα της... τὸ κρῶ ἔχει τρυπήσει τὰ κόκκαλά της... Θὰ μ' ἀρρωστήσῃ καὶ θὰ μοῦ πεθάνῃ! Χάνω τὸ παιδί μου κι' ἐγὼ κάθομαι; Πηγαίνω νὰ τὴν εὔρω! (Διευθύνεται πρὸς τὴν πόρτα).

Παῦλος. (Ἐνῶ τῆς φράζει τὸ δρόμο): "Ὁχι, μητέρα! Δὲ θὰ τὴν εὖρης πιά. Μὰ κι' ἂν τὴν εὖρης τί θὰ καταφέρῃς; Σοῦ λέγω πὼς καμμιά δύναμις τοῦ κόσμου δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἐμποδίσῃ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασί της!

Κα Αὐγέρη. Μὰ ποιά εἶν' ἡ ἀπόφασί της; Τοῦλάχιστον ἂν ἤξερα τί θέλει νὰ κάμῃ!

(Πέφτει γιὰ δυὸ λεπτὰ ἢ αὐλαία).

Σ Κ Η Ν Η Ζ'.

Κα Αὐγέρη, Παῦλος.

(Ἡ **Κα Αὐγέρη** κάθεται ἐξηνητημένη στὴν πολυθρόνα. Ὁ **Παῦλος** βηματίζει ἀνήσυχος).

Παῦλος (ποῦ ἐπλησίασε τὸ παράθυρο καὶ κοιτάζει ἀπὸ τὶς γυρίλλιες). Ἡ βροχὴ σταμάτησε.

Κα Αὐγέρη (ἐπειτ' ἀπὸ λίγο): Φθάνει νὰ μὴ μοῦ κρύωσε. Γ' ἄλλα θὰ διορθωθοῦν σὲ λίγο. Μετὰ μιά, μιάμιση τὸ πολὺ ὥρα φθάνει ὁ Ἄντωνης..

Παῦλος (δειλιά). Ἄν ἤξερες, μητέρα...

Κα Αὐγέρη (ἀπότομα). Δὲ μπορῶ ν' ἀκούω τὴ φωνή σου. Μοῦ κάμνει κακό!

(Μικρὴ σιωπή).

Κα Αὐγέρη. Ὁ Ἄντωνης δὲ χορατεύει. Ἐπειτ' αὐτὸς εἶναι λογικὸς ἄνθρωπος. Ὅλα θὰ διορθωθοῦν. Φθάνει μόνο νὰ μὴ μοῦ βράχηκε πολὺ... Εἶχε ἄραγε μαζί της τὸ πανοφῶρι της ἢ τὴ μουσαμαδιά της; Δὲν ἐπρόσεξα. (Πρὸς τὸν **Παῦλο** μὲ σκυλιότητα). Μήπως πρόσεξες ἐσὺ;

Παῦλος. Ὁχι, μητέρα.

Κα Αὐγέρη. Μὰ τί προσέχεις ποτέ σου;—Ἐπειτα μπορεῖ νὰ πῆρε κανένα ταξί. Γιατί ὄχι; Αὐτὸ εἶναι τὸ λογικώτερο. Μὰ ποῖς μοῦ λέγει πὼς θάκαμε τὸ λογικώτερο; Μέσα στὴν τρέλλα της!—Πὼς ἀργεῖ κι' αὐτὸς ὁ Ἄντωνης!

Παῦλος. Ὁ Ἄντωνης εἶπε πὼς θάρθῃ μετὰ τὴ μιά κι' ἀκόμη εἶναι...

Κα Αὐγέρη (διακόπτοντάς τον). Γιατί πρέπει νάρθῃ ἀκριβῶς τὴν ὥρα ποῦ ὄρισε; Μήπως ὅταν ὄριζε ἤξερε μὲ βεβαιότητα τὴν ὥρα ποῦ θὰ τελείωνε τὴ δουλειά του; Δὲν ἦταν μάντις! Μπορεῖ νὰ τελείωσε νωρίτερα. Θεέ μου, πὼς ἀργεῖ! Ἄς ἔρθῃ αὐτὴ τὴ στιγμή! Δὲ μπορῶ πιά νὰ περιμένω! (Πιετιέται ἀπάνω γεμάτη ἐλπίδες): Ἄκου!

Παῦλος. Τί τρέχει, μητέρα;

Κα Αὐγέρη. Ἐν αὐτοκίνητο σταμάτησ' ἐδῶ ἔξω! Μ' ἄκουσ' ὁ Θεός! Θάναι ὁ Ἄντωνης! Κάμε, Θεέ μου, νάνα!

(Ἀκούεται παρατεταμένο κουδούνισμα τῆς ξώπορτας ἀνθρώπου ποῦ βιάζεται πολὺ νὰ τοῦ ἀνοίξουν. Ἡ **Κυρία Αὐγέρη** βγαίνει τρέχοντας. Ὁ **Παῦλος** μένει στὴ σκηνὴ ἀκίνητος, μὲ τὴν προσοχὴ τεντωμένη γιὰ ὅ,τι συμβαίνει ἔξω. Ἀκούονται κραυγὲς τρελλῆς χαρᾶς τῆς **Κας Αὐγέρη**: «Παιδί μου! Κοροῦλα! Ἐσὺ!»)

Παῦλος (κατάπληκτος): Ἡ Ἐλένη;!

(Οἱ φωνὲς πλησιάζουν).

Σ Κ Η Ν Η Η'.

Παῦλος, Κα Αὐγέρη, Ἐλένη.

(Μπαίνει ἡ **Κα Αὐγέρη** κρατώντας τρυφερὰ τὴν **Ἐλένη**. Ἡ τελευταία αὐτὴ—μὲ καπέλλο καὶ ἀδιάβροχο—εἶναι σὲ ἀθλία κατάστασι. Καταβρογμένη καὶ καταλασπομένη. Ἐνα κουρέλι χωρὶς καμμιά δύναμι σωματικὴ ἢ ψυχικὴ).

(Ὁ **Παῦλος** τὴν κοιτάζει ἔντρομος. Αὐτὴ δὲν τὸν ἀντιλαμβάνεται).

Κα Αὐγέρη (ἐνῶ μπαίνει ἀπαντᾷ σὲ μία ἐρώτησι ποῦ τῆς ἔκαμε ἔξω ἡ **Ἐλένη**). Ὁχι, ὁ ἄντρας σου δὲν ἐγόρισε ἀκόμη.—Μὰ τί εὐτυχία! τί εὐτυχία εἶναι αὐτὴ! Ἀλήθεια, κοροῦλα μου, σέχω πάλι ὀλόδική μου, τὰ χεράκια σου, τὸ κεφαλάκι σου, τὸ σωματάκι σου; (Τὴ χαϊδεύει. Ἡ **Ἐλένη** δέχεται τὰ χάρδια καὶ τὶς περιποιήσεις ὅλης αὐτῆς τῆς σκηνῆς μ' ἕνα κουρασμένο χαμόγελο).—Καὶ φοροῦσες καὶ τὴ μουσαμαδιά σου καὶ δὲν θὰ πολυβράχηκες.—Σ' εὐχαριστῶ, Παναγιά μου! Ἐσὺ μοῦ τὸ προστάτηδες! Ἐσὺ μοῦ τὸ στελεῖς πίσω!—Δὲν φαντάζομαι νὰ πιστεύεις τὰ κακὰ λόγια ποῦ σοῦ φώναξα πρὶν. Ἐ; Μὲ συγχωρεῖς, παιδάκι μου.

Ἐλένη (μὲ βεβιασμένο, μὰ στοργικὸ χαμόγελο καὶ σβυσμένη φωνή): Ἄς τὰ ξεχάσωμ' αὐτά, μαννοῦλα!

Κα Αὐγέρη. Τί εὐτυχία! Σοῦ πέρασε πιά ἐκείνη ἡ τρέλλα; Μὰ ἄς βγάλουμε τὸ καπελλάκι σου, τὴ μουσαμαδιά σου. (Τῆς βγάξει τὸ καπέλλο).

Ἐλένη. Ἄχ, μαμμιά, νὰ καθήσω λίγο!

Κα Αὐγέρη. Τώρα ἀμέσως! (Τῆς βγάξει βιαστικὰ τὸ ἀδιάβροχο). Τί καλά! Δὲν ἐβράχηκες σχεδὸν καθόλου στὸ σῶμα. Κρυώνεις; Ὁχι; Δὲν τὸ πιστεύω. Τὰ πόδια σου εἶναι μούσκεμμα. Δὲν πειράζει ὅμως. Θὰ σὲ ζεστάνουμε. Ἐλα τώρα... Κάθησ' ἐδῶ κοντὰ στὴ φωτιά. (Τὴ βοηθεῖ νὰ καθήσῃ στὴν πολυθρόνα). Ἀκούμπησε τὰ παπούτσια στὴ σόμπα. Μὴ φοβᾶσαι, κοριτσάκι μου, δὲν καίεσαι: θὰ ζεωγονηθῆς. Ἐτσι μπρόβο. Σήκωσε τὸ κεφαλάκι σου νὰ βάλουμε κάτω αὐτὸ τὸ μαξιλάρι. Σάπλωσε καλά, χρυσό μου. Δὲν εἶσαι ἀναπαυτικώτερα; Ἄ! Νὰ σοῦ ρίξω καὶ μιὰ κουβέρτα στὰ πόδια. Θαυμάσια. Τώρα θὰ αἰσθάνεσαι πολὺ καλύτερα. Δὲν κρυώνεις πιά. Ἐ, γλυκειά μου; Ὠραϊά! Ἐγὼ πηγαίνω νὰ σοῦ βγάλω ροῦχα γιὰ ν' ἀλλάξῃς. Θὰ πῶ νὰ σοῦ ἐτοιμάσουν κι' ἕνα ζεστό-ζεστό τσάι. Θὰ σοῦ κάμῃ πολὺ καλό. Θὰ βάλουμε καὶ λίγο κωνιακάκι μέσα. Τὸ θέλεις; Ἐ; Τὸ καῦμένο, τὸ ἀνόητο παιδάκι μου! (Τὴ φιλεῖ). Σὲ λίγο ἔφθασσ. (Κάμνει νὰ φύγῃ).

Ἐλένη (ἀνήσυχα). Μητέρα!

Κα Αὐγέρη. Τί θέλεις παιδί μου;

Ἐλένη (πλαφιάρικα). Μὴ μ' ἀφήνεις μόνη. Ἄν ἔρθῃ ὁ Ἄντωνης τί θὰ τοῦ πῶ;

Κα Αὐγέρη. Εἶναι ἀκόμη δώδεκα, κουτό μου. Ὁ Ἄντωνης θ' ἀρθῇ μετὰ μιὰ ἴσως καὶ μετὰ μιάμιση, δυὸ ὄρες. Ὡς τότε θάρχῃς ἀλλάξει. Δὲ θὰ καταλάβῃ τίποτα. Ἐπειτα γιατί τὴν ἔχομε τὴ φαντασία; θὰ πλάσωμε μιὰ ἱστορία.

Ἐλένη. Μὴ μ' ἀφήνεις, μαμμιά, μόνη.

Κα Αὐγέρη. Δὲ σ' ἀφήνω μόνη. Δὲ βλέπεις τὸν Παῦλο;

Ἐλένη (ἀντιλαμβάνεται τὴν παρουσίαν τοῦ **Παύλου** μὲ πόνο, ἐκπληξι, ντροπὴ κι' ἀνακούφῃσι): Ἄ!

Κα Αὐγέρη (ἐνῶ βγαίνει). Τί εὐτυχία!

Σ Κ Η Ν Η Θ'.

Ἐλένη, Παῦλος.

Παῦλος. Ἐσὺ πάλι ἐδῶ;

Ἐλένη. Δὲν εἶν' ἐδῶ παρὰ ἕνα κουρέλι ποῦ δὲν ἔχει καμμιά σχέσι μὲ τὴν Ἐλένη ποῦ σοῦ μιλοῦσε πρὶν ἀπὸ μισὴ ὥρα...

Παῦλος. Μὰ πὼς; πὼς;

Ἐλένη. Δὲν εἶχα ὑπολογίσει καλά τὶς δυνάμεις μου. Δὲν εἶν' ἀρκετές...

Παῦλος. . . . γιὰ τὸ μεγάλο ἔργο ποῦ ὠνειρεύθηκα.

Παῦλος. Μπορεῖ νάνα καλύτερα ἔτσι...

Ἐλένη. Μπορεί. Ποιὸς ξέρει;—Μὰ τὸ γκρέμισμ' ἀπ' τὴν ἥρωϊκὴν κορφὴν ὡς τὰ βάρη, ὅπου βρίσκομαι τώρα, ἦταν τόσο ἀπότομο, τόσο βίαιο πὺν μὲ συνέτριψε τελείως. Εἶμαι κατὰ χειρότερο ἀπὸ πτώμα...

Παῦλος. Αὔριο τὸ πρωὶ θὰ εἶσαι πάλι καλά.

Ἐλένη. Ποτέ πιά! Ἐχασα κάθε πίστη στὸν ἑαυτὸ μου καὶ μέτρησα πολὺ καλὰ τὴν δυνάμει μου... «Δὲν ἀξίζω τὴ ζωὴ τῶν ὀνείρων μου. Εἶμαι μιὰ τιποτένια κι' ἀσήμαντη γυναικούλα. Ἐχει δίκιο ὁ ἄντρας μου...»—Ἀπὸ αὔριο τὸ πρωὶ θὰ ὑποταχθῶ στὴ μοῖρά μου. Αὐτὸ μὲ πρέπει.

Παῦλος. Μὰ πὼς συνέβη αὐτὸ;

Ἐλένη. (Μὲ μικρὸ χαμόγελο): Τὸ κουρέλιασμα; Δὲν ἐκατάλαβα κι' ἐγὼ καλὰ καλὰ... «Ἐτρεχα μέσα στὴ φωτιά καὶ στὸ νερό. Μ' αὐτὸ δὲν μὲ πείραζε. Δὲν τὸ πρόσεχα κἄν. Μ' ἔχουν ζαλίσει μυριάδες πράγματα, πὺν ἔτρεχαν πὺν περνοῦσαν μέσ' ἀπ' τὸ κεφάλι μου μὲ μιὰ ἀπίστευτη ταχύτητα... καὶ μὲ μιὰ δύναμι! Μιὰ ζωηρότητα! Ἄκουα τὴν κατάρα τῆς μητέρας νὰ μ' ἀπειλή μ' ἕνα φρικιαστικὸ βούϊσμα: σχεδὸν ἔπινα τὸν πόνο τῆς.—Ἄ! ἦταν κατὰ τὸ ἀνυπόφορο!—Ἐπειτα σκεπτόμουν καὶ τὸν κόσμο, τὴν κοινωνία...

Παῦλος. Ἐσὺ, Ἐλένη, ἐσὺ ἀκριβῶς πὺν ἠθελες νὰ λευθερωθῆς ἀπὸ τὴν ἠλιθιότητα τους;

Ἐλένη. ἦταν κατὰ ἀνώτερο ἀπὸ μένα! Μοῦ ἦταν ἀδύνατο ν' ἀντισταθῶ στὴ φρίκη πὺν μ' ἔπιανε, ὅταν σκεπτόμουν πὼς ἡ βλακεία τοῦ κόσμου ποτὲ δὲ θὰ καταλάβαινε τὴν πράξι μου... Κι' αὐτὸ θάχε τὸν κακὸ ἀντίκτυπο ἐπάνω σου, στὴν ἀξιοπρέπειά σου...—Τὶ ἐφιάλτης!—Μέσα στὸ μυαλὸ μου ἐστριφογύριζε μιὰ φράση, πὺν εἶχ' ἀκούσ' ἄλλοτε ἀπ' τὸ στόμα σου... μιὰ μέρα πὺν μελετοῦσες δυνατὰ μπροστά μου... πρὶν ἀπὸ χρόνια... Μοῦ εἶχε κάνει ἐντύπωση σὰν τὴ πρωτάκουσα... ἔπειτα θάρτηκε μέσα μου... κι' ἐξύπνησε πάλι ἀπόψε γιὰ νὰ μὲ τυραννήσῃ σὰ βρυκόλακας; «Ἐκ τῶν πρωτίτων καθηκόντων τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, καὶ δὴ τοῦ ἀνωτέρου, εἶναι ὁ ἀξιοπρεπὴς καὶ ἀνεπίληπτος βίος.»

Παῦλος. Δυστυχισμένη, ἀδελφοῦλα!

Ἐλένη. Ἄκόμα κι' ἡ σκέψις τοῦ πόνου τοῦ ἄντρα μου μ' ἔκαμνε νὰ ὑποφέρω. Μὰ προχωροῦσα, προχωροῦσα πάντα «Ἐμπρὸς! Δύναμη!» φώναζα στὸν ἑαυτὸ μου... ὅταν ἔξαφνα σταμάτησα. «Πὺν πάγω;» σκέφθηκα. Κάποια ἀόριστη εἰκόνα μιᾶς ποθητῆς ξενητείας πέρασε μπρὸς ἀπὸ τὰ μάτια μου. Μὰ γιὰ νὰ φθάσω ἐκεῖ ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσω ὄχι μὲ φωνές, ὄχι μέσα σ' ἕνα κόσμο πνευμάτων, μὰ μὲ ἔργα, μέσα στὴν καθημερινὴ πραγματικότητα. Ἐπρεπε νὰ φροντίσω γιὰ χίλια δυὸ μικροπράγματα: γιὰ τὴν τροφή, γιὰ ξενοδοχεῖα, γιὰ διαβατήρια. Τὸτ' ἐκατάλαβα πὼς δὲν εἶχα τὴ δύναμι γιὰ νὰ κάμ' ὄλ' αὐτὰ... (Μικρὴ παῦσι) Ἐφώναξα ἕνα ταξὶ καὶ ἦρθα.

Παῦλος. Ἐχεις τόση ἀνάγκη ν' ἀναπαυθῆς, Ἐλένη. Ἀκούμπησε καλὰ τὸ κεφάλι σου στὸ μαξιλάρι, κλείσε τὰ μάτια σου, προσπάθησε νὰ κοιμηθῆς.

Ἐλένη. Σ' εὐχαριστῶ, ἀδελφέ μου... Δὲ μπορεῖς νὰ φαντασθῆς πόσο αὐτὲς οἱ περιποιήσεις σου μοῦ κάνουν καλὸ... Μοῦ ζεσταίνουν τὴν καρδιά... Κι' ὅμως δὲν εἶναι παρὰ περιποιήσεις στὸ σῶμά μου.

Παῦλος. Μὴ μιλεῖς, Ἐλένη.

Ἐλένη. (Ἐνῶστερ' ἀπὸ λίγο) Ἄχ, Παῦλο, γιὰτὶ νὰ μὴν ἔχω δύναμι;

Παῦλος. (γιὰ νὰ τὴν παρηγορήσῃ): Αὔριο θ' ἀρχίσῃ γιὰ μᾶς ἡ ζωὴ...

Ἐλένη. (ἀπελπισμένη, μὲ σβυσμένη φωνή) Θὰ ξαναρχίσῃ ἡ παλιὰ ζωὴ...

Παῦλος. Θὰ ξαναρχίσουν τὰ παλιὰ γεγονότα, μὰ ἡ ζωὴ θὰ εἶναι νέα... Τὰ γεγονότα εἶναι πάντα τὰ ἴδια. Δὲν ἀλλάζει παρὰ τὸ χρῶμα πὺν τοὺς δίνουμ' ἐμεῖς. Ἀπὸ αὔριο τὸ πρωὶ θὰ βλέπωμε τὰ παλιὰ γεγονότα μ' ἕνα καινούργιο, εὐχάριστο χρῶμα.

Ἐλένη. Θὰ ξαναρχίσῃ πάλι ἡ ἀταπότη, τὸ φέμμα...

Παῦλος. Δὲν τὸ πιστεύω! Ὅταν μιὰ φορὰ διαλύσωμε συνειδητὰ τὸ φέμμα δὲ μπορεῖ πιά νὰ μᾶς ξαναφυλώσῃ.

Ἐλένη. Καὶ ὅμως! Ἡ ἀνάγκη νὰ σέρνωμε τὰ βήματά μας σ' αὐτὴ τὴ γῆ εἶναι πὺν δυνατὴ ἀπ' τὴν ἀνάγκη νὰ βαδίζωμε μέσ' στὴν ἀλήθεια.

Παῦλος. Γιὰτὶ ἔχασες κάθε πίστι, Ἐλένη! Δὲ βλέπεις πὼς πέφτεις σ' ἕνα γκρεμὸ χωρὶς τέλος;

Ἐλένη. Δὲ ξέρω... Δὲ ξέρω... Ἀπὸ κείνη τὴ στιγμὴ μιὰ φωνὴ ἐπαναλαμβάνει ἐπίμονα μέσα μου ἕνα στίχο φαιμένο κι' αὐτὸν στὴ μνήμη μου ἀπὸ χρόνια:

Εἶν' ἡ ψυχὴ μου ἔρμος κόσμος πὺν χαλιέται...

Αὐτὸ μόνο ξέρω... (Μετὰ μικρὴ παῦσι, παρακλητικὰ). Μίλα μου Παῦλο. Ἡ φωνὴ σου, ἡ αἰσιοδοξία σου νανουρίζουν τὴν ψυχὴ μου... κοιμίζου τὸν πόνο μου...

ΣΚΗΝΗ Γ.

Οἱ ἴδιοι ἢ **Κα Αὐγέον** ἢ **ὑπνότηρια** (γιὰ μιὰ στιγμὴ).

Κα Αὐγέον. Εἶσαι καλύτερα, παιδί μου; Ὅλα εἶν' ἔτοιμα. Ἐλα, σήκω νὰ πάμε ν' ἀλλάξῃς.

Ἐλένη. Καλὴ μου μανούλα, ἄς περιμένωμε λίγο ἀκόμη. Εἶμαι τόσο, τόσο καλὰ ἐδῶ. (Μπαίνει ἡ **ὑπνότηρια**).

ὑπνότηρια. Ἐνας λουστρός ἔφερε αὐτὸ τὸ γράμμα ἀπὸ τὸν κύριο Ἀντώνη.

Ἐλένη. (Ἀνασηκώνεται μὲ τρόμο): Ἀπὸ τὸν Ἀντώνη;

(Ἡ **ὑπνότηρια** βγαίνει. Ὁ **Παῦλος** διαβάει τὸ γράμμα.)

Παῦλος. Μὴν ἀνησχεῖς, Ἐλένη. Εἶναι μιὰ ἐξαιρετικὰ εὐχάριστη εἰδήσις γιὰ τὴν τωρινὴ σου κατάστασι. Ἐπειδὴ μιὰ ὑπόθεσις ἀναγκάζει τὸν ἄντρα σου νὰ κάμῃ ἕνα ταξιδάκι ὡς τὸ ἐργοστάσιό του αὐτὴ τὴ νύχτα, μὲ παρακαλεῖ νὰ σὲ συνοδεύσω ὡς τὸ σπίτι σου. Μὰ εἶναι περιττό. Θὰ κοιμηθῆς ἀπόψε ἐδῶ, στὴν κοριτσιίστικη κάμαρά σου.

Κα Αὐγέον. Θάλεγε κανεῖς πὼς σὲ περίμενε. Ἀπὸ τότε πὺν τὴν ἐγκατέλειψες ἂν καὶ μετωνομάσθησε σὲ κάμαρα τοῦ μουσαφίρη δὲν ἐφιλοξένησε κανένα ξένον.

Ἐλένη. Τί εὐτυχία! Φεύγει ἕνα τρομερὸ βάρος ἀπὸ πανω μου! Πὼς θ' ἀντίκρυζα τὸν ἄντρα μου μὲ τὰ χάλια πὺν ἔχω!

Κα Αὐγέον (μητρικὰ). Ἐλα! σήκω τώρα, ἀνόητη. Πάμε νὰ ξαπλώσῃς, νὰ πῆς τὸ θερμαντικὸ σου, νὰ σὲ τρίψω λιγάκι κι' ὕστερα νὰ κοιμηθῆς γλυκά—γλυκά...

(Ἡ **Κα Αὐγέον** βοηθεῖ τὴν **Ἐλένη** νὰ σηκωθῆ καὶ οἱ δυὸ διευθύνονται ἀγκαλιασμένες πρὸς τὴν πόρτα. Ὁ **Παῦλος** ὄρθιος τὶς κοιτάζει μὲ συγκίνησι. Ὅταν πλησιάσουν τὴν πόρτα):

Παῦλος. Μητέρα!

Ἡ **Κα Αὐγέον** καὶ ἡ **Ἐλένη** στρέφου πρὸς τὸν **Παῦλο**.

Κα Αὐγέον. Τί θέλεις, παιδί μου!

Παῦλος. (μὲ στοργικὸ χαμόγελο μέσα ὅμως στὴ φωνὴ του διακρίνει κανεῖς ἀρκετὰ καθαρὰ τὸν πόνο τῆς ὑποταγῆς καὶ τῆς ἀταπαρνήσεως.) Μοῦ φαίνεται πὼς μόλις αὐτὴ τὴ στιγμὴ ἐγὼ κι' ἡ Ἐλένη περάσαμε τελειωτικὰ τὸ σταυροδρόμι μας... (Μὲ τὴν ἐπιθυμία νὰ γίνῃ καταληπτὸς στὴν **Κα Αὐγέον**)... ξέρεῖς... τὸ σταυροδρόμι τοῦ Ἑρακλέους, πὺν ὄλοι μᾶς συναντοῦμε κάποτε... Εἶν' ἡ ἀλήθεια πὼς τὸ περάσαμε λίγο ἀργά, μὰ δὲν ἦταν καὶ τόσο εὐκολο... Ἐμεῖς δὲν εἶχαμε νὰ διαλέξωμε μεταξὺ τῆς Ἀρετῆς καὶ τῆς Κακίας, μὰ μεταξὺ τῆς μητέρας μας καὶ τῆς Ζωῆς μας, τῆς ἀληθινῆς γιὰ μᾶς ζωῆς. Κι' ἐπροτιμήσαμε ἐσένα, μητέρα!

Κα Αὐγέον (μὲ ἀφέλεια): Δὲ σὲ καταλαβαίνω παιδί μου.

Ἐλένη. Νὰ διαλέξωμε... νὰ διαλέξωμε... Πὼς ἠθελα νᾶξεραι, Παῦλο, ἂν αὐτὰ σου τὰ λόγια κρύβουν τὴν ἀλήθειαν ἢ ἂν δὲν εἶνε παρὰ τὸ πρῶτο μᾶς βῆμα στὸ δρόμο τῆς ψευτιάς, τῆς ἀταπατῆς...

ΑΥΛΑΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΕΓΚΑΡΤΕΡΗΣΗ *

ΣΤΟΝ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ

"Ας ποῦμε, πῶς ἦταν λίγη ἡ ζωή,
καὶ μικρὴ ἡ καρδιά μας κι' ἡ πνοή μας,
κι' ἄς ποῦμε, πῶς δὲν κινήσαμε πρῶτ'
κι' ἦρθε ἡ νύχτα πρὶν νὰ βροῦμε τὴν δομὴ μας.

Κι' ἄς ποῦμε, πῶς ἡ στράτα μας βουνό,
καὶ φαράγγια καὶ γκρεμοὶ τὰ μονοπάτια,
κι' ἄς ποῦμε, τὸ κορμὶ ἦτανε σκεβρό,
βαρεῖα τὰ πόδια καὶ δετὰ τὰ μάτια.

Κι' ἄς ποῦμε, πῶς ἦρθε ἡ μπόρα ξαφνικά,
καὶ σβυστὸς ὁ ἥλιος κι' οὔτε ἀστέρια,
κι' ἄς ποῦμε, πῶς δὲν μᾶς χάιδεψαν γλυκά,
οὔτε μάννας, οὔτε ἀγαπημένης χέρια ...

Κι' ἄς ποῦμε, πῶς εἶναι ψέμμα ἡ χαρὰ
καὶ παληὸ παραμῦθι ἡ εὐτυχία,
κι' ἄς ποῦμε, Θεέ μου, πῶς κ' ἐμεῖς κάποια φορὰ,
θὲ νὰ βροῦμε κάπου ἄλλου, μιὰν ἡσυχία ! . . .

ΦΤΩΧΑ ΜΟΥ ΑΔΕΡΦΙΑ . . .

Γεμάτη εἶν' ἡ καρδιά μου καλωσύνη,
φτωχὰ μου ἀδέρφια, ἀνθρώποι πονεμένοι,
γιὰ σᾶς, καὶ στὴ θωριά σας τὴ θλιμμένη,
κάποιο σας δάκρυ, τὴ χαρὰ μου σβύνει.

Γεμάτη εἶν' ἡ καρδιά μου καλωσύνη,
γιὰ σᾶς ἀδέρφια, ποῦ ἡ ζωὴ πληγώνει,
γιὰ σᾶς, ποῦ κρύφιο μῖσος δυναμώνει,
καὶ πνίγει ὅτι καλὸ ἔχει ἀπομείνη ...

Πονῶ γιὰ σᾶς, πονῶ, ποῦ βλέπω ἀγάλη
μὲς στῆς κακίας τὴ θάλασσα νὰ σβυῖτε,
χωρὶς βοήθεια μιὰ νὰ καρτερῆτε !

"Ω !.. ἄς ἐμπόρια μιὰ στιγμή καὶ πάλι,
σὲ σᾶς νὰ δώσω, ἀδέρφια, τὴ γαλήνη,
καὶ στὴν καρδιά, λιγάκι καλωσύνη !...

Γ. ANNINOS

* Σημ. Ν. Ζ. Τὸ ποίημα αὐτὸ πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀνέκδοτο, γιατί δημοσιεύτηκε παραλλαγμένο σὲ ἄλλο περιοδικό.

ΘΕΜ. Δ. ΤΣΑΤΣΟΥ

ΠΑΤΡΙΔΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

"Όσο κι' ἂν εἶναι ἀπίστευτο, ἔχει λησμονηθῆ στὰ χρόνια μας, ὅπως ἄλλου ἔτσι καὶ στὸν τόπο μας, πῶς ἡ τέχνη ἔχει πάντα πατρίδα. Καὶ τὸ περίεργο εἶναι πῶς ἐκεῖνοι, ποὺ λησμονήσανε τὸ δεσμὸ τῆς τέχνης μὲ τὸν τόπο καὶ μὲ τὸ ἔθνος, ἢ καὶ μὲ τὴ φυλὴ, ποὺ τὴν ἔπλασε ποιο εὐκόλα ξεχωρίζουνε τὴν κάθε τῆς τέχνης ἐποχὴ. Κι' ὅμως ὅποιος ξεχωρίζει τὴν μιὰν ἐποχὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν μπορεῖ νὰ μὴ ξεχωρίσῃ καὶ τὴν κάθε πατρίδα τῆς τέχνης. Τὰ γνωρίσματα ποὺ χωρίζουνε τὴν ἱστορία τῆς τέχνης σ' ἐποχὲς εἶναι ἀνάλογα μὲ τὰ γνωρίσματα ποὺ τὴ χωρίζουνε καὶ σὲ πατρίδες.

Ἄν μπορεῖ ν' ἀρνηθῆ κανεὶς πῶς σήμερα ἓνα σωρὸ αἰτίες ποὺ χωρίζουνε τὴν τέχνη ἀπὸ τὸν ἓναν τόπο στὸν ἄλλο ἢ παύσανε νὰ ὑπάρχουνε ἢ δὲν ἔχουνε τὴ δύναμη ποῦχαν ἄλλοτε. "Ἄλλοτε τὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἐνὸς τόπου δὲν μπορούσε νὰ τὴ μιμηθῆ τοῦ ἄλλου τόπου ἢ τέχνη γιατί δὲ βρισκότανε τὰ ἴδια ὑλικά παντοῦ. Σήμερα ἡ μεταφορὰ τῶν ὑλικῶν ξεπέρασε τοῦτο τὸ ἐμπόδιο κι' ὅπου ἡ μεταφορὰ δὲν ἀρκεῖ ἡ τεχνικώτερη ἐπεξεργασία τῆς ὕλης κατόρθωσε νὰ τῆς δώσῃ ὅποια μορφή θέλησεν ὁ ἀνθρώπος. "Ἄλλοτε στὴ γλυπτικὴ ὄχι μόνον ἡ δυσκολία τῆς μεταφορᾶς τοῦ ὑλικοῦ μὰ κι' ἡ ὀλιγοτάξιδη ζωὴ τῶν τεχνιτῶν, ποὺ βλέπανε πάντα τὸν ἴδιο ἀνθρώπινο τύπο καὶ μόνον αὐτὸν καὶ τὸ ἴδιο πάντα ντύσιμο καὶ μόνον αὐτὸ δυσκόλευε τὴν ἐπίδρασι τῆς τέχνης ἐνὸς τόπου στὴν τέχνη ἐνὸς ἄλλου. Σήμερα μεταφέρονται τὰ ὑλικά εὐκόλα, οἱ τεχνῖτες ταξιδεύουν κι' ὅσο πάει τὸ ντύσιμο τοῦ ἀνθρώπου χάνει τὸν ἐθνικὸ του χαρακτήρα. "Ἄλλοτε οἱ ζωγράφοι δὲν ἤξεραν παρὰ τὴ φύσι τοῦ τόπου ποὺ γεννήθηκαν. Καὶ ἰδίως τὸ φῶς τοῦ τόπου των. Σήμερα ὅπως κι' οἱ γλύπτες ἔτσι κι' οἱ ζωγράφοι φεύγουν ἀπὸ τὸν ἓνα τόπο καὶ πάνε νὰ ζήσουνε σ' ἄλλον. "Ἄλλοτε οἱ ποιητὲς ὄχι μόνον δὲν ἤξεραν ἄλλη φύσι κι' ἄλλην ἱστορία ἀπὸ τὴν φύσι τοῦ τόπου των καὶ τὴν ἱστορία τῆς πατρίδας των, μὰ δὲν ἤξεραν κι' ἄλλη γλώσσα παρὰ τὴν γλώσσα των, τὴ μητρική. Σήμερα ὄχι μόνον γνωρίζουνε καὶ τὴ φύσι καὶ τὴν ἱστορία τοῦ κάθε τόπου ποὺ θὰ θελήσουνε μὰ πολλὲς φορὲς ἔχουνε ξεπεράσει καὶ τὰ γλωσσικὰ ὅρια ποὺ τοὺς περιορίζαν ἄλλοτε. Καὶ τέλος ἄλλοτε οἱ μουσικοὶ τοῦ ἐνὸς τόπου δὲν ἤξεραν τὰ ὄργανα τοῦ ἄλλου τόπου. Σήμερα δὲν ὑπάρχει πιά τὸ ἐμπόδιο αὐτό.

Κι' ὅμως εὐκόλα ξεχωρίζει κανεὶς καὶ σήμερα ὅπως καὶ πάντα ὅσο κι' ἂν τ' ἀρνιοῦνται μερικοί, τὴν τέχνη τοῦ ἐνὸς τόπου ἀπὸ τὴν τέχνη τοῦ ἄλλου. Γιατὶ τὸ ἔργο τοῦ ἀρχιτέκτονα δὲν ξεαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὰ ὑλικά,

πού μεταχειρίζεται. Ξεαρτᾶται κι' ἀπὸ τὸ σκοπὸ πὸν ἐξυπηρετεῖ κι' ἀπὸ τὸ κλίμα κι' ἀπὸ τὴν διαμόρφωσι τοῦ ἐδάφους κι' ἀπὸ τὸ φῶς, πὸν κάνει τὸ ἴδιο χτίριο, νὰ φαίνεται ἀλλοιότιχο στὸν ἕνα τόπο κι' ἀλλοιότιχο στὸν ἄλλο. Τὸ ἔργο τοῦ γλύπτη δὲν ξεαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὸ ντύσιμο τοῦ ἀνθρώπου κι' οὔτε ἀρκεῖ νὰ δῆ ἕναν ἀνθρώπινο τύπο γιὰ νὰ τὸν συλλάβῃ ὁ γλύπτης. Ξεαρτᾶται πολὺ τὸ ἔργο του ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο τύπο, πὸν γνώρισε καλύτερα ὁ τεχνίτης, πὸν ἀλλάζει μὲ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς φυλῆς καὶ πὸν στέκεται καὶ κινεῖται μ' ἕναν τρόπο δικό του, ξεχωριστό. Τὸ ἔργο τοῦ ζωγράφου δὲν ἀλλάζει μὲ ὅσιν εὐκολίαν αὐτὸς ἀλλάζει διαμονήν. Ξεαρτᾶται πάντα τὸ ἔργο του ἀπὸ τὸν τόπο, πὸν πρωτόειδε, ἀπὸ τὴν σκηνὴν τῆς ζωῆς, πὸν τὸν ἐσυγκίνησε περισσότερο, γιὰτὶ μποροῦσε νάτανε καὶ δικιά του. Τὸ ἔργο τοῦ ποιητοῦ δὲν ξεαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὴν ἱστορικότητα τοῦ θέματος κι' ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς φύσης πὸν περιγράφει ὁ ποιητής. Ξεαρτᾶται ἀπὸ τὴ γλῶσσα κι' ξεαρτᾶται κι' ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα πὸν δημιουργήσανε τὸν ἄλυτο δεσμὸ τοῦ ἀρχιτέκτονα τοῦ γλύπτη καὶ τοῦ ζωγράφου μὲ τὴν πατρίδα των. Τέλος τὸ ἔργο τοῦ μουσικοῦ δὲν ξεαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὰ ὄργανα πὸν μεταχειρίζεται γιὰ νὰ τονίσῃ τὴν μελωδίαν του. Θαρρεῖ πῶς κάτι πάντα παίρνει ἀπὸ τὸ κελάιδισμα τῶν πουλιῶν καὶ τὴν βοῆ τοῦ ἀγέρα πὸν πρωτάκουσε κι' ὅσα βουνὰ καὶ θάλασσες ἂν διαβῆ ὁ μουσικὸς συνθέτης κάτι πάντα, κι' ἀθελά του ἀκόμα, προδίδει τὴν πατρίδα του.

Καὶ τὸ συμπέρασμα ὅσο κι' ἂν κατόρθωσε ἡ τεχνικὴ νὰ ξεουδετερώσῃ, νὰ ἐκμηδενίσῃ κάποτε τὴν ἐπίδραση τῆς φύσης, ἀπομένει πάντα μιὰ δύναμι ἀνίκητη, γεννήτρα κι' αὐτὴ τοῦ δημιουργοῦ, ὅπως κι' ἡ μάνα του, μιὰ δύναμη πὸν δὲν κάνει σκλάβο τῆς τὸ δημιουργοῦ, μὰ πὸν δίνοντάς του τὴν πνοή της, κερδίζει γιὰ πάντα τὴν ἀγάπην του. Κι' ὅταν τὸ φέρει κάποτες ἡ μοῖρα κι' ὁ δημιουργὸς ξεριζωθῆ νοιώθῃ μέσα του βαθειὰ τὴν πίκρα τοῦ χωρισμοῦ, τὴ νοσταλγία, πὸν κάποτε σκοτώνει. Γιὰτὶ ὅσο κι' ἂν ἐπλασε τὸν ἀνθρώπο τελειότερο ἀπὸ τὸ φυτὸ ἢ φύση δὲν μπόρεσε νὰ τὸν ἀλλάξῃ ἐντελῶς ἀπὸ τὸ πρῶτο πλάσμα της. Ἡ νοσταλγία εἶναι ἡ τρανὴ καὶ τραγικὴ ἀπόδειξη πῶς κι' ὁ ἀνθρώπος ἔχει ὅπως καὶ τὰ φυτὰ ρίζες πὸν δένουνε στὰ βράχια καὶ στὰ χώματα τοῦ τόπου πὸν γεννήθηκε. Κι' ὅπως δύσκολα μεταφυτεύεται τὸ δέντρο ἔτσι κι' ὁ ἀνθρώπος δύσκολα ζῆ στὴ ξενητεία. Στὰ ξένα ὁ ἀνθρώπος μοιάζει στὰ ἐξωτικὰ δέντρα. Κι' ὅπως οἱ φυλλοσιεῖς τῶν ἐξωτικῶν δέντρων δὲν ἀντέχουν στὸν ἀγέρα, πὸν φυσάει στὸ γεωγραφικὸ μας πλάτος, ἔτσι καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀντέχει στὴν ξενητεία.

Κι' ἡ φύση δὲν ἐπιδραῖ στὸν τεχνίτη, τὸν δημιουργό, ἄμεσα μονάχα. Ἡ φύσι ἔχει ἐπίδρασι καὶ τὸν πατέρα του καὶ τὴ μάνα του κι' ὅλους τοὺς προγόνους του, σὲ μερικὰ ἔθνη μάλιστα χιλιάδες χρόνια πίσω. Ὁ ἀγέρας τοῦ βουνοῦ, τὰ χόρτα, πὸν βλασταίνουνε στὸν κάμπο, τὸ φῶς τοῦ ἡλίου κι'

ἢ ἀλμύρα τῆς θάλασσας μετουσιώνονται βιολογικὰ καὶ γίνονται τὸ αἷμα τοῦ τεχνίτου, ἢ δύναμη τοῦ δημιουργοῦ.

Ὅπως καὶ σήμερα ἔτσι καὶ πάντα κι' ἀφ' ὅτου ὑπάρχει ἀνθρώπος ἢ φύση χωρίζε τοὺς ἀνθρώπους, ἐπλασε πρῶτα τὴν διάφορες φυλὰς κι' ὕστερα ξεχώρισε τὰ ἔθνη. Καὶ ἡ δημιουργία τῆς στάθηκε ὅπως πάντα σοφὴ. Ὅπως ἂν ἕνα καράβι διάβαινε κι' ἀφῆνε σ' ἕνα ἐρημονήσι κατοίκους ἴδιους κι' ἀπαράλλακτους ὅλους, ἀντρες ὅλους, τῆς ἴδιας ἡλικίας, πὸν νὰ ἐπιθυμοῦσαν ἴδια πράγματα κι' ὁ καθένας των νὰ ξέρε ὅτι ξέρε κι' ὁ ἄλλος, δὲ θὰ μποροῦσαν νὰ ζήσουν οὔτε μιὰ μέρα στὸ νησί, ἔτι δὲ θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ οὔτε μιὰς ἡμέρας ἱστορία ἂν ἡ φύση δὲν ἐχώριζε τὴν φυλὰς καὶ τὰ ἔθνη πὸν εἶνε οἱ ἀληθινές, ἢ μόνες προσωπικότητες, τῆς παγκόσμιας ἱστορίας.

Γι' αὐτὸ ἀθελά ἢ θεληματικὰ ὁ κάθε ἀνθρώπος διαφεντεύει τὴ φυλετικὴ καὶ τὴν ἐθνικὴ του ὄντοτητα. Διαισθάνεται ἢ γνωρίζει πῶς μόνον σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς του καὶ τὴν ἐθνικὴ του συνείδηση μπορεῖ νὰ θεμελιώσῃ γερὰ τὸ ἔργο του. Διαισθάνεται ἢ γνωρίζει καὶ πῶς ἔχει ἀλλὰ καὶ πῶς πρέπει νὰ ἔχη κάτι ξεχωριστὸ ἢ προσωπικότητά του γιὰ νὰ ἔχη πραγματικὰ δημιουργικὴ σημασία. Καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλους ὁ καλλιτέχνης δημιουργός. Μόνον τὰ ἐντελῶς τυπολογικὰ στοιχεῖα τοῦ νοήματος ἑνὸς ἔργου μπορεῖ νὰ μὴ γνωρίζουνε πατρίδα. Κάθε οὐσιαστικὸ στοιχεῖο καί, περισσότερο ἀπ' ὅλα, τὰ στοιχεῖα ἑνὸς καλλιτεχνικοῦ ἔργου ἢ ζωῆ, ἔχουνε πάντα μιὰ πατρίδα. Κι' ὄχι μόνον ἔχουνε μιὰ πατρίδα μὰ καὶ πρέπει νὰ ἔχουνε. Ἡ τέχνη δίχως πατρίδα εἶναι κάτι ἀκατανόητο. Εἶναι μιὰ ἀντίφαση, κάτι ἀδύνατο, ὅπως εἶναι ἀδύνατο νὰ φανταστῆ κανεὶς ἕνα κύκλο μὲ γωνιές. Ἡ τέχνη εἶναι μιὰ μορφή τῆς πατρίδας, εἶναι αὐτὴ ἢ ἴδια ἢ πατρίδα, μετουσιωμένη πνευματικὰ.

ΘΕΜ. Δ. ΤΣΑΤΣΟΣ

ΗΡΘΕΣ

Ἡρθες καὶ στάθηκες κοντά μου
χρυσομαλλοῦσα φωτοδότρα,
μὲ μιὰν ἀχτίδα στὴ ματιά σου,
σύ, τῆς ἀγάπης ἢ προδότρα...

Κι' ὡς ἦσαν στὰ λευκὰ ντυμένη
μέσα στὸ γκοῖζο ἐκεῖνο βράδυ,
ὦ ! τὰ παλῆὰ πῶς εἶχες φέρει
ἀπλὰ κι' ὠραῖα σὰν ἕνα χὰδι !

Δὲν πρόσμενα τὸν ἐρχομὸ σου
κι' ἦρθες σιγά, κι' ἦρθες μὲ πόνο,
σὰ νάθελες νὰ μὲ βοηθήσεις
στὸ σκληρὸ βάρος πὸν σηκώνω . . .

ΘΑΝΟΣ Μ. ΣΟΥΛΤΑΝΗΣ

ΡΟΜΑΝΤΖΟ

Ἐδιάβαινες γοργὰ ἓνα δειλινὸ
στῆς ζήσης μὲς τὸ δρόμο τὸ μεγάλο
μικρὸ ἓνα μπουμποῦκι ἔαρινὸ
ἄγνωρο στὴ φουρτοῦνα καὶ στὸ σάλο.

Καὶ καθὼς πῆγαινες σκυμμένη, μοναχὴ
στὸ μονοπάτι τῆς πλαγιάς τὸ χλοϊσμένο,
καθρεφτιζότανε ἡ θεία σου ψυχὴ
στὸ προσωπάκι σου τ' ὄχρὸ τὸ πονεμένο.

Μ' ἐκοίταξες καὶ κείνη σου ἡ ματιὰ
σὰ μιὰ φωνὴ γλυκεῖα ἀγαπημένη,
τὴ συμφωνία εἶχε τονίσει στὴν καρδιά.
Βαδίζαμε κι' οἱ δυὸ χειροπιασμένοι....

Πλησίασα, δὲν ξέρω τὸ γιατί,
σὲ τρικυμιὰ ὅποιο καράβι ἔχει πέσει
καὶ ὄνειρένια εὔρει κάποι' ἀχτή,
γοργόφτερο πηγαίνει ἐκεῖ νὰ δέσει.

Μὰ τὸ λουλοῦδι δὲν ἀργεῖ νὰ μαραθεῖ,
τὰ φύλλα του θὰ πέσουνε μοιραία,
στὸ τέλος κάθε ἀγάπης θὰ βρεθεῖ
τῆς λύτης ἀναπάντεχα ἡ αὐλαία.

Χωρίσαμε, τὸ ξέρεις τὸ γιατί,
οἱ εἰδωλολάτρες γοργόρα ξυπνᾶνε,
σ' ἄλλη θρησκεία γίνονται πιστοὶ
καὶ ξέρουν ποιὸ Θεὸ νὰ προσκυνᾶνε.

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Νίκη, ὁ δρόμος τῆς ζωῆς ἔχει ἀνθούς κι' ἀγκάθια,
ἀναλαμπές ἀτέλειωτες καὶ μέρη σκοτεινά,
οἱ ἄνθρωποι εἶναι πλήμυρα ἀπὸ σκιές μὲ πάθια
κι' ἐν' ἄδικο ἀπέραντο τὸν κόσμο κυβερνᾶ.

Μὴ σέρνεσαι μὰ, καὶ ποτὲ φθόνος ἄς μὴν ἀνθίσει
στὰ ρόδινα τὰ χεῖλη σου, ἐσὺ κακὸ μὴ λές,
ἄς τὴν ψυχὴ σου λεύτερη γι' ἄλλους νὰ γονατίσει,
τοῦ πόνου εἶναι ἡ μέρες μας πού φέρνουν τὶς καλές.

ΜΙΜΗΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Γ. Δ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΖΩΗ

Μέσα στὰ τόσα παραγνωρισμένα στὴ σύγχρονη νεοελληνικὴ πραγματικότητα εἶναι καὶ ἡ κριτικὴ. Κι' ὄχι μονάχα παραγνωρισμένη μὲ τὴν ἔννοια πὼς ἡ ἐπίδρασή της εἶναι λιγιστὴ στὸ πολὺ κοινό, ἀλλὰ παραγνωρισμένη κι' ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τεχνίτες, μὲ τὴν εὐρύτερη σημασία τῆς λέξης, καὶ μάλιστα περιφρονημένη. Πολλοὶ τὴν νοιώθουν σὰ μιὰν ἀδυναμία δημιουργίας, σὰ μιὰν ἀρνηση κάθε προσπάθειας ἢ σὰν ἓνα ὄπλο πού ὁ κάθε ἀνίκανος γιὰ δράση τὸ μεταχειρίζεται κακέντρεχα γιὰ νὰ δηλητηριάξῃ τὴν ἀγάπη τῶν δημιουργῶν γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνώτερης ζωῆς καὶ γιὰ νὰ τοὺς ἀπογοητεύῃ σὲ κάθε ἀπολυτρωτικὴ τους κίνηση. Ποῦ δρεῖλεται αὐτὴ ἡ παραγνώριση τῆς κριτικῆς καὶ τῶν κριτικῶν στὸν τόπο μας, αὐτὸ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει τώρα. Ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ ξεκαθαριστῇ καὶ νὰ μπῆ πάλι στὴ θέση πού τοῦ ταιριάζει καὶ πού εἶναι βαλμένο σ' ὄλο τὸν ἄλλο κόσμο εἶναι ἡ κριτικὴ.

* *

Ἀφ' ὅτου οἱ πρωτόγονοι ἄνθρωποι μέσα στὰ βᾶθη τῶν σπηλαίων των χάραζαν στοὺς τοίχους τῆς εἰκόνας τῶν ζώων πού σκότωναν στὰ κυνήγια τους ἢ τῶν φυτῶν πού τοὺς περιστοίχιζαν, ἀφ' ὅτου ἔφτιαναν, χτυπώντας λιθάρια μὲ λιθάρια τὰ πέτρινα ὄπλα τους, ἀφ' ὅτου πρωτόχτισαν στὴ λίμνη μιὰ καλύβα γιὰ νὰ γλυτώνουν ἀπ' τῆς ἐπιδρομῆς καὶ γενικὰ ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἄρχισαν νὰ φτιάχνουν κάτι μὲ ὕλικὸ πού τοὺς παρείχε ἡ φύση καὶ μὲ τὴ χρῆση τοῦ λογικοῦ τους ἀπὸ τότε ὑπῆρξε καὶ ἡ κριτικὴ, δηλαδή ἀπὸ τότε θὰ ἐξεδήλωσε ὁ ἄνθρωπος τὴν εὐχαρίστησή του ἢ τὴν δυσἀρέσκειά του γι' αὐτὸ ποῦκανε αὐτὸς ἢ οἱ ἄλλοι καὶ θὰ προσπάθησε νὰ τοῦ βρῇ τὰ λάθη πού θὰ τὸκναναν λιγώτερο χρήσιμο, εὐχάριστο κλπ. καὶ νὰ σκεφθῇ πὼς θὰ μπορούσε νὰ τὸ μεταβάλλῃ ὥστε νὰ τοῦ εἶναι περισσότερο ὠφέλιμο καὶ περισσότερο οικονομικό. Ἡ ἐκδήλωση τῆς εὐχαρίστησης ἢ ἡ συμβουλὴ γιὰ τὴν ἀλλαγὴ ἢ γιὰ τὴν καλύτερη πρὸς εἶναι ἄλλο παρά μιὰ ἐκδήλωση τῆς κριτικῆς ἔστω καὶ στὴ πειδὶ ἀπλὴ μορφή της. Δὲν μπορούμε νὰ παραδεχτοῦμε ὅτι ὑπῆρξε ἐκδήλωση ἀνθρώπινης ἐνέργειας εἴτε στὴ τέχνη εἴτε στὴ ζωὴ, χωρὶς αὐτὴ ἢ ἐνέργεια νὰ τεθῇ στὸν ἔλεγχο τῶν ἄλλων χωρὶς ἀπ' αὐτὴ νὰ σχηματισθοῦν συναισθήματα εὐἀρεστα ἢ δυσἀρεστα, χωρὶς τέλος οἱ ἄλλοι νὰ κάμουν γ' αὐτὴ κρίσεις ἀξίας ἢ ἀπαξίας. (1)

1) Ἀναγκαστήκαμε νὰ γράψουμε γιὰ τὴν ταυτόχρονη ὑπαρξὴ τῆς τέχνης καὶ τῆς κριτικῆς γιατί ὑποστηρίζεται ὅτι μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ τέχνη δίχως κριτικὴ Βλ. Κ. Βάρναλη. Ἐγκυκλ. λεξικό Ἐλευθερουδάκη, λέξη κριτικὴ.

Αυτή είναι η πρώτη έννοια της κριτικής που περιορίστηκε ύστερα στην ειδική κι' από ειδικούς κριτική των διαφόρων εκδηλώσεων της ιστορικής ζωής. Γενικά λέμε ότι κάνει κριτική ο καθένας και ότι μπορεί να γίνη κριτική για κάθε τί. "Αλλά πρέπει να ξεχωρίσουμε την άπλή, αυθόρμητη εξωτερική των συναισθημάτων που προκαλεί π.χ. ένα έργο τέχνης από την ένσυνείδητη εξωτερική, που γίνεται χάρις σ' ώρισμένες ιδιότητες αισθητικές, και νοητικές του θεωρητή. Σ' αυτή την τελευταία κριτική καθώς έχει διαμορφωθεί σήμερα θα περιορισθώ και ιδιαίτερα στη θέση αυτής της κριτικής στη τέχνη και γενικότερα στη ζωή.

«Η δημιουργία είναι δύσκολη αλλά εύκολη ή κριτική» είναι το αξίωμα που τόσες φορές το επαναλαμβάνουν χωρίς να σκεφθούν βαθύτερα πάνω σ' αυτό. Η κριτική όταν την κρίνουν έτσι είναι μια επιπόλαια εργασία χωρίς βαθύτερο περιεχόμενο. Κι' όμως η κριτική είναι δημιουργία και μάλιστα απ' τα πειδ δύσκολα είδη της δημιουργίας. Είναι και η κριτική μια προσπάθεια για την απολύτρωση και την ολοκλήρωση του κριτικού, ένα πέταγμα δημιουργικό προς το άπειρο πεδίο της γνώσης με τα φτερά της ομορφιάς και της αλήθειας.

Κι' όμως αυτό φαίνεται σά μια αντίφαση. Πώς δηλαδή μπορεί ο κριτικός με μια ολοκληρωμένη κι' απελευθερωμένη ατομικότητα να κρίνη έργο δημιουργού με ατομικότητα πάλι απολυτρωμένη χωρίς να επέλθη μία μοιραία σύγκρουση και να κατστραφή ή μια απ' τις δυο ατομικότητες ή μια ταύτιση των δύο ατομικότητων με την αφομοίωση της πειδ αδύνατης απ' της δυο; "Η μήπως ο κριτικός είναι ή εύπλαστη εκείνη ύλη που μπορεί να μπαίνη στα καλούπια των δημιουργών και να δίνη μια πιστή εικόνα τους παύοντας όμως τότε να είναι δημιουργός;

Η αληθινή κριτική δεν είναι ούτε ή εύπλαστη ύλη ούτε ή νικήτρια ατομικότητα. Η αληθινή κριτική είναι ή εξαιρετική δύναμη της ανάλυσης έργων κι' ύστερα, με το υλικό που παίρνει απ' αυτά και μέσα στα θρία που του αφίνουν, ή δημιουργία άλλου έργου πούχει δική του ομορφιά πλασμένη απ' την ατομικότητα του κριτικού και απ' το υλικό του κρινόμενου έργου.

Ο κριτικός δεν κάνει «φυσική ιστορία των πνευμάτων» ούτε είναι «ο άνθρωπος που ξαίρει να διαβάξη και που μαθαίνει και τους άλλους να διαβάζουν» κατά τον Sainte Beuve. «Ο αληθινός κριτικός είναι ποιητής» λέγει ο Alfred Kern και τολμώ να πώ ότι είναι κάτι πάρα πάνω κι' από ποιητής. Γιατί πρέπει να έχη εκτός από τον πλούσιο εσωτερικό κόσμο του ποιητή, εκτός από τα υπέροχα μέσα μορφής, και τη γνώση και τη μόρφωση και τη μέθοδο του επιστήμονα. Η κριτική είναι ένα μίγμα από αισθημα κι' από λογική, ένα σύνολο στο οποίο πρέπει με άρμονία να συνυπάρχει ή ψυχή και ο λόγος.

"Έτσι φαίνεται ολόκληρη ή δυσκολία της κριτικής κι' από τους τόσους πούγραψαν δεν μένουν παρά τα όνόματα ενός Taine, ενός Nisard ή ενός Lessing και Johnson μέσα στη διαδρομή των αιώνων, σά σύμβολα που φα-

νερώνουν την ικανοποίηση της ψυχής και του πνεύματος, την ένωση της ομορφιάς και της αλήθειας.

Την κριτική έτσι καθώς προσπάθησα να την καθορίσω τη θεωρώ σάν κάτι το απαραίτητο στη τέχνη. Πιστεύω πως ή τέχνη, σάν μια απ' της λεπτότερες εκδηλώσεις του ανθρώπινου πνεύματος, στην απόλυτη μορφή της, την ιδέα του ωραίου, δεν εξαρτάται ούτε από της οικονομικές συνθήκες (Marx) ούτε από τη χρονική στιγμή (moment), τη φυλή ή το περιβάλλον (Taine), ούτε από της θρησκευτικές ή κοινωνικές ή ήθικες ιδέες που κυριαρχούν σε κάποια ιστορική κοινωνία, ούτε μονάχα από την προσωπικότητα του δημιουργού (Karlslayl).

Η τέχνη δεν είναι κάτι που κυριαρχείται καθώς δεν είναι και κάτι που εξαρτάται από ώρισμένες συνθήκες. Η τέχνη δεν είναι το αιτιατόν ώρισμένων αιτίων. Η τέχνη είναι, για μένα, μια απολύτρωση του καλλιτέχνη, μια προσπάθεια ικανοποίησης του εσωτερικού του πόθου για την ομορφιά ή για την αλήθεια που παίρνει τόνους απ' όλες της φυσικές κοινωνικές και πνευματικές τάσεις της σύγχρονης του σε χώρο και χρόνο ζωής, αλλά που είναι ολότελα δική του, σφραγισμένη με τον πόνο της ψυχής του και με την πρωτοτυπία της ατομικότητάς του. Η τέχνη υπάρχει πάνω από της κοινωνικές συνθήκες και πάνω από της μορφές της ιστορικής πραγματικότητας. Είναι ιδέα.

Σε μια τέτοια τέχνη ή κριτική, που κι' αυτή είναι και τέχνη, έχει πολλά να της προσφέρει. Η κριτική με την ευχέρεια που έχει σάν ποίηση μπορεί να νοιώθη της πειδ λεπτές αποχρώσεις της τέχνης καθώς και μπορεί να ακολουθεί στα πειδ ψηλά πετάγματά τους της ελεύθερες ψυχές των δημιουργών. "Έτσι νοιώθει τη δημιουργία εκείνη στην οποίαν βασίλευει το αισθημα. "Αλλά με την άλλη της την ευχέρεια σάν επιστήμη κρίνει τα έργα και καθορίζει τη θέση τους, την επίδρασή τους στη ζωή. Σάν επιστήμη που τα βήματα της είναι πάντα σταθερά δείχνει τους δρόμους, που πρέπει να ακολουθήση ή τέχνη και περιορίζει μερικές παρεκτροπές της.

Η αληθινή κριτική είναι εκείνη που σε μια ώρισμένη κοινωνία έχει την υποχρέωση να χαράξη της σταθερές εκείνες αισθητικές γραμμές, της υγιείς αισθητικές αρχές που πρέπει να κυριαρχούν. Σάν τέχνη έχει την ικανότητα να προσαρμόζεται σε κάθε προσωπικότητα, ενώ σύγχρονα σάν επιστήμη είναι ή αντικειμενική κοινωνική φωνή.

Η κριτική δεν είναι άρνηση, είναι τούναντίον θέση και μάλιστα τέτοια που να μπορη να σταθή και να επικρατήση μέσα στής θέσεις των δημιουργών που κρίνει. "Αν ή κριτική δεν έννοεϊται σάν θέση τότε γίνεται γελοία.

"Αλλ' ή ελευθερία της κριτικής πως μπορεί να νοηθη με την κρινόμενη τέχνη που κατ' ανάγκη της διαγράφει ώρισμένα θρία μέσα στα όποια πρέπει να κινηθη;

Τα θρία που χαράζει κάθε έργο τέχνης είτε ποίημα είτε πίνακες ζωγραφικής κλπ. πάντα είναι τόσο ελαστικά, τόσο ιδιότυπα ώστε μέσα σ' αυτά να μπορη

νά κινηθῆ ἐλεύθερα ἢ κριτική. Ἡ ἐλευθερία της εἶναι τέτοια πού, ἐνῶ δὲν φεύγει ἀπ' τὰ ὅρια τῆς τέχνης, κατορθώνει ὅμως μέσα σ' αὐτὰ νά δημιουργήσῃ καί νά παρουσιάσῃ καινούργιες μορφές. Ὅπως σέ δυο κύρια σημεία συγκεκριμένα στρέφεται κρίνοντας ἢ κριτική στό περιεχόμενο, δηλαδή στό νόημα, στήν πνευματική σημασία τοῦ ἔργου καί στή μορφή, στοὺς ὕλικούς φορεῖς τῶν νοημάτων, ἔτσι κι' ἡ ἴδια πρέπει νά διαπνέεται ἀπὸ ἕνα νόημα καί νά εἶναι διατυπωμένη σὰν καλλιτέχνημα. «Εἶναι ἡ ἔκφρασις γενικῶν ἀληθειῶν μὲ μιὰ γλώσσα τέλεια», καθὼς τὴν ὥρισε ὁ Nisard.

Ἐπιθετώ ὅτι σέ γενικὲς γραμμὲς προσπάθησα νά καθορίσω τὴν ἀληθινὴ ἔννοια τῆς κριτικῆς καί τὸ ρόλο πού παίζει στὴ τέχνη. Ὅπως ἡ τέχνη στὴ ζωὴ ἔχει προορισμὸ νά γίνεται ὁ γλυκὸς παρήγορος καί ὁδηγητὴς ἔτσι κι' ἡ κριτικὴ στὴ ζωὴ ἔχει προορισμὸ νά γίνεται ὁ ἀπαραίτητος σύντροφος κάθε σκεπτομένου ἀνθρώπου. Ἡ κριτικὴ ζωγραφίζει τὴν ἐποχὴ. Ἄν θελήσουμε νά γνωρίσουμε μιὰ ἐποχὴ στὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα δὲν ἔχουμε παρὰ νά κυττάξουμε τὴν τότε κριτικὴ τῶν γραμμάτων καί γενικὰ τῆς τέχνης. Ἡ κριτικὴ εἶναι ὁ ἰδιαιτέρος τόνος μιᾶς κοινωνίας, μιᾶς ἐποχῆς. Δείχνει τὴν πνευματικὴ της ἀνάπτυξη καθὼς καί τὴν ἠθικὴ της σύσταση. Εἶναι τὸ μέσο πού φανερώνει ὅτι κάθε ἐποχὴ προσπαθῆ νά κρύψῃ, ὅτι κάθε ἐποχὴ προσπαθῆ νά ξεχάσῃ.

Ἡ κριτικὴ λοιπὸν στὴ ζωὴ παίζει ἕναν ἀπὸ τοὺς πειδὸ μεγαλύτερους ρόλους. Εἶναι κάτι τὸ ἀπαραίτητο καί τὸ ἐπιτακτικὸ, ὥστε θὰ ἦταν δίχως ἐνδιαφέρον ἢ ζωὴ ἂν σ' ὅλες τῆς ἐκδηλώσεις της εἴτε φυσικὲς εἴτε πνευματικὲς μέναμε ἀπλοὶ θεαταὶ χωρὶς νά μπορούμε νά μετέχουμε κάπως καί μεῖς μὲ τὴν προσωπικότητά μας κρίνοντας, δηλαδή συνδημιουργοῦντες.

Εἶναι παρατηρημένο ὅτι, ὅταν ἡ μεγάλη πνευματικὴ δράση περάσει, ὅταν οἱ τεχνίτες τῆς ποίησης ἢ τῆς μουσικῆς ἀρχίσουν νά λιγοστεύουν, ὅταν ὀλόκληρη ἢ πνευματικὴ ζωὴ ἀρχίζει νά χαμηλώνῃ, τότε δυναμώνει ἢ κριτικὴ κίνηση καί ἀρχίζει ἡ τάση γιὰ τὴν πολυγωνσία. Καί τὸ ἐξήγησαν αὐτὸ λέγοντας ὅτι ἡ κριτικὴ εἶναι εἶδος τῶν πεσμένων πιά πνευματικῶν ἐποχῶν. Πρῶτα πρῶτα ἡ παρατήρηση αὐτὴ δὲν ἰσχύει ἀπόλυτα γιατί τὸν 19ον αἰῶνα πού ἡ κριτικὴ συστηματοποιήθηκε σὲ ἰδιαιτέρο κλάδο τῆς ἀνθρώπινης γνώσης, ἡ δημιουργία ἔφτασε ἴσως σὸ κατακόρυφόν της. Ἀλλὰ κι' ἂν δεχθῶμε τὸ πρῶτο, πάλι ἡ κριτικὴ δυναμωμένη σὲ καιροὺς χαλαρῆς πνευματικῆς δράσης, δείχνοντας τὸ μεγαλεῖο τῆς περασμένης πνευματικῆς ἀνάπτυξης δὲν συντελεῖ στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση;

Μὲ τῆς λίγες αὐτὲς γραμμὲς δὲ θέλησα τίποτα ἄλλο παρὰ νά ξαναδώσω στὴν κριτικὴ τὴ θέση πού τῆς πρέπει καί νά καθάρισω τὸν παραγνωρισμένο στὸν τόπο μας πνευματικὸ κλάδο ἀπ' τῆς πλάνης πού τὸν περιβάλλουν καί πού τοῦ ἀρνιῶνται τὴ θετικὴ του συμβολὴ στὴ ζωὴ, μεσ' ἀπ' τὰ πειδὸ λεπτότερα προϊόντα τοῦ ἀνθρώπινου ἐγῶ, πού τὸ ἀνεβάζουν ψηλὰ μὰ πολὺ ψηλὰ ἴσως κοντὰ σὸ Θεῖο.

Γ. Δ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

ΣΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΜΟΥ

Πατέρα μου τραβάω τὸ μονοπάτι
Στιγμὴ δὲν ἀποσταίνω νά διαβαίνω
Πότε πούλι δειλὸ καί πληγωμένο
Καί πότε στῆς ἐλπίδας πάνω τᾶτι.

Σοῦ μοιάζω λὲν σὸ φρῦδι τὸ γραμμένο
Κι' σὸ γλυκὸ μελάγχολο τὸ μάτι
Κι' ἔχω ἀπὸ σὲ στοὺς τρόπους πάρει κάτι
Πολὺ βαρὺ θλιβὸ καί κουρασμένο.

Μὰ τί μὲ νοιάζει ἐμένα τί μὲ νοιάζει
Πατέρα μου ἢ μορφὴ σου κι' ἂν μοῦ μοιάζει
Φτάνει πῶς κλαίω σὰν σκέπτομαι πῶς μόνο :

Θᾶξες καί σὺ τὸν ἴδιο μου τὸν πόνο
Καί θᾶσταξες τὸ δάκρυ σὰν ἄλόη
Στὴν ἴδια, τὴ μεγάλη δακρυροσφῆ.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ἄφησε τὰ ματάκια σου τὴν παιδικὴ τους λάμψη
Ν' ἀντιφεγγίσουν στὴ βαθεῖα κι' αἰώνια σκοτεινιά μου
Νὰ ᾄδῃς τοὺς ἄμετρος νεκροὺς πού μέσα μ' ἔχω θάψει
Καί σὲ ποτάμια πού κυλοῦν νὰ ᾄδῃς τὰ δάκρυά μου.

Γιὰ τὴ Φιλία, τὸν Ἔρωτα, τὴ Δόξα τὸ ἴδιο μνημαί
Γιὰ κάθε Ἰδέα κι' ἕνα σταυρὸ θὰ δῆς κι' ἕνα στεφάνι.
Καί θὰ διαβάσης στὴ λευκὴ τὴν πλάκα τους τὸ ῥῆμα
Ἐδῶ εἶ νεκροὶ πού λάτρεψα καί μ' ἔχουνε πικράνει

Ἄχ, τὸ καντῆλι τους σβυστό, νεκρὴ τὴν Πίστη κάτω
Καθὼς θὰ δῆς θὰ νοιώσης πιά γιὰ δὲ γελῶ ποτέ.
Κι' ὅταν τὸ βράδυ στὶς καρδιὲς βυθίζει τὴ σκιά του
Δὲ θὰ ρωτᾷς ὡς πάντοτε : «... μὰ πὲς μου γιατί κλαῖς ;»

Γ. Κ. ΒΛΑΧΟΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Σ. ΒΕΙ-ΝΟΓΛΟΥ

Ο ΣΤΑΥΡΟΣ

(Ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιον ἑνὸς Ἑλλήνος ἠθοποιοῦ)

Δὲν ξέρω πότε πέρασα—ἂν πέρασα ποτὲ—

Nel mezzo del camin di nostra vita...

τοῦ ποιητοῦ τῆς *Θείας κωμωδίας*. Κι' ὅμως δὲν εἶμαι πιά νέος καὶ ἡ τελευταία μου μέρα, ὑποθέτω, δὲ θ' ἀργήσῃ ν' ἀνατείλῃ. Συγκεκριμμένως ἔκλεισα τὸν περασμένο Φεβρουάριο τὰ πενήντα. Ἄλλὰ ἡ ζωὴ μου στάθηκε μιὰ μέρα, πᾶνε τώρα εἴκοσι-τριάντα χρόνια, ὅταν εἶδα ὅλα τὰ ρόδινα ὄνειρα ποὺ ἔτρεφα νὰ πέφτουν σὲ θλιβερὲς στάχτες.

Πίστεψα πολὺ στὴ ζωὴ καὶ στὶς δυνάμεις μου κι' ἡ νεότης δὲν πιστεύω νὰ εἶναι δικαιολογία ἱκανὴ νὰ μ' ἐξιλεώσῃ, γιατί *ἤξερα* τί δρόμο τραβοῦσα κι' οὔτε οἱ συγγενεῖς μου, οὔτε οἱ φίλοι, οὔτε κι' οἱ ἄπλοὶ γνώριμοί μου παραλείψανε νὰ μὲ καταστήσουν προσεκτικό. Θυμᾶμαι τὴ φωνὴ τοῦ πατέρα μου, θερμὴ καὶ παλμώδη, καθὼς μοῦ φώναζε :

— Ὅχι, δὲν ἔχω προλήψεις, δὲν εἶμαι στενοκέφαλος. Σοῦ μιλῶ γιατί εἶδα λιγάκι τί γίνεται. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἠθοποιοῦ ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα εἶναι κακοροζικό καταραμένο. Τὸ Θεὸ νᾶχῃς μέσα σου, θὰ προσκρούσῃ στὴν ἀδιαφορία, στὸν ἐγωϊσμό. Θὰ γνωρίσῃς τὴ φτώχεια καὶ τὴν ταπείνωση. Κι' ἡ ζωὴ σου θὰ εἶναι μαύρη καὶ φαρμακωμένη...

Πόσες φορές αὐτὰ τὰ λόγια δὲν ξανάρθανε στὴ μνήμη μου γιὰ νὰ κάνουν ζωηρότερο τὸ μαρτύριό μου, τραχύτερες τὶς τύψεις μου! Ἄν, ἀντὶ νὰ ζητήσω νὰ μεταδώσω στὸ ἀκροατήριό τὸ ἱερὸ δέος τῆς πνευματικῆς μυσταγωγίας, εἶχα τραπῆ σ' ἕνα πιὸ πεζὸ ἐπάγγελμα, ὅπως ὅλοι οἱ παιδικοί μου φίλοι, τώρα θὰ εἶχα μιὰν ὕλικὴ καὶ ἠθικὴ ἀνεξαρτησία καὶ θὰ αἰσθανόμουν τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἔζησε τὴ ζωὴ του.

Κι' ὅμως δὲν ὑπῆρξα ἕνας ἀποτυχημένος, ἕνας *raté*. Χτὲς ἀκόμα ὁ ἀγαπητὸς φίλος μου Ε., μοῦ ἔλεγε.

— Λαχτάρησα νὰ σὲ ξαναἰδῶ νὰ παίξῃς, μὲ τὴν Κ., τὴν *Ἀνθὴ* τοῦ Ἀντρέιεφ. Σ' ἐκείνη τὴ στιγμή τῆς δηλητηριάσεως, ἔτρεμα σύγκομος. Δὲν ἦσαν πιά ὁ Κωστής, ἀλλὰ ὁ Σέργιος, τὸ ἐρωτικὸ θηρίο ποὺ δαμάζεται καὶ ξεψυχᾷ στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ θύματός του. Τὶ νὰ σοῦ πῶ, φίλε μου. Εἶδα Μουνὲ—Σουλλύ, Πιτέφ, Ραχμανίνωφ, Μπῶρνς, ἀλλὰ κανεὶς δὲν μπόρεσε νὰ μοῦ μεταδώσῃ τέτοια συγκίνηση!

Θὰ μὲ πῆτε περιαντολόγο! ὦ, παραβλέψετε μιὰ τόση μικρὴ εὐχαρῖσιν ποὺ αἰσθάνομαι ὅταν ἀναπολῶ τὶς ἐπιτυχίες μου... Τότε σκέπτομαι πῶς ἡ ζωὴ μου ἴσως νὰ μὴν ὑπῆρξε μιὰ μάταιη θυσία.

Χάμλετ, Ἰππόλυτε, Ντυβάλ, Μπέργρσεν, Μάκβεθ, τί μεθυστικὲς ἀναμνήσεις, τί ῥίγη μακαριότητος δὲ μοῦ φέρνετε!

Ἐνα βράδι ἔπαιζα *Μάκβεθ*.

«Εἶναι μαχαῖρι αὐτὸ ποὺ βρίσκεται μπροστά μου,
»Μὲ τὴ λαβὴ ἐστραμμένη πρὸς ἐμέ; Στάσου νὰ σὲ πιάσω...
»Νὰ σὲ κρατήσω δὲν μπορῶ, κι' ὅμως εἶσαι ἀκίνητο!
»Δὲν εἶσαι, ὀπτασία μοιραῖα, συνειδητὴ στὴν ἀφή,
»Ὅπως στὴν ὄψη, ἢ μὴ καὶ εἶσαι μόνο
»Μαχαῖρι τῆς φαντασίας, ἀπατηλὸ δημιούργημα,
»Γέννημα τοῦ βασανισμένου νοῦ μου;
»Κι' ὅμως σὲ βλέπω, σὲ σχῆμα τόσο χειροπιαστό,
»Ὅπως εἶμαι κι' ἐγὼ ὁ ἴδιος...
»Μ' ὀδήγησες στὸ δρόμο ποὺ τραβοῦσα...
»Ὡμίε! ἔπρεπε τέτοιο ὄργανο νὰ μεταχειριστῶ!»

Τρικλίζοντας, σὰ μαγνητισμένος, παράδερα μπρὸς στὸ μαχαῖρι, τὸ μαχαῖρι τοῦ Ντώνκαν.

Ἐξαφνα μέσα στὸ ἀκροατήριό, βυθισμένο στὸ σκοτάδι, τὸ μάτι μου πῆρε μιὰ φευγαλέα λάμψη. Ἦταν ἕνα δαχτυλίδι. Εἶδο δυὸ χέρια ποὺ σφίγγανε σπασμωδικὰ ἕνα μεταξωτὸ φουστάνι καὶ μὲ καινούργια φρενήριδα ἐξακολούθησα τὸ ρόλο μου.

Μιὰν ἄλλη φορά, στὴ *Στοργή* τοῦ Μπαταῖγ, γυρίζοντας στὰ παρασκήνια βρῆκα μιὰ συνάδελφό μου νὰ κλαίῃ σπαρακτικά.

— Γιατί, τί ἔχεις, τί συμβαίνει;

— ὦ, δὲν μπορῶ νὰ σὲ βλέπω νὰ παίζῃς αὐτὸ τὸ ρόλο! ψιθύρισε μέσα στοὺς λυγμούς της.

Τέτοια μικροπράγματα ἀποτελοῦν τὴ δόξα καὶ τὴ δικαίωσή μου καὶ προκαλῶ ὅποιονδήποτε νὰ μοῦ πῆ πῶς αὐτὰ δὲν μποροῦν νὰ ἰσοφαρίσουν μιὰν ἄλλη—φρόνιμη, ἄς ποῦμε—ζωή...

* *

Τὸ ἐπαναλαμβάνω: Πέρασα τὰ πενήντα. Εἶμουν δεκαεφτά ὅταν ξεπρότισα ἀπ' τὴν ἀκτοπλοϊκὴ ἐταιρεία ὅπου ὁ πατέρας μου μὲ εἶχε τοποθετήσῃ ὡς λογιστὴ. Εἶχα λίγες οικονομίες. Πῆγα σπῖτι μου, πακετάρισα τὰ πράγματα του—τρία κοστούμια, μερικὰ ἐσώρουχα, τὰ *Ἄπαντα* τοῦ Ρακίνα καὶ τὴ *Γαλάτεια* τοῦ Βασιλειάδη—κι' ἀνέβηκα στὸ πλοῖο ποὺ ἔφευγε γιὰ τὸν Πειραιᾶ.

Ἦταν ἀπόγεμα, πέντε ὥρες, ὑποθέτω. Ἦμουν λίγο ζαλισμένος ἀπὸ τὸ

τρολλό διάβημά μου. Τί θὰ λέγανε σπίτι ; Ἡ μάνα μου θάκλαιγε, θὰ φώναζε, θὰ χαλοῦσε τὸν κόσμο. Ἀντιθέτως ὁ πατέρας μου, σιωπηλὸς καὶ σκεπτικὸς, θὰ προσπαθοῦσε νὰ πάρη μιὰν ἀπόφαση. Αὐτὴ τὴν ἀπόφαση, τὴν ἔμαθα ἔπειτα ἀπὸ λίγες μέρες καὶ τὴ θεώρησα ὡς μέτρο ἀνελεύθερο, κατάλληλο γιὰ κτήνη ! Ἀπὸ τότε ὅμως ἄλλαξα—καὶ πῶς !—ἀπόψεις...

Εἶχα ἀνεβεῖ στὸ βαπόρι νωρὶς τ' ἀπόγεμα. Ὡστόσο ὅμως ἀπάρει, ἄρχισε νὰ σκοτεινιάζῃ. Ἀκουμπισμένος σ' ἓνα ξάρτι, πάνω στὸ κατάστρωμα, ἔβλεπα τὰ προάστεια τῆς πόλεως ὅπου εἶχα ἰδεῖ τὸ φῶς, νὰ βυθίζονται στὶς σκιές. Τὰ βουνὰ διαδοχικὰ εἶχε γίνει ρόδινα, ὠχροκίτρινα, μώβ, τέλος βαθυκύανα, ὅπως καὶ τὰ νερά. Πάνω ἀπ' τὰ καταπράσινα λειβάδια, αἰωροῦντο λευκὰ πέπλα ὁμίχλης.

Γιὰ λόγους οἰκονομίας εἶχα φέρει μαζί μου λίγο ψωμί, τριὸ κι' ἀχλάδια καὶ δεῖπνησα μόνος, μέσα στὴν καμπίνα μου. Ἀλλὰ δὲν μποροῦσα νὰ κοιμηθῶ. Οἱ γοητευτικότερες χίμαιρες μ' ἓνα σωρὸ μαῦρα προαισθήματα, γέμιζαν τὴν ψυχὴ μου. Προσπαθοῦσα νὰ ξεψύσω τὸ ἑαυτό μου, σὲ ἀνθρώπο δυνατό, πού διευθύνει τὶς τύχες του καὶ δὲν ἀφίνεται νὰ παρουσηθῇ, ἔρμαιος στὸ ρέμμα τῆς ζωῆς. Τὶ τραγικὴ ἀσυνέπεια ὅταν ἡ ἀναχώρησή μου ἀπ' τὸ πατρικὸ σκπίτι δὲν ἦταν πράξη συνειδητῆ λογικῆ, ὅταν εἶχα φύγει ὑπεύκωντας στὰ κελεύσματα τῆς φαντασίας μου !...

Θὰ ἦταν ἀνιαρὸ νὰ δώσω λεπτομέρειες ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματά μου στὴ θεατρικὴ καριέρα. Πρέπει μόνον νὰ πῶ πῶς ὁ πατέρας μου προσπάθησε δυὸ—τρεις φορὲς νὰ μὲ κἀνῃ νὰ γυρίσω πίσω σπίτι κι' ἄλλες τόσες ὑπῆρξε γιὰ μένα ὁ ἀπὸ μηχανῆς θεὸς, ὅταν βρισκόμουν σὲ δεινὴ οἰκονομικὴ στενοχώρια.

Νὰ κάτι πού δὲ μ' ἄφισε, πού δὲ μ' ἐγκατέλειψε ποτὲ στὴ ζωὴ μου.

Καὶ σήμερον ἀκόμα δὲν ξέρω ἂν θὰ πεθάνω σ' ἓνα κρεβάτι ἢ σὲ μιὰ ψάθα—ἐκτὸς ἂν ὁ θάνατος μ' ἐπισκεφθεῖ σὲ μιὰ πολυθρόνα, πάνω στὴ σκηνή, ὅπως τὸ θεῖο Μολιέρο !...

Ντεμπουτάρισα στὸ πλευρὸ τοῦ Δ. Κοτοπούλη, τοῦ Χρηστομάνου καὶ τῆς Εἰμαρμένης Ξανθάκη.

Ἐπιτρέπατέ μου ἓνα λεπτό, πρὶν προχωρήσω στὴν ἀφήγησή μου, νὰ σταθῶ σ' αὐτὸ τὸ ὄνομα. Ὅποιος δὲ γνώρισε τὴν Ξανθάκη δὲν ξέρει τί θὰ πῇ ἄγγελος. Ἡ παρουσία της ἦταν φωτεινὴ καὶ θερμὴ σὰν τὸν ἥλιο, ἢ φωνὴ της ἔμοιαζε μὲ τὴ μουσικὴ μιᾶς κρυσταλλένιας πηγῆς. Ἐνέπνεε σφοδρὸ ἔρωτα ἢ σφοδρὸ μίσος, ἀλλὰ ἡ Εἰμαρμένη δὲ γέννησε ποτὲ κανένα ἀπὸ κείνα τὰ μέτρια, τὰ νόθα αἰσθήματα...

Μαζί της ἔπαιξα τὸ *Ἰννερον Θερινῆς Νυκτός*, ἐγὼ ἄπλὸς κομπάρσος, ἐκείνη στὸ μεσουράνημα τῆς δόξης της. Προσπαθοῦσα νὰ τὴν πλησιάσω, νὰ τῆς ἐκφράσω τὰ πολύπλοκα συναισθήματα πού ἔτρεφα γι' αὐτήν, ἀλλὰ ἐκείνη πάντα μὲ κύτταζε μὲ κάποια συγκατάβαση—μὲ θεωροῦσε παιδί. Κι' ἀλήθεια τί παιδί πού εἶμουν τότε ! Ὅλη τὴ νύχτα περιφερόμουν στὴν πόλη μὲ φίλους, κυνηγώντας κορίτσια, κἀνωντας πατινάδες καὶ συζητώντας

θορυβώδικα σὲ κανένα παρακατινὸ καφενεῖο, ἀντὶ νὰ βρισκομαι στὸ κρεβάτι μου !

Τὶς μικρὲς ὥρες πῆγαινα νὰ κοιμηθῶ καὶ σηκωνόμουν περασμένο μεσημέρι. Πολλὲς φορὲς δὲν εἶχα νὰ φάω καὶ στεκόμουν ἐκπληκτος, ἀπορώντας τί νὰ κάνω. Στους φίλους μου νὰ πάω ; Κι' αὐτοὶ στὴν ἴδια θέση μὲ μένα δὲ βρισκότανε ; Συνήθως κατέληγα στὴν πώληση ἑνὸς χτενιοῦ, μιᾶς κραββάτας, μιᾶς βούρτσας, ὅ,τι εὔρισκα, κι' ἔπαιρνα λίγο ψωμί καὶ τυρὶ νὰ φάω . . .

Ὁμολογῶ πῶς αὐτὴ ἡ ζωὴ δὲ μοῦ ἄρεσε, ἀλλὰ διατηροῦσα τὰ ἰδανικά μου κι' αὐτὸ μοῦ ἔδινε πίστη νὰ ἐξακολουθήσω τὸ δρόμο πού τραβοῦσα, γιατί, ἂν ἤθελα, θὰ μποροῦσα ἀκόμα νὰ γυρίσω σπίτι μου. Πράγματι τὰ πρῶτα βήματά μου στὴ σκηνὴ ἦταν μᾶλλον ἀποθαρρυντικά. Δὲν ἄρεσε ἡ ἀρθρωσὴ μου, ἔλεγαν πῶς μιλοῦσα μὲ στόμφο, τὸ ἀνάστημά μου δὲν ἦταν ἀρκετὰ ψηλό...

Ἡ ἐμφάνισή μου ὡς Μονγρεδὲν στὴν κωμωδία *Θυσία*, ὑπῆρξε μιὰ ἀποκάλυψη. Μοῦ εἶπαν πῶς εἶμουν ἓνας ἰδεώδης *ζέν*—*πρεμιέ*. Αὐτομάτως ἡ μισθοδοτήσή μου ἄρχισε νὰ βελτιώνεται.

...Τότε σκέφθηκα πῶς ἦταν καιρὸς νὰ παντρευθῶ !

* *

Ἡ Ζωὴ ἦταν κι' αὐτὴ ἠθοποιὸς καὶ μετεῖχε τοῦ θιάσου τῆς *Νέας Σκηνῆς*. Ἦταν στρουμπουλή, κοκκέτα, δροσερὴ κι' ὅταν εἶχε κέφι κρεμοῦσε ὅλο τὸ ἀκροατήριον ἀπ' τὰ χεῖλιά της. Φλερτάριζα μαζί της, ὅπως κι' ὅλοι οἱ ἄλλοι συνάδελφοί μου, καὶ δὲν ξέρω ἀκόμα καλὰ—καλὰ πῶς κατορθώσαμε νὰ συνδεθοῦμε στενωτέρα καὶ τέλος νὰ ἐνωθοῦμε μὲ τὰ δεσμὰ τοῦ γάμου. Στενόχωρα δεσμὰ γιὰ ἓνα τόσο ἐλαφρὸ πλασματάκι ! Κι' ὅμως ζήσαμε μαζί ἕξι χρόνια. Ἐπειτα ἔφυγε, παίρνοντας μαζί της τὸ παιδί μας, τὸ παιδί μου, καὶ μ' ἄφισε μόνον καὶ χωρὶς θάρρους γιὰ νὰ ξαναπαντρευθῶ.

Ἀπὸ μιὰν ἀποψη ὁ χωρισμὸς μας μ' ἀνεκούφισε. Ἦταν τόσο ἀπαιτητικὴ, σπάταλη, πολυδάπανη, καὶ βέβαια, ἐφόσον ὁ θιάσος πραγματοποιοῦσε καλὲς εἰσπραξίαι, ὅλα ἦταν ἐν τάξει. Ἀλλὰ καμμιά φορὰ περνοῦσαν μῆνες τρισάθλιοι. Τὸ κοινὸ φαινόνταν σὰ νὰ μᾶς εἶχε ξεχάσει. Τὸ καλοκαίρι μάλιστα τοῦ 1909 πάθαμε σωστὴ πανωλεθρία. Ἐνα—δυὸ—τρία—τέσσερα ἔργα κρατήσανε ὅσο καὶ τὰ ρόδα. Ὁ θιασάρχης μας τραβοῦσε τὰ μαλλιά πού δὲν εἶχε :

— Τί θὰ γίνῃ ;

Τὸ φάσμα τῆς πείνας μᾶς ἀπειλοῦσε καταθλιπτικά.

— Πρέπει νὰ βαστάξωμε. Θὰ περάσῃ...

Στὸ Παρίσι παιζόταν μιὰ πολὺ ἐλαφρὴ κωμωδία τοῦ ντὲ Φλὲρ καὶ Καγιαβέ. Ἐν τάχει, τὴν ἀνεβάσαμε,

Δὲν πιστεύω νᾶπαῖξε κανεὶς πρεμιέρα μὲ περισσότερη ἀγωνία ἀπὸ τὸ

θιάσό μας εκείνη τὴ βραδυά. Μόλις μπαίναμε στὰ παρασκήνια ἄλλος ἔτρεχε στὸ ταμειο νὰ δῆ πόσα εἰσιτήρια εἶχαν πουληθεῖ, ἄλλος μετροῦσε ἀπ' τὶς ρωγμές τῶν σκηναίων τοὺς θεατὰς. Ἔ, αὐτὸ τὸ τελευταῖο δὲν ἦταν καὶ πολὺ δύσκολο. Μποροῦσε νὰ τοὺς λογαριάσει κανεὶς στὰ δάχτυλα. Ἐπειτα ἀπ' τὴν παράσταση, παρ' ὅλη τὴν πείνα μας, κανεὶς δὲν εἶχε ὄρεξη νὰ φάῃ. Αἰσθανόμενα ἓνα καρῦδι στὸ λαιμὸ πού μ' ἔπνιγε καὶ οἱ ἄλλοι συνάδελφοί μου δὲν πήγαιναν καλύτερα.

Ἀνάμεσα σὲ δυὸ μποτίλλιες κρασί, πήραμε βαρυσήμαντες ἀποφάσεις :

Τὰ κορίτσια τοῦ θιάσου θὰ πήγαιναν τὴν ἄλλη μέρα σ' ὅλη τὴν Ἀθήνα νὰ πουλήσουν εἰσιτήρια καὶ τὶς εἰσπράξεις ἐκείνης τῆς βραδυᾶς θὰ τὶς ἀφιερώνουμε σὲ διαφημίσεις.

Δυστυχῶς αὐτὰ δὲν ὠφελήσανε. Τότε πήραμε τὴ μεγάλη ἀπόφαση. Νὰ γυρίσωμε τὴν ἐπαρχία.

Ἀρχίσαμε ἀπ' τὴν Πάτρα, ἔπειτα διαπεραιωθήκαμε στὸ Ἀργῖνιο καὶ ἐξακολουθήσαμε πρὸς τ' ἀπάνω. Στὶς πόλεις μᾶς ξεθεώνανε, ἀντιθέτως ἡμεῖς ξεθεώναμε νὰ χωριά. Παίρναμε ἀπὸ κοντὰ τοὺς προέδρους τῆς κοινότητος, τοὺς δασκάλους, ἀκόμα καὶ τοὺς παππάδες. Μὲ διάφορα μικρὰ δῶρα, μᾶς φέρνανε μπουλούκια χωριάτες—οἱ χωριάτισσες ποτὲ δὲν πατοῦσαν—βλαχόπουλα, τοὺς κοινοτικούς ὑπαλλήλους, δουλικά, καὶ τοὺς ἀραδιάζανε στοὺς μπάγκους καὶ τὶς τρύπιες καρέκλες ὅπου περιμένανε μ' ἀνοικτὸ στόμα ν' ἀνεβῆ ἢ ἀυλαία.

Δὲν ξέρω ποιοανὸ ἔμπνευση ἦταν νὰ παίξωμε ἓνα βράδυ τὴν *Κυρία μὲ τὰς Καμελίαις*. Τὴν ὥρα πού ἡ Μαργαρίτα ἐκμυστηρεύεται στὸ Ντυβάλ—ὁ ὑποφαινόμενος ἐν παρόδῳ—τὸν πόνο τῆς ζωῆς τῆς μὲ λόγια σπαρακτικά, μιὰ φωνὴ ἀνέβηκε ἀπ' τὴν αἴθουσα :

— Πόνος τὴ βαστᾷ αὐτήνα καὶ νιαουρίζει :

Ἔτσι μᾶς βοήθη ὁ χειμῶνας. Παραδέχναμε σὲ κάτι χωριά τῆς Θεσσαλίας, χωρὶς σημαντικὰ κέρδη. Ὁ βορηᾶς καὶ τὰ χιόνια ἔκαναν τοὺς χωριανούς ν' ἀμπαρώνονται νωρίς-νωρίς στὰ σπίτια τους. Ποιὸς σκεπτότανε τὸ θέατρο ! Ἐν τούτοις ἡμεῖς ἐξακολουθοῦσαμε ἀκόμα νὰ παίζωμε ἡρωικά, σὲ κάτι ἀπερίγραπτα *λοκῶ*, ὅπου ὁ ψυχρὸς ἄνεμος ἔμπαινε ἀπ' τὶς ρωγμὲς σφυρίζοντας. Στὶς *Μαριονέτες*, ἓνα βράδυ, στὴ σκηνὴ ὅπου ἡ ἡρωίδα ἐμφανίζεται στὴν ἐσπερίδα μιᾶς ἀριστοκρατίδος φίλης τῆς, ὅλες οἱ γυναῖκες φοροῦσαν τὰ πανωφόρια τους, ἀντὶ ἐξώμων ἐσθῆτων . . .

Ὁ θιασάρχης μᾶς παρηγοροῦσε :

— Τὴν ἄλλη ἐβδομάδα πού θὰ πᾶμε στὴ Λάρισα θὰ ξαναγίνωμε ἄνθρωποι !

Πραγματικῶς ἐκεῖ μᾶς ἀνέμενε μιὰ εὐχάριστη ἐκπλήξη. Ἐξω ἀπ' τὴν πόλιν στρατοπεδεύανε κάτι λόχοι πυροβολικοῦ. Ὀπλίται, ἀξιωματικοί, ὄλοι, καταδικασμένοι σ' ἐντελῆ ἀπραξία, περνώντας τὶς ἀτελείωτες βραδυνὲς ὄρες στὰ καφενεῖα καὶ τὶς ταβέρνες, μᾶς χαιρετίσανε μ' ἐνθουσιασμό. Ἐγκατελείψαμε τὸ ἐκλεπτυσμένο εὐρωπαϊκὸ ρεπερτόριό μας καὶ ἀρχίσαμε

Ἀγαπητικὸ τῆς Βοσκοπούλας, Φρόσω, καὶ ἄλλα παρόμοια. Τότε ὅμως μᾶς ἔπιασε μιὰ μαρτυρικὴ καὶ ἀκατανίκητη λαχτάρα νὰ γυρίσωμε στὰς Ἀθήνας.

Ὁ θιασάρχης μας ἔσχιζε τὰ ροῦχα του.

— Ἀθήνα, τώρα τὸ χειμῶνα ; Θὰ ψοφήσωμε τῆς πείνας ! . . .

Ἀλλὰ τὰ ἐπιχειρήματά του δὲν μᾶς πείθανε. Ἐνα βράδυ στὸ καφενεῖο, πρὶν τὴν παράσταση, ἡ πρωταγωνίστριά μας, μᾶς ἀνεκοίνωσε πῶς ἀναχωροῦσε γιὰ τὴν πρωτεύουσα μὲ τὸ τραῖνο πού ἔφευγε τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωί. Ὁ θιασάρχης μας θύμωσε, ἀπείλησε, παρακάλεσε, ἀλλὰ ἐκείνη ἦταν ἀμετάπειστη. Τὴ ἄλλη μέρα εἴμαστε χωρὶς πρωταγωνίστρια.

— Ὦχ, ἀδερφέ, θὰ σκάσω καὶ γι' αὐτὴ τὴ σ. . . ! ἔκανε ὁ θιασάρχης μας. Ἡ Κατίνα θὰ παίξῃ τὸ ρόλο τῆς . . .

Ἀλλὰ τὸ κακὸ δὲ στάθηκε ἐκεῖ. Στὸ τέλος τῆς ἐβδομάδος ἡ Κλειὼ Μ., ἀναχωροῦσε καὶ αὐτὴ, συμπαρασύροντας καὶ ἐμένα. Ὁ θιάσος εἶχε διαλυθῆ.

Στὴν Ἀθήνα νοικιάσαμε ἓνα σπιτάκι καὶ ἡ ζωὴ μας πῆρε πάλι τὸ συννηθισμένο δρόμο τῆς. Θέατρο, ξενύχτι, φτώχεια. Ἐνα μεσημέρι μόνις εἶχα σηκωθεῖ, καθὼς περνοῦσα ἀπ' τὸ Ζάππειο, ἔκανα μιὰ συγκλονιστικὴ συνάντηση. Ἐνα παιδάκι ἔπαιζε μὲ τὰ χῶματα. Ἐπειδὴ πέρασα πολὺ κοντὰ, σηκώθηκε. Ἀλλὰ τότε ἐγὼ ἔμεινα ἀκίνητος. Στὸ πρόσωπό του εἶδα τὸν ἑαυτό μου, ὅπως εἶμουν σὲ μιὰ φωτογραφία, πρὶν εἴκοσι χρόνια.

— Τόμ !

— Μπαμπά ! . . . , ἔκανε μὲ μιὰ μικρὴ περίεργη φωνίτσα.

Ἦξερα πῶς ἡ γυναῖκα μου εἶχε πάρει ἓναν ἄγγλο πλοίαρχο καὶ εἶχε φύγει ἀπ' τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἰδέα πῶς τὸ παιδί μου ζοῦσε ἄνετα, πλούσια, μὲ παρηγοροῦσε καὶ δὲ μ' ἄφινε νὰ σκέπτομαι μὲ πολλὴ πικρία τὸ χωρισμό μας. Ἀλλὰ τώρα, βλέποντάς το ἐκεῖ, ἓνα παράξενο θορόβημα μ' ἔπιασε. Τ' ἀρπάξα στὴν ἀγκαλιά μου καὶ ἄρχισα νὰ τὸ φιλῶ παράφορα.

— Τόμ, παιδί μου . . .

Φοροῦσε σκουφάκι καὶ πανωφόρι ἀπὸ γοῦνα, ψηλὲς πέτσινες γκέττες.

— Μπαμπά . . .

— Πότε ἦρθες ἐδῶ ;

Μιὰ γυναῖκα μ' ἀχερένια μαλλιά καὶ φρούδια, πρόσωπο κόκκινο σὰν κοκκινογοῦλι, καὶ ἓνα ὑπέροχο μπεζ πανωφόρι, μᾶς πλησίασε. Μὲ κύτταξε μὲ τρομερὴ περιφ ὄνηση.

— Τζόννυ, εἶπε, ἔλα δῶ !

*
* *

Ἐνα χειμῶνα κρυολόγησα σοβαρὰ καὶ ἐπειδὴ δὲν πρόσεξα, μοῦ γύρισε πλευριτίδα. Μοῦ ἔκαναν πλευροτομή καὶ ἡ ἀνάρρωση ὑπῆρξε πολὺ σιγανή. Εἶχα μερικὲς οἰκονομίες, πού ἐξαντλήθηκαν πολὺ γρήγορα. Καὶ τότε ἄρ-

χισε για μένα ένα πραγματικό μαρτύριο. Κι' όσο για τὸ φαί, δὲ μ' ἔμελλε πολὺ. Ἄλλὰ νὰ μὴν ἔχῃς μιὰν ἑφημερίδα, ἕνα τσιγάρο!

«Νά, ἔλεγα μόνος μου, εἰρωνικά, ἕνας τρόπος νὰ κόψω τὸ κάπνισμα!»

Προσπαθοῦσα νὰ προσηλώσω τὴ σκέψη μου σὲ ζητήματα τῆς τέχνης, στὸ πῶς θὰ ἔβρισκα χρήματα, ἀλλὰ ἡ μαρτυρική ἐπιθυμία ν' ἀνάψω ἕνα τσιγάρο δὲν μποροῦσε νὰ μ' ἀφίση.

Τὰ εἶχαμε χαλάσει μὲ τὴν Κλειώ. Τὸ δωμάτιό μου —δωμάτιο μποὲμ— νωρὸς γέμιζε σκιές. Ἡ ντουλάπα μὲ τὸ σπασμένο κατρέφτη, τὸ κουβαριασμένο ντιβάνι, τὰ ρούχα ποὺ σέροναν πάνω στὶς καρέκλες, τὰ χαρτιά στὸ πάτωμα, σχηματίζανε τὸ πιὸ ἀποκαρδιωτικὸ σύνολο. Μὲ πυρετὸ καὶ στενοχώρια καὶ μιὰ τρελλή ἐπιθυμία νὰ καπνίσω, μετροῦσα τὶς ἀτελείωτες σκοτεινὲς ὥρες ποὺ περνοῦσαν καὶ σκεπτόμουν, ἂν δὲ θὰ ἦταν προτιμώτερο νὰ θέσω τέραμα σὲ μιὰ τόσο ἀπελπιστικὴ κατάσταση.

Μιὰ μέρα ἦρθε κάποιος φίλος μου, γάλλος δημοσιογράφος, νὰ δῆ τί γίνομαι. Ἡ καταντία μου τὸν ἀποκάρδιωσε.

— Ἐσὺ φταῖς, μοῦ εἶπε μιὰ στιγμή. Τί κάθεται καὶ παιδεύεται σ' αὐτὸ τὸ σκυλλότοπο! Ἐνας ἠθοποιὸς τῆς δυνάμεώς σου ἄλλοῦ θὰ ἦταν ἑκατομμυριοῦχος. Ἐδῶ δὲν ἔχεις νὰ φᾶς, κινδυνεύεις νὰ μείνης στὸς δρόμους τὴν πρώτη μέρα ποὺ δὲ θὰ ἐργασθῆς. Ξέρεις γαλλικὰ καλύτερα ἀπὸ μένα. Πήγαινε στὸ Παρίσι.

Δὲν εἶχα ποτὲ σκεφθεῖ τέτοιο ταξεῖδι.

— Γέρασα, εἶπα.

— Σαχλαμάρες. Ὁ Συλβαῖν εἶναι ὀγδόντα, ἡ Σορὲλ ἐξήντα, ὁ Ἀλεξάντο, ἡ Μιστενγκέτ, ὁ Ντίαρλν δὲν πᾶνε πίσω. Ἐνας ἠθοποιὸς ἔχει τάλαντο ἢ ὄχι. Κι' ἂν ἔχει, ἔ, δὲ θὰ χαθῆ στὸ Παρίσι! Ἐγὼ θὰ σὲ βοηθήσω...

— Ὁχι, ψιθύρισα. Εἶναι πιά ἀργά...

Ἡ νύχτα γέμιζε τὴν κάμαρά μου σκοτάδι.

Ἦξερα πῶς δὲ μιλοῦσα μόνος, μιλοῦσε μαζί μου κι' ἡ δύναμι ποὺ μὲ εἶχε πάρει ἀπ' τοὺς κόλπους τῆς οἰκογενείας μου, ποὺ μὲ εἶχε σύρει φτωχό, ταπεινωμένο, κουρασμένο σ' ὅλα τὰ πάγκα τῆς Ἑλλάδος καὶ ποὺ μὲ εἶχε ρίξει τέλος σ' αὐτὴ τὴ σκοτεινὴ κάμαρα, ἔρημο καὶ μοναχό.

— Δὲν εἶναι ποτὲ ἀργά, εἶπε ὁ φίλος μου.

— Ὁχι, καυμένε Φερνάν, δὲν ἔχω πιά τὸ σθένος νὰ ξαναρχίσω...

— Σκέψου το. Ἐγὼ εἶμαι πάντα στὴ διάθεσή σου...

Ναί, τὸ σκέφθηκα ἀπὸ τότε πολὺ, πάρα πολὺ, περισσότερο ἀπὸ ὅσο μπορεῖ νὰ φαντάζεται ὁ καλὸς μου φίλος ἢ ἕνας τρίτος. Στὶς στιγμὲς τῆς στενοχώριας προπάντων ὁ νοῦς μου δὲ φεύγει ἀπὸ κεῖ. Γιατὶ νὰ μὴν εἶναι τὰ πράγματα ὅπως μοῦ τὰ εἶπε ὁ Φερνάν; Κι' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ εἶναι γιὰ μένα ἡ σωτηρία, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν ἐφιάλτη τῆς δυστυχίας. Θὰ ἔχω χρήματα... Τί ὠραῖο ὄνειρο! Τὸ μόνον ὄνειρο ποὺ ἀξίζει κάτι—πολλὰ θέλω νὰ πῶ! Θὰ ἔχω ἕνα διαμέρισμα μὲ ὠραῖα ἐπιπλα, λουλούδια, θέρμανση, μιὰ γριὰ οἰκονόμο ποὺ θὰ ἀπαλλάσσει ἀπ' τὴ φροντίδα νὰ

κρεμάσω τὸ καπέλλο μου καὶ νὰ βουρτσίσω τὸ πανταλόνι μου, ἕνα αὐτοκίνητο, μιὰ δουλειὰ ποὺ νὰ μοῦ δίνη τίς πιὸ εὐχάριστες φροντίδες ἐπαγγελματικὲς ἱκανοποιήσεις, συμπάθειες, θαυμασμούς. ὦ, τί εὐτυχισμένος ποὺ θὰ εἶμουν! Ἄλλὰ σκέπτομαι πῶς ἴσως τὸ σχέδιό μου ἀποτύχη, κι' ἔπειτα ἀπεχθάνομαι νὰ πάω δεξιά—ἀριστερὰ νὰ ζητῶ χάρες, ἐκδουλεύσεις, ὑπηρεσίες,—γιὰ νὰ πῶ τὴ λέξη, ντρέπομαι! Αὐτὸ τὸ αἶσθημα εἶναι τόσο ζωηρό, ὅσο εἶναι ἀγωνιώδης, μαρτυρική ἢ ἐπιθυμία ποὺ μὲ κρατᾶ νὰ φύγω κι' ἔτσι δὲν κάνω τίποτα καὶ μένω, κι' ἐξακολουθῶ τὴν ταπεινὴ καὶ σκοτεινὴ πάλη...

* *

Πέρου ἦμουν στὴν Αἴγυπτο μαζί μὲ μερικοὺς ἐξαιρετικοὺς κι' ἄτυχους συναδέλφους σὰν καὶ μένα, καὶ τὸ καλοκαίρι γυρίσαμε στὴν Πελοπόννησο: Ναύπλιο, Τρίπολη, Καλαμάτα, Γύθειο, καὶ πάει λέοντας. Ἡ πρωταγωνίστρια μ.ς, ἕνα νεώτατο κορίτσι, ποὺ ἔχει μέσα του φωτιά, σκόρπισε παντοῦ τὸν πιὸ ἀγνὸ ἐνθουσιασμό. Βρίσκω εὐχαρίστηση νὰ εἶμαι μαζί της πάνω στὴ σκηνὴ καὶ παίζω μ' ὄλο μου τὸ θάρρος, χωρὶς νὰ φοβᾶμαι πῶς σὲ μιὰ στιγμή θὰ τὴν προδώσουν οἱ δυνάμεις της καὶ θὰ μὲ γελοιοποιήσῃ μαζί της. Γιατὶ στὸ θέατρό μας, τυχαῖο, ἀκατάρτιστο, συμβαίνει αὐτὸ πολλές φορές. Τὶ τράβηξα, καλὴ ὥρα, μὲ τὴν καϊμένη τὴ Σμαράγδα Χ... Καλό, σπάνιο κορίτσι, ἀπὸ οἰκογένεια, ἀρχοντικὴ, μ' ἀπειρα χρήματα, νόμισε πῶς εἶχε γεννηθεῖ γιὰ τὴ σκηνή. Ἄλλὰ οὔτε τὸ Κονσερβατοῦρο, οὔτε τὰ χρήματά της κατορθώσανε νὰ τὴν ἐπιβάλουν. Κατάρτιζε κάθε τόσο ἕνα μπουλοῦκι καὶ σκόρωνε παραστάσεις στὶς ὁποῖες—ὅταν εἶχα ἀναπαραδιές—λάβαινα κι' ἐγὼ μέρος. Περιστὸ νὰ σημειώσω πῶς παίζαμε σχεδὸν μπρὸς σὲ ἄδεια καθίσματα, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ μᾶς παρατᾶ ὁ φόβος μὴ καὶ ἄξαφνα ἡ Σμαράγδα ἀπὸ ἠρωῖδα γίνει καταγκιόζης.

— Δὲν τὰ παρατᾶς νὰ πᾶς στὴ μάννα σου, τῆς λέγαμε πατρικά. Ἐμεῖς γεράσαμε σ' αὐτὰ τὰ παλιοσάνιδα καὶ ξέρουμε τί σοῦ λέμε. Δὲ θὰ δῆς προκοπή...

Ὅσοι αὐτὴ ἦταν ἀμετάπειστη. Χτὲς ἀκόμα διάβαζα στὴ ἑφημερίδα πῶς ἐτοιμάζει τὴ *Δεσποινίδα Τζούλια*. Τοῦ κάκου! δὲ θὰ βάλῃ γνώση...

* *

Ἐγὼ μπορεῖ νὰ μιλῶ καλά, ἀλλὰ δὲν ξέρω νὰ γράφω. Τὸ διεπίστωσα ἄλλη μιὰ φορὰ σ' αὐτὴ τὴ σύντομη ἐπισκόπηση τῆς ζωῆς μου. Τὶ τραγωδίες, τὶ μαρτύρια, τὶ χαρές, τὶ πόνοι, τὶ μελαγχολίες ἐναλλάξ δὲ μὲ κυρίευσαν! Κι' ὅμως δὲν ὑπάρχει τίποτα σ' αὐτὲς τὶς σελίδες. Τὰ αἰσθάνομαι, ἀλλὰ δὲν μπορῶ νὰ τὰ μεταφράσω σὲ λέξεις. Ἴσως γιὰτὶ δὲ μπορεῖ νὰ μεταφραστεῖ σὲ λέξεις ἡ ζωὴ μου, ἡ ζωὴ ἐνὸς ἑλληνοῦ ἠθοποιοῦ.

Ἐπαυσα νὰ ἔχω φιλοδοξίες, νὰ τρέφω ὄνειρα. Ὁ ρόλος μου στὸ θέατρο

τελειώνει. Τὸ μόνο πρᾶγμα ποὺ ζητῶ εἶναι μιὰ μόνιμη θέση σ' ἓνα θίασο, ποὺ θὰ μοῦ ἐξασφάλισι τακτικὴ δουλειά. ὦ, τὸ ξέρω πῶς μερικοὶ θὰ σχίσουν τὰ ροῦχα τους καὶ τοὺς ἀκούω νὰ μοῦ λένε :

— Ἐσύ, ἐσύ, ἡ δόξα τοῦ θεάτρου μας ἔχεις τέτοια ἠττοπάθεια ! Ἐσὺ ζητᾷς μιὰ ἐξασφάλισι, ἀντὶ νὰ ζητήσης νὰ διδάξης, νὰ δημιουργήσης, νὰ θριαμβεύσης ; Τώρα τὸ τάλαντο σου εἶναι σὲ ὅλη του τὴν ἀνάπτυξη. Τώρα θὰ συγκλονίσῃς τὸν κόσμον . . .

Τί ἀφελεῖς ποῦ εἶναι ! Ἐγὼ ἔφαγα τὴ ζωὴ μου στὸ ἑλληνικὸ θέατρο καὶ **ξέρω**. Κι' αὐτὴ ἡ γνώση μοῦ ἔκοψε κάθε ὄρεξη, κάθε ἐπιθυμία, κάθε σθένος. Δὲν ἔχω δύναμη γιὰ τίποτ' ἄλλο παρὰ γιὰ νὰ κερδίσω ἓνα κομμάτι ψωμί !

* *

Τὸ Φεβρουάριο ἔκλεισα τὰ πενήντα καὶ δὲν πιστεύω ν' ἀργήσῃ ν' ἀνατείλῃ ἡ τελευταία μου μέρα. Μερικοὶ καλοὶ ἄνθρωποι μοῦ εἶπαν πῶς εἶμαι μεγάλος ἠθοποιὸς κι' εἶδα κόσμον νὰ κλαίῃ ὡς ἐπαιζα στὴ σκηνή. Ὡς τόσο δὲν ξέρω ἴσαμε αὐτὴ τὴ στιγμή ἂν θὰ πεθάνω σ' ἓνα κρεβάτι ἢ σὲ μιὰ ψάθα—ἐκτὸς ἂν ὁ θάνατος μ' ἐπισκεφθῆι σὲ μιὰ πολυθρόνα, πάνω στὴ σκηνή, ὅπως τὸ θεῖο Μολιέρο !..,

ΘΥΜΗΣΕΣ

Γλυκεῖα βραδυά, τίς θύμησες πῶς φέρνεις ὅλες πίσω,
καθὼς τὰ μαῦρα κύματα στοὺς βράχους ποὺ χτυποῦν,
ὡσὰν καὶ σὲ δὲν ἔλαχε ποτέ μου ν' ἀγαπήσω
ἄλλες βραδυές, ποὺ τίποτε δὲν εἶχαν νὰ μοῦ ποῦν.

Στὸ νοῦ γυρίζουν ὄμορφες παλῆς ἀγαπημένες,
ποὺ ὅλες εἶχανε θαφτῆ βαθειά στὴ λησμονιά,
τώρα τίς ξαναγύρισες πάλι ζωντανεμένες
καὶ μπρὸς στὰ μάτια τῆς ψυχῆς διαβαίνουνε μιὰ-μιὰ !

Μὰ τόσα χρόνια πέρασαν κι' ἡ μνήμη ἔχει θολώσει,
ἄλλης τὰ μάτια σβύσανε, τῆς ἄλλης τὸ κορμί.
Στὴ θύμησή μου ὀλάκερες ποιὸς πάλι θὰ τίς δώσῃ ;
— Πόσο, βραδυά, μὲ πλήγωσες χωρὶς καμμιά ἀφορμὴ !..

ΘΑΝΟΣ Μ. ΣΟΥΛΤΑΝΗΣ

ΤΟ ΒΑΚΧΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Κατέβηκα τὰ σκαλοπάτια
Καὶ τὴ γιομάτη ἀράχνη
Ξεμονταλώνω θύρα.
Τ' ἀνθρώπινά μου μάτια
Δὲ βλέπουνε· κι' ὁ νοῦς μου ψάχνει
Βουβὰ καὶ μοναχὸς στὴ γύρα.

Ἐνοιωσα κρῦο ἀγέρι σὰν πνευμάτων διάβα,
Μ' ἀνάβοντας μιὰ δάδινη λαμπάδα
Ἐτραβήξα μεσ' στὰ κελλάρια.
Φαντάζαν τὰ πυθάρια
Τιτάνες στὴν ἀράδα,
Κι' ὅπως τριγύρω ἀπ' τὸ γεννάροχη
Μαζεύεται ὅλη του ἡ γεννιά,
Γύρ' ἀπ' τὸν κάθε τοῦ κρασιοῦ πατριάρχη
Ἄμετρητα κι' ἄλόγιομα τ' ἀσκιὰ.
Καὶ καρτερᾶνε κοκκινέλια, ρετσινάτα,
Μπροῦσκα κρασιά, κρασιὰ κεχριμπαρένια
Καὶ καρτερᾶνε τὰ μοσχάτα,
Κρασιὰ γλυκὰ καὶ ρουμπινένια,
Τὴν ὥρα τὴν πανώρια
Ποὺ μέσ' ἀπ' τὰ κρουστάλλινα ποτήρια
Θὰ ξεπολύσουνε μεθύσια κι' ὄργια
Καὶ θὰ ξυπνήσουνε τραγοῦδια μύρια !
Τ' ἀσκιὰ τοῦ Αἰόλου
Γαλήνιο δροσαγέρι
Κλείνουνε μπρὸς στὸ βακχικὸ τ' ἀσκέρι,
Ποὺ θ' ἀπλωθῆι μὲ μιᾶς ἀπάνω σ' ὄλου
Τοῦ κόσμου τίς μεριές,
Γιὰ νὰ τὸ χαιρετᾶνε νειοὶ καὶ γέροι
Μὲ φρενιασμένες πιὰ γιορτές !

Καὶ κάτι σὰ νὰ μ' ἀλλαλιάζει,
Καὶ μὲ τὸ μάτι ψάχνω :
Τὰπέραντο κελλάρι μοιάζει
Σὰ νᾶναι ἠφαιστειοῦ σπλάχνο
Καὶ ἴγώ, ποὺ ἀπὸ τὸν κόσμον ἔρχομαι, ὅπου μήτε
Ἐνείρατα δὲν ἔχεις καὶ φαρμάκια θὰ χορτάσης
Εἶπα : κομμένες δυνάμεις τῆς πλάσης
Στὸν κόσμον μας φανερωθῆτε !
Οἱ φυλακὲς χαλάσματα !
Τὸ βροντογέλοιο ξαναδῶστε
Καὶ διῶχτε τὰ φαντάσματα
Καὶ σῶστε, σῶστε, σῶστε !

Θ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ

ΒΑΣ. Ε. ΜΟΣΚΟΒΗ

ΤΟ ΕΡΕΙΠΙΟ

Πώς θάθελε νά γίνη καλά. Νά περπατήση, νά βγῆ ἔξω, νά δῆ τοὺς φίλους του ποὺ τόσα χρόνια τώρα τοὺς εἶχε στερηθῆ: Νά καθήσῃ στὸ καφενεῖο, νά βάλῃ τῶνα πόδι πάνω στ' ἄλλο νά φουμάρῃ τὸ ναργιλέ του καὶ ν' ἀρχίσῃ τὴ συζήτησιν. Νά ξαναγίνῃ ἐπὶ τέλους ἄνθρωπος. Τεντώθηκε πάνω στὴν πολυθρόνα του καὶ προσπάθησε νά σηκωθῆ. Στήριξε τὰ χέρια του στὰ πλαϊνά κι' ἔβαλε ὅλη του τὴ δύναμη. Μελάνιασε, οἱ φλέβες του φούσκωσαν, ἡ ἀνάσα του σφύριζε καὶ τὸ πρόσωπό του παραμορφώθηκε ἀπ' τὴν προσπάθεια. Μ' ἄδικα! τὰ χέρια του λύγισαν σὰ νὰ τὰ χτύπησε τσεκούρι καὶ σὰν ἄψυχος ὄγκος σωριάστηκε, χτύπησε στὴν καρέκλα. Κρύος ἰδρωτὰς κατέβαινε ἀλλάκια καὶ τὸν ἔλουζε καὶ τὸ στήθος του ἀνεβοκατέβαινε σὰ φουσερό, λὲς κι' εἶχε τρέξει ὥρες ὀλόκληρες.—"Ατιμὴ ἀρώστια πῶς μ' ἔκαμες! Ἡ κάμαρη, ἡ καρέκλες, τὸ τραπέζι, ὡς κι' ἡ γλάστρα ἀκόμη ποὺ ἦταν στὸ παράθυρο τοῦ φάνηκε πῶς ἄρχισαν ἕνα τρελλὸ χορὸ, πῶς στριφογύριζαν, πῶς ἀγκαλιάζονταν, πῶς πλησίαζαν, πῶς τὸν περικύκλωναν καὶ πῶς καθόντουσαν πάνω στὸ στήθος του. Μολύδι στὸ κορμί του, μυρμιγκία στὰ πόδια, τούμπανα στ' αὐτιά του, σιδερένιος κλοιὸς στὸ λαιμό. Λαχανιασμένος, παγωμένος, παραμορφωμένος ἀπ' τοὺς πόνους, τρελλός, ἔξ' ἀπ' τὸν ἑαυτό του, ζάρωσε, σφίχτηκε κι' ἔγινε ἕνα κουδάρι: τὸ κεφάλι του ἔφτασε στὰ γόνατά του κι' ἐξέσπασε σ' ἕνα κλάμα δυνατὸ, ἀτέλειωτο, παιδιακίσιο...

Κι' ἀλήθεια! μέσα σὲ τρία χρόνια πῶς ἔγινε! Αὐτὸς ποὺ περπάταγε κι' ἔτριζεν ἡ γῆ, ποὺ δὲν ἔβγαине κανένας νέος μπροστά του οὔτε στὴ λεβεντιὰ οὔτε στὴ δύναμη. Ὅκιάδες ρούφαγε κρασί καὶ τσίπουρο κι' ὅμως περπατοῦσε σὰ κολόνα ὕστερα. Ποῦ νὰ παραπατήσῃ καὶ νὰ σκοντάψῃ ἢ νὰ βρίσῃ ὅταν ἦταν μεθυσμένος! Καὶ νηστικός καὶ στουπὶ στὸ μεθύσι ἦταν κύριος μιὰ φορά. Τῶλεγε δὰ καὶ τὸ καμάρωνε — ἐγὼ βρὲ ὅταν μεθῶ δὲ γίνομαι σὰν καὶ σὰς γουροῦνι ποὺ κυλιέστε στοὺς δρόμους. Ἐγὼ ξέρω πῶς τὰ κάνω καὶ πότε τὰ κάνω. Κοιτάω τὸ σπίτι μου πρῶτα κι' ὕστερα ὅλα τ' ἄλλα. — Καὶ γέλαγε τὸ πλατὺ ἀνοιχτὸ γέλιο του. Μπεκρῆς, ἄσωτος, μὰ καλόκαρδος: πονετικός καὶ κουδαρντὰς ἴσαμ' ἐκεῖ ποὺ δὲν παίρνει. Καὶ τὴν καρδιά του ἀκόμη ἔδινε γιὰ τοὺς ἄλλους.

Τώρα ὅμως πᾶνε ὅλα... Πᾶνε καὶ λεβεντιὲς καὶ ξενύχτια καὶ μεράκια... Οἱ ἄσωτιες του τὸν κατάντησαν παράλυτο στὰ πενήντα του χρόνια: ὅλες τίς γλύκες τίς ξεπλήρωνε τώρα πάνω στὸ κρεβάτι τῆς συφορᾶς ἔρημος ἀπὸ φίλους καὶ γνωστούς. Τόσα χρόνια τώρα ἄρρωστος καὶ κανέναν φίλος τῆς ταβέρνας δὲν

ἦρθε νὰ τὸν ὀδῆ... Καὶ σ' ὅλους εἶχε κάμει κάποιον καλὸ. Φοβόνταν ἴσως μὴ τοὺς ζητήσῃ δανεικά. Κι' ἡ ἑταιρεία πάλι ποὺ δούλευε εἴκοσι χρόνια τώρα δὲν τοῦδινε σύνταξη γιὰτὶ ἀρρώστησε ἀπ' τὸ κεφάλι του. Σάμπως δὲν εἶχε κοπιᾶσει ταξιδεύοντας σὰν ἀντιπρόσωπὸς τῆς στῆν ἄκρη τοῦ κόσμου. Καὶ κρύα καὶ θέρμες καὶ τύφο ἀκόμη εἶχ' ἀρπάξει ἀπ' τὰ ταξίδια αὐτὰ πούκανε χειμῶνα — καλοκαίρι. Φταίγαν βέβαια κι' οἱ ἄσωτιες, μὰ κι' οἱ κόποι κι' οἱ ἀρρώστιες δὲν ἦσαν κι' αὐτὲς ἀφορμὴ νὰ παραλύσῃ ἔτσι γρήγορα; . . . Καλὰ ὅλ' αὐτά. Φίλοι κι' ἀφεντικά δὲν εἶχαν καμμιά σπουδαία ὑποχρέωση ἐπὶ τέλους, ξένοι ἦταν: ἀμ' ὁ ἀδερφός του ὁ γιατρός; ὦ! τὸ σκυλὶ τὸ ἄπιστο... Νὰ μὴ θυμᾶται πῶς αὐτὸς ἔμεινε ἀσπούδαστος γιὰ νὰ τὸν σπουδάσῃ; Νὰ ξεχάσῃ τέτοια θυσία, τέτοια χάρη καὶ νὰ τοῦ πῆ, προχτὲς ἀκόμη, κατὰμουτρα πῶς δὲν εἶχε καμμιά ὑποχρέωση νὰ τὸν κοιτάξῃ καὶ νὰ τοῦ παίρνῃ γιατρικά! Καλὰ ὅμως ἔκαμε καὶ τὸν ἔφτυσε καὶ τοῦπε πῶς κάλλιο εἶχε νὰ πεθάνῃ παρὰ νὰ ζητήσῃ τὴ βοήθειά του ξανά.—"Ατιμὴ κόσμε, κακοῦργε...—Κι' ὅλο οἱ ἴδιες σκέψεις σὰ χτυπήματα σφυριοῦ ἀνεβοκατέβαιναν στὸ πονεμένο του κεφάλι... Γιατὶ νὰ μὴν εἶχε πεθάνῃ; Ἐτσι κι' αὐτὸς θὰ γλύτωνε καὶ τὰ παιδιά του δὲ θὰ βασάνιζε. Ἐγχειρίσις, γιατρικά, ἔξοδα, περιποίηση, δίαίτα. Κι' ὅλ' αὐτὰ ἀπ' τὸ ξερό του. Νόμιζε πῶς πάντα θάταν καλά. Τὸν ἔπιανε μανία ὥρες—ὥρες νὰ χτυπιέται, νὰ μαλλιοτραδιέται καὶ νὰ φωνάζῃ . . . ὦ ἂν ἦταν δυνατό νὰ ξεχάσῃ, νὰ σβύσῃ κάθε θύμησιν τῆς τρελλῆς ζωῆς του καὶ νὰ θυμᾶται μόνο τὰ τωρινὰ ἐλπίζοντας κάποια καλλιτέρεψη. Κι' ἀλήθεια! τί σκληρότερο ἀπ' τὸ νὰ συλλογιέσαι πῶς ἦσουν ἕνα μεγάλο παιδί ποὺ γλένταγες τὴ ζωὴ νομίζοντάς τιν ἕνα παιγνίδι διασκεδαστικὸ χωρὶς τέλος καὶ πῶς τώρα σὲ κατάντησε ἡ ἀρρώστεια, ἡ ἀρρώστεια ποὺ προσκάλεσες ἐσὺ, σὰν ἕνα μωρὸ γκρινιάρικο ἀνίκανο νὰ σκεφτῆ σωστὰ καὶ νὰ περπατᾷ...

"Ἄχ! αὐτὸ τὸ μισοσκοτάδο τὰ φταίει ὅλα... Αὐτὲς οἱ σκιὲς ποὺ ἀπροσκάλεστες, ἀναιδεῖς καθίζουν στοὺς τοίχους, στὰ ἐπιπλα, παντοῦ, μπαίνουν μέσα σου, σκαλίζουν τὸ μυαλό σου κι' ὕστερα σὲ σφίγγουν, σὲ κουκουλώνουν κρυερές, κατάμαυρες σὰ σάβανο—Γιατὶ δὲν ἀνάβετε τὴ λάμπα, λυπάστε τὸ πετρέλαιο.—Θαροῦσες πῶς προσπαθοῦσε ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ ἐφιάλητη—Καλὰ τώρα ντέ, μὴ φωνάζεις ἔτσι.—Μὰ μήπως τῶθελε κι' ὁ ἴδιος νὰ γκρινιάξῃ μὲ τὸ τίποτε;

"Ἐνα φῶς νυσταγμένο ἄρρωστο κι' αὐτὸ φώτισε τὸ φτωχικὸ δωμάτιο... Ἡ γυναῖκα του βλέποντας τὴ παραμορφωμένη σὰ τρελλοῦ ὄψη του εἶπε ἀνήσυχτα—θέλεις νὰ ξαπλωθῆς στὸ κρεβάτι; Νὰ σοῦ κάμω καμμιά ἐντριβὴ γιὰ τ' ἀθρητικά;—Καλὰ δὲ θὰ φάω;—Μὰ εἶνε βράδυ καὶ θὰ σὲ βλάψῃ. Καλλίτερα νὰ πιῆς λίγο γάλα.—Γιὰ ξεφόρτωνέ με ἐσὺ καὶ τὰ γιατροσόφια σου. Πεινώ. Θέλω φαί καὶ πολὺ μάλιστα. Δόσε μου τώρα ἕνα τσιγάρο—Ἡ γυναῖκα ζάρωσε μὴ τολμώντας νὰ μιλήσῃ.—Τί στέκεσαι ἔτσι δὲν ἀκοῦς;—Μὰ τί τὸ θέλεις τὸ τσιγάρο φαί εἶνε νὰ χορτάσῃς; Ἐχεις καπνίσει τόσα ἀπ' τὸ πρῶτ.—Σοῦ εἶπα ἕνα τσιγάρο ἀκοῦς, ἀκοῦς τί σοῦ λέω;—Οἱ κατακίτρινοι βολβοὶ ἀπ' τὸν ἴκτερο δίνουν μίαν ἀνατριχιαστικὴ γυαλάδα στὰ μάτια

του και τὸ στήθος πηγαινοερχόταν σὰ φυσερὸ.—Καλὰ ὄυχασε μὴ ταράξειςαι ἔτσι...πᾶρε καὶ κάπνισε οὔτε μωρὸ νᾶσουνα δὲ θάκανεσ ἔτσι... Κατάστρεψες τὸν ἑαυτὸ σου καὶ ἀκόμα θέλεις νὰ τὸν σκοτώσης...Καλὰ δὲ λυπάσαι τὸ κορμί σου, ἐμᾶς δὲ μᾶς λυπάσαι...Ὁλη τὴ θάλασσα τὴν ἀδειασα γιὰ νὰ σοῦ κάμνω κλίσματα...τὸ στομάχι σου ἔπως λὲς κι' ὁ ἴδιος ἔγινε φαρμακαποθήκη...ἔτι βγάζουνε τὰ παιδιὰ σου ὅλα σὲ γιαιτροὺς καὶ γιαιτρικὰ πᾶνε. Κι' ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ σὲ σώσουμε, γιὰ νὰ σὲ κάμουμε καλὰ καὶ νὰ σωθοῦμε. Τί νὰ σοῦ πῶ κι' ἐγώ; Κανένα παιδάκι εἶσαι νὰ σὲ συμβουλέψω;...Σκέψου τὰ κορίτσια μας.—Ἡ φωνὴ τῆς κόπηκε μ' ἕνα λυγμὸ κι' ἔπεσε ἄτονη σὲ μιὰ καρέκλα...Ὁ ἄρρωστος ἔνοιωσε ἄθελα νὰ ὑγραίνωνται τὰ μάτια του. Τὸ τοιγάρου ποῦ μὲ τόση λύσσα καὶ λαχτάρα ρούφαγε ἔπεσ' ἀπ' τὰ χέρια του. Ἡ καὶ μὲν ἡ γυναίκα του! Εἶχε γίνῃ σωστὸ φάντασμα...Ἐνας σπασμὸς ἀπελπισίας παραμόρφωνε τὸ σκελετωμένο τῆς πρόσωπο...Νόμιζες πῶς ἦταν ἡ συμφορὰ προσωποποιημένη... Ἐνας καινούργιος κόσμος, μιὰ συναισθηματικὴ ἀναστάτωση ὀρθώθηκε πάλι μπροστά του μὰ γιγαντωμένη καὶ φριχτὴ σὰ σκιαχτρο αὐτὴ τὴ φορά. Μιὰ ὄψη τῆς ζωῆς του ἄστραψε μπροστά του καὶ θέριεψε τὴ τύψη ποῦ μέρα—νύχτα τὸν βασάνιζε (...Τί συνηθισμένη ἱστορία ἔπως ὁ ἴδιος...Μιὰ ζωοῦλα, μιὰ ψυχὴ ἀγνή, ἡ γυναίκα του...Τυχαῖα τὴν πῆρε... Ἄν δὲν ἦταν αὐτὴ θάταν κάποια ἄλλη...Κάνα χρόνυ τὴν περιποιῶταν ὕστερα ἄρχισε τὰ ἴδια του... Κι' αὐτὴ οὔτε μιλιὰ οὔτε παράπονο. Σὰν τὴν ρώταγε γιὰτί ἦταν κλαμένη δὲν τοῦ λέγε τὸ γιὰτί... Ὅλο πίκρες καὶ φαρμάκια ἀπ' τὴ στιγμὴ ποῦ τὴν πῆρε. Τώρα μὲ τὴν ἀρρώστια του πιά τὴ βασάνιζε μέρα νύχτα τὴν ἐβριζε τὴ φαρμάκωνε... Ἄμ' τὰ παιδιὰ του;... Ἡ προίκα τῶν κοριτσιῶν του εἶχε φαγωθῆ στὴν ἀρρώστια καὶ ξενοδοῦλευαν κι' αὐτὸς ὁ γυιὸς του ἄφισε τὴ σπουδὴ καὶ δούλευε μεροκάματο... Ναι! αὐτὸς ἦταν ὁ αἷτιος, ἡ καταστροφὴ, φονιάς τῆς εὐτυχίας τους, τῆς ζωῆς του. Ἦταν φονιάς, φονιάς...Θεὸ μου!) Ἐκλεισε τὰ μάτια του σφίγγοντας τὰ δόντια του καὶ σήκωσε τὰ χέρια του σὰ νὰ ζητοῦσε συχώριο ἀπὸ κάποιον.—Τί ἔχεις πάλι; Σὲ συγχίσανε τὰ λόγια μου; Συγχώρα με δὲ ξέρω τί λέω κι' ἐγὼ τώρα—τώρα—ὦχ! Θεὸ μου μαρτύριο, νὰ τοῦ ζητᾶν καὶ συγχώρεση ὡστόσο γιὰ ν' ἀλλάξῃ κουθέντα εἶπε—πῶς ἀργοῦνε τὰ παιδιὰ!

* *

Ἡ νύχτα εἶχε προχωρήσει ἀρκετά... Ἐξω ἤσυχία...Στὸ κρεβάτι θαρρεῖς πῶς ἦταν στίβες ἀγκάθια... Καὶ μεσ' τὸ μυαλὸ τὸ ἴδιο τρομερὸ σαράκι τῆς σκέψης.Πόσο ὕπουλα ἀντηχοῦσε τὸ βήξιμο τοῦ γυιοῦ του ποῦ κουτσότρωγε στὴν κουζίνα μὲ τοὺς ἄλλους; θαρρεῖς πῶς ἔδγκινε ἀπὸ σάπιο στήθος. Τὸ κακόμοιρο τὸ παιδί ἀσυνήθιστο βλέπεις νὰ δουλεύῃ σὰ σκυλὶ δὲ θὰ πῆγαινε σὲ καλὸ... Κι' ὁ ἴδιος του ἑκυτὸς τοῦ φώναζε τὸν παρακινούσε...Ἐτσι, ἔτσι ἔπρεπε ... ἔπρεπε νὰ φύγῃ ἀπ' τὴ μέση. Ἀρκετὰ τοὺς κατάστρεψε. Ἐτσι κι' αὐτὸς θὰ γλύτωνε. Ὁ γυιὸς του θάβρισκε πιδ ἄλαφριά δουλειὰ οἱ κόρες του θάφιναν κάτι στὴ πάντα κι' ἡ γυναίκα του θὰ σωνότανε. Βέβαια θὰ τοὺς προξενούσε

μεγάλῃ λύπη μὰ θάταν ἡ τελευταία· ἕνα μῆνα, δυὸ, τρεῖς ἕνα χρόνο ἐπὶ τέλους θὰ τὸν ξεχνοῦσανε...Μὰ τί σφυριές εἶν' αὐτὲς στὰ γόνατα ποιὸς σκάθει στὸ στομάχι;...Κι' ἔμωσ ἤθελε νὰ ζήσῃ ἀκόμη νὰ δῆ τὰ παιδιὰ του ἀποκαταστημένα, παντρεμένες τίς κόρες του...Ἐπρεπε νὰ ζήσῃ ἀφοῦ τόσο τὸν ἀγαπούσανε. Εἶνε τόσο ὡμορφῆ ἡ ζωὴ ὅταν μᾶς ἀγαποῦνε...Ἄλλωστε ἄς περιμενε...Μπορεῖ νὰ πέθαινε μὲ φυσικὸ θάνατο γρήγορα—γρήγορα... Μὰ ὄχι! ὄχι! χίλιες φορές...Οἱ Γιατροὶ εἶχαν πῆ πῶς θὰ ζοῦσε ἔτσι παράλυτος ἀρκετὰ χρόνια. Ἄχ! πάλι αὐτὰ τ' ἀθρητικά!... τί σουδλιές τί μηρμουγκίασμα στίς κλειδώσεις...Ἄτιμη ζωὴ, βασανιστήριο! Πρέπει νὰ λευτερωθῆ νὰ ἡσυχάσῃ ἀπ' αὐτὴ...Μὰ πῶς; Ἐνα ἄλυτο ἐρωτηματικὸ πρόβαλε ἔμπρός του... Παράλυτος, ἀκίνητος πῶς θάβρισκε τὸ μέσο; Πῶς; Καὶ τ' ἀδυνατισμένο μυαλὸ του μάταια ζητοῦσε τὴ λύση.

Μὰ τί γογγυεῖ εἶν' αὐτὸ ποῦ διατρέχει τὸ κορμί του, σὲ ποιὸ τρικυμισμένο πέλαγος βρίσκεται, σὲ ποιὸ καμῖνι τὸ κεφάλι του, ποῦ βλέπει, ποῦ πάει; Κρῦο, φλόγες, κόσμος, φασαρία, δρόμος τί εἶν' αὐτὰ ποῦ βλέπει; Μ' ἀλήθεια; ἔγινε καλὰ, περπατᾶ, εἶνε στὸ καφενεῖο... Νὰ κι' οἱ φίλοι του· ὁ Γεώργιος, ὁ Τάσος, ὁ Ἀντρέας, ὁ Μιχάλης ὄλοι-ὄλοι. ὦ! ναὶ εἶνε καλὰ· φάχνει τὰ πόδια του, τὸ στήθος του, τὸ κεφάλι του γιὰ νὰ πεισθῆ πῶς δὲν εἶνε ὄνειρο. Τρέχει, πηδάει σὰν τρελλὸς κοντὰ στοὺς φίλους του.—Χᾶ, χᾶ, χᾶ. Γειά σου Τάσο, γειά σου Γεώργο. Τί γίνεστε βρὲ ψυχές; Μὰ τί ἔχουν αὐτὰ τὰ ποτήρια; Κρασί; — ὦ χαρά! κρασί, κρασί λαχταριστό, στερεμένο κρασί γλυκὸ, πιπεράτο, ἄσπρο σὰ φλουρί, κόκκινο, μαῦρο, γλυκὸ, νόστιμο, ἀψό, ἀχώριστε σύντροφε κρασί. Κι' ὄλος ὁ κόσμος ἔγινε μιὰ κρασοθάλασσα κι' ἡ εὐωδία του ἔμπαινε στὸ αἷμα, στὰ νεῦρα, στὸ κεφάλι. Καὶ μιὰ φωτιὰ φούντωνε μέσα του.—Κρασί, κρασί καίομαι... Γιὰτί δὲ μ' ἀφίνετε νὰ πιῶ; — Καὶ πετάχτικε ἀπ' τὸ κρεβάτι του σπασμωδικὰ, μιλιώντας ἀσυνάρτητα, τρελλά, χαμένα...

Ὅλοι ζυγώσανε ἀναστατωμένοι.—Παναγιὰ μου! τοῦ χτύπησε πάλι στὸ κεφάλι ἡ ἀρρώστια, τί νὰ κάνουμε νυχτιάτικο θέλει γιαιτρὸ, ἐνέσεις...—Γειά σου Τάσο, εἶπ' ὁ ἄρρωστος δίνοντας ἕνα χαϊδευτικὸ μπάτσο στὴ γυναίκα του, δὲν κερνάς ἐσύ; —Σύχασε Θανάση... ξαπλώσου πιά...—Τί; νὰ ξαπλώσω;... Σὺγοῦρα σὰς στρίψανε. Θέλω νὰ πιῶ, νὰ πιῶ, νὰ μεθύσω, νὰ γλεντήσω.. Γειά σου Γεωργάκι. Χᾶ, χᾶ, χᾶ, κι' ἀπότομα σωριάστηκε χάμου ἀναίσθητος σὰ νεκρὸς... Πατέρα... Θανάση... Σήκω ἀπάνω... μίλησέ μας... Πατέρα χτύπησες; δὲ μᾶς γνωρίζεις πατέρα; — Πάψτε πιά τρελλοκομεῖα, εἶπ' ὁ γυιὸς ποῦ πηγαινοερχόταν σὰ θεριδὸ μὲσ' τὸ κλουδί του.—Τρέξε, Κώστα στοῦ θείου.— Ὅχι! Ποτέ... νὰ φέρουμε ἄλλο γιαιτρὸ νὰ πάω καὶ νὰ μὲ διώξῃ πάλι; — Μὰ, παιδί μου, τὰ δυὸ κατοστάρικα ποῦ φερες πρέπει νὰ τὰ δώσουμε στὸ νοικὶ μὴ μᾶς πετάξουνε στὸ δρόμο.—Καλλίτερα στὸ δρόμο παρὰ νὰ τοῦ προσπέσω τ' ἄτιμου.— Μὰ παιδάκι μου θὰ βαστήξῃ ὁ πατέρας ὅταν μᾶς κάμουμε ἔξωση. Ποῦ νὰ πάμε μ' ἕνα ἄτιφο νεκρὸ... Σκέψου παιδί μου τὴ καταφρόνια μας... Χάνουμε τὸν ἄνθρωπο μας ἀπὸ λεφτὸ σὲ λεφτὸ... Φωτιὰ βγάξει τὸ

κούτελό του... Σπαρταρά ή καρδιά του σαν ψάρι... Τρέξε παιδί μου, παρακάλεσε τον, πέσε στα πόδιά του, πεθαίνει ο πατέρας σου...

"Ένα σιγανό μούγκρισμα σά διαμαρτυρία που άμέσως συντρίφτηκε πάνω στ' απελπισμένα πρόσωπα των γυναικών και στο μαρμαρωμένο του άρρωστου, κι' ο γυιός βγήκε...

Εημέρωσε Κυριακή... Ο άρρωστος φαινόταν πώς είχε καλλιτερέψη... Τώρα, όπως ύστερα από κάθε κρίση της άρρώστιας, το κίτρινο χρώμα είχε λίγο υποχωρήσει: απ' το πρόσωπό του... Με τις ζαρωματιές που αλάκωναν βαθιά, σαν μολυδιές στο χαρτί, την όψη του και με τ' άραια γενάρια του θύμιζε τις εικόνες των άσκητών που φιγουράρουν στα παλιά βιβλία... Έτραβήξανε την πολυθρόνα του στο παράθυρο κι' άνοιξανε το τζάμι για να μπή ο ήλιος... Τί όμορφη μέρα! Κοίταξε τον τοίχο. Ήταν πρωτομαγιά σήμερα... Τί άποχάνωση που ήταν άπλωμένη στο είπε του! Τ' άσχημα όνειρα που 'χε δ'η τον είχαν ταραξει φαίνεται... "Η μήπως τον έπιασε πυρετός; "Απ' την κουζίνα ώστόσο άκούονταν κάτι ψιθυρίσματα... Ήταν ή γυναίκα του, ή μιá κόρη κι' ο γυιός... Τί νάλεγαν άραγε κρυφά;... Τέντωσε τ' άφτιά του... «... Λοιπόν, συνέχιζε ο γυιός, ο θεός είχε χορδ σπίτι του κι' είδα κι' έπαθα να τον δώ γιατί οι ύπηρετρίες δέν μάφιναν να μπώ έπειδή φορούσα παλιόρουχα. "Επί τέλους απ' τις φωνές μου βγήκε ο ίδιος κι' άγριοκοιτάζοντάς με με πήρε στο γραφείο του για να μη μ' άκούσουν οι προσκαλεσμένοι του... "Αφ' ού με σκυλόδρισε για τ' ά προηγούμενα, με ρώτησε τί θέλω... "Εγώ βαστήχτηκα και τούπα πώς πέθαινε ο πατέρας και τον παρακάλεσα νάρτη. — Σπουδαίο τ'ό πράμα είπε και μ' άνησύχησε. Μια κρίση είπε και θά τ'ό περάση. Καλλίτερα να πεθάνη να γλυτώσετε και σεις. Πάρε να πενηντάρι και φύγε. Οι προσκαλεσμένοι μου θά με ζητάνε. "Ε! τότε κι' εγώ δέν κρατήθηκα πιά... Τούρριξα τ' ά λεφτά στη μούρη, τούπα έτι μούρθε στο στόμα κι' έφυγα λέγοντας άκόμη. "Εκείνος άφρισε κι' ούρλιαε. — Παλιόπαιδο, κκομαθημένο, Μπολσεβίκε. — Μετά πήγα κι' έφερα τον άλλο γιατρό. Δέ σ' άς τώλεγα να μην πάω; "Εσείς τ' ά φταίτε. — "Ο κακούργος! μα δέν έχει καρδιά μέσα του! — Σιγά μη σ' άκούση ο πατέρας... » Και σωπάσανε.

"Η γυναίκα του ζύγωσε. — Θά πεινάς ε; ... όπου νάσαι θά περάση ο γαλατάς. Μα τί έχεις, κλαίς; — Μπα, όχι, ο ήλιος με θάμπωσε. Που πήγε ή; Νίκη; — Σέ κάποια δουλειά. — Που δηλαδή; — Στο "Αντώνη. — Μα γιατί; Νά, για νά... — πές μου επί τέλους. — Πήγε να ζητήση κάνα κατοστάρικο για τ'ό νοίκι. Μα μη νοιάζεσαι σ'ό γι' αυτά. "Εσύ να κοιτάς την υγεία σου. "Εχτές συγχίσιτες και σ' έπιασε πυρετός πάλι.

Μά κι' από πέτρα νάτανε, πάλι θά ραϊζονταν. "Η ίδια ιστορία έχτές: έτι είχαν, στους γιατρούς και τώρα θά τ'ός πετούσανε στο δρόμο... Τ'ό σκυλι'ό άδερφός του. "Αχ! πώς θάθελε να πεθάνη! μα πώς, πώς;

"Ένα δροσάτο χέρι άκούμπισε στο καυτό κούτελό του — Καλημέρα μπα-

μπα, καλή πρωτομαγιά. Είσαι καλλίτερα ε; — Ήταν ή κόρη του. Σούφερα δυόβιολέτες. Καθώς έρχόμουν απ' του κυρ- "Αντώνη, μου τ'ής έδωσαν ο Βαγγέλης, άνοιξε ξέρες δικό του μαγαζί. — Ποιός Βαγγέλης; — Καλέ τον ξέχασες; ο πρώην άρραθωνιαστικός μου. Σου στέλλει χαιρετίσματα και θάρθη λέει να σέ δ'η καμμιά μέρα: μα τί έχεις πάλι, στεναχωρέθηκες; — Παιδί μου, σ' άς παιδεύω τόσο πολύ... — Καινούργια-ν-αυτά πάλι; "Εσύ δέ βασανίστηκες να μ' άς μεγαλώσης; — Και σαν χαδιάρα γατούλα τον άγκάλιασε και τον φίλησε. — Πώ, πώ! πώς άγκυλώνουν τ' ά γένια σου. Στάσου να στα κόψω κοντεύεις να γίνης σά διάκος. Τώρα να γδυθώ κι' έφτασα. — ["Ήταν χαριτωμένη άλήθεια ή κόρη του ή Νίκη μα τ' ά χρόνια την είχαν πάρει σάβρανα. Κανένας δέν τ'ή ζήτησε απ' τον καιρό που τ'ή χώρισ' ο Βαγγέλης. Φτωχάδακι βλέπεις κι' αυτός ήθελε τ'ή προικοούλα τ'ής για ν' άνοιξη δική του δουλίτσα. Μ' άφου φαώθηκε στους γιατρούς πώς να τ'ήν επαιρνε; Νά πεινούσαν δηλαδή κι' οι δυό; Κι' ήταν τόσο καλό παιδί ο Βαγγέλης!] Αύτός, αυτός έφταιγε και σ' αυτό. "Η κόρη του έχανε τ'ήν τύχη τ'ής, έμενε γεροντοκόρη εξ αίτίας του. Και π'ό επίμονα τώρα άναρωτιότανε:

Πώς να πεθάνω, πώς;

Φωνές πρόσχαρες έρχόνταν απ' τ'ό δρόμο και κάπου-κάπου κανένα αυτοκίνητο πέρναγε φορτωμένο με λουλούδια. Τ' ά κεραμίδια των σπιτιών βρεγμένα απ' τ'ή χτεσινή βροχή φιγουράρανε σά ξανανιωμένα απ' τ'ή φύση: ως κι' ή λάσπη του σοκακιού χρωσμένη απ' τ'ό φεγγόβλημα του ήλιου γιόρταζε κι' αυτή κι' ήταν ευτυχισμένη. "Ένα κάρρο φορτωμένο με φτωχόκοσμο γιόμισε τον άέρα με κρότους, φωνές και χάχανα. Ποιός ξέρει σέ ποι' ά έξοχη τράβαγε... τ'ό παράθυρο τ' ά αντικριού σπιτιού άνοιξε και τ'ό κεφάλι ενός σκερτσόζικου δουλικού κοίταξε τ'ό δρόμο έρευνητικά ύστερα χαμογέλασε και χάθηκε. Μα σέ λιγάκι ξαναφάνηκε μ' ένα χαριτωμένο φανταράκι. Κι' όλο κουνήματα και λιγωμένες ματιές... Νιαουρίσματα και γαυγίσματα χαρούμενα και κάπου-κάπου κανένα ζ'ό έτρεχε στα κεραμίδια ή στο δρόμο... Μα τ' ά πιτσιρίκια είχαν λυσάξει σήμερα. Τ'ί στριγγλιές ήταν αυτές που βάζανε — Μωρή — Μαρία τ'ή σούρα μου γρήγορα γιατί θά σου σπάσω τ'ό κεφάλι — τ'ήν έκλειψες τ' άδερφού μου, κλέφταρε — τώρα θά δ'ης μωρή ψιρού — ψιρού-ν- ή μάνα σου. — Κι' ύστερα ούρλιάγματα, τσιτσιρίσματα, φασαρίες — τί φως, τί ζωή στο κόσμο και τί σκοτάδι και θάνατος μέσα του! "Επιασε τ' ά δυό του μάγουλα σφίγγοντάς τα με δύναμη — τ' ά στρίγγλικά με ξεκουφάνανε! ψιθύρισε κι' ένοιωσε κάτι να ξεψυχά μέσα του. Γιατί ή ευτυχία του άλλου να κάμνη άβάσταχτη τ'ή δυστυχία μας; Βλέπεις τ'ό κόσμο να χαιρέται και μέσα σου γιγαντώνει τ'ό μίσος εναντίον του. Νοιώθεις πώς δέν έχεις κανένα σύντροφο κανένα φίλο στη συμφορά και λές — Κόσμε άπονε, έχθρέ, εγωϊστή αν μπορούσα να σ' έπνιγα να σέ κομμάτιαζα, να σέ σκότωνα με τ' ά ίδια μου τ' ά χέρια...

Μά, τί στο καλό, σκέψεις είν' αυτές; Σωστά λένε πώς τ'ό άρρωστο κορμί στρίβει και μερικές βίδες του μυαλού. Τ'ί σου φταίει ο κόσμος όταν έσύ ο

Ίδιος, καταστρέφεις; Όταν έχεις νιάτα και τὰ δηλητηριάζεις; Όταν είσαι ευτυχισμένος και προκαλείς τὴν συμφορὰ; Ἐσὺ είσαι ὁ ἄπικος, ὁ ἐγωϊστής.

Ἐσὺ καταστρέφεις τὸν ἑαυτὸ σου και πνίγεις και τοὺς ἄλλους; Κάτω ἀπ' τὰ εἰρήνια τοῦ ἑαυτοῦ σου σκεπάζεις και τόσες ἄλλες ζωές, ποὺ ἔχουν δικαίωμα νὰ χαροῦνε κι' αὐτές. Εἶσαι ἴνα γέρικο κούφιο δεντρί ποὺ πρέπει νὰ ξεριζωθῆς για νὰ μὴ πεθάνουν τόσα τρυφερὰ βλαστάρια ποὺ ρουφᾶς τοὺς χυμούς τους—Θέλω νὰ πεθάνω, εἶμαι κακοῦργος, εἶμαι φονιάς...θὰ τρελλαθῶ....

Ἐσφιξε τὸ λαιμό του τόσο ποὺ ἡ γλώσσα του και τὰ μάτια του πετάχτηκαν ἔξω. Μὰ τὰ χέρια του δὲν βαστοῦσαν περισσότερο· χαλαρώθηκαν, ἔπεσαν ἄψυχα κι' ἀπαυδισμένοι ἀπ' τὸν ἐσωτερικό κι' ἐξωτερικό ἀγῶνα ξαναρωτήθηκε σὰν τόσες φορές.

Πῶς νὰ πεθάνω;

Πατέρα, ἔτοιμη εἶμαι, στάσου ν' ἀκονίσω τὸ ξουράφι.—Και με τὰ εὐκίνητα χέρια της ἄρχισε νὰ τὸ κινεῖ πάνω στὴν ἀκόνη... Ὁ γέρος κοίταξε τὸ ξουράφι π' ἀστραφτε στὸ φῶς τοῦ ἡλίου και τὰ μάτια του φωτιστήκανε παράξενα. Κάποιο χαμόγελο ποὺ ἔδωσε με μιᾶς...λές, νὰ νοιωσε χαρὰ; ἢ μήπως λύπη;... Ποιὸς ξέρει...σίγουρα ὅμως και τὰ δύο.

Στὸ μεταξύ ἡ κόρη του τοῦ σαπούνισε τὸ πρόσωπο κι' ἀκούμπησε ἕνα καθρεφτάκη ἀντίκρου του στὸ παράθυρο.—Ἐγὼ μόνος μου θὰ ξουριστῶ...εἶπε ἀπότομα—ἀστειεῖσαι, καλέ, εἶπ' ἐκείνη, ἕσένα τρέμουν τὰ χέρια σου. ἦς νὰ κοπῆς νάχουμε κι' ἄλλα;—Σήμερα εἶμαι καλλίτερα...ἄσε με και νὰ δεῖς τί ὥραϊα ποὺ θὰ ξουριστῶ.—Καλὲ πατέρα γιατὶ νὰ κουραστῆς ἄδικα; Ἄσε με νὰ κάμω τὴ δουλειά μου.—Καλά, παιδί μου...Μὰ είσαι νηστική ἀπ' τὸ πρωῦ... Πήγαινε νὰ πιῆς κάτι, ποὺ σοῦ φωνάζει ἡ μαμὰ σου...Κι' ὕστερα ἔρχεσαι.—Ἐτσι με τίς σαπουνάδες θὰ σ' ἀφίσω;—Πήγαινε, σοῦ λέω...μὴ με στεναχωρᾶς...φύγε...

Ἐπὶ τέλους. Ἦταν μόνος του... Ἡ μεγάλη στιγμή εἶχε φτάσει θ' ἀκούμπαγε τὸ ξουράφι στὸ λαιμό κι' ὄλα θὰ τελείωναν...Κι' ὅμως! τί ὡμορφὴ ποὺ τοῦ φαινόταν τώρα ἡ ζωὴ...Μύρισε τίς κατακόκινες βιολέττες κι' ἔνοιωσε τὴ μυρωδιά τους νὰ τὸν ξαναγιώνη, νὰ δίνη ζωὴ σ' ὄλο του τὸ κορμί, νὰ μπαίνει μεσ' τὴ παράλυτη σάρκα του, στὸ αἷμα του, στίς φλέβες του, στὸ μυαλό του... Μέσ' τὸ καθρεφτάκο ἔδλεπε τὴ διπλανὴ κάμαρη ποὺ ἴταν πίσω του. Ἡ γυναίκα του σιδέρωνε...Ἡ κόρη του ἡ ἄλλη κένταγε—ἄχχε φαίνεται καμμιά βιαστική παραγγελία...Ἡ Νίκη ἔτρωγε βιαστικά...Ὁ γυιὸς του καθόταν σκεπτικός. Μόνο αὐτοὶ τὸν ἀγαποῦσανε μὰ ἡ ἀγάπη τους ἴταν ἀπέραντη...Και μεσ' τὴν ἄρρωστη του φαντασία του ἐφαντάζανε σὰν ἕνα σύμπλεγμα θεῖο ἀγάπης και πόνου... Αὐτὸς τοὺς ἔδωσε τὴ ζωὴ κι' ὁ ἴδιος τοὺς τὴν κατὰστρεψε... Θεέ μου! Γιατὶ με τὸ ἴδιο μυαλό ποὺ μᾶς ἔδωσες κάμνουμε ὅτι θέλουμε και με τὸ ἴδιο πάλι μετανοιῶνουμε γι' αὐτὸ ποὺ κάμαμε.—Γυναικοῦλα μου, παιδάκια μου...Δὲν ἔδλεπε πιά στὸ καθρέφτη γιατὶ εἶχε θολώσει...Τὸν πῆρε στὰ χέρια του τὸν φίλησε με παραφορὰ κι' ὕστερα με βαρὺ χέρι ἔφερε τὸ ξουράφι πρὸς τὸ λαιμό του...Κι' οἱ βιολέττες μύριζαν—μύριζαν...Ἐνας δυνατὸς κρότος

ἀκούστηκε τὴν ἴδια στιγμή τὸ τζάμι τοῦ παραθυριοῦ, ἔσπασε συντρίφτηκε και τὰ κομμάτια τοῦ πέσαν στὰ χέρια του, στὸ πρόσωπό του και τὰ μάτωσαν...Κάτι τὸ βαρὺ κι' ὀρηκτικὸ χτύπησε στὸ κούτελό του και λιγοθύμισε...—Ὅταν ἦρθε στὰ σύγκαλά του ἴταν ξαπλωμένος στὸ κρεβάτι· τὸ κεφάλι του, ὁ λαιμός του τὰ χέρια του ἴταν φασιωμένα. Στὸ προσκέφαλο ἴταν οἱ δικοὶ του.—Ἄ! νὰ ἀνοιξε τὰ μάτια του, εἶπ' ἡ γυναίκα του και τὰ κατακόκκινα μάτια της γελάσανε...Μὴ μιλάς και κουράζεσαι. Δὲν εἶνε τίποτε σπουδαῖο... Ἐνα παληόπαιδο θᾶρριξε καμμιά πέτρα ἀπ' τὸ δρόμο κι' ἔσπασε τὸ τζάμι και σὲ χτύπησε. Μόνο ποὺ τὸ ξουράφι κόντεψε νὰ σοῦ κόψη τὸ λαιμό. Κανένας ἄγιος θᾶβαλε τὸ χέρι του και δὲ πῆγε βαθειά.—Ἡ κόρη του ἔσιαξε τὰ μαξιλάρια και τὸ χᾶϊδεψε ἀπαλά.—Ἐγὼ φταίω ποὺ ἔφυγα και σ' ἄφισα.—Ἀλήθεια... πόσο ὡμορφὴ εἶνε ἡ ζωὴ ἴταν μᾶς ἀγαποῦνε ... και ξανάκλεισε τὰ μάτια του...

* *

Τὸ φεγγάρι τοῦ Ἰουνίου ἔπεφτε στὴν ὠχρὴ μορφὴ του καθὼς τὰ συλλογιέταν. Μιὰ πέτρα, μιὰ πετρίτσα μονάχα τόση δὰ σὰ καρύδι δὲν τὸν ἄφισε νὰ σκοτωθῆ...Ποιὸς τὴν ἔρριξε; Ἡ τύχη, ὁ Θεός, ὁ διάβολος ποιὸς ξέρει!... ἕνα παιδί τοῦ δρόμου ἀνήξερο κι' ἄγνωστο ποὺ θὰ τᾶσκασε ὕστερα τρομαγμένο για νὰ μὴν τὸ δείρουνε...Κι' ἴταν τόσο ευτυχισμένος τώρα! Ὁ γυιὸς εἶχε βρῆ καλὴ δουλειά· ἡ μιὰ του κόρη εἶχε παντρευτῆ και τοῦ ἐτοίμαζε τώρα ἐγγονάκι και τῆς ἀλλήνης ἡ παντρειά θρισκόταν στὰ σκαριά. Σὲ λίγο θὰ γινόνταν παππούς, τί λαχταρισμένη στιγμή!... Μιὰ ξεκούραση χᾶϊδεψε τὸ βασανισμένο του κορμί και κάτι μέσα του χόρευε τρελλά, μεθυσμένα... Ἡ πιὸ γλυκειὰ ζᾶλη, σὰν ἐκείνη ποὺ νοιώθει τὸ σκουληκι ὅταν γίνεται πεταλοῦδα τὸν παρέσυρε, τὸν ξαναγεννοῦσε...Ξαφνικά ἔνοιωσε πῶς κρύωνε...Ἦρθαν και τὸν σκεπᾶσανε· ἀπὸ τότε δὲ ξαναμίλησε...Φαινόταν σὰ νὰ χαμογελοῦσε ὥρες κειτόταν ἔτσι...Στὸ θαμποχάραμα ἀνοιξε τὰ μάτια του. Κοίταξε κάπου μακριά, τὸ προσωπό του συσπᾶσθηκε ἀπαράλλαχτα σὰν ὅταν ἔπινε κανένα πικρὸ γιαιτρικό μ' ἀμέσως ἔγινε ἀκίνητο, γαλήνιο, ἡσυχο...Κάποιο ὅμως παράπονο διακρινόταν στὰ χεῖλη του.—Πατέρα, πέθανες μόλις σοῦ χαμογέλασε ἡ ζωὴ... ἔκλαιγ' ἡ κόρη του φιλώντας τον... Κι' ἀπ' ἔξω, ἀπὸ κάπου, μακριά, κάποιιο ξενύχτηδες τραγουδοῦσαν βραχνά, λιγωμένα, μερακλίδικα...Και με τὰ τόσα βᾶσανα πάλ' ἡ ζωὴ γλυκειὰ ἴνε.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΕΛ. ΜΟΣΚΟΒΗΣ

ΚΑΙΤΗΣ Δ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ

ΠΑΛΑΤΙΑ — ΤΑΦΟΙ

Σπίτια ψηλά με τὰ πολλὰ πατώματα πού μοιάζεται σὰ πύργοι μεσαιωνικοί, σπίτια πού ἡ περίσσεια σας ἢ πολυτέλεια τραβάει τὰ μάτια τοῦ διαβάτη καὶ τὰ κάνει νὰ σᾶς θεωροῦν ἐκστατικά, σπίτια πανώρια πού τὸ ζητιᾶνο κάνετε ψηλόφθονα νὰ σᾶς κυτᾶ, σπίτια με τὰ λευκὰ τὰ μάραμα καὶ τὰ φανταχτερὰ στολίδια πού τῶν παρθένων οἱ καρδιές σ' ἀντίκρουσμά σας χτυπᾶνε δυνατὰ, ἀφήνοντας τὴ φαντασία τους νὰ πλανιέται σὲ παραμυθένιες εὐτυχίες πού κρύβετε μέσα σας, πόσα ἀνοιξιὰτικα πρωῒνά, καὶ χειμωνιὰνικα ἀπέβραδα, ἐνῶ πλανιόμουνα μπροστά σας, δακρυσμένα ἀπὸ πάνω σας δὲν ἐκατέβασα τὰ μάτια! Πόσες φορὲς δὲν ἔφυγα μακριὰ σας με τὴ καρδιά βαρειά καὶ δὲν εὐχήθηκα ποτὲ νὰ μὴ σᾶς εἶχα ἀντικρύση. Γιατὶ ἐγὼ δὲ σᾶς θαρρῶ ὅπως σᾶς βλέπουν ἄλλοι. Σᾶς βλέπω με τὰ μάτια τῆς ἀλήθειας, βλέπω τῆς κρυμμένες σας δυστυχίες, τὰ τόσα δράματα πού κρύβουν οἱ παραστολισμένοι σας τείχοι. Τὸ μάτι μου διαπερνᾶει τὰ σφαιλιστὰ σας παραθύρια καὶ τὰ βουβά σας δράματα μοῦ σφίγγουν τὴ ψυχή...

Εἶχα καιρὸ πού κυττοῦσα μιὰ πολυτελεστάτη μοντέρνα πολυατοικία. Δὲν ξέρω γιατί τὸ σπίτι αὐτὸ μοῦ φαίνονταν ποῖο παράξενο ἀπὸ τ' ἄλλα. Ἰδίως τὸ ἀπάνω πάτωμα πού ἦταν πάντοτε κλειστό. Ὅταν περνοῦσα ἀπὸ μπρὸς του κολλοῦσα τὰ μάτια μου σ' αὐτὸ τόσο πολὺ καὶ με τέτοια ἀφοσίωσι πού πολλές φορὲς κυνδίνευα νὰ με κόψουν τ' αὐτοκίνητα πού πέραγαν κοντὰ μου γιατί δὲν τ' ἔβλεπα—δὲν τ' ἄκουγα ἀπ' τὴν προσήλωσι μου στὸ σπίτι. Μιὰ μέρα πού περνώντας, καὶ κατὰ τὴ συνήθειά μου κύτταζα προσπαθώντας νὰ λύσω τὸ μυστήριον αὐτοῦ τοῦ appartement (γιατὶ μυστήριο ἔβλεπε σ' αὐτὸ ἡ φαντασία μου), εἶδα τὸ θυρωρὸ τοῦ σπιτιοῦ νὰ με πλησιάζει καὶ νὰ μοῦ λέει ὅτι ἡ κυρία τοῦ ἀπάνω appartement με παρακαλοῦσε νὰ πάω ἀπάνω γιατί ἤθελε νὰ μοῦ μιλήσει. Τὴν κυρία δὲν τὴν ἤξερα μὰ δίχως κἂν νὰ τὸ σκεφθῶ αὐτό, τὸν ἀκολούθησα πρόθυμα γιὰ νὰ μάθω—γιὰ νὰ δῶ. Τί; Οὔτε γὼ δὲν ἤξερα. Κάποια δύναμι ἀνώτερη με διηύθυνε τὴν ὥρα κείνη. Μπαίνοντας στὸ ἀσανσὲρ ρωτιόμουνα. Ποῦ πάω; Σὲ ποιὸν πάω; Τί θ' ἀντικρύσω; Τί δουλειὰ ἔχω γὼ στὸ ξένο σπίτι; Τί τρέλλα εἶν' αὐτὴ πού κάνω; Οἱ σκέψεις πέραγαν ἀπ' τὸ μυαλό μου μὰ δίχως καὶ νὰ πῶ νὰ γυρίσω πίσω.—Κάποια στιγμή τὸ ἀσανσὲρ σταμάτησε. Βρέθηκα σὲνα διάδρομο πολυτελέστατα ἐπιπλωμένο. Μιὰ ὑπηρέτρια μ' ὠδήγησε σ' ἓνα ἀπέραντο σαλόνι μ' ἐπίπλωσι βαρειά. Εἰκόνες μεγάλων ζωγράφων στοὺς τοίχους, χαλιὰ περσικὰ χάρμω. Βιτρίνες γιομάτες ἀρζαντερί. Κυττοῦσα—κυττοῦσα...

Μιὰ κυρία παρουσιάστηκε μπρὸς μου ντυμένη στὰ μαῦρα. Τὰ μάτια της ἦταν κόκκινα ἀπὸ τὰ δάκρυα. Τὸ δέμα της μαραμμένο πρόωρα ἀπὸ θλίψεις. Τὰ χεῖλια της ζάρωναν σὲ μορφασμὸ πίκρας καὶ τ' ἄσπρα της μαλλιά στεφάνωναν τ' ἀπελπισμένο της πρόσωπο. Ἄθελα ἀνατριχίασα. Μὲ ζητήσατε μουρμούρισα. Μὲ κύτταξε. Σᾶς βλέπω πάντα ἀρχίνησε νὰ κυττάτε τὸ σπίτι παράξενα. Μοῦ φάνηκε πῶς στὸ βλέμμα σας διάβασα μιὰ συμπόνοια, μιὰ καλωσύνη, καὶ μιὰ ἀνάγκη ἐννοιωθα μέσα μου νὰ σᾶς φωνάξω ἀπάνω, νὰ σᾶς πῶ τὸ πόνο μου, τὸ μυστικὸ μου, σὲ σᾶς τὴν ἄγνωστη διαβίτισσα, γιατί δὲν ἔχω κανένα δικό, κανένα πού νὰ με πονάει. Τᾶλεγε καὶ τὰ δάκρυα τρέχαν ποτάμι ἀπὸ τὰ μάτια της Ἔτρεμα ὅλη δὲν ἤξερα τί νὰ τῆς πῶ, δὲν καταλάβενα πού βρισκόμουνα, τί ἔπρεπε νὰ κάνω. Κατάλαβε τὴν ταραχὴ μου. Μὴ φοβᾶσθε μοῦπε θὰ εἶμαι σύντομη, ἡ ἱστορία μου θὰ σᾶς λυπήσει μὰ δὲ θέλω νὰ σᾶς κουράσω γιατί εἴσθε νέα, γιατί εἴσθε παιδί καὶ τοὺς νέους δὲν πρέπει κανεὶς νὰ τοὺς πικραίνει...

Εἶχα τὸν ἄντρα μου καὶ μιὰ κόρη ὁμορφη καὶ καλὴ σὰν ἀγγελοῦδι, καμάρι τοῦ σπιτιοῦ καὶ τοῦ κόσμου. Ζούσαμε εὐτυχισμένα με ὅλα τὰ καλὰ πού ἡ ψυχικὴ γαλήνη καὶ ἡ οικονομικὴ ἀνεξαρτησία δίνει στοὺς ἀνθρώπους. Ξάφνου ἔχασα τὸν ἄντρα μου. Τὸ χτύπημα αὐτὸ ἀναπάντεχο μ' ἔκανε πτώμα. Γιὰ χάρι ὁμως τοῦ παιδιοῦ μου ἔκανα κουράγιο καὶ κρύβοντας βαθεῖα τὸ πόνο μου, ἔδειχνα πρόσωπο γαλήνιο, συχνά, σχεδὸν χαρωπὸ. Παραθερίζαμε στὴ Κηφισσία τὸ μοιραῖο κείνο καλοκαίρι. Γνωριστήκαμε κεῖ μ' ἓνα διπλωμάτη πούχε ἓνα γυιὸ μηχανικό. Κάναμε παρέα συχνά. Διπλωμάτης παιδί μου τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὸ χαραῖρα. Μ' ἔπεισε νὰ δώσω στὸ γυιὸ του τὴν κόρη μου, κάλλιο νὰ τὴν ἔδιναι σὶδὸ χάρο, καὶ με τὸ παιδί μου ὀλάκαιρη τὴν περιουσία μας διατετιμημένη. Λίγο καιρὸ ὕστερα ἀπ' τὸ γάμο ἀρχίνησε ἡ δυστυχισμένη ζωὴ. Ἐκφυλος, παληάνθρωπος, κακὸς ὁ γαμπρὸς μου βασάνιζε, τυραννοῦσε τὸ παιδί μου, ἔβριζε, περιφρονοῦσε μένα. Τὰ ὑπομέναμε ὅλα. Τὰ δυὸ παιδία πούκανε ἡ κόρη μου δὲ μπόρεσαν νὰ συγκρατήσουν τὸν πατέρα. Βάσανα ἀτέλειωτα. Κι' ἓνα βράδυ χωρὶς νὰ τὸ νοιώσω μένα αὐτοκίνητο πῆρε τὸ παιδί μου καὶ τὸκλεισε στὸ φρενοκομεῖο, παρουσιάζοντάς τὴν γιὰ τρελλή... Ἐμένα ἔχει δῶ φυλακισμένη με τὰ δυὸ παιδία. Τὴν κόρη μου θέλω νὰ σώσω νὰ βγάλω ἀπὸ κεῖ μέσα, μὰ δὲν μπορῶ, φυβᾶμαι μὴ μέσα στοὺς τρελλοὺς, τρελλαθῆ σ' ἀληθινά. Μ' αὐτὸς ἔχει ὅλα τὰ μέσα νὰ τὴν κρατᾶει κεῖ πέρα γιὰ νὰ γλεντάει ἐδῶ κουβαλώντας κόσμον σὰν κείνον ἔκφυλο κι' ἐλεῖνό. Ἐγὼ δὲ ἀδύναμη νὰ στέκω, βουβὸ τοῦ πόνου ἄγαλμα. Βλέποντας με νὰ κλαίω με λυγμοὺς μοῦ πῆρε τὸ χέρι καί... συγχώρεσε με σὲ λύπησα εἶχα ὁμως τόση ἀνάγκη σὲ κάποιον τὸ πόνο μου νὰ πῶ...

Σπίτια ψηλά με τὰ πολλὰ πατώματα πού μοιάζεται σὰ πύργοι μεσαιωνικοί μοῦ φέροντε φρίκη. Δὲ θέλω οὔτε νὰ σᾶς ἀντικρύζω. Τὰ δράματα πού κρύβετε μέσα σας ἀνθρώπινη ψυχὴ εἶθε ποτέ, ποτέ νὰ μὴ γνωρίση.

(Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ «Στὸ Διάβα»).

ΚΑΙΤΗ Δ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ

WASHINGTON IRVING

ΤΖΩΝ ΜΠΟΥΛ

[Ἡ Ἀμερικὴ δὲν εἶναι ἑξαιρετικὰ πλουσία σὲ μεγάλους συγγραφεῖς. Ὅσοιο ἀνέδειξε μερικοὺς οἱ ὅποιοι τιμῶν ἀληθινὰ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Μεταξὺ αὐτῶν, ἐξέχουσα ἐντελῶς θέση κατέχει ὁ Washington Irving τοῦ ὁποίου τὸ κυριώτερον ἔργο, *The Sketch Book*, κατέστη κλασικὸν ἀνὰ τὴν ὑφήλιον. Περιέχει ἐντυπώσεις ἀπὸ διάφορα ταξιδιά του, ἰδίως στὴν Εὐρώπη, εἰς ἐποχὴν - ἔζησε ἀπὸ 1783-1859 - ποὺ τὰ πλημμελῆ συγκοινωνιακὰ μέσα ἄφιναν στὸν ὄνειροπόλο ταξιδιώτη ὅλην τὴν ἄνεση νὰ πλησιάζῃ καὶ νὰ ζῆσιν μερικὲς ὥρες κοντὰ στὰ κειμήλια καὶ στὴν ἱστορία. Ἡ χάρις καὶ ἡ λεπτότης τῶν ἀφηγήσεων αὐτῶν, συνδυαζόμεναι μὲ καλοκάγαθον καὶ λεπτὴν εἰρωνείαν, φέρουν τόσο βαθειὰ τὴ σφραγίδα τοῦ λατινικοῦ πνεύματος ὥστε δυσκολεύεται κανεὶς νὰ πιστέψῃ πῶς ὀφείλονται στὴν ἐνὸς Βοραιοαμερικανοῦ. Ἐνομίσαμεν ὅτι θὰ προσεφέραμεν μίαν εὐχάριστον ποικιλίαν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Νέας Ζωῆς» διδόντες κατωτέρω ἐν μεταφράσει ἕνα τεμάχιον ἀπὸ τὸ φεῦ! τόσον ὀλίγον γνωστὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔργον τοῦ Washington Irving, ὅπου σατυρίζει μὲ ἀπαράμιλλον τέχνην τὰς ἀδυναμίας τῶν Ἀγγλων ἑξαδέλφων του].

Δὲν ὑπάρχει εἶδος χιοῦμορ στὸ ὁποῖο οἱ Ἀγγλοι νὰ διαπρέπουν τόσο ὅσο σ' ἐκεῖνο ποὺ συνίσταται σὶδὸ νὰ γελοιογραφῶν καὶ ν' ἀπονέμουν ἀστεῖες ὀνομασίες ἢ παρατσούκλια. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἔχουν βαπτίσει ἀμίμητα ὅχι μόνον ἄτομα, ἀλλὰ καὶ ἔθνη, καὶ μέσα στὴ μαγία τῶν νὰ σπρώξουν ἕνα χωρατὸ ὅσο χωρεῖ, δὲ γλύτωσε οὔτε ὁ ἑαυτὸς τῶν. Θὰ νόμιζε κανεὶς πῶς, προσωποποιούμενο, ἕνα ἔθνος θὰ ἦταν ἱκανὸ νὰ παραστήσῃ κάτι μεγαλειώδες, ἡρωϊκὸ καὶ ἐπιβλητικὸ, ἀλλὰ εἶναι χαρακτηριστικὸ τοῦ περιεργου χιοῦμορ τῶν Ἀγγλων καὶ τῆς ἀγάπης τῶν γιὰ κάθε τι ἀστεῖο, κωμικὸ καὶ οἰκεῖο, ὅτι σχηματίζανε ἀπ' τὴς ἐθνικῆς λέξεως τῶν ἕνα βαρὺ σωματώδη γεροντάκο, μὲ τρίκωχο καπέλλο, κόκκινον γελέκο, πέτσινον βρακί, καὶ ὑποβλητικὴ μαγγοῦρα. Πῆραν παρὰξενὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἐκθέσουν τὴς πιδὸ γνήσιες ἀδυναμίας τῶν ἀπ' τὴν ἀστεῖα ὄψη τῶν καὶ ὑπῆρξαν τόσο ἐπιτυχεῖς στὸ σκισάρισμα αὐτό, ὥστε εἶναι ζήτημα ἂν ὑπάρχει ζωντανὸ πρόσωπο σήμερον ποὺ νὰ εἶναι τόσο ζωηρὸ στὸ νοῦ τοῦ κοινοῦ ὅσο αὐτοῦ τοῦ ἐκκεντρικοῦ τύπου, τοῦ Τζῶν Μπούλ.

Ἴσως ἢ συνεχῆς ἀτένισις τοῦ χαρακτῆρος ποὺ πλάσανε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο συνέβαλε στὸ νὰ τὸ συνδέσῃ μὲ τὸ ἔθνος, καὶ ἔδωσε ἔτσι πραγματικότητα εἰς ὅ,τι κατ' ἀρχὰς εἶχε πιθανῶς ζωγραφισθεῖ κατὰ μέγα μέρος μὲ τὴ φαντασία. Οἱ ἄνθρωποι κλίνουν πάντα ν' ἀποκτήσουν τὴς λέξεις ποὺ τοὺς ἀποδίδονται συνεχῶς. Ὁ πολὺς λαὸς στὴν Ἀγγλία φαίνεται γοητευμένος ἀπ' τὸ ἰδεῶδες, ποὺ πλάσανε, τοῦ Τζῶν Μπούλ καὶ προσπαθοῦν νὰ συμπεριφέρονται σύμφωνα μὲ τὴς μεγάλας γραμμὰς τῆς καρικοτοῦρας ποὺ ἔχουν μπρὸς στὰ μάτια. Ἀτυχῶς, χρησιμοποιοῦν κάπου-κάπου τὸ Μπουλισμὸ τῶν γιὰ τὸν ὁποῖο εἶναι ὑπερήφανοι γιὰ δικαιολογία τῶν προλήψεων ἢ τῆς προστυχίας τῶν, καὶ τεῦτο παρατήρησα μεταξὺ τῶν γνησίων ἰθαγενῶν ποὺ καλλιεργοῦν τὰ κτήματά των καὶ ποὺ δὲ διαβήκανε ποτὲ τὰ ὄρια τοῦ Μπούλ.

Μπέλς. Ἄν κανένας ἀπ' αὐτοὺς τύχει νὰ εἶναι λίγο ἐλευθερόστομος καὶ διατεθειμένος νὰ ἐκφέρῃ ἀναιδεῖς ἀλήθειες, ὁμολογεῖ πῶς εἶναι ἕνας ἀληθινὸς Τζῶν Μπούλ καὶ λέει ὅ,τι σκέπτεται. Ἄν ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ξεσπάει ὄλο τὸ πάθος του γιὰ ἀσήμαντα ζητήματα, παρατηρεῖ πῶς ὁ Τζῶν Μπούλ ἔχει χαρακτῆρα ὀξύθυμο, ἀλλὰ εὐθύς ἀμέσως ὁ θυμὸς του περνᾷ καὶ δὲν κρατᾷ κάκια. Ἐὰν προδώσῃ τίποτα χονδροειδῆ γούστα καὶ ἀδιαφορία γιὰ ξενινικῆς λεπτότητες, εὐχαριστᾷ τὸ Θεὸ γιὰ τὴν ἀπλοϊκότητά του—εἶναι ἕνας γνήσιος Τζῶν Μπούλ, καὶ δὲν τοῦ ἀρέσει ἡ κουρελαρία καὶ τὰ γλυκανάλατα πράγματα.

Ἔτσι, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Τζῶν Μπούλ θὰ προσπαθήσῃ νὰ ὑποστηρίξῃ πῶς κάθε λάθος του εἶναι μιὰ ἀρετὴ καὶ θὰ πεισθῇ εἰλικρινῶς ὅτι εἶναι ὁ πιὸ ἐντιμὸς ἄνθρωπος ποὺ ὑπάρχει.

Ὅσο λίγο λοιπὸν κι' ἂν ὁ χαρακτῆρ τυχὸν πήγαινε στὴν ἀρχή, σιγά-σιγά προσαρμόσθηκε στὸ ἔθνος, ἢ μᾶλλον προσαρμοσθήκανε οἱ Ἀγγλοι μεταξὺ τῶν, κι' ἕνας ξένος ποὺ θέλει νὰ μελετήσῃ τὴς ἀγγλικῆς παραξενιῆς μπορεῖ νὰ συγκεντρώσῃ ἀξιόλογες παρατηρήσεις ἀπ' τ' ἀναρίθμητα πορτραῖτα τοῦ Τζῶν Μπούλ ποὺ εἶναι ἐκτεθειμένα στὰ παράθυρα τῶν καταστημάτων ποὺ πουλᾷνε γελοιογραφίες. Ὅσοιο, εἶναι ἕνας ἀπὸ ἐκείνους τοὺς γόνιμους χιουμουριστικοὺς τύπους ποὺ παρουσιάζουν ὄλο καὶ νέα χαρακτηριστικὰ καὶ ἐμφανίζουν διαφορετικῆς ἀπόψεως ἀπὸ διάφορα σημεῖα, καὶ μολονότι ἔχει περιγραφεῖ τόσο συχνά, δὲν μπορῶ ν' ἀποφύγω τὸν πειρασμὸ νὰ κάνω ἕνα ἐλαφρὸ πορτραῖτο του καθὼς ὑπέπεσε στὴν ἀντίληψή μου.

Ὁ Τζῶν Μπούλ, στὴν κλασικὴ του ἐμφάνισις, εἶναι ἕνας ἀπλός, εὐθύς, πρακτικὸς τύπος μὲ πολὺ λιγώτερη ποίησις ἀπὸ πρόζα μέσα του. Ἡ φύσις του ἔχει ἐλάχιστη ρωμαντικότητα, ἀλλὰ ἄπειρο ὀρθολογισμὸ. Διαπρέπει περισσότερο στὸ χιοῦμορ παρὰ στὸ πνεῦμα, εἶναι μᾶλλον ἱλαρὸς παρὰ εὐδιάθετος, μελαγχολικὸς περισσότερο ἀπὸ βαρύνθυμος. Εὐκόλα μπορεῖ κανεὶς νὰ τοῦ ἀποσπάσῃ ἕνα δάκρυ καὶ νὰ προκαλέσῃ ἕνα πλατὺ γέλιό του, ἀλλὰ ἀπεχθάνεται τὴν αἰσθηματολογία καὶ δὲν εἶναι καμωμένος γιὰ λεπτὰ ἀστεῖα. Εἶναι ἕνας εὐχάριστος σύντροφος, εἰς τὸν ἀφίσετε νὰ δεῖξῃ τὸ χιοῦμορ του καὶ νὰ μιλήσῃ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, καὶ θὰ ὑποστηρίξῃ ἕνα φίλο σὲ μιὰ διαμάχη μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ πουγγί του, ὅσο κι' ἂν ὁ ἴδιος ξυλοκοπηθῇ.

Σ' αὐτὸ τὸ τελευταῖο σημεῖο μάλιστα ἔχει μιὰ κλίση νὰ εἶναι πάντα ὑπὲρ τὸ δέον πρόθυμος. Εἶναι ἕνα πρόσωπο ποὺ σκέπτεται ἐντατικὰ ὅχι μόνον γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ γιὰ τὴν οἰκογένειά του ἀλλὰ καὶ γιὰ ὁλόκληρη τὴ χώρα καὶ γενναίωφροντα προσφέρει τὴν ὑπεστήριξή του σ' ὁποιονδήποτε. Αὐθόρημα παρέχει τὴς ὑπηρεσίας του, γιὰ νὰ τακτοποιήσῃ τὴς δουλειὰς τοῦ γείτονά του, καὶ τὸ παίρνει κατάκαρδα εἰς τὴν ἀντιπαράθεσιν μὲ τὴν σφοδρὰ ἀπόφασιν χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὴ γνώμη του. Ἄν καὶ ποτὲ δὲν προσφέρει τὰς ἀγαθὰς ὑπηρεσίας του χωρὶς νὰ πιάσῃ κανεὶς μὲ ὄλον τὸν κόσμον καὶ τότε ὀδύρεται πικρὰ γιὰ τὴν ἀληθινοσύνη τῶν ἀνθρώπων. Δυστυχῶς πῆρε μαθήματα στὴν παιδική του ἡλικία τῆς εὐγενοῦς ἐπιστήμης τῆς ἀμύνης. Ἐχει τελειοποιηθῆ στὴ χρῆσιν τῶν ποδιῶν καὶ τῶν ὀπλων του καὶ ἐπειδὴ ἐπιπλέον εἶναι τέλειος γρονθοκόπος καὶ παίξει ἄριστα ξύλο, ἔζησε ἀπὸ τότε ἕνα πολυτάραχο βίον. Δὲν μπορεῖ ν' ἀκούσῃ γιὰ κανεὶς μεταξὺ τῶν πιδὸ μακρυνῶν γειτόνων του, κι' ἀμέσως τὸ μαστοῦνι του τοῦ ἐρεθίζει τὰ χέρια καὶ διερωτᾷται ἂν ἡ τιμὴ του δὲν τοῦ ἐπιβάλλει νὰ λάβῃ μέρος στὴ διαμάχη. Πράγματι ἡ ἀντίληψή του τῆς ὑπερηφανείας καὶ τῆς τάξεως ἔχει τόσο ἀναπτυχθεῖ ποὺ περιλαμβάνει ὅλη τὴ χώρα καὶ δὲν μπορεῖ νὰ συμβῇ τίποτα χωρὶς νὰ θίξῃ τὸ θανμαστὸ πλέγμα τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν

ἀξιομάτων του. Ἐγκατεστημένος στὸ μικρὸ ὑποστατικό του, μὲ τὰ νήματα τοῦ πλέγματος τεντωμένα πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις, μοιάζει μὲ ἀψίκορη, ἐξερεθισμένη ἀράχνη, ποὺ ἕφανε τὸν ἰστό της μέσα σὲνα δλόκληρο δωμάτιο τόσο ποὺ μιὰ μυῖγα δὲν μπορεῖ νὰ πετάξῃ ἢ μιὰ αὔρα νὰ φυσήσῃ χωρὶς νὰ τὴν διεγείρῃ ἀπ' τὴν ἀνάπαυση της καὶ νὰ τὴν κἀνῃ νὰ ἐξορμήσῃ ἐξαγριωμένη ἀπ' τὸ κρησφύγετό της.

Ἄν καὶ στ' ἀλήθεια εἶναι ἕνας καλόκαρδος, καλοδιάθετος τύπος, κατὰ βάθος, τοῦ ἀρέσει ἐξαιρετικά ἢ ἀναμπομποῦλα. Ἀλλά, εἶναι αὐτὸ ἕνα ἀπ' τὰ χαρακτηριστικά του, εὐχαριστιέται μόνο στὴν ἀρχὴ μιᾶς φασαρίας. Ὅρμᾶ πάντα στὴ μάχη γοργά, ἀλλὰ ἐξέροχεται γρινιάζοντας ἀκόμα κι' ἂν εἶναι νικητής. Καὶ ἂν καὶ κανεὶς δὲν πολεμᾷ μὲ περισσότερη ἐπιμονὴ γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἕνα ἀμφισβητούμενο σημεῖο, ὅστίσοο ὅταν τὸ ζήτημα τελειώσει καὶ φθάσει στὴ συνδιαλλαγὴ, συγκινεῖται τόσο πολὺ μὲ μιὰν ἀπλὴ χειραψία, ποὺ εἶναι ἱκανὸς ν' ἀψίση τὸν ἀνταγωνιστὴ του νὰ περιμαζέψῃ τὸ ἀντικείμενο γιὰ τὸ ὁποῖο μαλώσανε. Δὲν εἶναι συνεπῶς ἀπ' τοὺς ἀγῶνας ποὺ πρέπει τόσο πολὺ νὰ φυλάγεται ὅσο ἀπ' τὶς φιλίες. Εἶναι δύσκολο νὰ τοῦ ἀποσπάσῃ κανεὶς μιὰ δεκάρα, ἀλλὰ βάλτον στὰ κέρφια καὶ εἶναι δυνατόν νὰ τοῦ πάρῃς ὅ,τι λεπτὰ ἔχει στὴν τσέπη του. Μοιάζει μὲ τὰ πλοῖα τῶν ποῦ θ' ἀντιμετωπίσουν χωρὶς ζημία τὴ σκληρότερη θύελλα καὶ θὰ χάσουν τὰ ξάρτια τους στὴν ἀπόλυτη νηνεμία,

Τοῦ ἀρέσει νὰ κ' ἴνῃ τὸ σπουδαῖο στὸ ἐξωτερικό. Νὰ τραβᾷ μιὰ πελώρια πορτοφολάρα. Νὰ πιτᾷ τὰ λεπτὰ του ἀλόγιστα στὰ μάτς τοῦ μπῶξ, στὶς ἵπποδρομίες, στὶς κοκκορομαχίες καὶ νὰ διαπρέπει ὡς ἐκκεντρικὸς κύριος. Ἀλλὰ ἀμέσως ἔπαιτα ἀπὸ μιὰ κρίση σπατάλης, θὰ τὸν πιάσῃ ὁ πυρετὸς τῆς οικονομίας. Θὰ περικόψῃ καὶ τὴν πιὸ ἀσήμαντὴ δαπάνη. Θὰ μιλήσῃ γιὰ τὴν καταστροφὴ του καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ προσφύγῃ στὸ ταμεῖο τῆς ἐνορίας καὶ ὅταν εἶναι σ' αὐτὴ τὴ διάθεση, δὲ θὰ ἐξοφλήσῃ τὸν παραμικρὸ λογαριασμὸ χωρὶς ζωηρὴ λογομαχία. Εἶναι, ὄντως ὁ πιὸ ἀκριβὴς καὶ δύσθυμος πληρωτὴς τοῦ κόσμου. Θὰ βγάλῃ τὸ νόμισμα μέσα ἀπ' τὴν τσέπη τοῦ πανταλονιοῦ του χωρὶς καμμιά διάθεση, θὰ πληρώσῃ μέχρι τῆς τελευταίας δεκάρας, συνοδεύοντας ὅμως κάθε γκινέα μ' ἕνα γουλλισμὸ.

Ὅσο ὅμως κι' ἂν μιλάει γιὰ οἰκονομία εἶναι ἀνοιχτοχέρης ἀγοραστὴς καὶ φιλόξενος οἰκοδεσπότης. Ἡ οἰκονομία του εἶναι ἰδιότροπη. Τὸ κύριο ἀντικείμενο της εἶναι πῶς θὰ κατορθώσῃ νὰ γίνῃ ἐξωφρενικός. Θὰ τσιγγουνευθῇ ἕνα μπιφτέκι κι' ἕνα ποτηράκι κρασί μιὰ μέρα γιὰ νὰ φάῃ ἕνα βῶδι καὶ νὰ κερᾷ ὅλους τοὺς γείτονάς του τὴν ἐπομένη.

Ἡ οἰκιακὴ του ἐγκατάστασις εἶναι τρομερὰ δαπανηρά, ὄχι τόσο γιὰ τὴ μεγάλη ἐξωτερικὴ παράστασή της, ὅσο γιὰ τὴ μεγάλη κατανάλωση ροζμπίφ καὶ πουντίγκας, τὸ μεγάλο ἀριθμὸ τῶν ἀνθρώπων ποὺ τρέφει καὶ ντύνει καὶ τὴν περίεργη κλίση του νὰ πληρώνῃ ὑπέροτρα ἀσήμαντες ὑπηρεσίες. Εἶναι ὁ πιὸ καλὸς καὶ ἐπιεικὴς ἀφεντικὸς κι' ἀρκεῖ οἱ ὑπηρεταὶ του νὰ γουσταρίζουν τὶς λόξεις του, νὰ κολακεύουν κάπου-κάπου τὴ ματαιοδοξία του καὶ νὰ μὴ γελοῦν πολὺ τρανταχτᾶ κατὰ πρόσωπο, γιὰ νὰ τὰ περάσουν ὠραῖα. Ὅ,τι ἀποξεί ἀπὸ ἐκεῖνον φαίνεται νὰ προσδεύῃ καὶ νὰ παχαίνει. Οἱ ὑπηρεταὶ στὸ σπῆτι του πληρώνονται καλά, γίνονται ἀντικείμενο περιποιήσεων καὶ ἔχουν λίγη δουλειά. Τὰ ἄλογά του εἶναι βαρεὰ καὶ τεμπέλικα, καὶ κοκορεύονται μπρὸς στὸ ἀμάξι του κι' οἱ σκύλοι του κοιμούνται ἤσυχα μπρὸς στὴν ἐξώθυρα κι' εἶναι ζήτημα ἂν θὰ γαυγίσουν ὅταν μπει κλέφτης.

Τὸ οἰκογενειακὸ του σπῆτι, εἶναι μιὰ παλαιὰ πυργοειδῆς οἰκοδομὴ,

σταχτιά ἀπ' τὴν πολυκαιρία, καὶ μὲ πολὺ σεβᾶσμία ἂν καὶ каработсаκισμένη ἐμφάνιση. Δὲ χτίσθηκε ἐπάνω σ' ἕνα ὠρισμένο σχέδιο, ἀλλὰ εἶναι ἕνα πελώριο σύμφυρμα μερῶν ἀνεγερθέντων κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ σύμφωνα μὲ διάφορα γούστα. Τὸ κέντρον φέρει ἐμφανῆ ἴχνη σαξωνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, καὶ εἶναι ὅσο γερὸ οἱ ὀγκώδεις πέτρες καὶ τὸ παλῆ ἀγγλικὸ βαλανιδόξυλο μποροῦν νὰ τὸ κάνουν. Ὅπως ὅλα τὰ κειμήλια τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ εἶναι γεμᾶτο σκοτεινὲς κάμαρες, δαιδάλους καὶ σκιερὸς διαδρόμους κι' ἂν ἐσχάτως πολλὰ σημεῖα διαρρυθμισθήκανε γιὰ νὰ φωτίζονται καλύτερα, ὑπάρχουν ἀκόμα πολλὰ μέρη ἐρεβώδη. Παραρτήματα προστεθήκανε στὴν κυρία οἰκοδομὴ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ καὶ μεγάλες τροποποιήσεις ἔλαβαν χώραν. Πυργίσκοι καὶ τάφροι κατασκευασθήκανε σὲ καιροὺς πολέμου καὶ ταραχῶν, πτέρυγες σὲ καιροὺς εἰρήνης καὶ κτίρια ἀνεξάρτητα, φυλάκια καὶ σταῦλοι προβάλανε σύμφωνα μὲ τὶς ἰδιοτροπίες ἢ τὶς ἀνάγκες διαφόρων γενεῶν, ἕως ὅτου ἔγινε μιὰ ἀφαντάστως ἐτερόκλητη κι' εὐρύχωρη κατοικία. Ὁλόκληρη πτέρυγα κατέχει τὸ παρεκκλήσι. Ἐνα σεβᾶσμο οἰκοδόμημα ποὺ κάποτε θὰ ἦταν ἐξαιρετικὰ πολυτελὲς καὶ ποὺ ἀκόμα, εἰς πείσμα τῶν ἀπλοποιήσεων καὶ τροποποιήσεων ποὺ ὑπέστη κατὰ διαφόρους περιόδους, διατηρεῖ πάντα μιὰ ὄψη θρησκευτικῆς γλιδῆς. Οἱ τοῖχοι μέσα εἶναι γεμᾶτοι ἀπ' τοὺς προγόνους τοῦ Τζῶν κι' ἔχει ἐφοδιασθῆ μὲ ἄνετα μαξιλάρια καὶ μαλακὲς καρέκλες ὅπου ὅσα μέλη ἀπ' τὴν οἰκογένειά του ἀρέσκονται στὶς λειτουργίες μποροῦν νὰ «τὸν παίρνουν» θανάσια κατὰ τὴν ἐκπλήρωσι τῶν καθηκόντων τῶν.

Ἡ συντήρηση τοῦ παρεκκλησιοῦ κόστισε πολλὰ χρήματα στὸν Τζῶν, ἀλλὰ εἶναι ἄκαμπτος ὅταν πρόκειται γιὰ τὴ θρησκεία του καὶ ὁ ζῆλος του διεγείρεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι πολλὲς σχισματικὲς ἐκκλησίες ἀνεγέρθησαν στὰ πέριξ καὶ ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς γείτονές του, μὲ τοὺς ὁποίους εἶχε κανγαδες, εἶναι ἰσχυροὶ παπικοί.

Γιὰ τὰ καθήκοντα τοῦ παρεκκλησιοῦ, συντηρεῖ ἐναντι μεγάλης δαπάνης, ἕνα εὐσεβῆ καὶ ἐπιβλητικὸ ἱερέα. Εἶναι ἕνα ἐμβριθέστατο καὶ πολὺ διακοσμητικὸ πρόσωπο. Ἐνας κύριος ἀνατεθραμμένος μὲ γνήσια χριστιανικότητα, ποὺ πάντα ὑποστηρίζει τὸ γηραλέο οἰκοδεσπότη στὶς γνώμες του, γελᾷ διακριτικὰ μὲ τοὺς ἀστεϊσμούς του, μαλώνει τὰ παιδιὰ ὅταν εἶναι ἀνυπότακτα καὶ χρησιμεύει πολὺ στὸ νὰ παραινῇ τοὺς κολλίγους νὰ διαβάσουν τὴ Βίβλο, νὰ λένε τὶς προσευχὲς τῶν, καὶ ὑπερώνων ὅλων νὰ πληρῶνουν τὰ ἐνοικία τῶν τακτικὰ καὶ χωρὶς γρίνιες.

Τὰ οἰκογενειακὰ διαμερίσματα εἶναι διαρρυθμισμένα μὲ πολὺ ἀρχαῖο γούστο, κάπως βαρὺ καὶ συχνὰ ὀγκώδη, ἀλλὰ γεμᾶτα ἀπὸ τὴν ἐπίσημη μεγαλοπρέπεια παλαιῶν καιρῶν. Οἱ τοῖχοι εἶναι ντυμένοι μὲ πλούσιες ἂν καὶ ξεθωριασμένες ταπετσαρίες καὶ πελώρια ἐπιπλα κι' ἄπειρες ποσότητες ἀπρηχαιωμένων ἀσημικῶν ὑπάρχουν παντοῦ. Τὰ εὐρύτατα τζάκια, οἱ ἀπέραντες κουζίνες, τὰ εὐρύχωρα κελάρια κι' οἱ μεγαλοπρεπεῖς τραπεζαρίες, ὅλα μιλοῦν γιὰ τὴν πολυθόρυβη φιλεξενία παρωχημένων ἐποχῶν τῆς ὁποίας τὰ σύγχρονα γλέντια στὸ παλαιὸ ἀρχοντόσπιτο δὲν εἶναι παρὰ ἢ σκιά. Ὑπάρχει, ὅστος, μεγάλος ἀριθμὸς δωματίων γιὰ ξένους ἔρρημον καὶ κατεστραμμένον ἀπ' τὸν καιρὸ, καὶ πύργοι καὶ πυργίσκοι ποὺ τρέμουν ἀπὸ γερατεία, τόσο ποὺ ὅταν ἔχει δυνατό ἀέρα ὁ κίνδυνος εἶναι μεγάλος νὰ σωριαστοῦν πάνω στοὺς ἐνοίκους.

Ὁ Τζῶν ἔλαβε συχνὰ τὴ συμβουλὴ νὰ ἀνακαινίσῃ ριζικὰ τὴν παλαιὰ οἰκοδομὴ, νὰ πετάξῃ κάτω μερικὰ ἄχρηστα μέρη της καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὰ ὑπόλοιπα μ' αὐτὸ τὸ ὑλικό. Ἀλλὰ ὁ γηραλέος κύριος γίνετα πάντα στρε-

ψόδικος σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ὁρκίζεται πῶς τὸ σπίτι του εἶναι ἕνα θαυμαστὸ σπίτι—ὅτι εἶναι γερὸ κι' ἀδιάβροχο καὶ δὲν ἔχει φόβο νὰ κλονισθῇ ἀπ' τὶς θύελλες,—ὅτι μένει ἐκεῖ πολλοὺς αἰῶνες καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ πέσῃ τώρα—ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τοῦ ἂν εἶναι ἄβολο ἢ ὄχι, ἡ οἰκογένειά του συνήθισε στὴν ἀβολία του καὶ δὲ θὰ ἦταν ἐν ἀνέσει χωρὶς αὐτὴν—ὅτι ὅσο γιὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν παρδαλὴ κατασκευὴ του, αὐτὸ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπὶ αἰῶνας προσπάθειας βελτιώσεων τῶν διαδοχικῶν γενεῶν—ὅτι μιὰ μεγάλη οἰκογένεια σὰν τὴ δική του χρειάζεται ἕνα εὐρύχωρο σπίτι γιὰ νὰ κατοικήσῃ—οἱ νέες οἰκογένειες μποροῦν νὰ ζήσουν σὲ μικρὰ σπιτάκια καὶ σὲ χαριτωμένες καλυβίτσες, ἀλλὰ μιὰ παλαιὰ ἀγγλικὴ οἰκογένεια ὀφείλει νὰ κατοικήσῃ σ' ἕνα παλαιὸ ἀγγλικὸ σπίτι. Ἐὰν ὑποδείξετε ὅτι ὠρισμένο μέρος τοῦ συγκροτήματος εἶναι περιττό, θὰ ἐπιμείνῃ ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἀσφάλεια ἢ τὴν αἰσθητικὴ τοῦ συνόλου, κι' ὀρκίζεται πῶς τὰ διάφορα μέρη εἶναι ἔτσι χτισμένα τὸ ἕνα μέσα στ' ἄλλο, πὺν κινδυνεῖ κανεὶς, ρίχνοντας κάτω ἕνα ἀπ' αὐτὰ νὰ δῇ κι' ὅλα τ' ἄλλα νὰ σωριαστοῦν πάνω του.

Τὸ μυστικὸ τοῦ ζητήματος εἶναι ὅτι ὁ Τζὼν ἔχει μιὰ μεγάλη κλίση νὰ προστατεύῃ καὶ νὰ πατρωνάσῃ. Τὸ θεωρεῖ ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἀξιοπρέπεια μιᾶς παλιᾶς καὶ τιμημένης οἰκογενείας, νὰ εἶναι γενναίῳφρων στὶς προσλήψεις του καὶ νὰ κατατρόφῃται ἀπὸ τοὺς κολλίγους του, κι' ἔτσι, ἀφ' ἑνὸς ἀπὸ ὑπερηφάνεια, ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ καλωσύνη, ἀνήγαγε σὲ κανόνα νὰ προσφέρει στέγη καὶ συντήρηση στοὺς γέροντες ὑπηρετίας του.

Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι, ὅπως σὲ πολλὲς ἄλλες σεβάσιμες κατοικίες, τὸ σπίτι εἶναι γεμάτο ἀπὸ βετεράνους πὺν δὲν μπορεῖ νὰ διώξῃ κι' ἀπὸ ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα πὺν δὲν θέλει νὰ ἀπομακρύνῃ. Μοιάζει μ' ἕνα νοσοκομεῖο ἀναπήρων καὶ παρ' ὅλο του τὸ μέγεθος μὸλις χωρεῖ τοὺς κατοίκους του. Δὲν ὑπάρχει γωνιά ἢ τρύπα πὺν νὰ μὴ φιλοξενῇ κανένα ἀχρηστο πρόσωπο. Ὅμαδες ἀπὸ ἀνάπηρους ροσμπηφοφάγους, οἰκότροφοι μὲ ποδάγρα κι' ἀπόστορατοι ἤρωες τοῦ τυροκομεῖου πλανῶνται μέσα στοὺς τοίχους του, σύρωνται ἔξω στὴ χλόη, κοιμοῦνται κάτω ἀπ' τὰ δέντρα ἢ ἠλιάζονται κοντὰ στὶς πόρτες. Κάθε προσάρτημα καὶ οἰκίσκος ἔχει πληρωθεῖ ἀπ' αὐτοὺς καὶ τὶς οἰκογένειές των. Γιατὶ εἶναι τρομερὰ γόνιμοι κι' ὅταν ἀποθνήσκουν εἶναι βέβαιο πὺν θ' ἀφίσουν στὸν Τζὼν ἕνα κληροδότημα ἀπὸ πειναλέα στόματα νὰ ἐφοδιάξῃ. Δὲν μπορεῖ νὰ χτυπήσῃ κανεὶς ἕνα παράθυρο στὸν πιὸ ἑτοιμόροπο πύργο, χωρὶς νὰ ξεπροβάλλῃ ἀπὸ ἕνα ἀνοιγμα, μιὰ τρύπα, τὸ σταχτὶ κεφάλι ἑνὸς ἀπόστρατου, πὺν ἔζησε ὅλη του τὴ ζωὴ μὲ ἔξοδα τοῦ Τζὼν καὶ βάζει τὴν πιὸ τραγικὴ φωνὴ ὅταν γίνεται λόγος νὰ βγάλουν τὴ στέγη ἀπ' τὸ καταφύγιο ἑνὸς ὑπηρετοῦ πὺν γέγρασε μέσα στὴν οἰκογένεια. Ἴδου μιὰ ἔκκληση στὴν ὁποία ἡ καλὴ καρδιά τοῦ Τζὼν δὲν μπορεῖ νὰ κωφεύσῃ, οὕτως ὥστε ἕνας ἄνθρωπος πὺν ἔφαγε εὐσυνείδητα τὸ ροσμπιφ καὶ τὴν πουντίγκα του ὅλη τὴ ζωὴ του ἀσφαλῶς θὰ ἀνταμειφθῇ μὲ μιὰ πίπα κι' ἕνα ἑκατοστάρι κρασί στὶς στερνές του μέρες.

Ἐνα μεγάλο μέρος τοῦ πάγκου του ἐπίσης ἔχει μεταβληθεῖ σὲ λειβάδι ὅπου ἀπόμαχα τετράποδά του ἀφίνονται ἐλεύθερα νὰ βοσκήσουν—ἀνενόχλητα γιὰ τὸ ὑπόλοιπο τοῦ βίου των, ἄξιο παράδειγμα εὐγνωμόνου ἀναμνήσεως, πὺν ἂν μερικοὶ γειτονές του ἐμιμοῦντο, δὲ θὰ τοὺς ἐξητέλιξε διόλου. Πράγματι εἶναι μιὰ ἀπ' τὶς μεγάλες εὐχαριστήσεις του νὰ δείχνῃ αὐτὰ τὰ γέρικα ἄλογα στοὺς ἐπισκέπτες του, νὰ ἐπιμένῃ πάνω στὶς ἀρετές των, νὰ ἔξαιρη τὶς παρωχημένες ὑπηρεσίες των, καὶ νὰ διηγῆται μὲ κάποια ματαιοδοξία τὶς

κινδυνώδεις περιπέτειες καὶ τὰ θαυμαστὰ κατορθώματα στὰ ὅποια τὸν συμπαρασταθήκανε.

Ὅστοςὸ ὁ σεβασμὸς του γιὰ τὶς οἰκογενειακὲς συνήθειες καὶ τὶς οἰκογενειακὲς παραδόσεις παίρνει κάποτε παράξενη ἔκταση. Τὸ σπίτι του πολιορκεῖται πάντα ἀπὸ συμμορίες ἀτσιγγανῶν, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἀνεχθῇ νὰ ἐκδιωχθοῦν, γιὰτὶ γέμισαν τὸν τόπο ἀπὸ ἀμνημόνευτα χρόνια καὶ τακτικὰ χρηματισθήκανε ἀπὸ κάθε γενεὰ τῆς οἰκογενείας. Ζήτημα εἶναι ἂν θὰ ἐπιτρέψῃ ν' ἀποσπασθῇ ἕνα ξερὸ κλαδί ἀπ' τὰ μεγάλα δένδρα πὺν περιβάλλουν τὸ σπίτι, μὴ καὶ πειραχθοῦν τὰ μαυροπούλια πὺν εἶναι αἰῶνες τώρα ἐγκατεστημένα ἐκεῖ. Οἱ κουκουβάγιες κἀνανε κατχῆ τοῦ περιστρεφῶνα, ἀλλὰ εἶναι κληρονομικὲς κουκουβάγιες καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐνοχληθοῦν. Τὰ χελιδόνια ἔφραξαν ἐντελῶς σχεδὸν κάθε καπνοδόχο μὲ τὶς φωληές των, οἱ πετροχάρηδες χτίζουν μέσα στ' ἀετώματα καὶ τὶς γωνίες, τὶς φωληές των, κοράκια στριφογυρίζουν γύρω ἀπ' τοὺς πυργίσκους καὶ καθίζουν σὲ κάθε ἀνεμοκόκκορα, καὶ γέρικοι σταχτιοὶ ποντίκαροι ὑπάρχουν σὲ ὅλο τὸ σπίτι μπαίνοντας καὶ βγαίνοντας ἀπ' τὶς τρύπες των ἀπτότητα σὶδὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Μ' ἕνα λόγο, ὁ Τζὼν ἔχει τόσο σεβασμὸ γιὰ κάθε τι πὺν εἶναι ἀπὸ καιρὸ στὴν οἰκογένεια πὺν δὲν ἀνεχεται οὔτε τὴν διόρθωση τῶν καταχρήσεων, γιὰτὶ οἱ παλαιὲς οἰκογενειακὲς καταχρήσεις δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι κακές.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἰδιοτροπίες κι' οἱ συνήθειες, συμβάλανε τρομερὰ στὸ ἀποστράγγισμα τοῦ πουνγιῦ τοῦ γηραλέου κυρίου κι' ἐπειδὴ ὑπερηφανεύεται γιὰ τὴν ἀκριβεία του σὲ χρηματικὰ ζητήματα καὶ θέλει νὰ διατηρήσῃ τὴν πίστη του ἀκμαῖα στὰ πέριξ, στενοχωριέται πολὺ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὶς ὑποχρεώσεις του. Κι' αὐτὴ ἡ στενωχώριά του μεγάλωσε μὲ τὶς ζωηρὲς συζητήσεις καὶ τὰ πληγώματα τῆς εὐαισθησίας πὺν τυχαίουν συχνὰ στοὺς κόλπους τῆς οἰκογενείας του. Τὰ παιδιὰ του μεγάλωσαν μὲ διάφορους ὁ κάθε ἕνας ἰδέες καὶ σκέπτονται κατὰ διαφόρους τρόπους. Κι' ἐπειδὴ πάντα τοὺς ἐπετράπη νὰ ἐκφράζουν ἐλευθέρως τὶς σκέψεις των, δὲν παραλείπουν ν' ἀσκήσουν θορυβωδῶς τὸ προνόμιό των στὴ σημερινὴ κατάσταση τῶν πραγμάτων. Μερικοὶ εἶναι ὑπερασπιστὰι τῆς τιμῆς τῆς ράτσας των κι' ὑποστηρίζουν ἀναφανδὸν ὅτι τὸ παλαιὸ κύριο πρέπει νὰ διατηρηθῇ σὲ ὅλη του τὴ μεγαλοπρέπεια, ὅσο κι' ἂν αὐτὸ στοιχίζει. Ἄλλοι, πὺν εἶναι πιὸ προνοητικοὶ καὶ σκεπτικοὶ, ἱκετεύουν τὸ γηραλέο κύριο νὰ ἐλαττώσῃ τὰ ἔξοδά του καὶ νὰ θέσῃ τὸ παλαιὸ του σύστημα διοικήσεως τοῦ σπιτιοῦ σὲ ὑγιεστερὲς βάσεις. Ἐφάνη, μάλιστα, κατὰ καιροὺς διατεθειμένος ν' ἀκούσῃ τὴ γνώμη τους, ἀλλὰ οἱ ὑγιεῖς συμβουλές των πνιγῆκανε μέσα στὸ θόρυβο τῆς κωλυσιεργίας ἑνὸς ἀπὸ τοὺς υἱοὺς του. Εἶναι ἕνας ταραχώδης, ἀφίκορος τύπος μὲ μᾶλλον πρόστυχος τρόπους πὺν παραμελεῖ συχνὰ τὴ δουλειὰ του γιὰ τὴν ταβέρονα, εἶναι ὁ ρήτωρ τῶν χωριάτικων συναθροίσεων καὶ πραγματικὸ μαντεῖο γιὰ τοὺς φτωχότερους ἀπ' τοὺς κολλίγους τοῦ πατέρα του. Μόλις ἀκούει κανένα ἀδελφὸ του νὰ μιλήσῃ γιὰ περικοπὲς ἢ οικονομίες, ἀναπηδᾷ, ἀρπάζει τὰ λόγια μέσα ἀπ' τὰ στόματά των, καὶ προκαλεῖ τρομακτικὴ φασαρία. Ὅταν ἀρχίσῃ τὴ γλώσσά του νὰ κόβῃ, τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ τὴ σταματήσῃ. Ἄλωνίζει πάνω-κάτω τὸ δωμάτιο. Ψέγει τὸ γηραλέο κύριο γιὰ τὴ συνέχιση τῶν πολυδαπάνων συνθηθειῶν του, γελοιοποιεῖ τὰ γούστα καὶ τὶς ἐπιδιώξεις του, ἐπιμένει ὅτι πρέπει νὰ ἐκδιώξῃ ὅλους τοὺς παλαιούς ὑπηρετάς, ὅτι πρέπει νὰ δώσῃ τὰ σακατεμένα ἄλογα τροφὴ στοὺς σκύλους, νὰ στείλῃ τὸν παχὺ ἱερωμένο νὰ κόβῃ ξύλα καὶ νὰ πάρῃ ἕναν ἀγροτικὸ ἱεροκήρυκα στὴ θέση του κι' ἀκόμη ὅτι ὅλη ἡ οἰκογενειακὴ κατοικία πρέπει νὰ ἰσοπεδωθῇ μὲ τὸ ἔδαφος καὶ μιὰ νέα μὲ πλίνθους καὶ πηλὸ νὰ

χτισθῆ εἰς τὴν θέσιν τῆς Οὐρολιάζει σὲ κάθε κοσμικὴ συγκέντρωση καὶ οἰκογενειακὸ ἔορτασμο καὶ φεύγει γιὰ τὸ κρασοπουλεῖο ἀγανακτώντας κάθε φορά πὺν κανένα ἐπίσημο ὄχημα σταθεῖ μπρὸς στὴν πόρτα. Ἄν καὶ συνεχῶς παραπονεῖται γιὰ τὸ ἄδειο πουγγί του, ὥστόσο ξεοδεύει μ' ἑλαφρὴ καρδιά ὅλο του τὸ χα τζηλίκι σ' αὐτὲς τὶς συγκεντρώσεις τῆς ταβέρνας κι' ἀκόμα μένει χροῶστος ἀπ' τὶς πολλὲς σπονδὲς πὺν κάνει ἑλεεινολογῶν τὴν ἀσωτεία τοῦ πατέρα του.

Μπορεῖ κανεὶς εὐκόλα νὰ φαντασθῆ πόσο αὐτὲς οἱ προστριβὲς συμφωνοῦν μὲ τὸν εὐέξαπτο χαρακτήρα τοῦ γηραιοῦ εὐπατρίδου. Ἐξηρεθίσθη τόσο ἀπ' τὶς συνεχεῖς συζητήσεις πὺν ἡ ἀπλὴ μνεῖα περικολῶν ἢ μεταρρυθμίσεων γίνεται ἀπαρχὴ καυγᾶ μετ' αὐτοῦ καὶ τοῦ μαντείου τῆς ταβέρνας. Ἐπειδὴ ὁ τελευταῖος εἶναι πολὺ ἀνυπότακτος στὴν πατρικὴ πειθαρχία, ἐπειδὴ μεγάλωσε χωρὶς κανένα φόβο ραβδισμοῦ, ἔχουν συχνὲς σκηνὲς ζωηρᾶς λογομαχίας, πὺν κάποτε παίρνει τόσες διαστάσεις πὺν ὁ Τζῶν εἶναι εὐτυχὴς νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴ βοήθεια τοῦ υἱοῦ του Τόμ, ἀξιωματικὸ ὃ πὺν ἔζησε στὸ ἔξωτερικό, ἀλλὰ πὺν τώρα ζεῖ στὸ οἰκογενειακὸ σπῆτι μὲ τὸ ἥμισυ τῶν ἀποδοχῶν του. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος θὰ ὑποστηρίξη τὸν γηραλέο κύριο εἴτε ἔχει δίκιο ἢ ἄδικο! Τοῦ ἀρέσει ὑπερβολικὰ νὰ παίρνει τὴ ζωὴ ἀπ' τὴν καλὴ τῆς ὄψη, καὶ εἶναι ἔτοιμος, σ' ἕνα νεῦμα ἢ ἕνα κίνημα τῆς κεφαλῆς, ν' ἀνασῶρη τὸ σπαθί του καὶ νὰ κάμῃ μερικὲς φιγούρες πάνω ἀπ' τὴν κεφαλὴ τοῦ ἀγορητοῦ ἂν τολμήσῃ νὰ παραβιάσῃ τὴν πατρικὴν ἐξουσία.

Αὐτὲς οἱ οἰκογενειακὲς συζητήσεις, ὡς συνήθως, ἔγιναν γνωστὲς καὶ πάρα ἔξω καὶ ἀποτελοῦν σπανίαν τροφήν γιὰ σκάνδαλα στὴ γειτονιά τοῦ Τζῶν. Ὅλοι κάνουν τὸν ἔξυπνο κουνᾶνε τὸ κεφάλι, ὅταν γίνεται μνεῖα τῶν ὑποθέσεων του. Ἐλπίζουν ὅτι «τὰ πράγματα δὲν εἶναι γι' αὐτὸν τόσο δυσάρεστα ὅσο παρασταίνονται» ἀλλὰ ὅταν τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ ἐνὸς ἀνθρώπου ἀρχίζουν νὰ ἀλλαλάζουν γιὰ τὴν ἀσωτεία του, θὰ πῆ πῶς ἢ διοίκηση τοῦ οἴκου χωλαίνει πολὺ. Καταλαβαίνουν πῶς εἶναι ὑποθηκευμένος ὡς τ' αὐτὰ καὶ συνεχῶς νταραβερίζεται μὲ δανειστάς. Εἶναι βεβαίως ἕνας ἀνοιχτοχέρης γηραλέος κύριος, ἀλλὰ φοβοῦνται ὅτι ἔζησε πολὺ ἀπερίσκεπτα. Ποτέ τῶν δὲν εἶδαν τίποτα καλὸ νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὴ μανία τοῦ κνηγιοῦ, τῶν ἱπποδρομιῶν τῶν γλεντιῶν καὶ τῶν στοιχημάτων. Μ' ἕνα λόγο ἢ κτηματικὴ περιουσία τοῦ κ. Μπουλ εἶναι θανατοσμία καὶ βρῖσκεται μέσα στὴν οἰκογένεια ἀπὸ πολὺ καιρὸ, ἀλλὰ μολαταῦτα γνώρισαν περιουσίες ἀκόμα ὠραιότερες πὺν κατέληξαν σ' ἐκπλειστηριασμό».

Τὸ χειρότερο ἀπ' ὅλα εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα πὺν οἱ χρηματικὲς αὐτὲς στενοχώριες καὶ οἱ οἰκογενειακὲς διαμάχες ἔσχον πάνω στὸ φουκαρᾶ. Ἄντὶ τῆς εὐχαρίστου ὑποβλητικῆς περιφερείας πὺν εἶχε ἄλλοτε καὶ τοῦ καλοάγαθου τριανταφυλλένιου προσώπου, βλέπεται τώρα τελευταῖως ἕναν ἀνθρωποκυρτωμένο καὶ ζαρωμένο σὰν ἕνα μῆλο πὺν κακοποίησε ἢ παγωνιά. Τὸ πορφυρὸ γελέκο του μὲ τὰ χουσαῖ κορδόνια πὺν εἶχε τόση γενναιοῖτητα κατὰ τὶς εὐτυχισμένες ἐκεῖνες ἡμέρες κατὰ τὶς ὁποῖες ἔπλεε ὁ Τζῶν τώρα κρέμεται πάνω του σὰν τὸ μεγάλο πανὶ σὴν νημεῖα. Τὸ πέτσινο πανταλόνι του εἶναι γεμάτο ρυτίδες καὶ δίπλες, καὶ προφανῶς κοπιᾶζει πολὺ γιὰ νὰ συγκρατήσῃ τὶς μπόττες πὺν χασμουριῶνται κι' ἀπ' τὶς δυὸ μεριεὲς τῶν ἄλλοτε στιβαρῶν κνημῶν του.

Ἄντὶ νὰ περιφέρεται ὅπως πρῶτα, μὲ τὸ τρίκωχο καπέλλο του στραβά, παίζοντας μὲ τὸ μπαστοῦνι του καὶ χτυπώντας το κάθε τόσο βαρεῖα στὸ ἔδαφος, κυττάζοντας ἀσκαρδαμυκτεῖ ὅλον τὸν κόσμον, καὶ σιγοψιθυρίζοντας ἕνα τραγοῦδι, περπατᾶ τώρα σφυρίζοντας σκεπτικὰ μονάχος του, μὲ τὸ

κεφάλι γυρμένο μπροστά, τὸ μπαστοῦνι κάτω ἀπ' τὴ μασχάλη, καὶ τὰ χέρια βουτηγμένα στὸ βάθος τῶν θυλακίων τοῦ πανταλονιοῦ του πὺν εἶναι προφανῶς ἄδεια.

Αὐτὴ εἶναι ἡ κατάσταση τοῦ γηραλέου κυρίου αὐτῆ τῆ στιγμῆ, ὥστόσο παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ φρόνημα του εἶναι περισσότερο ἀπὸ ποτὲ ὑψηλὸ καὶ γενναϊόφρον. Ἐὰν ἀφίσετε νὰ σᾶς ξεφύγῃ ἢ παραμικρὴ λέξη συμπαθείας ἢ ἐνδιαφέροντος, παίρνει φωτιὰ σὴν στιγμῆ καὶ ὀρκίζεται ὅτι εἶναι ὁ πλουσιώτερος καὶ στιβαρότερος ἀνθρώπος τῆς χώρας· μιᾶ γιὰ προθέσεις του νὰ δαπανήσῃ μεγάλα ποσὰ στὸν ἔξωραϊσμό τοῦ σπιτιοῦ του ἢ σὴν ἀγορὰ νέων κτημάτων καὶ μ' ἕνα κίνημα παλληκαριστοῦ ἐκφράζει τὴ νοσταλγία του γιὰ νὰ ξιφουλκήσῃ.

Ἄν καὶ μπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ κάτι τὸ ἰδιότροπο σ' ὅλα αὐτὰ ὥστόσο πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ πῶς ἡ κατάστασή του μοῦ ἐμπνέει ζωηρὴ συμπάθεια. Παρ' ὅλες τὶς παραξενιὲς καὶ τὶς προλήψεις του, εἶναι ἕνα κομμάτι μάλαμα. Μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι ἕνα ἔξαιρετικὰ σπουδαῖο ὑποκείμενο, ὅπως φαντάζεται τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ εἶναι τοῦλάχιστον δυὸ φορές ὅσο καλὸς λένε οἱ γείτονές του. Οἱ ἀρετές του εἶναι πραγματικὰ δικές του: καθαρές, σπιτίσιες, καθόλου ἐξεζητημένες. Ἀκόμα καὶ τὰ λάθη του ἔχουν τὸ διακριτικὸ τῆς ράτσας. Ἡ ἀσωτεία του ὄζει γενναιοφροσύνης· ἡ ἐριστικότης του θάρρους· ἡ εὐπιστία του τῆς ἀπλῆς καρδιάς του· ἡ ματαιοδοξία του ὑπερηφάνειας· καὶ ἡ ὁμότης του εἰλικρινείας. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐκδηλώσεις τοῦ πλουσίου καὶ φιλελευθέρου χαρακτήρος του.

Μοιάζει μὲ τὴ βελανιδιά του. Τραχειὰ ἀπ' ἔξω, ἀλλὰ γεμάτη καὶ γερὴ ἀπὸ μέσα. Ὁ φλοιὸς τῆς ἔχει ὑπερβολικὸ ἀριθμὸ ἀποφύσεων ἐν σχέσει μὲ τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὸ μέγεθος τοῦ κορμοῦ, τὸ κλαδιά τῆς οὐρολιάζουν τρομερὰ καὶ μουρμουρίζουν κατ' σὴν μικρότερη θύελλα λόγῳ τῶν διαστάσεων τῶν. Ὑπάρχει ἐπίσης κάτι σὴν ὄψη τῆς παλαιᾶς οἰκογενειακῆς κατοικίας πὺν εἶναι ἔξαιρετικὰ ποιητικὸ καὶ γραφικὸ καὶ ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ κατοικεῖται ἀνέτως, θὰ μὲ λυποῦσε πολὺ νὰ δῶ νὰ τὸ πειράζον τὴν τώρα πὺν συγκρούονται γούστα καὶ γνώμες. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς πὺν δίδουν συμβουλὰς εἶναι ἀσφαλῶς καλοὶ ἀρχιτέκτονες πὺν μπορεῖ νὰ εἶναι χρήσιμοι· ἀλλὰ πολλοὶ φοβοῦμαι πῶς δὲν εἶναι παρὰ Καπετὰν-Φασαρίες πὺν μιὰ φορά καὶ βάλουν χέρι στὸ σεβάσμιον οἰκοδόμημα δὲ θὰ ἡσυχάσουν ἂν δὲν τὸ δοῦν χάμω, κι' ἴσως κι' αὐτοὶ ἀπὸ κάτω.

Ὅτι ἐπιθυμῶ εἶναι ὅπως οἱ σημερινὲς στενοχώριες διδάξουν στὸν Τζῶν περισσότερη φρόνηση γιὰ τὸ μέλλον. Νὰ τὸν κάμουν νὰ παύσῃ νὰ παθαίνεται γιὰ τὶς ὑποθέσεις τῶν ἄλλων νὰ παραιτηθῆ τῆς προσπαθείας του νὰ ἐξυψώσῃ τοὺς γείτονάς του καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν εὐτυχία τοῦ κόσμου μὲ τὴ μαγγοῦρα, νὰ μείνῃ ἡσυχὰ—ἡσυχὰ σπῆτι του· νὰ τὸ ἐπιδιορθώσῃ βαθμιαίως· νὰ καλλιεργήσῃ τὰ μεγάλα κτήματά του ὅπως γουστάρει· νὰ διαχειρισθῆ μὲ σύνεση τὸ εἰσόδημά του—ἂν τὸ νομίζει σωστό· νὰ βάλῃ τὰ ἀνυπότακτα παιδιὰ του σὲ τάξη—ἂν μπορεῖ νὰ ἀνοεώσῃ τὶς χαρούμενες σκηνὲς τῆς παλαιᾶς εὐημερίας καὶ νὰ ἀπολαύσῃ ἐπὶ πολὺ καιρὸ, σὴν πατρικὴ του γῆ, ἀνθηρὰ, ἔντιμα καὶ γελαστὰ γερατεῖα (*).

(Μετάφρ. Α. Σ. Β.)

(*) Δὲ θὰ ἦταν ἴσως περιττὸ νὰ παρατηρηθῆ τόσο ἡ προσωπογραφία αὐτῆ τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους πὺν γίνηκε πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια εἶναι ἐπίκαιρη αὐτῆ τῆ στιγμῆ. Μὲ τὴ διαφορὰ οἱ αἱ εὐγενεῖς εὐχαὶ τοῦ ἀμερικανοῦ συγγραφέως θὰ ἔπρεπε τώρα νὰ ἔχουν οἰκουμενικώτερο χαρακτήρα!

"ΒΙΡΓΙΛΙΟΣ,"

Καθώς όταν επάνωθεν απ' τὸ πυρὸ λαγκάδι
Τὸ θεῖο φεγγάρι κολυμπᾷ στὴ θερινὴ δροσιά
Καὶ μουρμουρίζει ὁ ποταμὸς στὴ νυχτοφαντασιά
Λαμπροκοπώντας σὰν χρυσὸ κι' ἔξαιτικό μαγνάδι,

Τὸ λυπημένο ἀηδόνι μας θρηνεῖ στὴ φυλλωσιά·
Καὶ πλημμυρίζει τὸ ἄπειρο τῆς μελωδίας τὸ χᾶδι . . .
Περὶ ὃ διαβάτης σιωπηλὸς κι' ἀναθυμιάται ὁμάδι
"Ὅσες ξανθὲς ἀγάπησε κι' ἔχει ξεχάσει πιά !

Τί κι' ἂν μιὰ δύστυχη θρηνεῖ μαννοῦλα τὸ παιδί της
Κι' ἐκεῖ ψηλά μέσ' τᾶπειρα ἰαστέφια τὸ γυρεύει . . .
Τὸ μάτι πάει στὸν οὐρανὸ κι' ὁ νοῦς μας γαληνεύει !

Μαζὺ βουνὰ καὶ θάλασσα γελοῦν κι' ἀποσπερίτης . . .
Καὶ μέσ' ἀπ' τὰ φυλλώματα οἱ αἴθρες ἀργοπνέουν . . .
Τέτοιες εἰκόνες, ποιητὴ κι' οἱ στίχοι σου μ' ἐμπνέουν !
(Μετάφρασις Γ. Κ. ΒΛΑΧΟΥ)

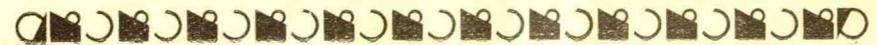
ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

Στὸν Νιοβάνα Τὸ τελευταῖο σου ἔγκλημα
ἦταν στὸ Ψυχικὸ
μὰ δὲ στὸ κατελόγισαν
ἦταν Ἀκαδημαϊκό.

Στὸν Ξερόπουλο Ὁ Ἄννινος εἶχε σειρὰ
ἔλεγεσ ὡς εἰκὸς
σὰν ὁ Νιοβάνας ἔγινε
Ἀκαδημαϊκός.
Μὰ ὅταν ὁ ἴδιος ἔγινε
καλῶς εἶτε κακῶς
δὲν εἶχεσ ἐπιφύλαξη
καὶ μπῆχεσ στῶϊκῶς.

Στὸν Ἀθάνα Ἔτσι ἔναι ὁ παληόκοσμος
κι' αὐτὴ ἔναι ἡ Πολιτεία
σ' ἀφήνει απ' ἔξω ἡ Βουλὴ
σὲ στεφανών' ἢ Ἀκαδημία.

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ

"ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ,"

Ἑλληνικὸ πνεῦμα καὶ διεθνισμός

Ἡ «Νέα Ζωή» καθὼς καὶ στῆς προγραμματικῆς της γραμμῆς χάραξε, θὰ προσπαθήσῃ νὰ ξαναζωντανέψῃ τὸ ἀληθινὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα. Τὸ πνεῦμα αὐτὸ ὅμως δὲν τὸ νοιῶθει μὲ τῆ στενὴ ἐθνικιστικὴ του ἄποψη, ἀλλὰ σὰν τὸ πνεῦμα τῶν ἀθάνατων κλασσικῶν καλλιτεχνῶν ποὺ τείνει στὸ ὠραῖο, στὸ ἀληθινόν, στὸ γερὸ ἀδιαφορόντας ἂν ὁ φορέας αὐτῆς τῆς τάσης εἶναι Ἕλληνας ἢ ξένος. Ἑλληνικὸ θὰ πῆ πνευματικόν, θὰ πῆ καθολικόν. Ἔτσι πιστεύουμε ἀκράδαντα, ὅτι στὰ πλατεῖα ὄρια τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος χωράει κάθε ἰδέα καὶ κάθε ἄποψη, ἀπ' ὅποιον κι' ἂν προέρχεται κι' ὅπουδήποτε κι' ἂν τείνη ἀρκεῖ μονάχα νὰ συμβιβάζεται μὲ τὸ βασικὸ χαρακτηριστικόν του, τὴν ἐλευθερίαν.

Ἡ Ἔδρα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας.

Θλιβερό, πολὺ θλιβερό, νὰ μὴν ὑπάρχῃ μιὰ ἔδρα Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας στὸ Πανεπιστήμιό μας. Θὰ εἴμαστε εὐχαριστημένοι ἂν μπορούσαμε νὰ καταλογίσουμε μόνο ἀδιαφορία τοὺς ἀρμοδίους· βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ πράγματα ποὺ μᾶς κάνουν ν' ἀγανακτοῦμε· δὲν ἰδρύνουν ἔδρα ἀπλούστατα γιατί νομίζουν πὼς Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία δὲν ὑπάρχει. Ἄν ὑπάρχῃ, αὐτὸ τὸ ξέρουν ἐκτὸς ἀπὸ μᾶς καὶ οἱ ξένοι. Ὁμολογοῦμε ὅμως, ὅτι τοὺς Σοφοὺς μας δὲν μπορούμε νὰ τοὺς πείσουμε, ἀπλούστατα γιατί δὲν . . . πολυκαταλαβαίνουν ἀπὸ Τέχνη. Similia Similibus, βλεπέτε. Γι' αὐτὸ καὶ κάνουμε ὑπαναχώρηση· ὑποθέτουμε πὼς, ὅσοι πίστεψαν πὼς ὑπάρχει ἀξία λόγου Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, πλανήθηκαν. Καὶ ὤρωτοῦμε ἂν καὶ πάλι εἶναι περιττὴ ἡ Ἔδρα ποὺ θὰ διδάσκῃ αὐτὴ τὴ Λογοτεχνία. Ἐ! λοιπὸν τώρα εἶναι δυὸ φορὲς πιὸ χρησίμη, γιατί ἀφοῦ δὲν ἔχουμε Λογοτεχνία εἶναι ἀνάγκη νὰ φτιάξουμε.

Ἄς μαζέψουμε, λοιπὸν, τοὺς μικροὺς, τοὺς ἀδύναμους ἤχους ποὺ θὰ μᾶς δώσουν τὸ πολύφωνο τραγοῦδι. Ἄς διβάσουμε τὰ φτωχὰ συναισθήματα ποὺ θὰ μᾶς γνωρίσουν τὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ· μὲ τίς λέξεις ποὺ μάζεψαν οἱ ἀγνοημένοι λυράρηδες θὰ χτίσουμε τὸ βᾶθρο· καὶ θὰ φτιάξουμε τὴν καινούρια μας ραψοδία ποὺ θάναί ἢ πρώτη καὶ μεγαλύτερη πηγὴ γιὰ νέες ἐμπνεύσεις.

Ἡ «Νέα Ζωή» καὶ οἱ Νέοι.

Στὸν ἀγῶνα ποὺ γίνεται τὸν τελευταῖο καιρὸ μεταξὺ τῶν παλιῶν

καὶ τῶν νέων λογοτεχνῶν ἢ «Νέα Ζωή» δὲν θὰ λάβῃ κανένα μέρος γιατί τὸν θεωρεῖ στερούμενο οὐσιαστικοῦ περιεχομένου. Τὸ «τόπο στοὺς νέους» ἔχει μονάχα σημασία σὰν μιὰ ἐνίσχυση ἠθικὴ κάθε προσπάθειας ποὺ παρουσιάζει ὅλες τῆς δυνατότητες μιᾶς ἐξέλιξης γιὰ ἀληθινὴ πνευματικὴ δημιουργία καὶ ποῦ τῆς λείπει μονάχα ἡ μορφὴ ποὺ χαρακτηρίζει τὰ ἔργα τῶν ὀλοκληρωμένων πιά τεχνιτῶν. "Ἐτσι δεχόμαστε καὶ μεῖς τὸ τόπο στοὺς νέους—νοιώθοντας τόπο στήν τέχνη.—Βρίσκουμε δίκαιη κι' ὀλότελα σωστὴ τὴν ἀξίωσή τους γιὰ μιὰ ἐνίσχυση καὶ γιὰ μιὰ μεγαλύτερη ἐπιήκεια. Δὲν μπορούμε ὅμως νὰ πιστέψουμε στὴ λογικὴ τῆς ἀξίωσης γιὰ ἄμεση ἀρριβιστικὴ ἐπικράτηση νέων—ποὺ ἐχτὸς ἀπὸ τὴν ἡλικία δὲν παρουσιάζουν τίποτα τὸ καινούργιο εἴτε τὸ παλιὸ στὴ τέχνη καὶ νὰ ἀνεχθοῦμε τὸ χτύπημα ἢ τὸ παραμέρισμα τεχνιτῶν ποὺ δούλεψαν στὴ ζωὴ τους, ποὺ πορούσαν, ἄλλος ποιότερο ἄλλος λιγότερο, ἔργο καμωμένο μὲ πόνο γιὰ τὸ ὄρατο καὶ μὲ θυσίες γιὰ τὴ τέχνη, καὶ ποὺ ὀλόημερα δουλεύοντας παρουσιάζονται πάντα νέοι στὸ γεμᾶτο ζωὴ σιοῖβο τῆς ἀληθινῆς τέχνης.

Τὰ πενήντάχρονα τοῦ Karl Marx.

Πέρασαν, πᾶνε λίγες μέρες, 50 ὀλόκληρα χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ θεμελιωτῆ τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ Karl Marx. Δὲν δεχόμαστε τὴν ἄποψή του γιὰ τὴν διαλεκτικὴ ἐξέλιξη τῆς ἱστορίας ἀλλὰ δὲν μπορούμε παρὰ νὰ τιμᾶμε τὸ μεγάλο μαχητὴ ποὺ ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν εὕρεση τῆς ἀλήθειας, ποὺ ζήτησε νὰ δώσῃ ἐξήγηση καὶ λύση στὰ ἄπειρα προβλήματα ποὺ μᾶς περιζώνουν καὶ ποὺ ἡ ἐπίδρασή του ἦταν τόσο μεγάλη σ' ὅλους τοὺς κλάδους τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ὥστε κι' ἡ τέχνη νὰ μᾶς δείχνῃ ὀλοφάνερα μιὰ προσπάθεια νὰ διαμορφωθῇ σύμφωνα μὲ τῆς ἀρχές του. Δὲν μπορούμε νὰ καταλάβουμε αὐτὴ τὴ τέχνη, ποὺ τῆς λείπει ἡ ἐλευθερία, καὶ γι' αὐτὸ λυπόμαστε ποὺ τὰ πενήντάχρονα τοῦ μεγάλου Marx μᾶς παρουσιάζονται τόσο φτωχικὰ στὴ σύγχρονη ἐπηρεασμένη ἀπ' αὐτὸν τέχνη, ποὺ τὰ γιορτάζει.

Λάμπρος Πορφύρας.

Δὲν μπορούμε νὰ περάσουμε μπροστὰ στὸ θάνατο τοῦ Λάμπρου Πορφύρα χωρὶς νὰ ποῦμε δυὸ λόγια· βέβαια δὲν ταιριάζει νεκρολογία σ' ἕναν ἀθάνατο. Τὰ τραγούδια τοῦ Πορφύρα θὰ ζήσουν γιὰ καιρὸ στὰ χεῖλη τῶν αἰσταντικῶν ἀνθρώπων. "Ἄς θέλουν νὰ βρῶνται ψεγάδια οἱ κριτικοί. Οἱ ἄυλες ψυχοῦλες, οἱ Σκιές, θᾶναι πάντα πηγὴ λεπτῶν συγκινήσεων. Μὰ μὴν ξεχνοῦμε πὼς ἂν ἔμειναν τὰ ὀμορφα πλάσματα, μᾶς ἔφυγε γιὰ πάντα ὁ ἐξ ἴσου συμπαθητικὸς δημιουργός

των. "Ἐσβυσε γιὰ πάντα μιὰ γλυκειά, μοναδικὴ φυσιογνωμία· ἀγνή, ἔξω ἀπὸ τὶς μικρότητες καὶ τὶς κακίες.

Ὁ κριτικὸς ποὺ θὰ σχολιάσῃ τὸν Ποιητὴ τῶν «Σκιῶν» καὶ τῶν «Φωνῶν τῆς θάλασσας» στὴ μετώπῃ τοῦ ἔργου του, πρέπει νὰ χαράξῃ αὐτὴ τὴ φυσιογνωμία γιὰ νὰ νοιώσουν ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία ποὶ σημασία ἔχει ἡ πνευματικὴ ὀλοκλήρωση στὴν ἀντικειμενικὴ δημιουργία, καὶ πὼς τὸ ἔργο δημιουργεῖται μὲ τὴ θυσία καὶ τὴν ἀφοσίωση. «Ὅλα πρέπει νὰ τὰ χάσῃς γιὰ νὰ ζήσῃς ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὀποῖο ζῆς» μᾶς εἶχε πῆ κάποτε ὁ Ἰουβενάλης.

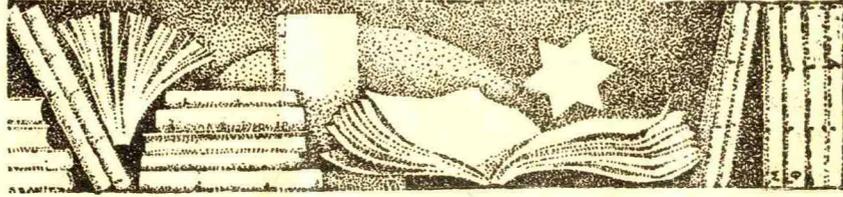
Τὰ φιλολογικὰ βραβεῖα τοῦ Κράτους.

Ξαφνικὴ κι' ἀναπάντεχη ἦταν ἡ ἄρνηση τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν νὰ ἐγκρίνῃ τὴν πίστωση γιὰ τὰ βραβεῖα ποὺ θὰ δίνῃ τὸ Κράτος στὰ καλύτερα καλλιτεχνικὰ ἔργα ποὺ θὰ δημιουργοῦνται κάθε χρόνο.

Βέβαια ἡ τέχνη δὲν μπορεῖ ἄμεσα νὰ προαχθῇ ἀπὸ τὰ λιγοστὰ αὐτὰ βραβεῖα, οὔτε κι' ἡ χρηματικὴ ἐνίσχυση εἶναι τόσο μεγάλη ὥστε νὰ πιστευθῇ ὅτι αὐτὴ θὰ ἐλαφρύνῃ τὴ ζωὴ τῶν βραβευομένων, ποὺ δὲν εἶναι ἄνετη γιὰ τοὺς πειδ πολλούς. Ἀλλὰ τὸ νὰ νοιώθῃ ὁ τεχνίτης ὅτι στὸν εὐγενικὸ ἀγῶνά του γιὰ τὸν ὄρατο, συντροφεύεται ἀπὸ τὴ συμπάθεια τῆς ὀργανωμένης κοινωνίας, ποὺ τὸν παρακολουθεῖ καὶ σιμμερίζεται τῆς προσπάθειάς του, αὐτὸ τοῦ δίνει μιὰ ἰδιαίτερη δύναμη καὶ τοῦ ἀνακουφίζει τὸ μεγάλο του πόνο. Τῆ σημασία τῆς συμπάθειας αὐτῆς τοῦ ὀργανωμένου συνόλου στὴ τέχνη δὲν πρέπει νὰ παραγνωρίζῃ τὸ Κράτος καὶ γι' αὐτὸ πρέπει, μὲ κάθε θυσία, νὰ βρῇ τὴ μικρὴ ἄλλωστε πίστωση, ὥστε νὰ μὴν ἀρνηθῇ στοὺς πειδ ἰδανικοὺς ἀγωνιστὲς τὴ χαρὰ τοῦ νὰ νοιώθουν ὅτι δὲν τοὺς ἀγνοοῦν.

Ἕνας ἀγῶνας γιὰ τὸ πνεῦμα.

Μὲ βουθεῖα συγκίνηση παρακολουθήσαμε ὀλόκληρο τὸν εὐγενικὸ καὶ ἠρωϊκὸ ἀγῶνα τοῦ καθηγητῆ κ. Ἄλ. Σβώλου γιὰ τὴν ἐλευθερία τοῦ πνεύματος στὴν πανεπιστημιακὴ διδασκαλία. Ἡ παραίτησή του σὰν μέσο μιᾶς ὑπερταῆς ὑπεράσπισης τοῦ πειδ ἱεροῦ στὴ ζωὴ, θεμελίωσε ἀκόμα στερεώτερα τὴ θέση του, σὰν ἀληθινοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, δίπλα στὴ θέση τοῦ σοφοῦ ἐπιστήμονα. Κανένας δὲν ἀμφέβαλλε γιὰ τὸν καθηγητὴ Σβῶλο, καὶ πειδ πολὺ οἱ ἴδιοι οἱ μαθητὲς του, ὅτι θυσιάζοντας τίτλους καὶ δόξα θὰ ζήτηγε μονάχα τὴν ἱκανοποίηση τῆς ἀπαίτησης τοῦ κάθε ἀληθινοῦ ἀνθρώπου, τὸ σεβασμὸ στὶς ἰδέες του. Εὐτυχῶς τὸ Κράτος μὲ τὸ νὰ μὴ δεχθῇ τὴν παραίτησή του, ἔδειξε ὅτι σέβεται τὸ πνεῦμα, δταν μάλιστα τὸν σεβασμὸ του τὸν διεκδικεῖ προσωπικότητα σὰν τοῦ ἀγαπημένου δασκάλου μας.

“ΚΡΙΤΙΚΑ,”

Τὰ Ἑλληνικὰ βιβλία τοῦ 1932.

Ἡ σύντομη αὐτὴ ἀνασκόπηση τῶν πεζῶν ἔργων ποὺ βγήκαν τὴν περασμένη χρονιά ἔχει, περισσότερο μᾶλλον, βιβλιογραφικὸν παρά κριτικὸν χαρακτῆρα, γιατί εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατο στὴς λίγες αὐτὲς γραμμὲς νὰ γίνῃ κριτικὴ καὶ ἀνάλυση ὅλων τῶν πεζῶν ἑλληνικῶν βιβλίων τοῦ 1932.

Τὰ βιβλία φιλολογικοῦ περιεχομένου ποὺ βγήκαν πέρασιν στὴν Ἑλλάδα εἶναι λίγα, ἀλλὰ μπορεῖ γενικὰ νὰ εἰπωθῆ ὅτι τὰ πεζὰ βιβλία, ἔστω κι' ἂν δὲν εἶναι τὰ πειρὰ πολλὰ ἀριστουργήματα, παρουσιάζουν στὸ σύνολό τους μιὰ πολὺ ἀνεπτυγμένη βαθμίδα πνευματικῆς ζωῆς. Ἀπάνω σαυτὰ φαινόμενον ἄξιο γιὰ παρατήρηση εἶναι ἀπ' τὴ μιὰ ἢ τῆς ἄλλης τῶν συγγραφέων νὰ γράφουν, ἀδιάφορα τι καὶ πῶς, κι' ἀπ' τὴν ἄλλη ἢ ἀπροθυμία τοῦ κοινοῦ μας νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἑλληνικὸ βιβλίον. Τὸ δεύτερον ὀφείλεται καὶ στὴ ξενομανία ποὺ βασιλεύει στὴς περισσότερες μορφωμένους μας τάξεις, ἀλλὰ καὶ στὴν ἑλλειψὴ σοβαρῆς φιλολογικῆς κίνησεως ποὺ νὰ γίνῃ ἀφορμὴ γιὰ τὴ διάδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου. Ἐξ ἄλλου κι' ἡ κριτικὴ, ἀντὶ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τῆς ὅτι ὀλόκληρη ἢ πνευματικὴ μας παραγωγὴ ἔχει ἀνάγκη «προστατευτισμοῦ» γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ σταθεροποιηθῆ καὶ νὰ δώσῃ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει τὴ δυναμικότητα νὰ δώσῃ, μὲ τὸ νὰ εἶναι αὐστηρὴ καὶ πολλὰς φορὲς κι' ἄδικη συντελεῖ στὴ δυσπιστία τοῦ κοινοῦ γιὰ τὸ ἑλληνικὸ βιβλίον καὶ κατὰ συνέπειαν γιὰ τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς προσπάθειες, ποὺ στὴ συνολικὴ τους ἐκδήλωσιν δὲν εἶναι διόλου ἀξιοκαταφρόνητες.

Μέσα στὰ βιβλία ποὺ βγήκαν πέρασιν εἶν' ἀλήθεια λίγα τὰ ἐξαιρετικά, τὰ πολλὰ διαβάζονται καὶ μόνο μιὰ μικρὴ μειονότητα εἶναι τὰ βιβλία ποὺ σὲ κάνουν νὰ σκέπτεσαι τὴν ἀξία τοῦ χρόνου ποὺ ἔχασες διαβάζοντάς τα. Γενικὰ τὸ ἑλληνικὸ βιβλίον διαβάζεται κι' ἂν ὅταν ὀλόκληρα δὲν εἶναι καλύτερα, πάντως δὲν εἶναι καὶ πολὺ χειρότερα ἀπὸ τὴν ἀφθονὴ ξένη φιλολογικὴ παραγωγὴ ποὺ εἶναι τόσο γνωστὴ στὴν Ἑλλάδα.

Ἀναγνωρίζω ὅτι στὴν πατρίδα μας δὲν βγαίνουν πολλὰ βιβλία ποὺ μποροῦν νὰ ἱκανοποιήσουν τὸ σύγχρονον πνευματικὸν ἄνθρωπον ποὺ ζητάει νάδῃ στὸ βιβλίον κατευθύνσεις γεμάτες ἀπὸ βάθος καὶ ἀπὸ στοχασμό. Νομίζω ὅτι αὐτὸ ὀφείλεται καὶ σ' ἄλλους λόγους, ἀλλὰ καὶ στὴν ἑλλειψὴ ἀπ' τοὺς πειρὰ πολλοὺς συγγραφεῖς μας, τῆς φιλοσοφικῆς ἐκείνης κατάρτισεως ποὺ ὀλοκληρῶναι τῆς προσωπικότητέος των καὶ ποὺ τοὺς κάνει νὰ πέρνουν μιὰ ἐνσυνείδητη θέσιν στὴ ζωὴ. Ἡ ἑλλειψὴ αὐτὴ κάνει τὰ περισσότερα βιβλία ρηχὰ καὶ τοὺς ἀφαιρεῖ τὴ δύναμιν νάχουν μιὰ ἐπίδρασιν στὴ ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη. Τοὺς λείπει ἡ ἰδέα. Τελευταία χάρις στὴν εὐρύτερη διάδοσιν τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμου ἄρχισε καὶ τὸ ἑλληνικὸ βιβλίον νὰ παίρνῃ μιὰ θέσιν στὴ ζωὴ καὶ νάχῃ

καὶ κάποιον βαθύτερον νόημα. Εὐτυχῶς ἡ ἀναβίωση τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεαλιστικῶν σπουδῶν, ὡς ἀντίδρασιν στὸν ἱστορικὸ ὕλισμό, μὲ τὸ «Ἀρχεῖον φιλοσοφίας καὶ θεωρίας τῶν ἐπιστημῶν» καὶ μὲ ὅλη τὴν κίνησιν ποὺ δημιουργήθηκε γύρω του καὶ δῶ καὶ στὴ Θεσσαλονίκη, μᾶς δίνει βάσιμες ἐλπίδες ὅτι ἡ νέα γενεὰ θὰ μᾶς δώσῃ ἔργα μὲ οὐσιαστικώτερον περιεχόμενο καὶ μὲ μιὰ σταθερὴν θέσιν στὰ ἄπειρα προβλήματα τῆς ζωῆς.

Ἄλλη ἀρρώστεια τοῦ ἑλληνικοῦ πεζοῦ βιβλίου εἶναι ὅτι ζητάει νάδῃ καινούργιες μορφές. Κι' αὐτὸ γιὰ κάθε ἄλλη φιλολογία εἶναι προτέρημα, γιατί ἔχει σχηματισμένη μεγάλη παράδοσιν, ὥστε νὰ μὴ χάνῃ ποτὲ τὴν ἐνότητά της παρ' ὅλες τῆς ἀποτυχίες· ἀλλὰ γιὰ τὸν δικὸν μας πεζὸ λόγον ποὺ ἡ παράδοσός του εἶναι μικρὴ κι' εἶναι μπορεῖ κανένας νὰ πῇ, ἀσχημάτιστος, οἱ τέτοιες τάσεις συχνὰ ἐπαναλαμβανόμενες ἀποτελοῦν ἀρρώστεια ποὺ καταστρέφει τὴν ἑμαυτὴ καὶ πρὸς ἀληθινὰ τελειότερες μορφές ἐξέλιξιν. Ἡ ἐλευθερία στὴ τέχνη εἶναι βέβαια ἀπαραίτητη, ἐρεθὴ κι' ἀπόλυτα σεβαστὴ ἀπ' ὅλους μας. Ἀλλὰ κι' ἡ ἐλευθερία αὐτὴ τότε μπορεῖ νὰ νοηθῆ ὅτι ὠφελεῖ τὸ σύνολον ὅταν χρησιμοποιεῖται γιὰ χάριν τοῦ κι' ἀκόμα μέσα σὲ κάποια νοητὰ ὅρια, ποὺ κι' ὁ τεχνίτης νὰ δημιουργῆ κι' ὀλόκληρη ἢ πνευματικὴ κίνησιν νὰ ἐξελίσσεται δίχως ἀπότομους κλονισμούς. Ἐννοεῖται ὅτι αὐτὸς ὁ αὐτοπεριορισμὸς στὴ δράσιν τοῦ τεχνίτη θὰ γίνῃ μέχρις ὅτου θεμελιωθῆ μιὰ ὀρισμένη παράδοσιν, ὅπου τὴν ἢ ἀπόλυτη ἐλευθερία ὅχι μόνον εἶναι ἀκίνδυνον ἀλλὰ κι' ἀπαραίτητη.

* *

Μέσα στὰ βιβλία τῆς περασμένης χρονιάς στὴ πρώτη γραμμὴ ἔρχονται τοῦ **Κ. Παλαμά** «Τὰ χρόνια μου καὶ τὰ χαρτιά μου» ἓνα βιβλίον ποὺ μᾶς συμπληρῶναι τὴν εἰκόνα τοῦ μεγάλου μας ποιητῆ, τοῦ **Γε. Καμπούρογλου** «Αἱ Ἀθήναι ποὺ φεύγουν» ἀπὸ τὰ ὠραιότερα βιβλία, ποὺ βγήκαν ποτὲ γιὰ τὴν παλιὰ Ἀθήνα, τόσο ὡς περιεχόμενο ὅσο καὶ ὡς καλλιτεχνικὴ ἔκδοσιν, τοῦ **Σ. Μελά** «ὁ Ναύαρχος Μιαούλης» ἱστορία καὶ θρύλος γραμμένο μὲ δύναμιν λογοτεχνικὴ ἀφθαστὴ καὶ μὲ ἱστορικὴ ἀκρίβεια ἀξιοπρόσεχτη ὥστε νὰ ξαναζωντανεῖ τὴ μεγάλη μορφή τοῦ Μιαούλη δίχως καθὼς συμβαίνει σὲ πολλὰς βιογραφίες νὰ βάζῃ τὸν ἴδιον τοῦ χαρακτῆρα ὁ συγγραφέας στὸ ἱστοπούμενον πρόσωπον, τοῦ **Α. Κύρου** «Δομένικος Θεοδοκόπουλος» τὸ βιβλίον ποὺ θὰ μείνῃ ἀξιοσημεῖον στὴν Ἑλληνικὴ ἱστορία τῆς τέχνης γιατί εἶναι μιὰ εὐσυνείδητη προσπάθεια τῆς ἑλληνικῆς ἀναδημιουργίας τοῦ μεγαλυτέρου μας ζωγράφου, προσπάθεια ποὺ ὅχι μόνον ἀριστα πετυχαίνει τὸ σκοπὸ τῆς γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ποὺ θάπρεπε νὰ γνωστῆ καὶ στὸ εὐρύτερον διεθνὲς κοινόν.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω βιβλία ποὺ ἀποτελοῦν κάτι τὸ ἰδιαίτερον στὴν τελευταία πνευματικὴ μας παραγωγὴ ἐξεδόθησαν πέρασιν καὶ πολλὰ ἄλλα βιβλία ποὺ δὲν πρέπει νὰ τὰ παραβλέψῃ κανένας. Θὰ τὰ ἐξετάσουμε χωριστὰ γιὰ τὸ κάθε λογοτεχνικὸ εἶδος:

Μυθιστόρημα : Τὸ μυθιστόρημα εἶναι πάντα ἡ πτέρνα τοῦ Ἀχιλλέως σὲ ὅλη μας τὴ πνευματικὴ παραγωγὴ τῆς τελευταίας ἐκατονταετίας. Ἔτσι καὶ τώρα λίγα μυθιστορήματα ἐκυκλοφόρησαν τὰ : **Ἰωάννης Μπουκουβάλα** «Ἰζόλδη», **Θε. Καστανάκη** «Ἡ φυλὴ τῶν ἀνθρώπων», **Β. Ἡλιοπούλου** «Τὸ τραγικὸ μεθύσι ἐνδὸς ἀθέου», **Γ. Γεννηματῆ** «Γιάννης Παλιάνθρωπος Ἀ' Αἰμίλιος», **Κ. Καιροφύλα** «Κ. Γεράκης ὁ Κεφαλονίτης κυβερνήτης τοῦ Σιάμ», (τὸ τελευταῖον δὲν εἶναι, κυρίως εἰπεῖν, μυθιστόρημα). Ἀπ' αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ βγῆ κάτι τὸ ξεχωριστό, κάτι ποὺ θὰ εὐρύνη τὸν πνευματικὸν ὄρι-

ζοντα. Ἄλλ' ὅμως εἶναι ἕλα βιβλία καλογραμμμένα καὶ ποῦ μποροῦν νὰ σὲ κάνοῦν νὰ σκεφθῆς. (Ἰδιαίτερα ἡ «Φυλὴ τῶν ἀνθρώπων»). Ξαναγράφω καὶ ἐπιμένω ὅτι αὐτὰ εἶναι καλύτερα ἀπὸ πολλὰ ρομάντζα ποῦ βγήκαν τελευταῖα στὸ ἐξωτερικό.

Διήγημα : Οἱ λίγες συλλογὲς διηγημάτων εἶναι ὅλες ἢ μιὰ καλύτερη ἀπ' τὴν ἄλλη. Ξεχωρίζουν τῆς **Διλίνας Νάνου** «Ἡ ξεπάρθεινη», γεμάτο ζωὴ, τῆς **Ἀθην. Ταρσοῦλη** «Ὁ καπετὰν Μονάχος» μὲ λεπτὴ περιγραφή, τοῦ **Ἄγγ. Δόξα** «Γκαρσὸν ἕνα οὐτσου» τὸ καλύτερο ἔργο τοῦ συγγραφέα. Καλὴ καὶ ἡ συλλογὴ τοῦ **Χρ. Δεβάντα** «Ὁ ἴσιος δρόμος καὶ ἄλλα διηγήματα».

Θέατρον : Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ τὰ ἔργα ποῦ παίχτικαν καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα γράφει ἄλλοῦ ἢ «Νέα Ζωή», βγήκαν 2 ἀκόμα θεατρικὰ ἔργα τοῦ κ. **Π. Σπανδωνίδου** «Βυθὸς καὶ ἐπιφάνεια» καὶ τοῦ κ. **Ι. Δέλλιου** «Νέοι Κόσμοι» (Comedie).

Κριτική : Τὴν περασμένη χρονιά ἔχουμε πολλὰς κριτικὰς μελέτες δυσανάλογες ἀριθμητικὰ ἔμπρὸς τὴν ἄλλη φιλολογικὴ παραγωγή. Νὰ σημαίῃ αὐτὸ ἀδυναμία πρωτότυπης παραγωγῆς ἢ τάση γιὰ καλύτερη ἐμβάθυνση στὴ πνευματικὴ μας ζωὴ; Θέλουμε νὰ πιστέψουμε τὸ δεύτερο. Οἱ πειρὸς πολλὰς εἶναι γιὰ ποιητὲς μας: Δηλαδή τοῦ **Κ. Βουτιερίδη** «Κωστῆς Παλαμάς», τοῦ **Θ. Σῦδη** «Ὁ Παλαμάς ἀπὸ μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ του», τὰ «Δώδεκα ἄρθρα γιὰ τὸν Παλαμά», τοῦ **Α. Κασιμπάλη** «Πλασματικὴ βιβλιογραφία» (ἂν καὶ αὐτὸ εἶναι βιβλιογραφικό), τοῦ **Δημ. Μωραΐτη** «Ὁ ποιητὴς Διονύσιος Σολωμὸς καὶ τὸ ἔργον του» τοῦ **С. Cerofilas** «Moreas en Grèce», τοῦ **Στ. Κυριακίδη** «Παρατηρήσεις εἰς τὰ ἀκριτικὰ ἔπη», τοῦ **Α. Ι. Ζώντου** «Γιάννης Τσακασιάνος ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ποιητὴς», τοῦ **Θ. Σῦδη** «Ἡ θρησκευτικὴ βούληση τοῦ Σικελιανοῦ».

Γιὰ δύο ξένους συγγραφεῖς ἔχουμε δύο σηματικὰς προσπάθειες τοῦ **Π. Κασιέλη** «Σαίξπηρ τομ. Α' Ὁθέλλος νόημα καὶ χαρακτήρες» καὶ τοῦ **Α. Βισάντη** «Ὁ Νέιλ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργο».

Ἰδιαίτερα πρέπει νὰ μνημονεῦθῃ τοῦ **Ι. Συκουριῆ** «Ἡ διδασκαλία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας» βιβλίον ποῦ χαράζει ἀδρὰ τῆς κατεπυθνήτριες γραμμὲς μὲ τῆς ὁποῖες θὰ γνωρισθοῦνε καλύτερα οἱ νεοελληνες συγγραφεῖς στὸ σχολεῖο, καθὼς τοῦ **Θ. Συναδινού** «Ἐἴμεθα μουσικὰ μορφωμένοι;» καὶ τοῦ **Ι. Δαμπελέτ** «Ἀισθητικὴ μελέτη, ἢ γέννησις τῆς ὁμοιοκαταληξίας εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν Μουσικὴν».

Διάφορα : Μὲ τὸ γενικὸ τίτλον διάφορα περιλαμβάνω πολλὰ ἀξιόλογα βιβλία ποῦ δὲν μποροῦν ἐλλείψει χώρου, νὰ καταταχθοῦν χωριστά. Εἶναι αὐτὰ τὰ ἑξῆς: **Π. Σ. Δέλτα** «Στοχασμοὶ περὶ ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν μας», **Πέτρου Βλασιτοῦ** «Συνώνυμα καὶ συγγενικά», **Ἐλισ. Γιαννίδη** «Γλωσσικὰ πάρεργα—γλῶσσα, ὀρθογραφία», **Γρ. Στεφάνου** «ἔρωτες καὶ αἰσθήσεις», **Ἀθην. Ταρσοῦλη** «Μαντῶ Μαυρογένους», **Θ. Ἀθανασιάδη** «ἕνα μῆνα στὸν Πόλο», **Α. Κολυμήτρου** «Τῆς λύρας μου ὁ σκοπὸς», **Γ. Ρουμπάνη** «Ταξίδια στὸ φῶς», **Στ. Σεφλοῦδα** «Ἐσωτερικὴ συμφωνία», **Θ. Κωστοπούλου** «Ἀναχρονισμοί», **Α. Καρούσου** «Σύγχρονα», **Ν. Ἀποστολοπούλου** «Περασμένα, τωρινὰ», **Μ. Λυδάκη** «Στῆς γαργιάς τὰ γόνατα» καὶ **Μ. Στεφανίδου** «Λογοτεχνήματα».

Γενικὸ συμπέρασμα ἀπ' ὅλη τὴν ἀνασκόπηση εἶναι ὅτι τὸ ἑλληνικὸ βιβλίον ἂν ἀγαπηθῇ καὶ ἐνισχυθῇ ἀπὸ τὸ μορφωμένο κοινὸν μας καὶ ἂν καλυτερέψῃ ποιοτικὰ θὰ μπορέσῃ νὰ ἐπικρατήσῃ γιὰτὶ ἔχει ὅλες τῆς δυνατότητες μιᾶς τέτοιας ἐπικρατήσεως.

Γέδας.

Τὸ θέατρο στὸ 1932-

Τὸ 1932 εἶναι μιὰ σημαντικὴ χρονιά γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀπ' οὗ ἡ θεατρικὴ κίνησις, ποῦ παρατηρήθηκε σ' αὐτήν, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ γέμισε μὲ χαρὰ καὶ ἐλπίδες ὄχι μόνον τοὺς ἀπλοῦς θεατροφίλους, μὰ καὶ ἐκείνους ποῦ ξέρουν ποιά θέσι πρέπει νὰ κατέχῃ σὲ κάθε ἀληθινὸ πολιτισμὸ τὸ θέατρο. Μ' αὐτὸ δὲ θέλομε νὰ ποῦμε πῶς τὸ 1932 ἐσήμανε τὴν ἀναγέννησι τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου. Σπέρματα μόνον μιᾶς τέτοιας ἀναγεννήσεως διακρίναμε μέσα στὴν ὅλη κίνησι, καὶ ἰδίως στὴν ἐναρξὶ τῆς λειτουργίας τῆς ἐθνικῆς μας σκηνῆς. Οἱ παραστάσεις τῶν ἄλλων θιάσων ὅσο καὶ ἂν ἱκανοποίησαν, ὅσο καὶ ἂν ἐνθουσίασαν τοὺς θεατροφίλους, δὲν εἶχαν τὴν σημασία τῶν παραστάσεων ἐκείνης, γιὰτὶ ἡ ἐργασία τῶν θιάσων αὐτῶν ἦταν κατὰ τὸ περαστικὸ καὶ τὸ προσωρινό, ποῦ καταπνίγεται σχεδὸν ἀπὸ τὴ σαφήνεια τοῦ σκοποῦ καὶ τῆ συστηματικότητος τῆς ἐργασίας τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου. Μόνον μὲ τέτοια ἐργασία προπαρασκευάζει κανεὶς γιὰ τὴν πραγματικὴ κατάκτησι ἀγαθῶν πολιτισμοῦ ἕνα λαὸν, ποῦ, σὰν καὶ ἡμεῖς, νομίζει, πῶς ἔγινε κύριός τους χωρὶς κόπο μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ ἐνθουσιασμοῦ, ποῦ σβύνει σὲ λίγο καὶ μᾶς ἀφήνει μὲ τὰ χέρια καὶ τὴς ψυχῆς ἄδεια. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν μποροῦμε νὰ δημιουργήσωμε ὑστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια ἐθνικῆς ἀπελευθερώσεως ἕνα πλήρη καὶ ὀλοδικὸν μας πολιτισμὸν.

Εὐτυχῶς τὸ Ἐθνικὸν θέατρο δὲν ἐργάσθηκε ὡς σήμερα κατὰ τὸ γνωστὸ νεοελληνικὸν τρόπο. Αὐτὸ τ' ὀφείλομε πρὸ παντὸς στὸ σκηνοθέτη του, τὸν κ. Φῶτο Πολίτη, ποῦ ὄχι μόνον συνέλαβε ὅσο κανεὶς ἴσως ἄλλος μ' ὅλη του τὴν οὐσία, μ' ὅλες του τὴς δυνατότητες, μ' ὅλα του τὰ προτερήματα καὶ τὴς βαθεῖας ἐλλείψεις τὸ σημερινὸν πολιτισμὸν μας, μὰ καὶ αἰσθάνθηκε βαθεῖα εὐθύνη γιὰ τὸν ξεπεσμό του, καὶ ἔταξε σκοπὸν του τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀνόρθωσι αὐτοῦ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἔργο παράξενα, ἐκπληκτικὰ ἡρωϊκὸ, ἰδίως στὴν πατρίδα μας, ὅπου διώκεται σκληρὰ κάθε τι ἀληθινὰ ἀνθρώπινο καὶ θεῖο, κάθε δηλ., ἡρωϊκόν. Ὁ σκοπὸς καὶ τὸ νόημα τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, ποῦ δὲν ἀποβλέπει στὸ νὰ δώσῃ ὀρισμένους καλὰς παραστάσεις στοὺς θεατροφίλους, μὰ στὴν ἀνύψωσι τοῦ πολιτισμοῦ μας μὲ τὸ σχολεῖο ἐκείνο, ποῦ ὀνομάζεται θέατρο, τονίσθηκε διπλὰ μὲ τὴν ἀνάθεσι τῆς σκηνοθεσίας στὸν κ. Φῶτο Πολίτη.

Κοντὰ στὴν ἐθνικὴν μας σκηνήν, ἢ μάλλον σὲ ἀγῶνα ἐναντίον της,—ἀγῶνα πολῦτιμο καὶ δημιουργικόν,—βλέπομε καὶ ἄλλους δυνατοὺς θιάσους, σὰν τοὺς θιάσους τῶν δύο συνεργασιῶν τῶν κυριῶν Μαρίκας—Κυβέλης, τὸ θίασον τῆς κ. Κοτοπούλη, τὸ «Ἐλεύθερο θέατρο» μὲ πρωταγωνίστρια ἄλλοτε τὴν κ. Κυβέλην καὶ ἄλλοτε τὴν κ. Ἀλίκη, μὲ σκηνοθέτη εἰς τὸν κ. Σπύρο Μελά. Κι' ἐρωτᾶται: ἢ ἐργασία τῶν θιάσων αὐτῶν, ὅσο καὶ ἂν τῆς ἔλειπε ὁ σαφὴς σκοπὸς καὶ ἢ συστηματικότης, δὲν ἔκρυβε μέσα της κανένα σπέρμα ἀναγεννήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ, τοῦ καθαρῶς ἑλληνικοῦ θεάτρου; Θὰ ἦταν ἀνόητον νὰ τὸ ποῦμε. Οἱ θίασοι αὐτοὶ μᾶς ἐχάρισαν ἀξέχαστες βραδεῖες καὶ πολλὰς φορὰς αἰσθητικὰς φρικιᾶσεις, ποῦ δὲν ἐδοκιμάσαμε στὰ καθίσματα τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου. Ἄλλῃ ἢ συμβολῇ τοῦ τελευταίου αὐτοῦ καὶ ἄλλῃ ἐκείνων. Ἡ πρώτη γίνεται ἐπὶ τῆς θέσεως προγράμματος, ὅπως συμβαίνει στὰ σχολεῖα καὶ τὰ πανεπιστήμια, τὴν κατεῦθυσί της τὴν πέρνει κυρίως ἀπὸ τὸ λόγον, οἰκοδομεῖ μὲ μέθοδον καὶ ὑπομονήν καὶ σύμφωνα πρὸς ὅλους τοὺς κανόνες τῆς τεχνικῆς,—ἐνῶ ἢ δευτέρῃ χωρὶς πρόγραμμα, χωρὶς κατεῦθυσιν, χωρὶς ὑπομονήν συνίσταται—ἢ θὰ μποροῦσε νὰ συνίσταται—σὲ μιὰ σειρά ἀπὸ θαύματα, ποῦ κατάφερε κοροϊδεύοντας τὸ λόγον καὶ τοὺς κανόνες. Τί ἀπὸ τὰ δύο ἀξίζει περισσότερο;

Τὸ ἔργο τῶν δυῶν μεγάλων πρωταγωνιστριῶν μας εἶναι — ἢ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι — περισσότερο Τέχνη ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, γιατί τὴ μεγάλη κι' ἀληθινὴ Τέχνη δὲν τὴν κάμνει ἡ ἐπιμέλεια κι' ἡ σκέψις, μὰ καὶ τὸ πού κείται πέρ' ἀπ' τὸ λόγο, καὶ τὸ πού, καθὼς θὰ ἔλεγε ὁ κ. Π. Κανελλόπουλος, «δφείλει τὴν ὑπαρξίν του εἰς τὴν ὑπερνίκησιν τοῦ λόγου». Ἀνεξαρτήτως ὅμως αὐτοῦ τὸ ἔργο τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου χωρὶς νὰ στερῆται καὶ αὐτὸ πλοῦτου ἀπολύτως ἀτομικῶν στοιχείων, ἀπ' οὗ συγκεντρώνει γύρω ἀπὸ τὸν πρῶταγωνιστὴν καλλιτέχνη σκηνοθέτη του ταλέντα ἀληθινὰ σὰν τοῦ κ. Βεάκη ἢ τῆς κ. Ἀνδρεάδου, συμβάλλει περισσότερο στὴ διαμόρφωσιν ἐνδὸς νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ τείνοντας εὐσυνείδητα πρὸς αὐτὸ μὲ ὅλα τὰ μέσα πού ἀναφέραμε παραπάνω. Διδάσκοντας ὅμως καὶ καθοδηγώντας τὸ κοινὸ καθιστᾶ πῶς γόνιμη καὶ τὴν ἐργασία τῶν θιάσων, πού τὸ συναγωνίζονται.

Τὸ Ἐθνικὸ ἀρνείται τοὺς συναγωνιστὰς του, ὅπως κι' οἱ συναγωνιστὰς του ἀρνοῦνται τὸ ἔθνικόν. Τέτοιες ὅμως ἀρνήσεις εἶναι ἀφάνταστα καρποφόρες καὶ δημιουργικές, ἀπαραίτητες δὲ γιὰ τὴ διαμόρφωσιν κάθε πολιτισμοῦ. Εὐτυχῶς ὁ σημερινὸς Ἕλληνας μοιάζει τοῦλάχιστον σ' αὐτὸ μὲ τὸν ἀρχαῖον Ἕλληνα; εἶναι κι' αὐτὸς ἕνας «agonaler Mensch» κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ Jakob Burckhardt, πρᾶγμα πού κρύβει πολλὰς ὑποσχέσεις γιὰ τὸ μέλλον μας, — καὶ γιὰ τὸ μέλλον τοῦ θεάτρου μας.

* *

Πλούσιος καὶ ποικίλος εἶναι ὁ κατάλογος τῶν ἔργων πού μᾶς προσέφεραν τὸ 1932.

Εἶδαμε τραγωδίες σὰν τὸν «Ἀγαμέμνονα» τοῦ Αἰσχύλου καὶ τὴ «Μαρία Στούαρ» τοῦ Σίλλερ, μὲ λεπτοτάτη Μαρία τὴν κ. Κυβέλη κι' ἐκπληκτικὴ Ἐλισάβετ τὴν κ. Κοτοπούλη, — ἔργα τοῦ Σαίξπηρ σὰν τὸν «Ἐμπορὸ τῆς Βενετίας», πού μᾶς παρουσιάσθηκε σὰν ἕνα φωτεινὸ τραγοῦδι τῆς νεότητος, καὶ τὸν «Ἰούλιο Καίσαρα», τέλει ἀνεβασμένο καὶ μὲ ἀλησμόνητη τὴ δυσκολώτατη Β' σκηνὴ τῆς Γ' πράξεως, ζωντανεμένη ἀπὸ τὸ τάλαντο τοῦ κ. Βεάκη καὶ τοῦ κ. Μινωτή, καθὼς κι' ἀπὸ ἕνα ἀμειψιπτα διδαγμένο ὄχλο. Εἶδαμε ἀκόμη δράματα σὰν τὰ συνταρακτικὰ «Ἄρρωστα Νεῖατα» τοῦ Μπροϋκνερ, τὶς ποιητικώτατες «Τρεῖς Ἀδελφές» τοῦ Τσέχοφ, παιγμένα μὲ δύναμι, δροσιὰ καὶ χάρι ἀπὸ τὸ γυναικεῖο μέρος τοῦ θιάσου τῆς κ. Κυβέλης, — κωμωδίες σὰν τὸ «Ἐπάγγελμα τῆς κυρίας Οὐῶρεν» τοῦ Σῶ ἔπου ἢ κ. Κοτοπούλη ζωντάνεψε, ἐγελοιογράφησε καὶ χρωμάτισε κτυπητὰ μιὰν ἀλησμόνητη κυρία Οὐῶρεν, σὰν τὸν «Μάριο» καὶ τὴ «Φανή» τοῦ Πανιόλ. Εἶδαμε κι' ἄλλα πολλά.

Ὅσο γιὰ τὸν κατάλογο τῶν νεοελληνικῶν ἔργων δὲν εἶναι μακρὺς. Εἶχαμε ἑπτὰ «πρώτες» τέτοιων ἔργων, ἀπὸ τὰ ὅποια τὰ τέσσερα μόνον ἀνεβαζόταν γιὰ πρώτη φορὰ. Τὰ ἄλλα τρία εἶναι ἔργα παλαιότερα, «κλασσικὰ» πῶς στὴ λογοτεχνία μας: ἡ «Βαβυλωνία» τοῦ Βυζαντίου, ὁ «Ἀγαπητικὸς τῆς Βοσκοπούλας» τοῦ Κορομηλά καὶ τὸ «Μιὰ Νύχτα μιὰ ζωὴ» τοῦ κ. Σπύρου Μελά, σκηνοθετημένο ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸ συγγραφέα του. Ὅλοι δέχθηκαν τὰ ξαναεβασμένα αὐτά, πρὸ πάντων τῆς «Βαβυλωνίας», μὲ χαρὰ ἐξαιρετικὴ, γιατί δὲν συνηθίζουσαν νὰ ξαναπροσφέρουσαν στὸν Ἕλληνα λαὸ ἔργα, πού ἀνεγνώρισε τὴν ἀξία τους καὶ τ' ἀγάπησε. Μόνον οἱ κριτικοὶ μουρμούρισαν λίγο. Ὁ ἐνθουσιασμός ὅμως μὲ τὸν ὅποιον παίχθηκαν τόσο ἡ κωμωδία τοῦ Βυζαντίου στὸ Ἐθνικὸ Θεάτρο, ὅσο καὶ τὸ κωμειδύλιο τοῦ Κορομηλά ἀπὸ τὸ θίασο Μαρίκας — Κυβέλης, καθὼς κι' ὁ ἐνθουσιασμός, μὲ τὸν ὅποιον ἐγίναν δεκτὰ ἀπὸ τὸ κοινόν, δὲν δικαιολογοῦσαν μόνον, μὰ κι' ἐπιβάλλουσαν τὸ ξαναεβασμα τέτοιων ἔργων στὶς ἑλληνικὲς σκηνές.

Τὰ νέα ἑλληνικὰ ἔργα, πού εἶδαμε τὸ 1932, εἶναι ἡ «Κοσμικὴ Κίνησις» τοῦ κ. Συναδινού, πού ὑπερέβη τις ἑκατὸ παραστάσεις, οἱ τρισαχαρακτικὲς κωμωδίες τοῦ κ. Ξενοπούλου ὁ «Θεὸς Ὀνειροσ» καὶ ἡ «Ἀνιέζα», καθὼς καὶ τὸ μεγάλης ἀξίας ἔργο τῆς κ. Καζαντζάκη «Ἐνῶ τὸ Πλοῖο Ταξιδεύει». Ἡ θεατρικὴ αὐτὴ παραγωγή δὲν εἶναι βέβαια πλούσια σὲ ποσότητα. Ἡ ποιότης τῆς ὅμως εἶναι ἱκανοποιητικὴ. Γι' αὐτὸ δὲν μπορούμε παρὰ νὰ θεωρήσωμε σκληρὴν κι' ἀνεπιεικὴ τὴν κριτικὴν, πού δὲν θέλησε ν' ἀναγνωρίσῃ ὁμόφωνα ἀξία παρὰ στὰ ἔργα τοῦ κ. Ξενοπούλου τὰ πρᾶγματι γεμάτα χάρι, δροσιὰ, ζωνρότητα, χαρίσματα πού διακρίνουσαν ὅλη τὴ θεατρικὴ παραγωγή τοῦ τόσο ἀγαπητοῦ μας συγγραφέως.

Ἡ «Κοσμικὴ Κίνησις» χωρὶς νὰ εἶναι ἔργο μὲ ἀνώτερες ἀξιώσεις, εἶν' ἐν τούτοις πολὺ καλύτερον ἀπὸ πολλὰ κατασκευάσματα τῆς ξένης δραματικῆς βιομηχανίας σὰν τὸ «Ἀσθενὲς Φύλον» τοῦ Μπουρντέ, πού ἐχειροκροτήθηκε ἀπὸ τὴν ἴδια κριτικὴν, πού κατεδίκασε μὲ ὀρισμένο, ἀπρεπῆ, κατὰ τὴ γνώμη μου, τρόπο τὸ ἑστερημένο βέβαια καὶ βαθύτητος καὶ χάριτος, μὰ καὶ πνεύματος ἀκόμη ἔργο τοῦ κ. Συναδινού, ὁ ὅποιος ὅμως ξέρεει ἀσφαλῶς νὰ κάμνῃ ἕνα πετυχητό, ζωηρό καὶ καθαρό ἀπὸ ὀρισμένες βρωμιῆς διήλογο, ἔχει δὲ καὶ ἀρκετὴ γελοιογραφικὴ δύναμι.

Ἐντελῶς παράλογη κι' ἀστήρικτη θεωροῦμε τὴν καταφορά τῆς κριτικῆς κατὰ τοῦ ἔργου τῆς κ. Καζαντζάκη. Νομίζω, ὅτι τὸ «Ἐνῶ τὸ Πλοῖο ταξιδεύει» εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ἔργα πού ἐχάρισε ἡ λατρεία τῆς ἀληθινῆς Τέχνης στὴν Ἑλλάδα. Εἶναι ἀδιάφορο ἂν δὲν διακρίνονται μέσα του τὰ γνωρίσματα τῆς ἐννοίας τοῦ «δράματος», πού ἐσχημάτισε μιὰ καθαρά λογικὴ σκέψις μελετώντας τὰ μεγάλα δράματα — Τί σημαίνει ἂν δὲν τὸ ἀποτελεῖ μιὰ σύγκρουσις, μιὰ μάχη; Τί σημαίνει ἂν λείπουν ἀπ' αὐτὸ τὰ ἐλεύθερα ἄτομα; Ἡ ἔλλειψις αὐτῆ ἀκριβῶς μᾶς ἔκαμε ν' ἀκούσωμε καθαρά τὴν εὐθραυστη, σπαρτακτικὴν κι' ἀπελπισμένη μουσικὴν, πού ὑψώνεται μὲς ἀπὸ κάθε σκηνὴ τοῦ δράματος διακριτικὰ μὰ σαφέστατα — γιὰ ὅσους βέβαια ἔχουν αὐτιά πού ἀκοῦν. Τὸ «Ἐνῶ τὸ Πλοῖο Ταξιδεύει» εἶναι ἔργο μὲ νόημα. Ἀδιάφορο ἂν δὲν μᾶς λέγει παρὰ πῶς ἡ ζωὴ δὲν ἔχει κανένα νόημα. Γιατί θ' ἀρνηθοῦμε σ' ἕνα καλλιτέχνη πού αἰσθάνθηκε τὸ σπαραγμὸ μιᾶς τέτοιας κοσμοθεωρίας νὰ μᾶς τὴν ψιθυρίσῃ μὲ λυγμούς, ὅπως ἕνας ἄλλος ξεφωνίζει τὴν πίστιν του γιὰ τὴν ἀξία τῆς ζωῆς; Κι' αὐτὸς μᾶς λέγει καὶ πού ἀξίζει νὰ εἰπωθῆ, ἐφ' ὅσον εἶναι εἰλικρινές, ἐφ' ὅσον πλάσθηκε μὲ αἷμα

Δ. Α. Κ.

Ἡ ποίηση στὰ 1932.

Μιὰ συνοπτικὴ ἐξέταση τῆς ἀπόδοσης τοῦ 1932 στὴν ποιητικὴ παραγωγή τοῦ τόπου μας εἶναι κατ' ἀρχὴν εὐκόλο πρᾶγμα. Περιορισμένος ὁ ἀριθμὸς τῶν συλλογῶν καὶ — ἄς τὸ ποῦμε ἀπὸ τώρα — δὲ μᾶς ἐθάμπωσε καμμιά καινούργια λάμψη. Μετὰ ἀπὸ τὸ θόρυβο γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς Μελισσάνθης ἡ κριτικὴ δὲ βρέθηκε στὴν εὐχάριστη θέση ν' ἀραδιάσῃ πολλοὺς ἐπαίνους· αὐτὴ ἢ φτώχεια μᾶς φέρνει στὸ νοῦ μιὰ κάπως πρόσφατη συζήτηση γιὰ τὴ χρεωκοπία τῆς ποίησης· ἄς τὴ θεωρήσωμε μεταϊσόχολη κι' ἄς ζητήσωμε τοὺς λόγους τῆς φτώχειας ἐκεῖ πού μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν.

Ἐκεῖνον πού ὅλοι ζητᾶνε σήμερον δὲν εἶναι γενικὰ ἡ ποίηση, μὰ οἱ καινούργιοι ποιητὰς. Οἱ παλαιοὶ ἔκαναν τὴν προσφορά τους· δὲν μποροῦν πᾶν νὰ μᾶς ἐκπλήξουν γιατί ἀπὸ ἕνα ὀρισμένο σημεῖο τὸ παλιόν τους ἔργο ἀποτελεῖ τὴν κύρια πηγὴ τῆς μεταγενέστερης δημιουργίας τους.

Γι' αὐτὸν τὸν λόγο εἶναι δύσκολο, ὅπως εἶπαμε νὰ μᾶς ἐκπλήξῃ ἀπλού-

στατα, γιατί γνωρίζουμε τη δυνατότητα του καθενός: ούτε μπορεί ποτέ να μās μιλήσει σ' άλλο τόνο, ή φωνή του ανθρώπου είναι μία, και ή έκφραση του με τὰ μέσα τῆς τέχνης είναι μία. Υπόκειται βέβαια σ' εξέλιξη ὁ καλλιτέχνης, μὰ δὲν είναι δυνατόν ν' αντικαταστήσει τὸ ἐγὼ του τὸ πνευματικό, με ἓνα ἐγὼ διαφορετικό. Αὐτὸ γιατί τῆ στιγμῆ πού βρέθηκε στὴ θέση νὰ δώσει κορμὶ σὲ ὅτι ἐσωτερικὸ δινόταν στὴ δημιουργία, εἶχε πιά ἀποκτήσει τὴν πνευματικὴ του ἐνότητα. αὐτὴ τοῦ χάραξε τὸ δρόμο, τὴν κατεύθυνση τὴν προσωπικὴ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν ἰδιαιτέρων του δυνατοτήτων. Ὑστερα, χρειάζεται προσοχὴ στὸ φράξιμο τοῦ περβολοῦ τῆς Μούσας με τὴ στοργὴ καὶ τὴν πίστη (οἱ ἀπιστίες δὲν εἶναι εὐκολες στὴν καλλιτεχνικὴ δράση).

Λοιπόν, ...οἱ Νέοι. ὅσοι δὲν τοὺς διακρίνουν πιστεύουν πὼς οἱ γενιές μας εἶναι πολὺ κατώτερες ἀπὸ τὴ σειρά τῶν καλῶν μας ποιητῶν. Οἱ νέοι, λέει, δὲν ἀσχολοῦνται πιά με τὰ πνευματικὰ ζητήματα. πιδ πολὺ παραμελοῦν τὶς ὠραίες Τέχνες, καὶ φροντίζουν νὰ μὴν παραλείψουν τὰ κοσμικὰ τους καθήκοντα, τοὺς χοροὺς, τὶς κατώτερες ὕλικές ἀπολαύσεις. Φταίει ἀκόμη γι' αὐτοὺς ἡ Κοινωνιολογία, ἡ κακὴ ἐκπαίδευση κι' ὅτι ἄλλο πρόχειρο κατέβη στὸ νοῦ τους. Γελιοῦνται ὅσοι δίνουν τέτοια ὄψη στὰ πράγματα. οἱ Νέοι σήμερα εἶναι πολὺ πιδ μορφωμένοι ἀπὸ τοὺς παληοὺς. ἔχουν ἀνησυχίες βαθείες. ἂν δὲ μένουμε εὐχαριστημένοι εἶναι γιατί ἄλλαξε τὸ περιεχόμενο τῶν ἀπαιτήσεών μας. Ὁ παλαιότερος ποιητὴς εἶχε μπροστά του μιὰ ζωὴ διαμορφωμένη: προβλήματα σχηματισμένα πού καρτεροῦσαν τὴ λύση τους. ἀκόμη πιδτερο: Ζωὴ ἀπλούστερη καὶ σὲ πολλὰ βήχη. Δὲν ἦταν δύσκολο γιὰ τὸν προικισμένο με ταλέντο νὰ τραγουδήσει ἓνα τριαντάφυλλο: ὑπῆρχε γύρω ἀπὸ τὸ ῥόδο ὀλόκληρη φιλολογία. ἦταν ἄλλως ἓνα τόσο δὰ λουλουδάκι κάτω ἀπ' τὴ μύτη τοῦ ποιητῆ πού τοῦ κέντριζε τὴν ὄσφρηση. Ἀκόμη, καὶ στὸ μεγάλο ποιητὴ ἡ ζωὴ ἔδινε τὰ μέσα νὰ προχωρήσει στὰ βαθύτερα νοήματα τῆς. δὲν τὸν μπέρδευε κι' ὅταν ἀκόμη δὲν πατοῦσε γερὰ στὴν ἐπιφάνεια. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς νέους γράφουν τραγούδια πού θὰ κρατιόνταν σὲ λογαριασμὸ τὸ 1880, νὰ ποῦμε. γιὰ σήμερα ἔμως ἡ θυσία τους εἶναι ἀνώφελη. ὅταν ἀπαιτοῦμε ἀπ' αὐτοὺς κάτι πρωτοένοστιχο, κατὰ βάθος τοὺς λέμε νὰ **συνγρο-νισθοῦν**: νὰ ἐκφράσουν τὶς δυνάμεις τοῦ καιροῦ μας ἢ νὰ συλλάβουν τὴ χίμαιρα πού πρέπει νὰ καθοδηγῆ τὴ σημερινὴ κοινωνία. Μήπως δὲν τὸ νοιοῦθουν, . . . ἔμως, στὸ πρῶτο τους βῆμα θὰ παραπατήσουν. . . θὰ τοὺς μπλέξουν οἱ τροχοὶ τῶν προβλημάτων. μάταια θὰ τινάχθουν. δὲν ὑπάρχουν κατευθύνσεις πού νὰ δίνουν λύσεις στὰ προβλήματα με τὴ δύναμη τους. γι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν ὑπάρχουν πρόσωπα πού θὰ ξεπεράσουν αὐτὲς τὶς δυνάμεις.

Αὐτὰ φαίνονται καθαρώτερα στοὺς κοινωνικοὺς ἀγῶνες, ὁ νέος ἂν θέλῃ νὰ λυτρωθῆ θὰ κόψῃ τὸ Γόρδιο δεσμὸ ὄχι γιατί εἶναι κατώτερος, ἀλλὰ γιατί ἡ πραγματικότητα εἶναι ἀνώτερη ἀπ' αὐτόν. Γιὰ νὰ παλέψῃ σήμερα χρειάζεται πολλὰ ἔπλα: φιλοσοφικὴ καὶ κοινωνιολογικὴ κατάρτηση πού θὰ τὸν βοηθήσει νὰ διακρίνῃ κάποια πραγματικότητα, καὶ αἰσθητικὴ μόρφωση πού θὰ σκεπάσει τὴν ἔλλειψη ὁμοιογενοῦς παράδοσης, ἔλλειψη πού κικατηρεῖται σὲ κάθε ἀπότομη στροφή, σὲ κάθε κρίση τῆς ἱστορίας.

* *

Τὰ «Ποιήματα» τοῦ **Νικήτα Ράντου**, ἐκφράζουν ὅλη τὴν ἀγωνία τῆς παραστρατημένης τέχνης. Ἡ συλλογὴ αὐτὴ περιέχει, χωρὶς ἀμφιβολία, στίχους ἀποκρουστικούς. ἄλλοτε διαβάσεις στίχους σὰν αὐτοὺς:

Ἐτοῦτῃ ἡ ὄργῃ
τύρα κυλάει

σιγά
δυνατὰ
γοργὰ
κυλάει
καὶ κανεὶς δὲ ρωτᾷ νὰ μάθῃ
ὡς πού θὰ πάῃ (Διαδήλωση)

Σὲ κάνουν νὰ τοὺς προσέξῃς γιὰ νὰ νοιώσης πὼς δὲν εἶναι παρὰ φούσκες πού θαμπώνουν. Παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν μπορείς παρὰ νὰ συνεχίσεις τὸ διάβασμα ὡς τὸ τέλος καὶ μάλιστα με περίεργο ἐνδιαφέρον. Συναντᾷς κάποτε καλοδιαλεγμένες μοντερνίζουσες ἀντιθέσεις, κι' ἀκόμη λόγια πού προδίνουν ἀληθινὴ ἐπαναστατικὴ πνοή:

«Τώρα πιά ὁ ποιητὴς δὲν μπορεί νὰ ὀραματίζεται ἄλλο ἀπὸ Βασιλλίτες πού πέφτουν» (Φυλακισμένος). Σὰν τελειώσης θάχῃς στὸ νοῦ τοὺς στίχους τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέα:

...Τὰ φτύματα τῶν ρημάτων μου

Μαραμένες ὑπάρξεις ξαπλωμένες σὲ ἀχαράκωτο χαρτί. Καὶ θάχῃς σὰν τὴν ἐντύπωση πὼς διάθηκε ἔμπρός σου ἡ λιτανεῖα μιᾶς λογικῆς κουρασμένης, τσακισμένης, γιατί θέλησε νὰ ντυθῆ τὸ ροῦχο τοῦ μελαγχολικοῦ στίχου.

Σὲ ὀρισμένα τραγούδια αὐτῆς τῆς συλλογῆς ὑπάρχει κάτι πού θὰ μπορούσε νὰ ὀνομαστῆ ἐκφραστικὸς πλοῦτος καὶ κάποια ζωντάνια ταυτόχρονα: «Καβάφης» «Φωνὴ τῆς Νύχτας» «Τὸ Ὄνειρο» τὸ V τῆς «Σαντορίνης» ἔπαι διαβάσεις:

— Ποθῶ τὴν ἔρημη γῆ. τὴν ἄγρια τὴν κόκκινη γῆ πού διδάσκει. Μὲ φωνές καὶ καπνοὺς καὶ βροντὲς με τί πόνους χτίζεται. — Ἡ ποίησης τοῦ κ. Ράντου εἶναι τυπικὸ παράδειγμα τῆς ἀγωνιώδους ζωῆς τῆς ἐποχῆς μας σὲ κάθε ἐκδηλώσει τῆς. Μιλήσαμε εἰδικὰ γι' αὐτόν γιατί ὑποπευόμαστε πὼς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴ συλλογὴ του.

Ὁ Δροσίνης μās ἐχάρισε νέα τραγούδια «Εἶπε» τρεπὴ σὲ φιλοσοφικοὺς ρεμβασμούς. Ἐμεῖς μένουμε πιστὴ στὸν παλῆδ Δροσίνῃ. μέσα μας πάντα μιλάει ὁ λεπτός, ὁ αἰσθηματικὸς ὁ γλυκὸς τραγουδιστῆς. αὐτὸν τὸν Δροσίνῃ ἀγαποῦμε. αὐτόν θ' ἀγαπήσουν ἀκόμη περισσότερο ἀπὸ μās οἱ γενιές τοῦ μέλλοντος, ὅταν ἡ ζωὴ ξαναπάρῃ τὴν εἰδυλιακὴ τῆς χάρη, πού εἶναι τὸ καλύτερο στολίδι τῆς.

Ἡ Μυρτιώτισσα με τὰ «Δῶρα τῆς Ἀγάπης» μās πρόσφερε τὴν καλύτερη ποιητικὴ ἀνθοδέσμη τοῦ 1932. Τὰ «Δῶρα τῆς Ἀγάπης» εἶναι ὄρμιοι καρποί, μεστὰ ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα τὰ συναίσθηματὰ πού μπορούμε νὰ τὰ ὀνομάσουμε πλούτη τῆς πείρας. ὑπάρχει στὰ βάθη αὐτῶν τῶν τραγουδιῶν μιὰ αἰσθησιακὴ ἔξαρση στὴν κατάπτωσή τῆς. ἡ ἴδια πηγὴ βαθειὰ ἐρωτικὴ ἐξακολουθεῖ νὰ δίνεται στὴν ἔμπνευση. μιὰ ἔμπνευση με τάση ὀργανικὴ μπορούμε νὰ ποῦμε:

— Κάποτε μιὰ παράξενη χαρὰ με κυριεύει

Ἐτσι δίχως αἰτία καμιά.

Κι' εἶναι σὰν κῦμα, πού ἄξαφνα γενιέται καὶ θεριεύει

Σὰν κῦμα αἰμάτων στὴν καρδιά.

Μὰ δὲ θάρσισῃ:

Νὰ διαλυθῆ σὰν τὸν καπνὸ πού τώρα ἔχει σκεπάσει

Μ' ἀχνὸ ἓνα βύλο τὰ νερά.

Σ' ἄλλα κομμάτια ἡ ἔξαρση αὐτὴ δὲ δίνεται παρὰ στὴν ὕφεση τῆς: τότε συνοδεύεται ἀπὸ σωρὸ σκέψεις καὶ συναίσθηματὰ μελαγχολικά. Συχνὰ κυριεύεται ἀπὸ φόβο. ἄλλοτε ἀπὸ κούραση. καὶ πάντα τὴν κρατεῖ ἓνα συναίσθημα ἐγκαρτέρησης.

Λυπάται μὰ δὲν ἀπελπίζεται· πιστεύει πῶς μπόρεσε ναύρη καὶ τὸ ἀπόλυτα ἄδολο στὴ φίλια (στὴ γυναῖκα), στὴν Ἀγάπη· αἰσθημα ἀνιδιοτελές. Αὐτὴ ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι ἡ παιδική, ἄδολη χαρὰ ποὺ σκορπιέται σὲ ἀγάπη· εἶναι αἰσθημα ζυγισμένο ἀπὸ τὴ λογική, κάπως βαρὺ· μοιάζει πολλὰς φορές μὲ συμπόνια πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ πρὸς τὸν ἑαυτό της· εἶναι περισσότερο στοργὴ παρὰ ἀγάπη.

Τὰ τραγούδια τῆς Μυρτιώτισσας δὲν εἶναι φτερουγίσματα ἀνήξερου πουλιού, εἶναι πατήματα γερὰ παληοῦ πεζοπόρου ποὺ ἦσυχα, ἦσυχα ἀτενίζει τὸ δρόμο τοῦ μεγάλου ταξιδιοῦ, καὶ μάλιστα μὲ τὸ βλέμμα κρυφῆς χαρᾶς:

Ξεδίπλωσε, ξεδίπλωσε τὰ δύο σου τὰ φτερά

Κι' ἐτοίμασε σωμαίνοντας, ψυχὴ τὸ πέταγμά σου.

Τὰ Δῶρα τῆς Ἀγάπης δὲν ἀνοίγουν κινουόργιους δρόμους, εἶναι ὅμως ποιήματα ποὺ διαβάστηκαν καὶ θὰ διαβαστοῦν. Ὁ Musset τὸ θεωροῦσε μεγάλη ἐπιτυχία: Je veux, quand on m'a lu qu' on prise me relire. (1)

* * *

Ἐσημειώσαμε ὅτι μὰς κίνησε τὴν προσοχή. Στὸ σύντομο αὐτὸ σημεῖωμα θᾶταν δύσκολο—καὶ παράκαιο—νὰ ἀναλύσουμε ὅλες τὶς συλλογές τοῦ 32· ἀναγκαζόμαστε νὰ τὶς σημειώσουμε βιβλιογραφικά.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Μυρτιώτισσα ἐτύπωσαν τραγούδια ἐνδιαφέροντα κάπως καὶ ἄλλες τρεῖς ποιήτριες: Ἡ Ἀνθοῦλα Σταθοπούλου (Βαφοπούλου) «*Νύχτες Ἀγρουπνίας*», ἡ Δίλα Καρακάλου «*Ἀγρουπνίες*» καὶ ἡ Μαγ-Περ. Ράλλη «*Γυναικεῖα Λόγια*».

Ὁ κ. Σ. Γ. Δούρας ἐξακολούθησε τὴ θρησκευτικὴ του ποίηση: «*Ἐφτά νέες ᾠδές*», «*Τραγούδια τῆς Σιών*». Ἐτύπωσαν ἀκόμη οἱ: Γκοτζιούλας: «*Ἐφήμερα*», στίχοι συμπαθητικοί,—*Ἀργης Α*: «*Ἄλικα ῥόδα*», *Δυμπέρης Πίκος*: «*Τὰ πρῶτα βήματα*», *Πρόκος Ἀριστ.*: «*Πρῶτα Ποιήματα*», *Παρχαρίδης Ἀθ.*: «*Ὀνειρα πλάνα καὶ ῥῶδη γιὰ τὴν Πόλη*», *Κυβέλος Βασ.*: «*Κάποιες ᾠδές, κάποια λόγια*», *Ζαμπαθᾶς Κούλης*: «*Τὸ βασίλειμα τῆς Ἀγάπης*», *Βασιιάδης Βασ.*: «*Ἡ Καλαμῆνια φλογέρα*», *Αἰνεῖας Τίτος*: «*Τίποτ' ἀπ' τὸ τίποτα*», *Θρακιώτης Κώστας*: «*Στὸν ἐλεύθερο δρόμο*», *Ζερβὸς Γιάννης Κλ.*: «*Μνημοσύνη*», *Κολχίδης Ἰάσων*: «*Ὁ Διαβάτης*», «*Ἡ Στέργα*» Ἀνώνυμος, ἴσως ὁ Σεφέρης: Ποίημα μακρὸ, γραμμμένο ἀπὸ ποιητὴ καὶ τέλος ὁ Ποιητὴς τῶν Σουλτάνων ἐτύπωσε τὰ «*Περασμένα καὶ Τωρινὰ*» μὲ πολὺ προηγημένους στίχους. Β.

Ἡ ἐπίδρασι τῆς Ρωσικῆς ἐπαναστάσεως στὴ νεοελληνικὴ ποίησι.

Στὴ Νεοελληνικὴ ποίησι, ὅπως ἄλλωστε ἦταν κι' ἐπόμενο, εἶχαν μιὰν ἄμεση ἐπίδρασι ἡ Παγκόσμιος περιπέτεια κι' ἀκόμα περισσότερο ἡ περιπέτεια τῆς Ρωσίας. Κι' ἐνῶ ἡ λυρική μας ποίησι προσδεύει ὅσο κανένα ἄλλο λογοτεχνικὸ εἶδος στὸν τόπο μας, φθάνει στὸ κατὰ κράτος τοῦ Παρνασσοῦ καὶ θριαμβεύει, ἔξαφνα τὴ βλέπουμε, ἀπὸ κάποιο μέρος, νὰ λοξοδρομῇ καὶ νὰ βαδίζει πρὸς τ' ἀριστερά. Γι' αὐτὸ καὶ σὲ πολλὰς ἐκδηλώσεις τῆς παρουσιάζεται ἀπόλυτα μ' αὐτὴ συνδεδεμένη κι' ἄλλου πάλι, μὲ μιὰ φαινομενικὴ μονάχα προταρμολογὴ στὰ δεδομένα τῆς νέας πορείας, γι' αὐτὸ καὶ ἀνυπόφορα πρωτόγονη.

(1) Τὰ Δῶρα τῆς Ἀγάπης βραβεύτηκαν κι' ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία μὲ τὸ Λαμπίκειο βραβεῖο.

Τὴν ἀριστουργηματικὴ τῆς ἐκδήλωσι, ἀπὸ τὴ περιπέτεια τῆς Ρωσίας, μὰ δίνει ὁ Κ. Βέρναλης στὰ βιβλία του «*Τὸ φῶς ποῦ καίει*» καὶ «*Σκάβοι πολιορκημένοι*». Ἡ συνειδητὴ αὐτὴ τέχνη τοῦ Βέρναλη στὰ πικραπᾶνω βιβλία του, ποὺ ἀσφαλῶς ἀποτελεῖ τὸ καλλίτερο πατριωτικὸ του ποίημα στὴ ξεχωριστὴ του βέβαια Πατρίδα, καὶ τὸ Εὐαγγέλιο τῆς Θρησκείας ποὺ πιστεύει, δὲν μπορούσε παρὰ νὰ νᾶναι ἀριστουργηματικὴ καὶ νὰ θυμιάζεται γιὰ τὴν ἀφθαστὴ σύνθεσί της. Ἡ βία στὰ ποιήματά του σχεδὸν ὅλα εἶναι ἡ ἰδεολογία του μὲ μιὰ Ἀριστοφάνειο σάτυρα. Ὁ συμβολισμὸς του, μὲ βία πάντα τὴν ἰδεολογία του, ξεκάθαρος καὶ χωρὶς ἐπιτήδευσι. Κι' ὅμως ἐμεῖς καὶ γι' αὐτὸν ἀκόμα δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε τὸ τί θᾶγραφε, ἔξω ἀπὸ τὴν πραγματῶσι αὐτὴ τοῦ σκοποῦ τῆς ἰδεολογίας του, κι' ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν στὸ στοιχεῖο του ἀποδείχτηκε ἄριστος δημιουργός.

Ἡ ἐπίδρασι, σ' ἄλλη ὄψι ὅμως τώρα, ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ τῆς Ρωσίας, καὶ περισσότερο ἀπὸ τὶς διάφορες ἐκδηλώσεις, μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς, μὰς παρουσιάζεται ὕστερα σὲς ποιητικὲς συλλογές: τοῦ Ρήγα Γκόλφη ποὺ μοῦ διαφεύγει ὁ τίτλος, «*Ἄγιε Σατὰν ἐλέ, σὸν με*», «*Δευτέρα παρουσία*» καὶ «*Τὸ Πουγκατόριο*» τοῦ Τ. Ἀνθία, «*Πόλεμος*» τοῦ Β. Χανιώτη «*Ἐπὶ γῆς εἰρήνη*» τοῦ Κ. Κοφινιώτη, «*Πειραιώτικες εἰδήσεις*», τοῦ Π. Σπάλα καὶ «*Ὁρεῖα καὶ*» τοῦ Μ. Κανελλῆ.

Ἄς ἀρχίσουμε ἀπ' τὸ Ρήγα Γκόλφη. Τὰ ποιήματά του λοιπὸν αὐτὰ γραμμένα μὲ φιλοσοφικὴ διάθεσι δὲ ξεφεύγουν βέβαια ἀπ' τὴν πικραπᾶνω ἐπίδρασι—ἀπὸ κεῖ πηγάζουν ἄλλωστε—φαίνεται ὅμως νᾶχουν γραπτῆ μὲ διάθεσι καὶ νᾶχουν βγῆ ἀπ' τὸν ἐσωτερικὸ κόσμον τοῦ ποιητῆ. ποὺ τελευταία ἔχει δημιουργήσῃ, γι' αὐτὸ διαβάζονται μ' εὐχαρίστησι. Μέσα ἀτ' αὐτὰ ξεχωρίζει ὁ «*Ἐργάτης*» ποὺ τελειώνει ἔτσι:

Μὲ τὴ δουλειὰ τὰ χρόνια πᾶν καὶ μὲ τὴν ἔννοιαν
καὶ τώρα συντυχένουμε τὸ δεῖλι πάλι
ἐσὺ χωμένη μὲς τὰ βελουθένια
καὶ γὼ μ' ἕνα καρβέλι στὴ μασχάλη.

Ἄς πάρουμε τώρα τὴ πρώτη συλλογὴ τοῦ Τ. Ἀνθία «*Ἄγιε Σατὰν ἐλέ, σὸν με*». Εἶναι γεγονός, ὅτι ὁ Ἀνθίας χειρίστηκε μὲ πολλὴ με-στρία καὶ τὸ νέο αὐτὸ εἶδος τῆς ποιήσεως καὶ ἀπέδωσε, στὸ ξένο γιὰ τὸν ἴδιον αὐτὸ πλάισιο, μὲ τὴν ἀναμφισβήτητη τέχνη του ἀρκετὰ καλὰ δείγματα. Κι' ὅμως αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ παθητικὴ μονάχα ἀπόδοσι, ἀπὸ ἡ δευτέρα τοῦ αὐτῆ ποιητικῆ συλλογῆ, ἐνῶ θᾶπρεπε νὰ παρουσιαστῆ βελτιωμένη, ὕστερεῖ καταπληκτικὰ ἀπὸ τὴ πρώτη τοῦ «*Τὰ σφυρίγματα τοῦ Ἀλήτη*», ποὺ εἶναι ἀφθαστὴ σὲ τέχνη γιὰ τὴν ἡλικία του, ὅπως ἄλλωστε τοῦ γραφε καὶ γιὰ τὶς δύο περιπτώσεις ὁλόκληρος ὁ τύπος. Γιὰ τὰ δύο ἄλλα τοῦ βιβλίου «*Δευτέρα Παρουσία*» καὶ «*Τὸ Πουγκατόριο*» μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς περισσότερα. Ἀναφερόμενος στὴ τέχνη του κι' ἔχοντας ὑπ' ὄψιν του κατὰ σειρά, ὁ Ἀνθίας, τὰ βιβλία του μπορεῖ ἄφοβα νὰ πῆ «*κάθε πέρσιν καὶ καλλίτερα*»—

Ὁ Βάσος Χανιώτης ὕστερα στὸ βιβλίο του «*Πόλεμος*» ἔδωσε, περισσότερο ἴσως συνειδητὰ ἀπ' τὸν Ἀνθία, γι' αὐτὸ καὶ σὲ καλοὺς ἀλήθεια στίχους, ἕνα ὁμορφο κι' αὐτὸς δείγμα τοῦ σκοποῦ ποὺ ἐπεδίωξε. Μ' αὐτοὺς ὅμως ποὺ δὲ δικαιολογοῦνται καθόλου εἶναι ὁ Κ. Κοφινιώτης κι' ὁ Π. Σπάλας κι' εὐτυχῶς γιὰ λίγο μονάχα ὁ φίλος Ἀλκιβ. Κυριακίδης.

Ὁ τελευταῖος αὐτὸς μόλις βγῆκαν οἱ Πρωτοπόροι ἔστειλε ἕνα ποιήματὸν ποὺ ἐπειδὴ δὲν περίμενε τὴν ἐκδοσὶ τῶν Πρωτοπόρων γιὰ νὰ τὸ γράψῃ, ἦταν καὶ σὲ τέχνη καλὴ καὶ δημοσιεύτηκε ἀσυζητητῆ, στὸ ἴδιο φύλλον, μὲ

ποιήματα του Βίρνκλνχ, Γκόλφν κλπ. ('Εργάτες φύλλο 1 Φλεβάρης 1931). "Ετσι φιλοτιμούμενος τότε κι' αυτός έγραψε κάποιον άλλο, άμέσως, ποίημα με τὸ τίτλο **Κοινωνία** και τ'όστειλε πάλι γὰ δημοσιευθῆ στοὺς Πρωτοπόρους. "Επειδὴ όμως βάζει πάνω σὲ νέες κι' έντελῶς ξένες γι' αὐτὸν βάσεις τὸ ποίημά του ἐκεῖνο δὲν ἦταν παρὰ ἓνα οἰκτρὸ κατασκευάσμα. Εὐτυχῶς τότε γι' αὐτὸν ποὺ ὁ Π. Πι. πρὸς ἐνῶ τοῦ γραφε, ἔχοντας βέβαια ὑπ' ὄψει τὸ προηγούμενο ποίημά του **Εργάτες** :

«Νὰ και μιὰ μοντέρνα μορφή, πολὺ πιὸ ένδιαφέρουσα ἀπὸ τις κούφιες ἐκεῖνες μορφές, ἀδειες ἀπὸ κάθε περιεχόμενο, ποὺ παρουσιάζουν οἱ γηραλέοι «νέοι» τῆς κάλπικης «πρωτοπορίας» κλπ». Δημοσίευσε παρακάτω δυὸ τετράστιχα ἀπὸ τὸ ποίημα **Κοινωνία** και τοῦ γραφε ἀπὸ κάτω, καθηλόνοντάς τον ἐκεῖ μετὰ ἐξῆς ἀμίμητα : «Σταμκτοῦμε ἐδῶ. Κρίνουμε δυὸ ἄλλα τετράστιχα ἀνάξια νὰ μᾶς πιάσουν ἄδικα τὸ χῶρο δὲν ἔχουν καμμιά αἰσθητικὴ ὁμορφιά, ἀκριβῶς γιατί ὁ ποιητῆς δὲ βρίσκει ἄλλη διέξοδο παρὰ τις μικροαστικὲς προλήψεις» Αὐτὸ ἦταν ὄλο. Κατάλαβε τὴ γκάφα του κι' ἀπὸ τότε δὲν καταπιάστηκε καθόλου, μέχρι σήμερα τοῦλάχιστον, μετὰ τὸ νέο αὐτὸ εἶδος τῆς ποιήσεως.

Τὸ πάθημα και παράδειγμά του ἄς λάβουν ὑπ' ὄψει τους ὄλοι οἱ νέοι μας ποιηταί. Περισσότερο μάλιστα ἀπὸ κάθε ἄλλον ὁ Κ. Κορινιώτης ποὺ στίς περασμένες του ποιητικὲς συλλογὲς ὑπάρχει ἀρκετὴ τέχνη και διακρίνονται πολλὰ τραγούδια του, ἀπὸ μίαν ἀπλότητα ὁμορφῆς και μιὰ ξεχωριστὴ γλύκα και χάρι. Στὴν τελευταία του συλλογῆ «**Επὶ Γῆς Εἰρήνῃ**» ὅπου δὲν ὑπάρχει ψευτοῦδεολογία, ἐκεῖ μονάχα βρίσκεται τέχνη. Τὰ ἄλλα ποιήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς μονάχα στὸ παθητικὸ του μποροῦν νὰ λογαριαστοῦν.

Ἡ «**Πειραιώτικες Εἰδήσεις**» τῶρα τοῦ Π. Σπάλα. "Ας μὲ ἐπιτραπῆ ἐδῶ μιὰ παρένθεσι. Εἶναι αὐτὲς δέκα πέντε μόνο κομμάτια. "Αλλὰ και ἡ πρώτη του συλλογῆ δὲν ἦταν παρὰ δώδεκα μόνο ποιήματα, δὲν ξέρουμε γιατί τόσο λίγα. "Ισως ἀπὸ ἐκλεκτικότητα. "Ας εἶναι. Κι' ἡ συλλογῆ λοιπὸν αὐτῆ εἶναι γραμμὴν σ' ἐπαναστατικὸ ρυθμὸ. "Ο Π. Σπάλας θέλοντας νὰ κηρύξῃ τὴν ἀναρχία με ποιήματα δὲ καταρένει τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ δημιουργῆ (εἶναι ἡ μόνη δημιουργία τοῦ βιβλίου του) μιὰ ἀναρχία ἀπ' τὴν ὄλη τοποθέτησι τῶν θεμάτων του κλπ. μετὰ τὸ βιβλίο του κι' ἐτσι ἴσως ἐκπληρῶναι και τὸν ἀντικειμενικὸ του σκοπὸ. Δὲ συμβαίνει όμως τὸ ἴδιο και μετὰ τὴ πρώτη του ποιητικὴ συλλογῆ. "Ο τόνος του ἐκεῖ εἶναι ἀδίαστος κι' οἱ στίχοι του πλημμυρισμένοι ἀπὸ αἰσθήματα και ὄνειρα. Γι' αὐτὸ και πολὺ δίκαια τοῦ γραφταν ὅτι μέσα στὴν συλλογῆ ἐκεῖνη βρίσκονταν ἄληθινὰ διαμαντάκια

Στὰ ποιήματα τέλος τοῦ Κανελλῆ «**Ορείχαλκοι**» μαζὺ μετὰ τὴν σχεδὸν ἀπαραίτητη πιά, γιὰ κάθε νέο βιβλίο, παραπάνω ἐπίδρασι ὑπάρχει ἀναμφισδῆτητα και ἀρκετὴ τέχνη, μὰ πολὺ συγχρονισμένη (ρεαλιστικὴ) περισσότερο ἰδιότροπη και συχνὰ μ' ἐξωφρενικὲς ἀποχρώσεις.

Γενικὰ ξεχωρίζει κανεῖς στὴ συλλογῆ αὐτῆ μιὰ ὑπερμοντέρνα διάθεσι, με βαθεῖα βέβαια σκέψι, ἄλλὰ σὲ μίαν ἀπόδοσι μετὰ διάφορες ἐξωτερικὲς, ξένες γιὰ τὸ ποιητῆ, ἐπιδράσεις ποὺ κατὰ τὴ γνώμη μας ζημιώνουν πολὺ τὸ βιβλίο του. Στὴ πρώτη του συλλογῆ «**Τὰ Ρίγη τῆς Γῆς**» ἡ ἐπίδρασι τοῦ Μπωντλαίρ ἦταν καταφανῆς. Βρίσκονταν όμως μέσα κεῖ και πολὺ δικὴ του δημιουργία και τέχνη κι' ἦταν γενικὰ καλλίτερη ἀπ' τὴν τελευταία.

Τῶρα δὲ φανταζόμαστε νὰ ὑπάρχῃ κανεῖς ποὺ νὰ μὴν παραδέχεται ὅτι ἡ ἐπίδρασι αὐτῆ ἦταν καταστρεπτικὴ γιὰ τὴ λυρικὴ μας ποίησι, μὰ και γιὰ κάθε ἓνα ποιητῆ ποὺ εἶχε πηγῆ του τὸ Μαρξισμὸ κι' ἔγπαψε ὄχι βέβαια συνειδητά. "Αλλὰ δὲν εἶναι μονάχα αὐτὸ. Εἶναι ἄκόμα κι' ἄλλα πολλὰ, ὅπως

ἢ...φιλοσοφία κι' ὁ θετικισμὸς τῶν νέων ποιητῶν μας, ποὺ θὰ φέρουν πρὸς τὴ δῶσι τὴ λυρικὴ μας ποίησι. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς νέους μας ποιητάς, εἴτε ἀκολούθησαν τὴν τεχνοτροπία αὐτῆ, εἴτε, ὄχι, διακρίνονται γιὰ τὸν ὑπερβολικὸ τους ζῆλο στὸ δούλεμα τοῦ στίχου! και μετὰ μιὰ θαυμαστὴ ἀλήθεια δεξιοτεχνία καταφέρνουν φιλοσοφώντας ἴσως ἄκόμα, κατὰ τὴ γνώμη τους νὰ γράφουν μετὰ ἀσάφεια πράγματα σκοτεινὰ και συνεπῶς ἀκατανόητα. Κι' αὐτὸ ἀσφαλῶς γίνεται γιατί βάζοντας μπροστὰ τὴ σοφία τους! στέλνουν περὶπατο τὴ φωνῆ τῆς ψυχῆς τους. Πῶς λοιπὸν θέλουν τὸ παραλήρημά τους αὐτὸ ν' ἀγγίξῃ τὴ δικὴ μας ψυχῆ. Κι' ὅταν όμως αὐτὸ δὲ συμβαίνει και τότε πάλι γράφουν σὲ μιὰ έντελῶς δικῆ τους φόρμα ἐπιπόλαιη κι' ἐπιφανειακὴ, γεμάτη ἄκόμα ψευτοριτορισμοὺς κι' ἐτσι χωρὶς καμμιά τελειότητα στὸ χρῶμα προσπαθοῦν νὰ ζωγραφίσουν και νὰ ὁμνήσουν ὅτι τοὺς ἔρθῃ στὸ κεφάλι. Κι' αὐτὰ ἴσως γιατί θέλουν νὰ δημιουργήσουν έντυπώσεις, ὅτι δίνουν κάτι ψηλὸ, δυνατὸ, ποὺ δὲν εἶναι όμως γιὰ τὰ χέρια τους, κι' ἐτσι ἢ ἀπόδοσι τους δὲν εἶναι παρὰ μίμησι, μίμησι στενῆ και περιορισμένη, στὰ ὄρια τοῦ ὅτι μιμοῦνται, χωρὶς τὴ παραμικρὴ δημιουργία ἔστω και πάνω σ' αὐτὰ. Γι' αὐτὸ διαβάζοντας κανεῖς τὰ ἔργα τους αὐτὰ, ὄχι μόνο δὲν αἰσθάνεται καμμιά καλλιτεχνικὴ συγκίνησι κι' εὐχαρίστησι, ἄλλὰ και νοιώθει πραγματικὸν ἀποτροπιασμὸ.

Ἡ τέχνη όμως δὲν εἶναι καμμιά ἀφηρημένη ἔννοια γιὰ νὰ βρίσκεται και νὰ τοποθετεῖται ἀπὸ τὸν καθένα ὅπου και ὅπως θέλει. Εἶναι θετικὴ. Εἶναι πολὺ θετικὴ. "Ισως μάλιστα πολὺ πιὸ θετικὴ κι' ἀπ' αὐτὰ τὰ μαθηματικὰ γιὰ αὐτὸ και τὴ ξεδιακρίνει ὁποιοσδήποτε. Τὴ ξεχωρίζει καθένας ὅπου κι' ἂν βρίσκεται, ὅταν όμως ἔχει τοποθετηθῆ ἐκεῖ ἀπὸ πολὺ ἄξια χέρια κι' ἔχει βγῆ μέσα ἀπὸ τὴν καρδιὰ τοῦ τεχνίτη.

"Ας μὴ συγχέουν λοιπὸν τὴν ἔννοιαν τῆς τέχνης μετὰ τὴν ἰδεολογία ποὺ... δὲν πιστεῦν οἱ νέοι ποιηταί μας. Μποροῦν βέβαια νὰ γράφουν ὅσα θέλουν ποιήματα πάνω στὴν ἰδέα τους αὐτῆ. "Αλλ' αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰχουν όμως καμμιά ἀξίωσι στὴν τέχνη. Γιατί δὲν εἶναι παρὰ ἄπλὰ δημιουργήματα τῆς σκοτισμένης φαντασίας και λογικῆς ἐκείνων ποὺ τὰ σκαρώνουν και συνεπῶς έντελῶς πρωτόγονα στὴν τέχνη τους. Κι' αὐτὸ γιατί, ἀναγκασμένοι νὰ περιορίζονται στὸ ξένο αὐτὸ γιὰ τοὺς ἴδιους πλάισια, γράφουν ἀφήνοντας στὴν μπάντα τὴ λίγη τους τέχνη.

Δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦν ὅτι ἡ τέχνη εἶναι μιὰ ὑψηλὴ Ἐρησεία. "Η θὰ εἶσαι ὀρθόδοξος ἢ εἰδωλολάτρης.

"Όταν λάβουμε ὑπ' ὄψει μας τὴ ποιητικὴ διαθήκη ποὺ μᾶς ἔφησε ἡ περασμένη γενεὰ και δοῦμε τὴ σημερινὴ τῆς κατάντια, ἀπ' τις διάφορες ἐπιδράσεις, τότε μποροῦμε νὰ φαντασθοῦμε τί θ' ἀφήσομε και μεῖς στοὺς κατοπινούς μας και σὲ πόσο μειονεκτικὴ θέση θὰ βρίσκεται ἡ δικὴ μας ποιητικὴ διαθήκη ἀπὸ κείνη ποὺ παραλάβαμε,

"Ας ἔχουν ὄλα αὐτὰ ὑπ' ὄψει τους οἱ νέοι ποιηταί μας, κι' ἄκόμα ὅτι γράφοντας στὸ φόντο τῆς παραπάνω τεχνοτροπίας, δὲ κάνουν τίποτα ἄλλο παρὰ νὰ τσαλακῶνουν τὴ τέχνη, νὰ ζημιώνουν τὸν ἑαυτὸ τους και ν' ἀδικοῦν ἴσως ἄκόμα τὴν «ἰδέα» ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι ἐξυπηρετοῦν.

Μίμης Κυριακίδης

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΗ "ΝΕΑ ΖΩΗ,"

«'Η ἐλευθερία τῆς σκέψης».

Φίλε Κύριε Διευθυντά

Γιὰ τὴ «Νέα Ζωή» ποῦ ὅπως δείχνει κι' ὁ τίτλος τῆς φιλοδοξεῖ ν' ἀνοίξῃ νέους πνευματικούς δρόμους νομίζω πῶς δὲ θὰ ἦταν ἀδιάφορο κι' οὔτε ἐξ' ἀπ' τὸ σκοπὸ τῆς ν' ἀνοίξῃ μιὰ μικρὴ παρένθεση γιὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθερίας τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας γύρω ἀπ' τὸ ὁποῖο ἔγινε ἀρκετὸς θόρυβος ἐξ αἰτίας τῆς κατηγορίας ποῦ διατυπώθηκε πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες ἀπὸ γνωστὴ ἀπογευματινὴ ἐφημερίδα ἐνάντια σὲ ἓνα διακεκομμένον ἐπιστήμονα. Κι' ὅσο γιὰ τὴν κατηγορίαν δὲ νομίζω βέβαια ὅτι πρέπει νὰ ἀσχοληθῇ κανεὶς. Γιατί εἶναι γνωστὸ πῶς καὶ σὲ παλιότερα χρόνια—ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι μέχρι τὰ 1910 σχεδὸν δημοτικιστῆς σήμαινε κομμουνιστῆς γιὰ τοὺς πολλοὺς—ἀλλὰ καὶ τώρα ἀκόμα εἶναι συνήθεια νὰ ρίχνεται ἡ κατηγορία αὐτὴ ἐνάντια σὲ κάθε διανοούμενο ποῦ θὰ τολμοῦσε νὰ ἐκδηλώσῃ τάσεις κάπως ριζοσπαστικές καὶ μάλιστα ἀπὸ ἀνθρώπους ποῦ δὲν εἶναι καλὰ—καλὰ σὲ θέσῃ νὰ ξεχωρίζουν τὴς διάφορες κοινωνιολογικὰς κατευθύνσεις, ποῦ δὲ μποροῦν π. χ. νὰ ἴδουν πῶς ἀνάμεσα σὲ σοσιαλισμὸ καὶ τὸν κομμουνισμὸ ὑπάρχει χάσμα τεράστιο, τόσο ποῦ κι' οἱ ἴδιοι οἱ κομμουνιστῆς θὰ θεωροῦσαν τὸν ἑαυτὸ τους βαθύτατα προσβλημένο ἀπὸ μία τέτοια συνταύτιση.—Θὰ ἤθελα μόνο χάρις σ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρίαν νὰ διατυπώσω μερικὲς σκέψεις ἀπ' αὐτὲς ποῦ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ ἤρθαν σὲ κεφάλι τοῦ καθενὸς.

Εἶναι ἀλήθεια βέβαια ὅτι ἂν παρακολουθῶμεν τὴν ἱστορικὴν διαδρομὴν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ μάλιστα τοὺς μεγάλους σταθμούς τῆς ἐξελίξεώς της δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ ὁμολογήσωμε πῶς τὸ κάθε κοινωνικὸ σύστημα ποῦ ἐπικρατεῖ σὲ μιὰ ὁρισμένη ἐποχὴ—λ. χ. ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα, μεσαίωνα κλπ.—ζητάει νὰ παιδαγωγῆσῃ τὸ λαὸ σύμφωνα μετ' ἐκείνην κοσμοθεωρίαν καὶ πῶς αὐτὴ ἡ ἐπιδίωξις καταλήγει πάντοτε σ' ἓναν περιορισμὸ τῆς ἐλευθερίας γενικὰ τῆς ἔκφρασης τῆς σκέψης ἀλλὰ καὶ κοντὰ σ' αὐτὴν βέβαια καὶ τῆς κατώτερης καὶ τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας. Ἐτσι βλέπουμε στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα τὴν ἐκπαίδευσιν αὐστηρὰ περιορισμένην μέσα σὲ τὸ πλαῖσιον τῆς κοσμοθεωρίας ποῦ εἶχαν διαμορφώσει οἱ πρόγονοί μας σύμφωνα μετ' ἡ ἐνόητα βρίσκειται σὲ πολιτικὰ ἰδεώδεις, τὸ πᾶν εἶναι ἡ πολιτεία ποῦ μπροστά της ἐξοφρᾶνίζεται τὸ ἄνομο. Γιατὸ καὶ ἡ διδασκαλία περιορίζεται νὰ τονίξῃ τὸ πολιτικὸν ἰδεώδες.

Στὸ Μεσαίωνα εἶναι ἀκόμα πιεστικὴ καὶ πιὸ φανερὴ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς τῆς κοσμοθεωρίας, ἀφ' οὗ ὅλη ἡ ζωὴ ἄλλως τε ρυθμίζεται σύμφωνα μετ' ἐκείνην τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἐλευθερία ἔρευνας καὶ διδασκαλίας εἶναι πράγματα ἄγνωστα τόσο γιὰ τοὺς καθηγητὰς ὅσο καὶ γιὰ τοὺς φοιτητὰς σὲ τὰ Πανεπιστήμια τοῦ Μεσαίωνα ὅπου ἡ μόνη βάση τῆς διδασκαλίας εἶναι ἡ σχολαστικὴ φιλοσοφία. Ἦρθε ὅμως κι' αὐτῆς ἡ σειρά νὰ σαρωθῇ ἀπὸ τὸν ἀνεμὸ τῶν ἐπαναστατικῶν θεωριῶν ποῦ ἄρχισε νὰ φυσᾷ μετ' ἐκείνην τὴ Γαλλία ὅπου σὲ τέλος μετ' ἐκείνην τὴν δυνατὴν πνοὴν τοῦ συνεπῆρος καὶ γρημίτου ἓνα δλόκληρο κόσμον. Κι' ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἦν ἐπανάστασις ποῦ ἦταν καὶ μὴ ξεχνώντας πῶς τὸ εἶναι τῆς τῆς χρωστοῦσε στὴν ἐλεύθερη διάδοσιν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τὴ μεγάλη σημασίαν τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας. Ὁ μεγάλος φιλόσοφος Condorcet στὴν εἰσήγησιν ποῦ ἔκανε σχετικὰ μετ' ἐκείνην τὴν ὁργάνωσιν τῆς ἐκπαίδευσιν στὴ συνέδριον τῆς νομοθετικῆς συνέλευσιν στὴς 20 Ἀπριλίου 1792 ἔβαλε ὡς μιὰ ἀπὸ τὴς πρῶτες βάσεις πάνω στὴς ὁποῖες ἔπρεπε νὰ στηρίζεται ἡ ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς διδασκαλίας. «Καμμία ἐξουσία, ἔλεγε, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα, νὰ περιορίξῃ τὴν ἐλεύθερον ἀνάπτυξιν νέων ἀληθειῶν καὶ θεωριῶν ἔστω καὶ ἀντιθέτων πρὸς τὴν πολιτικὴν τῆς».

Καὶ τὸ δικὸν μας Σύνταγμα τοῦ 192 μολοντί δὲν προσέρχεται ἀπὸ ἐπανάστασιν δὲν μποροῦσε, σὰ συγχρονισμένον Σύνταγμα, νὰ μὴ διακηρύξῃ τὴν πνευματικὴν ἐλευθερίαν ἀπαράβιασθ. Εἰδικὰ γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴν διδασκαλίαν τὸ ἀρθρον 21 ὁρίζει ὅτι αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστήμαι ὡς καὶ ἡ διδασκαλία αὐτῶν εἶναι ἐλεύθεραι. Καὶ εἶναι εὐτόχην ἡμῶν ὅτι ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις δὲν παρασύρθηκε καθόλου ἀπὸ τὴς διάφορες σύγχρονες τάσεις συγκεντρώσεως τῶν ἐξουσιῶν καὶ περιορισμοῦ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων. Ἡ πνευματικὴ ἐλευθερία εἶναι τὸ ὑπέριστα ἀγαθὸ ποῦ δυστυχῶς ὅμως τὴν ἀξία του τὴ λησμονοῦμε κάποτε—κάποτε καὶ μόνο ὅταν μᾶς τὸ ἀφαιροῦν τὴν αἰσθανόμασθε. Δὲν μπορεῖ, τὸ πιστεύουμε, νὰ ὑτάρξῃ πρὸς ὅσον χωρὶς ἐλευθερίαν πνευματικὴν. Προσδεύουμε ὅ ἂν ἐπικρατήσῃ μιὰ ἀλήθεια, καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν δὲ θὰ μποροῦμε νὰ τὴν βροῦμε ποτὲ χωρὶς ἐλεύθερον ἀνάπτυξιν καὶ συζήτησιν. Καὶ τότε τόσο τὸ καλύτερον γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ ὅλην τὴν ζωὴν τὴν ἀφιέρωσαν γιὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ βροῦν τὴν ἀλήθειαν. Ἄλλ' ὅσο εἶναι τοῦτο σωστὸ ἄλλο τόσο εἶναι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ βέβαιον ὅτι κανένας κανενὸς εἶδους περιορισμὸς δὲ μπόρεσε ποτὲ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀλήθειαν νὰ ἐπικρατήσῃ ἀργὰ ἢ γρηγορὰ, ὅπως δὲ μπόρεσε νὰ ἐμποδίσῃ τὸ Γαλλοῦ λαοῦ νὰ φωνάξῃ καὶ στὴ φωτειὰ ἀκόμη ἐπάνω τὸ περίφημον «e pur si muove».

Εὐχαριστώντας γιὰ τὴ φιλοξενίαν

Ν. Π. Χριστοῦλας

ΝΕΑ ΖΩΗ

ΔΙΜΗΝΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ & ΤΕΧΝΗΣ

Γραμματεὺς

Συντάξας

Γ. Δ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

Γραφεῖα:

Μ. Βόδα 190Α

ΙΔΡΥΤΕΣ

Γ. Κ. ΒΑΛΧΟΣ—Γ. Δ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

Β. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ—Α. ΚΑΝΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Α. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ—Η. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Β. Μ. ΣΟΥΤΑΝΗΣ

Διαχειριστὴς

ΜΙΜΗΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Συνδρομὴ

δραχμὲς 40.

Ἐμβόματα

Μ. Κυριακίδων

Λακκούργου 8.

Ἡ «ΝΕΑ ΖΩΗ» δέχεται εὐχαρίστως τὴ συνεργασίαν κάθε ὁμοϊδεάτη καὶ κρίνει κάθε ἔργο ποῦ τῆς στέλνεται.

Δικαίωμα νὰ ἐγγράφουν συνδρομητὰς ἔχουν μόνο οἱ Ἰδρυταὶ μας, ὁ κ. Θ. Τσαῖτος, ὁ Ἐκδότης μας κ. Ἄλ. Παπαδημητρίου καὶ ὁ κ. Γ. Μαρίνος (Χαρτοπωλεῖον Βουλῆς 5) κανένας δὲ ἄλλος.

Παρακαλοῦμε τοὺς κ. κ. συνδρομητὰς οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἀκόμα πληρώσει τὴν συνδρομὴν τους, ὅπως φροντίσουν νὰ τὴν ἐξοφλήσουν.

Ἐκυκλοφόρησε

MAX WEBER

Ἡ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΩΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ὑπὸ Ι. ΣΥΚΟΥΤΡΗ

Ἐκυκλοφόρησε

ΛΕΟΝΤΟΣ ΜΑΚΚΑ

Τέως Ὑπουργοῦ καὶ Βουλευτοῦ Ἀθηνῶν.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟΝ ΜΙΑΣ ΛΥΣΕΩΣ

Βιβλίον ποῦ ἐνδιαφέρει κάθε ποῦ ἀσχολεῖται μετ' ἡ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα τῆς χώρας.

Πωλεῖται σ' ἔλα τὰ βιβλιοπωλεῖα δρχ. 50.

ΘΕΑΤΡΟΝ "ΙΝΤΕΑΛ,"

Μουσικός Θίασος Μιχ. Κοφινιώτη

*Ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα παίζεται ἡ βιενέ-
ζικη ὄπερέττα τοῦ*

Βάλτερ Κόλλο

«ΜΟΝΟΝ ΕΣΥ»

εἰς πράξεις -3-

ΕΤΟΙΜΑΖΕΤΑΙ

Τῶν κ. κ. ΤΣΑΚΑΣΙΑΝΟΥ—ΓΕΩΡΓΑΚΑΛΟΥ

“ΣΤΟΝ ΑΛΛΟ ΚΟΣΜΟ,,

Φαντασμαγορική ὄπερέττα—ρεβῦ

εἰς πράξεις 3 εἰκόνες 9

Μουσική ΚΟΦΙΝΟ

Μουσικός Θίασος Κοφινιώτη

*Παίζουν οἱ κ. κ. Κούρμη—Χριστοφορίδου—Δράκου
καὶ οἱ κ. κ. Κοφινιώτης — Χατζηχοῆστος — Πομόνης—
Πλούτης—Σιμόπουλος κ. ἄ.*

Μπαλέττα ΜΠΑΡΚΟΥΛΙΕΡΟ

Σκηνικά ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

Διευθυντὴς ὀρχήστρας ΝΤΑΝΤΖΕΝ

ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟΝ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΕΙΟΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΑΡΙΝΟΥ

ΒΟΥΛΗΣ 5-ΑΘΗΝΑΙ

Ζητούμε συγγνώμην ἀπὸ τοῦ ἀναγνώστης μας γιὰ τὰ πολλὰ τυπογραφικὰ λάθη αὐτοῦ τοῦ πρώτου μας φύλλου. Μὲ τὴ βεβαίωση ὅτι ἡ ἀνωμαλία αὐτὴ δὲν θὰ ἐπαναληφθῆ, σημειώομε τὰ κυριώ-
τερα λάθη μας:

Στὴ σελίδα	2	στίχος 18	διάβ.	ἐντελεχεία;	ἀντὶ ἐνδελεχίας
»	»	5	»	21 καὶ 27	» ποῦ
»	»	7	»	16 καὶ 30	» ποῦ
»	»	10	»	18	» στο σκοτάδι
»	»	12	»	6	» πῶς
»	»	14	»	50	» του
»	»	15	»	43	» ἀληθινὰ
»	»	16	»	39	» πια
»	»	20	»	23	» γιὰ ἓνα
»	»	21	»	37	» καὶ σ' αὐτὴ
»	»	23	»	20	» ἀπὸ κάτω
»	»	24	»	6	» Δὲν
»	»	24	»	12	» Μ' ἔχαν
»	»	24	»	13	» δύναμι, μιὰ
»	»	24	»	14	» ἔπινα
»	»	24	»	23	» ἀκούσει
»	»	24	»	25	» «Ἐν ἓκ
»	»	24	»	43	» τὴ δύναμι
»	»	24	»	44	» μιὰ νέα ζωὴ
»	»	25	»	8	» στίχο θαμμένο
»	»	25	»	32	» βοαστικὸ
»	»	25	»	45	Μητέρας
»	»	25	»	49	» ἀλήθεια
»	»	27	»	6	» πειὸ
»	»	28	»	39	» φύση
»	»	30	τὸ 40	τετράστιχο διαβασθῆ ὡς 30 καὶ τὸ 30 ὡς 40	
»	»	33	στίχος 10	διάβ. Carlyle	ἀντὶ Karlayl
»	»	54	»	6	» ζηλόφθονα
»	»	62	»	42	» ὁ Ἴζων μπροστὰ στὸν ἄνεμο» ὁ Ἴζων
»	»	64	»	24	γιατ' ἦτανε Ἀκαδημαϊκὸ - ἦταν κλπ.
»	»	72	»	10	» ἐνσυνείδητα ἀντὶ εἰσυνείδητα
»	»	75	»	30	» πιστοι
»	»	76	»	34	» νεο-ἑλληνικὴ
»	»	76	»	14	» prise
»	»	76	»	26	» Νίκος
»	»	76	»	34	» προσηγμένους
»	»	77	»	17	» Πουργκατόριο

Στὸ ἐξώφυλλο :

Στὰ περιεχόμενα: Ἄ. Βεϊνόγλου ἀντὶ Δεϊνόγλου.

Στὴ Διαφήμιση: Θεάτρον « Ἀλάμπρα » ἀντὶ « Ἴντσιάλ ».